

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XIX. ÉVFOLYAM.

1904. június—július

VI—VII. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A győri közgyűlés után.

Annyi várakozással még egy közgyűlésünk elé sem néztünk, mint a Győr városában megtartott nyolcadik közgyűlésünk elé. A tárgyalásra tűzött tételeknek a szélesebb körű érdeklődésre alkalmas volta, a népoktatási törvény szövegben levő módosítása, de különösen a győri rendező bizottság nagyszabású előkészületei az ország minden részében a közgyűlés felé irányították a tanítóképző tanárok érdeklődését. Most, mikor a közgyűlés napjai lezajlottak, állíthatjuk, hogy a győri közgyűlés teljesen kielégítette a hozzá fűzött nagy várakozásokat.

A tagok oly nagy számmal jelentek meg, közel százhuszan, amelyhez még csak megközelítő számot is egyetlen közgyűlésünk sem mutatott fel. A közgyűlés lefolyása, külsőségei díszesek, impozánsak, lélekemelőek voltak. A tárgyalások mindvégig előkelő, magas színvonalat mutattak, amellet élénkek, tüzesek, küzdelmesek voltak. A közgyűlés minden mozzanata az erőteljes, tartalmas és előkelő testületi közszellem benyomását tette.

Ezt a meglepő, a várakozást szinte fölülmuló eredményt nagy mértékben köszönhetjük a győri kartársak lelkes buzgalmának, rendkívüli tevékenységének s az egész rendező bizottságnak. Győr vármegye, Győr városa hatóságai, a felekezeti főhatóságok, köztük különösen a derék bencések, Győr város vendégszerető közönsége, a győri sajtó mind kezet fogtak, hogy a tanítók tanítóit fényesen, magyaros vendégszeretettel fogadják s lássák el; ottlétüket kellemessé, változatossá, közgyűlésüket

fényessé tegyék. Mindama tényezőknél, amelyek közgyűlésünk sikerén fáradoztak, e helyen is kifejezzük forró köszönetünket s örök hálánkat. Győr város európai műveltségü, magyar közönsége valóban azzá vált reánk, tanítóképző tanárookra nézve, aminek vártuk és reméltük: ihlettséget, erőt, bizodalmat merítettünk további működésünkhöz.

Győr városának közreműködése, támogatása nélkül valóban nem érhattük volna el, amit elértünk: győri közgyűlésünk forduló pontot jelent a tanítóképző-intézeti tanárok egyesületi és testületi életében. Az a testület, amelynek tagjai oly nagy számmal bírnak ideális célokért összegyülekezni, amelyben államiak és felekezetiak a testvéries kartársi érzésben, a működést vezérlő közszellemben úgy tudnak összeforralni, amint azt Győrött láttuk, az immár tul van a testületi élet gyermekévein, bírja erejének teljét és hatalmát. Azt hisszük, a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete oly tényezőjévé vált a tanítóképzés ügyének, amelynek szava és akarata döntő erővel hat a kormányzati és társadalmi tényezők előtt a szakszerű ügyekben, amelynek szellemének és működésének hatása alól nem vonhatja ki az országnak egy képzője és képzőintézeti tanára sem. Ez az egyesület, úgy látszik, elérkezett a testületi élet azon színvonalára, amelyen azt a «fényes jövőt,» amelyet jelenlegi közoktatásügyi miniszterünk szánt neki, az eddiginél szilárdabb alapon, határozottabb irányban szolgálhatja.

Mi lehet az a «fényes jövő?»

A győri közgyűlés kis és nagy jeleneteiben oly fenségesen és közös értelemben nyilatkozott meg a különböző vidékről s különböző tényezők által fentartott képzőkből összesereglett tanárok között a haladás szelleme s a nemzeti érzés, amely ellenállhatatlanul s bizton vezérli tanítóképzésünket *az európai magaslapon álló nemzeti tanítóképzés* felé. S ebben a törekvésünkben számíthatunk az egész magyar társadalom hatalmas támogatására.

Ezt az örvendetes tanúságot meríthettük a győri közgyűlésünkből. Isten adja, hogy úgy legyen!

Jegyzőkönyvek.

I. Jegyzőkönyv.

Felvetetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének Győrött tartott VIII. közgyűléséről.

I. Előértekezlet, 1904. május 22.

Jelen vannak *dr. Kovács* János elnöklete alatt: *Amberg* József (Pápa), *Amler* Antal (Igló), *Arányi* Antal (Igló), *Bakos* Kálmán (Modor), *Balázs* Endre (Znióváralja), *Baló* József dr. (Budapest), *Beér* Ferenc (Eperjes), *Belányi* Tivadar (Pozsony), *Bergmann* József (Modor), *Bittenbinder* Miklós (Budapest), *Boga* Károly (Déva), *Csepreghy* Endre (Félegyháza), *Dékány* Mihály (Csáktornya), *Eitner* Milla (Budapest), *Elekes* Lajos (Temesvár), *Fülöp* Áronné (Budapest), *Gondi* Sándor (Debrecen), *Guszvenitz* Vilmos (Esztergom), *Haller* József (Győr), *Herczegh* Kamilla (Pozsony), *Hermann* Antal dr. (Budapest), *Hodossy* Béla (Sárospatak), *Horvay* Ede (Budapest), *Irsa* Béla (Máramaros-Sziget), *Józsa* Károly (Pápa), *Juhász* Imre (Pápa), *Kardhordó* László (Pápa), *Karsay* Jolán (Győr), *Katonáné Thuránszky* Irén (Budapest), *Kiss* A. József (Baja), *Kolbainé Fiéba* Izabella (Pozsony), *Kolumbán* Samu (Déva), *Kövesküti* Jenő (Pápa), *Krausz* Sándor (Kolozsvár), *Kurucz* Ernő (Léva), *Kussákne Bánóczy* Róza (Győr), *Laszics* János (Déva), *Lusztig* Emma (Budapest), *Mandola* Aladár (Modor), *Margitai* József (Csáktornya), *Menich* Antal (Pozsony), *Mészáros* Jenő (Temesvár), *Miklós* Gergely (Budapest), *Mohar* József (Győr), *Moyzes* Miklós (Csurgó), *Nagy* József (Debrecen), *Nagy* Iván (Losonc), *Nagy* László (Budapest), *Németh* Sándor (Budapest), *Orosz* István (Debrecen), *Papp* József (Sopron), *Pintér* Rafael (Pozsony), *Ribiczey* Erzsébet (Budapest), *Sarudy* Ottó (Pápa), *Sáfrány* Lajos (Debrecen), *Scherer* Sándor (Baja), *Sennyei* József (Félegyháza), *Somogyi* Géza (Znióváralja), *Staab* Lénárd (Győr), *Számord* Ignác (Esztergom), *Sztankó* Béla (Budapest), *Sztankovics* Alajos (Modor), *Sztodolnik* János (Modor), *Thaisz* Lajos (Losonc), *Tömör* Boldizsár (Csáktornya), *Varga* József (Nagykőrös), *Vlasszatyne Kiss* Mariska (Győr), *Vágvölgyi* Béla (Esztergom), *Vángel* Jenő dr. (Budapest), *Watzesch* Janka (Győr), *Wollmann* Elma (Pozsony). Továbbá *Horvay* Edéné, *Hanzély* Gyula, *Lusztig* Emma, *Löwy* Irma, *Kontor* Elek, *Nemesszeghy* István stb. mint vendégek.

1. Elnök az ülést megnyitván, meleg hangon üdvözli a megjelenőket, különösen pedig *Kuliszeky* Ernő kir. tanfelügyelőt, a közgyűlés rendező-bizottsága elnökét, továbbá *Karsay* Jolán igazgatónőt, mint háziasszonyt s nekik a közgyűlés sikere érdekében kifejtett fáradozásaikért már előzetesen is köszönetet mond. (Éljenzés.)

2. Elnök jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr magas személyének közgyűlésünkön leendő képviselőjével *gróf Laszberg Rezsőt*, Győr vármegye és Győr város főispánját bízta meg.

Örvendetes tudomásul szolgál.

3. Főtitkár jelenti:

a) Az egyesületbe való belépésre az utolsó választmányi ülés és

a közgyűlés közti időben jelentkeztek: *Mandola* Aladár (áll. tk. tr., Modor), *Amler* Antal (áll. tk. tr., Igló), *Ribiczey* Erzsébet (áll. tk. tanítónő, Budapest), *Sinay* Vilmos (áll. tképző-int. hittanár, Kis-Kun-Félegyháza).

Az előértekezlet a jelentkezőket örömmel igatja rendes tagjai sorába.

b) Előterjeszti a közgyűlés tárgysorozatát, mely szerint a választmány által javasolt program a következő lenne:

Első nap. Május 23-án (hétfőn) d. e. 9–1.

1. Elnöki megnyitó. 2. Üdvözlések. 3. Emlékbeszéd Karsay Sándor volt ág. ev. püspök, tiszteleti tag felett. Tartja Kapi Gyula (Sopron). 4. A gyermektanulmányozásról. Előadó: Nagy László (Budapest). 5. Az ifjusági olvasmányok és könyvtárak. Előadó: Guzsvenitz Vilmos (Esztergom).

Második nap. Május 24-én (kedden) d. e. 9–11.

1. Tisztviselői jelentések. 2. Tisztviselők s választmányi tagok választása. 3. A tanítóképző tanárok képesítésének ügye. Előadó: Mohar József (Győr). 4. Indítványok.

Az értekezlet a tárgysorozatot változtatás nélkül elfogadja.

c) Bemutatja a gyermektanulmányozás, az ifj. könyvtárak s a tanárképesítés tárgyában a közgyűlés elé terjesztendő határozati javaslatokat. Az első tétel Nagy László, a 2. Guzsvenitz Vilmos előadóknak a tanártestületek véleménye alapján szerkesztett *előadói javaslata*, a 3. tétel *választmányi javaslat*.

Az előértekezlet a bemutatott javaslatokat, melyek az egyesület közlönyének májusi számában is közzététettek, a tárgyalás alapjául elfogadja.

d) Jelenti, hogy a titkári jelentést kinyomatta s az egyes példányok a tagok s érdeklődők rendelkezésére állanak.

Tudomásul szolgál.

e) A sárospataki áll. tanítóképző-tanárkara az egyesülethez meghívást intézett a legközelebbi vidéken tartandó közgyűlésnek Sárospatakon leendő megtartása tárgyában.

Boga Károly, Hodossy Béla és Mohar József hozzászólása után az ügy a választmányhoz tételik át, mely — ha az ügy aktuálissá válik — a legközelebbi közgyűlés helyét illetőleg érdemleges határozatot hozand.

f) Felolvassa a „Gyermektanulmányi Bizottság“ nevében gr. Teleky Sándor elnök és Dániel Jenőné jegyző által az egyesülethez intézett meleg-hangu levelet; a nevezett bizottság elismerésének és köszönetének ad kifejezést azért, hogy egyesületünk a gyermektanulmányozás ügyét a vál. ülések napirendjére tűzte, alkalmat adott az egyes tanártestületeknek e tárgyban való véleményük nyilvánítására s hogy e tárgyat a közgyűlés programjába is felvette.

Örvendetes tudomásul szolgál.

g) A gyakorlati kiképzés tárgyában újabban a sárospataki. csáktornyai s a budapesti orsz. izr. tanítóképző tanártestületei nyilvánították s küldötték be véleményeiket.

Tudomásul szolgál.

h) A VI. egyetemes tanítógyűlés rendező bizottsága egyesületünket felkérte a kongresszus tanítóképzési szakosztályában folytatandó tárgyalások előkészítésére; a választmány azt el is fogadta s a tanítóképzési szakosztály teteleiül a tanítók gyakorlati kiképzését s a tanítók tovább képzését (tanfolyamok stb.) tűzte ki. Egyben felkéri a titkár a megjelenteket, hogy e tételre előadására vállalkozni sziveskedjenek.

Jóváhagyólag tudomásul vétetik.

4. Kiküldetik a pénztárvizsgáló bizottság; tagjai Scherer Sándor elnöke alatt Dékány Mihály, Sztodolnik János. Hivatalból részt vesz benne Horvay Ede pénztáros.

5. Kiküldetik a közgyűlésen megválasztandó tisztviselőket és választmányi tagokat kijelölő bizottság; tagjai Somogyi Géza elnöke alatt Boga Károly, Guszvenitz Vilmos, Mohar József, Orosz István. Hivatalból részt vesz a bizottságban Sztankó Béla főtitkár.

6. Nagy László utal sokirányú s nagymérvű elfoglaltságára, arra kéri a tisztviselőket kijelölő bizottságot, hogy őt a szerkesztői hivatalra újból ne jelöljék.

Dr. Hermann Antal, Scherer Sándor, Somogyi Géza, Láng Mihály és Boga Károly azon egyértelmű felszólalási után, hogy a szerkesztői tisztség méltóbb kezekben nem lehet s jelenlevőknek a szerkesztő iránt érzett elismerése által sugalmazott lelkes ovációja után az értekezlet az ügyet a közgyűlés határozata alá bocsátja.

7. Elnök jelenti, hogy Komáromy Lajos, egyesületünk érdemes alelnöke, írásban adta be az eddig viselt tisztjéről való lemondását. Jelenti továbbá, hogy Péterfy Sándor, Dr. Weszely Ödön s neje Balajthy Ilona, továbbá Dr. Gyulai Ágost a közgyűlésről való elmaradásukat, — a közgyűlés szíves üdvözlése mellett — levélben mentették ki.

Komáromy alelnök lemondása áttétetik a tisztviselőket jelölő bizottsághoz, a távol maradás sajnálattal tudomásul szolgál.

8. Péterfy Sándor azt az indítványt jelentette be, hogy a Tanítóképzőintézeti Tanárok Orsz. Egyesülete a kolozsvári Tanítók Házában tagjainak gyermekei számára egy szoba-alapítványt létesítsen.

Kitűzetik a közgyűlés napirendjére.

9. Mohar József az anyagi ügyek tárgyában terjeszt elő indítványt; óhajtaná u. i., mutassa ki az egyesület a pótlékos törvénynek a tképzőint. tanárookra vonatkozó sérelmeit s kérelmezze, hogy a tk. tanárookra a Széll-féle javaslatban foglalt intézkedések tartassanak fenn.

Kitűzetik a közgyűlés napirendjére.

10. Nagy László indítványozza, utasítsák a választmány, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok fizetésügyét kísérvé figyelemmel s a szükségesnek látszó lépéseket annak idején tegye meg.

A közgyűlés napirendjére tűzetik.

11. Mohar József indítványozza, hogy a közgyűlés üdvözzölje az új népoktatási törvényjavaslatot, bizza meg a választmányt, hogy a javaslatlal foglalkozzék s véleményét kellő időben juttassa el illetékes helyre.

Mohar József az elnök felvilágosító szavai után, — hogy t. i. az

egyesület ezelőtt 6 évvel úgysis készített teljes szervezeti javaslatot, melyben kifejeződik az egyesület erre vonatkozó álláspontja s ezt el is juttatta illetékes helyre, a minisztert pedig a javaslat kibocsátásáért már korábban üdvözölte — nem kíván közgyűlési határozatot hozni.

12. Boga Károly indítványozza, hogy a választmányi ülések közül évenként legalább egy vidéken tartassék meg.

Az előértekezlet az indítványt nem tűzi napirendre.

13. Elnök jelenti, hogy a választmány a közgyűlésnek tiszteleti tagokul leendő megválasztásra ajánlja a következőket: *dr. Pauer Imre* min. tanácsos, egyetemi ny. r. tanár, az Erzsébet-Nőiskola s az állami polg. isk. tanítóképző s ez utóbbival kapcsolatos tképző-int. tanári tanfolyam gondnoka, a M. T. Akadémia r. tagja; *Sebestyén Gyula* kir. tanácsos, az Orsz. közokt. Tanács titkára, *dr. Kiss Áron* kir. tanácsos, az áll. polg. isk. tképző és a tképző-int. tanári tanfolyam igazgatója.

Az előértekezlet a választmány ajánlatát pártolólág a közgyűlés elé terjeszteni határozza.

K. m. f.

Dr. Kovács János
elnök.

Jegyezte: *Németh Sándor*
titkár.

II. Jegyzőkönyv.

A közgyűlés jegyzőkönyve.¹⁾

I. nap, 1904. május 23.

Jelen vannak *dr. Kovács János* elnöklete alatt: gróf *Laszberg Rezső* főispán, a vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselője, *Arányi Antal* (Igló), *Amberg József* (Pápa), *Amler Antal* (Igló), *dr. Baló József* (Budapest), *Bittenbinder Miklós* (Budapest), *Beér Ferenc* (Eperjes), *Boga Karoly* (Déva), *Belányi Tivadar* (Pozsony), *Bergmann József* (Modor), *Balázs Endre* (Znióváralja), *Bakos Kálmán* (Modor), *Báthori József* (M.-Sziget), *Csepreghy Endre* (Félegyháza), *Dékány Mihály* (Csáktornya), *Dittert Ferenc* (Znióváralja), *Elekes Lajos* (Temesvár), *Eitner Milla* (Budapest), *Fülöp Áronné* (Budapest), *Folenta Lajos* (Budapest), *Guzsvenitz Vilmos* (Esztergom), *Gondi Sándor* (Debrecen), *Hermann Antal dr.* (Budapest), *Haller József* (Győr), *Hodossy Béla* (Sárospatak), *Hercegh Kamilla* (Pozsony), *Horvay Ede* (Budapest), *Holzmann Ferenc* (Győr), *Irsa Béla* (M.-Sziget), *Juhász Imre* (Pápa), *Jankó László* (Pápa), *Józsa Károly* (Pápa), *Krausz Sándor* (Kolozsvár), *dr. Kiss Áron* (Budapest), *Kolumbán Samu* (Déva), *Kardhordó László* (Pápa), *Kolbainé Fiéba Izabella* (Pozsony), *Kiss Á. József* (Baja), *Köveskúti Jenő* (Pápa), *Kurucz Ernő* (Léva), *Katonáné Thuránszky Irén* (Budapest), *Karsay Jolán* (Győr), *Kuszákné Bánóczy Róza* (Győr), *Kerezszy György* (Budapest), *Lazarics János* (Déva), *Lusztig Emma* (Budapest), *Lovcsányi Gyula* (Budapest),

¹⁾ A közgyűlés naplóját, mely az összes beszédeket és felszólalásokat tartalmazni fogja, a jövő számban közöljük.

Miklós Gergely (Budapest), *Margitay* József (Csáktornya), *Mohar* József (Győr), *Moyzes* Miklós (Curgó), *Mészáros* Jenő (Temesvár), *Menich* Antal (Pozsony), *Mandola Aladár* (Modor), *Nagy* József (Losonc), *Nagy* István (Losonc), *Nagy* László (Budapest), *Németh* Sándor (Budapest), *Nirnsee* József (Losonc), *Orosz* István (Debrecen), *Papp* József (Sopron), *Pintér* Rafael (Pozsony), *Palágyi* Lajos (Budapest), *Pinkert* Zsigmond (Budapest), *Ribiczey* Erzsébet (Budapest), *Rohn* József (Budapest), *Sáfrány* Lajos (Debrecen), *Scherer* Sándor (Baja), *Sztodolnik* János (Pápa), *Sarudy* Ottó (Pápa), *Somogyi* Géza (Znióváralfa), *Staab* Lénárd (Győr), *Sennyei* József (Félegyháza), *Számord* Ignác (Esztergom), *Sztankovics* Alajos (Modor), *Sztankó* Béla (Budapest), *Tömör* Boldizsár (Csáktornya), *Thaisz* Lajos (Losonc), *Vángel* Jenő dr. (Budapest), *Vlaszaty* Ferencné (Győr), *Varga* József (Nagykőrös), *Vágvölgyi* Béla (Esztergom), *Watzesch* Janka (Győr), *Wollmann* Elma (Pozsony) stb. mint egyesületi tagok. Továbbá: *Goda* Béla, *Acsay* Ferenc, dr. *Balics* Lajos, *Várossy* Tivadar, *Kuliszeky* Ernő, dr. *Tell* Anasztáz, *Veöreös* Boldizsár, *Ruschek* Antal, *Kontor* Elek, *Horvay* Edéné, *Hanzély* Gyula, *Kántor* Irma, *Lővy* Irma, *Nemesszeghy* István, *Kapy* Rezső és neje, *Bauer* Lenke, *Kapy* Jolán, *Ihász* Gizella, *Opitz* Anna és Janka, *Nagy* Gizella, *Ájer* Mariska, *Nikkel* Irma, *Fáy* Gizella, *Lósyné Bánóczy* Giza, *Grósz* Róza, *Dsida* Mariska, *Vághy* Mariska, *Fadgyas* Mária, *Hermann* Julia, *Bittenbinder* Sarolta, *Littomeritzky* István, *Molnár* István, *Hollós* István, *Benedek* Vince, *Cziegler* János, *Sax* Ferenc, *Író* Vince, *Pálmai* Lajos, *Pálmai* Kálmán, *Schächter* Károly, *Borsiczky* Oszkár, dr. *Kuncz* Jenő, *Gróf* Endre, *Borsódi* János, *Németh* Miklós és neje szül. *Orsetti* Emilia, *Vető* Károly, *Jáky* Rezső, *Lőrinczy* György, *Mohar* Józsefné, *Bay* Ferenc, *Fadgyas* Pál, *Hajak* Antal, *Pentsy* József, *Kirchner* Elek, *Huszár* Károly, *Takács* Endre, *Kiss* Margit, *Vidor* Salamon, *Szabó* Ernő dr., *Breuer* Gyula, *Ruppenthal* Lajos, *Baumgartner* Samu, *Weinbergerné* Singer Fanny stb. stb. részint helybeli, részint vidéki vendégek.

1. Elnök az ülést megnyitja s jelenti, hogy a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr személyének közgyűlésünkön való képviselétélét gr. *Laszberg* Rezső főispánt bizta meg. (Éljenzés.)

2. A főispánt *Arányi* Antal igazgató vezetése alatt küldöttség hívja meg a közgyűlésre.

3. Elnök üdvözli:

a) Gr. *Laszberg* Rezső főispánt, mint a kultuszminiszter úr képviselőjét s mint Győr város és Győr vármegye főispánját, a rendező bizottság védőjét;

b) Gr. *Széchenyi* Miklós győri püspököt, rendező bizottsági védnököt, kit a közgyűlésen dr. *Balics* Lajos kanonok, egyházm. tanfelügyelő képviselt.

c) *Fehér* Ipoly pannonhalmi főapátot, rendező bizottsági védnököt, kinek képviselétében dr. *Acsay* Ferenc főgimn. igazgató jelent meg.

d) *Goda* Bélát, mint Győr vármegye alispánját.

e) *Vennesz* Ernőt, mint Győr város h. polgármesterét, kinek képviselétében *Veöreös* Boldizsár városi tanácsos jelent meg.

f) *Kuliszeky* Ernőt, mint Győr vármegye tanfelügyelőjét s mint a közgyűlést előkészítő bizottság elnökét.

Várossy Tivadar tankerületi főigazgatót.

b) A Győrvidéki Tanítóegyesület, melynek elnöke dr. Tell Anasztáz főgimn. tanár és számos tagja is megjelent a közgyűlésen.

A közgyűlés lelkes éljenzéssel kíséri az elnök üdvözlő szavait.

4. Az elnök által elmondott üdvözlő beszédekre tartalmas és mély hatású beszédekben válaszolnak s a nagyszámmal megjelentek lelkes éljenzéstől kísérve üdvözlik a közgyűlést:

a) *Gr. Laszberg Rezső* főispán;

b) *Dr. Balics Lajos* kanonok, egyh. m. tanfelügyelő a győri püspök nevében;

c) *Dr. Acsay Ferenc* főgimn. igazgató a pannonhalmi főapát nevében;

d) *Dr. Goda Béla* alispán;

e) *Veörös Boldizsár* városi tanácsos,

f) *Kuliszeky Ernő* tanfelügyelő,

g) *Várossy Tivadar* főigazgató,

h) *Dr. Tell Anasztáz*, mint a Győr-vidéki Tanítóegyesület elnöke Elnök indítványára kimondja a közgyűlés, hogy az elhangzott beszédek a közgyűlés naplójában megörökíttessenek.

5. Elnök indítványára a közgyűlés táviratban üdvözli dr. Berzeviczy Albert kultuszminisztert, dr. Axaméthy Lajos min. tanácsost, üdvözli továbbá az egyesület tiszteletbeli elnökét, Péterfy Sándort és Zirzen Jankát, az egyesület tiszteletbeli tagját, utóbbit 80. születésnapja alkalmából.

6. Elnök szomoruan emlékezik meg Jókai Mór, egyesületünk stb. tagja elhunytától, nemkülönben Dániel Márton volt orsz. képviselő tiszteletbeli tag haláláról, kiben egyesületünk a tképzés ügyének egyik lelkes barátját veszíté el.

A közgyűlés az elhunytak kiváló érdemeit s az egyesületnek elhunytuk fölött való részvétét jegyzőkönyvbe igtatni határozza.

7. *Kapi Gyula* néh. Karsay Sándor ág. ev. püspök s egyesületünk tiszteleti tagja fölötti emlékezését olvassa föl.

A közgyűlés feszült figyelemmel hallgatta végig a kegyeletes hangú visszaemlékezést s végeztével felolvasónak köszönetet szavazott.

8. Elnök az ülést 10 percre felfüggeszti.

Szünet után:

9. Nagy László a „*Gyermektanulmányozásról*“ tart előadást.

Hozzászóltak: dr. *Baló József*, *Scherer Sándor*, *Láng Mihály*, *Boga Károly*, *Sáfrány Lajos*, *Somogyi Géza*, *Krausz Sándor* s végezetül az előadó.

A közgyűlés elnök indítványára előadó betérjesztett határozati javaslatát tudomásul veszi s a felvetett eszmék iránti érdeklődést felszinen fogja tartani s előadónak tartalmas előadásáért köszönetet mond.

10. *Guzsvenitz Vilmos* az „*Ifjusági könyvtárak*“ címen tart előadást.

Hozzászóltak: *Palágyi Lajos*, *Mohar József*, *Nagy László*, *Miklós Gergely* s az előadó.

A közgyűlés az előterjesztett határozati javaslatokat elfogadja azzal, hogy az 5. pontból törlendő e kifejezés: „*A növendék az olvasott könyvből rövid kivonatot készít;*“ e kifejezés pedig: „Ugy a kötelező, mint a szabad olvasmányok kivonatát...“ ekkép módosítandó: „*A kötelező olvasmányok rövid kivonatát...*“ Az előadónak tartalmas előadásáért köszönetet szavaz.

11. Mohar József a fizetésrendezés tárgyában terjeszt elő indítványt; óhajtja, hogy intézzen az egyesület kérvényt a kormányhoz, hogy a mostani pótlékos törvényt mielőbb a végleges rendezéssel váltsa fel s a képezdei tanárookra a Széll-féle javaslatban foglalt intézkedéseket alkalmazza.

A közgyűlés az indítványt elfogadja.

12. Nagy László a felekezeti képzőknél működő tanárok fizetése ügyében tesz indítványt. Indítványozza, hogy az egyesület a felekezeti tanárok fizetésrendezésének ügyét figyelemmel kísérve, tegye meg a szükséges lépéseket arra nézve, hogy a felekezeti intézetek tanárainak fizetése az államiakéhoz hasonló alapon rendeztessék.

A közgyűlés az indítványt elfogadja.

A közgyűlés I. napjának tárgysorozata kimerítettvén, elnök az ülést berekeszti.

K. m. f.

Dr. Kovács János
elnök.

Németh Sándor,
titkár.

III. Jegyzőkönyv.

II. nap, 1904. május 24.

Jelen vannak: I. közgyűlés I. nap.

1. Elnök üdvözlí a megjelenteket s az ülést megnyitja.

2. Elnök jelenti, hogy a közgyűlést táviratban üdvözölték: György Aladár, Peres Sándor, Stepankó Albert; az eperjesi áll. tanítónőképző intézet tanártestülete nevében Dúzs Maria, a sepsi-szt.-györgyi áll. tanítónőképző intézet tantestülete nevében Pálmay Lenke; az orsz. izr. tanítóképző s a Kisdéd-nevelők Orsz. Egyesületének hódmező-vásárhelyi közgyűlése, Deák Lajos, kir. tanf. Marosvásárhelyről.

A közgyűlés az üdvözléseket örömmel és köszönettel veszi tudomásul s kisdédnevelők közgyűlését viszont üdvözölni határozza.

3. *Szlankó Béla* főtitkár bemutatja s ismerteti az egyesület 1902—1904. évi működéséről szóló titkári jelentését, melyben rövid visszapillantást vet egyesületünk történetére, számot ad az elnökség, a választmány s a tagok 1902—1904 évi működéséről, a tanítóképzés terén felmerült nevezetesebb mozzanatokról s közzé teszi az egyesület tagjainak névjegyzékét.

A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi és Scherer Sándor indítványára főtitkárnak buzgó munkásságáért köszönetet szavaz.

4. Horvay Ede pénztáros az 1902. és 1903. évi pénztári jelentést terjeszti elő.

Tudomásul szolgál.

5. Scherer Sándor mint a kiküldött pénztárvizsgáló bizottság elnöke jelenti, hogy a pénztárt s a számadásokat rendben találta.

A közgyűlés a pénztárvizsgáló bizottság jelentése alapján pénztárnoknak a lefolyt 1902—3. évre a felmentvényt megadja s lelkiismeretes odaadó működéséért köszönetet szavaz.

6. Elnök bejelenti a tisztikarnak az alapszabályok értelmében való lemondását s míg az új tisztikar megválasztatik, korelnökül Arányi Antalt kéri fel. Az elnöki széket Arányi Antal foglalja el s a közgyűlés nevében úgy az elnöknek, mint a tisztikarnak az egyesületi ügyek buzgó vezetéseért köszönetet mond.

7. Somogyi Géza indítványozza, hogy az alapszabályok 25. §-a, mely szerint a választmányi tagok száma 60 s 27. §-a, mely szerint az egyesület 3 alelnököt választ s amely számok az egyesület első éveiben az egyesület tagjainak létszámához (100—120) arányosítva állapítottak így meg, — most amidőn a tagok száma közel 400 s amidőn a tanítóképzők különböző jellege is kivánatosá teszi, hogy minden jellegű intézethez tartozók lehetőleg bele vonassanak a választmányba s a tisztikarba — akként módosíttassanak, hogy a választmányi tagok száma 72, az alelnökök száma pedig 4 legyen; megjegyezvén, hogy az alapszabály-módosítás csakis a *létszám* megváltoztatására terjedne ki, egyebekben az alapszabályok eddigi rendelkezései mindenben változatlanok maradnának.

Ezen módosítás által alapszabályaink 25. és 27. §§-ai a következők lennének:

25. §. A választmány 72 tagból áll, akiknek egy-egy harmada kisorsolandó oly sorrendben két évenként, hogy az egész választmány hat év alatt újra választandó. A kisorsolt választmányi tagok újra választhatók. A választmány székhelye Budapest.

27. §. Az egyesület tisztviselői: az elnök, *négy* alelnök, szerkesztő, főtitkár, titkár és pénztárnok.

A közgyűlés Somogyi Géza indítványát elfogadja s megbizzza az elnökséget, hogy az alapszabálymódosítás tárgyában a nagy. m. miniszteriumhoz tegyen felterjesztést.

8. Következik a tisztújítás. Elnök elrendelvén az alapszabályok 22. §-a alapján a szavazást, Somogyi Géza, az előértekezleten kiküldött jelölő-bizottság elnöke, jelentést tesz a bizottság javaslatairól, mire Csepreghy Endre elnöklete alatt 3 tagból álló szavazatszedő-bizottság küldetik ki. A szavazások bevégeztével Csepreghy Endre, mint a szavazatszedő-bizottság elnöke jeleni, hogy beadatott 65 szavazat, melyből 35 a kijelölő-bizottság javaslatát fogadja el, 30 pedig szórványos módosítással járul a javaslathoz. Elnök kimondja a határozatot, mely szerint *túlnyomó szótöbbséggel* a régi tisztikar újra megválasztatott, az alelnökök és vál. tagok Somogyi Géza indítványa értelmében választattak meg. Elnök lett: dr. Kovács János, alelnökök: *Dezső Lajos, Katonáné Thuránszky Irén, dr. Baló József és Guzsvenitz Vilmos*; főtitkár: *Sztankó*

Béla; titkár: Németh Sándor; pénztáros: Horvay Ede; szerkesztő: Nagy László.

A kisorsolt vál tagok helyére megválasztottak: Petrovácz József, Deák Lajos, Karsay Jolán, Kolumbán Samu, Balázs Endre, György Aladár, Hegedűs János, Dékány Mihály, dr. Lázár Gyula, Lázárné Kaszner Janka, Margitai József, dr. Málnai Mihály, Sebestyenné Stettina Ilona, Haller József, dr. Verédy Károly, dr. Walter Gyula, Wollmann Elma, Weszelyné Balajthy Ilona, Pálmai Lenke, Geöcze Sarolta, dr. Ván-gel Jenő, Sáfrány Lajos, Orosz István.

9. Az elnöki széket újra dr. Kovács János foglalja el s a maga és tisztársai nevében a közgyűlés bizalmáért köszönetet mond. Köszönetet mond a közgyűlés nevében a volt alelnököknek is buzgó működésükért.

10. Elnök előterjeszti a választmánynak tiszteleti tagok választására vonatkozó javaslatát, ajánlván megválasztásra dr. Pauer Imrét, az Erzsébet Nőiskola s a Pedagógium gondnokát, dr. Kiss Áront, a Pedagógium s a tanítóképző-int. tanári tanfolyam igazgatóját és Sebestyén Gyulát, az országos közokt. tanács. titkárát s tanítóképző-int. min. biztost, mint akik a tanítóképzés ügye körül szerzett kiváló érdemeiknél fogva érde-mesültek a megválasztásra.

A közgyűlés nevezetteket nagy lelkesedéssel s egyhangulag az egyesület tiszteleti tagjaivá választja.

11. Mohar József a „Tanítóképző-intézeti tanárok képesítése“ címen tart előadást. melynek során előterjeszti a választmánynak idevonatkozó határozati javaslatait s előadói módosítványát.

Hozzászóltak Krausz Sándor, Nagy László, Guzsvenitz Vilmos, Boga Károly, dr. Kovács János s az előadó.

Élénk vita után a közgyűlés a választmány határozati javaslatait tudomásul veszi. A határozathozattól azért tartózkodott a közgyűlés, mivel az idő rövidege nem engedte meg a javaslatok részletes tárgya-lását. S egyszersmind tudomásul veszi az elnök azon kijelentését, hogy a népoktatási törvény revíziója alkalmából összehívott ankétra meghívást kapott s ezáltal módjában lesz az illetékes köröket tájékoztatni az egye-sület azon álláspontjáról, mely az egyesület által a tanítóképzés szerve-zete tárgyában készített munkálatban nyert kifejezést.

11. Elnök előterjeszti Péterfy Sándor indítványát, hogy az egye-sület indítson mozgalmat a maga körében egy a Kolozsvári Tanítók Házában létesítendő szoba-alapítvány tárgyában, melynek rendelkezési joga is azután az egyesületet illetné.

A közgyűlés az indítványt elfogadja.

12. Elnök indítványára a közgyűlés egyhangulag és nagy lelkesé-déssel őszinte és halás köszönetet szavaz: a közgyűlés védnökeinek gróf Laszberg Rezső főispánnak, gr. Széchényi Miklós püspöknek, Fehér Ipoly pannonhalmi főapátnak; továbbá Győrvarmegye törvény-hatóságának, Győr városának, a város Tanácsának s Vennes Ernő h. polgármesternek; a rendezőbizottság elnökének Kuliszeky Ernő kir. tan-felügyelőnek s az egész rendező bizottságnak, a két tanítóképző igaz-

gatójának *Karsay* Jolánnak és *Haller* Józsefnek s a két képző tanártestületének s mindazoknak, akik erkölcsi és anyagi támogatással e fényes sikerű közgyűlés érdekében fáradoztak.

Erre a közgyűlés az elnököt lelkesen éljenezve véget ért.

K. m. f.

Dr. Kovács János,
elnök.

Németh Sándor,
titkár.

Jelentések a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1902—1904. évi működéséről.

A)

Titkári jelentés.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete a most lefolyt két évi ciklusban fennállásának s működésének 14. évét töltötte be.

Azon örvendetes mozzanat hatása alatt, hogy ezuttal közgyűlésünket az egyesület székhelyén kívül Győrött, Dunántúlnak kies fekvésű, közgazdaságilag és kultura szempontjából nagyjelentőségű városában tartjuk, s ezáltal e nemes város előkelő társadalmának figyelme különös érdeklődéssel fordult egyesületünk felé: legyen szabad ezúttal is, miként más, hasonlóan kedves és örvendetes alkalommal történt — mielőtt az utolsó közgyűlés óta lefolyt két évi munkálkodásunkról beszámolnék — rövid visszapillantást vetnem egyesületünk eddigi munkálkodására.

I. Visszapillantás egyesületünk eddigi működésére. (1889—1902.)

A tanítóképző tanárok egyesülete ügyének első szószólója *Gyertyánffy* István, akkor a székely-keresztúri állami tanítóképző-intézet igazgatója volt 1871-ben kiadott Emlékiratában. Az időszaki sajtóban különösen a „Magyar Tanügy“ tartotta éberen e kérdést s az 1875-iki II. egyetemes tanítógyűlésen már kísérlet történt az egyesülésre. Ez alkalommal tette *Kozma* Ferenc, akkor székely-keresztúri tanítóképző-intézeti igazgató azon javaslatot, hogy az egyetemes tanítógyűlésen a tanítóképző tanárok

mindig megjelenvén, ottan egy szakosztályt alkossanak, s hogy a tanító képző tanárok koronkint vándorgyűléseket tartsanak a különböző képzők székhelyein. Azonban az 1878-ik évi III. egyetemes tanítógyűlésen a képző-intézeti szakosztályt nem lehetett megalakítani; a majdnem egy évtizedig szendergő ügyet a *dévai tanártestület* 1886-ban hívta életre a „Magyar Tanítóképző” c. nevelés-oktatásügyi közlöny megindításával. S ez időtől kezdve az egyesülést nagy hévvel *Hetyey* Gábor ottani tanítóképző igazgató propagálta mindaddig, míg az állami tanítóképző tanároknak 1889. év április 14-én, virágvasárnapján tartott gyűlésén, majdnem két évtizedig tartott tervezgetés után létrejött a *Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete*.

Az akkori közoktatásügyi miniszter gr. *Csáky* Albin, az első tisztelgés alkalmával tett nyilatkozatában határozott, nemes, szabadelvű, és biztató szavakat mondott az alakuló egyesület tisztelgő küldöttségének, melyek egyesületünk megalakulásának döntő motivumaivá lőnek. Az egyesület megalapításán fáradozók saját meggyőződésük igéit hallották ama nyilatkozatban, hogy: *„egyesületi együttes munkálkodás útján jobban lehet ápolni a közügyet, mint szétforgácsolva.»*

Az alakuló közgyűlés, majd utóbb az egyesület vezetésére *Péterffy* Sándor választatván elnökké, azonnal megkezdődött a tanácskozás a tanítóképzők tantervének revíziója, a tankönyvek ügye, a tanítóképesítés, végre az alapszabályzat tárgyában. Az alakulás ezen első évébe esik az is, hogy az addig Déván megjelenő „Magyar Tanítóképző”-t a dévai tanártestület 1890. január 1-től kezdődőleg átbocsájtotta az egyesület tulajdonába, s azóta a lap Budapesten, *Nagy* László szerkesztésében jelenik meg.

A már megalakult egyesület I. közgyűlését 1890. aug. 18-án és 19-én, a IV. egyetemes tanítógyűléssel egyidejűleg tartotta meg, mely időpontnak kitűzésénél a vezérlő szempont az volt, *hogy az egyesület a néptanítói kartól nem külön szakadva, hanem vele karöltve törekszik haladni.* Az ezen gyűlésen megvitattott fontosabb tételek voltak: a tanterv módosítása, a gyakorlóiskola szervezete és a tanítójelöltek gyakorlati kiképzése, a tanképesítő vizsgálatok.

Ezen közgyűléssel fejeződött be egyesületi életünknek *első ciklusa*. A *második ciklust* a tanterv revízió tárgyában folytatott tanácskozások töltötték be, mely ügy két évi hosszas tanácskozások után az 1892. évi II. közgyűlés fő tárgyául is kitűzetett. E második nagy közgyűlés 1892. április 11. s következő napjain tartatott meg. A tantervi vita mindvégig igen behatóan, alaposan folytatott, kiterjeszkedve a tanítóképző-intézet valamennyi tárgyára.

A harmadik ciklusban — minthogy az állami tisztviselők fizetésének általános rendezése a tanítók és tanárok fizetésének ügyét is felszínre vetette, — az anyagi érdekekért való küzdelem, s a tanítóképzés elvont ügyeinek ápolása kettős teherként nehezedett az egyesületre, mindazonáltal tevékenysége nem csappant meg e nehéz évek alatt sem. Ezen két év tanácskozási munkaprogramjában különösen két tétel dominált. Egyik az ifjuság nevelését oly közletről érintő *internatus-ügy*, a másik tanítóképzésünknek legkardinalisabb tétele: *a tanítóképző-intézeti tanárképzés*. Mindkét kérdést igen behatóan tárgyalta a III. közgyűlés is, s alapelveiben tisztázva adta azokat át a választmánynak további gondozás végett.

A negyedik ciklus legfontosabb mozzanatainak egyike volt a *debreceni nagy választmányi ülés*, az ott rendezett 1894. évi országos tanyszerkiállítás alkalmával, mely a köznevelési értekezletek egész sorozatának szolgált kedvező alkalom gyanánt s honnan nem hiányozhatott a tanítóképző tanárok egyesülete sem. Ez ülésen két nagyfontosságú ügy került szőnyegre; az egyik a *magyar nyelv tanítása a nem magyar ajku iskolákban*, másik a *tanítóképzők elhelyezésének ügye*.

Az egyesület működésének súlypontja azonban ezen ciklusban a *kongresszus tanítóképzési szakosztályának előkészítésére* esett.

Egyesületünk már az 1893. évben kifejezte azon óhaját, hogy 1896-ban, hasonlóan az 1848-ban tartott „első egyetemes és közös magyar tanítógyűlés”-hez, a kisdedóvótól az egyetemig az iskolák minden fokozatát felölelő, *általános országos tanítói és tanári gyűlés* tartassék.

A fővárosi, nemkülönben a vidéki tanítók és tanárok nagyszámú részvételével tartott 1894. évi, pünkösdi nagygyűlés épen *Nagy László*-nak, egyesületünk akkori főtitkárának indítványára mondotta ki, hogy *Magyarország ezeréves fennállása emlékére, 1896-ban egyetemes tanító és tanári közgyűlés* tartassék, amely lehetőleg az összes közoktatási intézeteket felölelje. Ezen közgyűlésünket az ezredéves nagy ünnepek idején tartottuk; kapcsolatosan azon feledhetetlenül szép napokkal, midőn a II. Orsz. és Egyetemes Tanügyi Kongresszus keretében hazánk iskolaügyének minden rendű és rangú munkásai összegyűltek, hogy együttes üléseken és szakosztályokban a köznevelés nagy érdekeiben felszólaljanak s hogy egy akarattal tanuságot tegyenek arról a lelkesedő szeretetről, mely a magyar tanítóságot az ezeréves haza s ennek köznevelési ügye iránt áthatja.

Egyesületünk e IV. *közgyűlésén* csupán belső, adminisztratív ügyeit intézte el; a tanítóképzés fontos kérdéseiről való tanácskozásaiban már

beleolvadt a *kongresszus tanítóképzési szakosztályába*, mint amely szakosztálynak nem csak az előkészítésben, de egész funkciójában is leglényegesebb tényezője volt.

Az ott tárgyalt fontos tételek, mint amelyeknek tárgyalása legnagyobb részt egyesületünk ténye volt, a következők voltak:

1. a tanítók képesítése, 2. a tanítóképző-intézetek tanárainak képzése, 3. a tanítóképző-intézetek elhelyezése, 4. a tanítóképző-intézetek felett való felügyelet, 5. a tanítóképző-intézetek hatása a nemzeti szellem fejlesztésére.

Az 1896—98. évek közé eső *ötödik* ciklusban az egyesület a tanítóképzés egész szervezetére kiható, azt minden ágazatában felölelő munkálattal végzett. Erre nézve mindenekelőtt elfogadta, magáévá tette a kongresszusi szakosztálynak a *tanítóképzők felállítására*, a *tanítók képesítésére* s a *tanítóképző tanárok képzésére és képesítésére* vonatkozó határozmányait s ezek mellett kiegészítő munkálattal végzett a tanítóképzés egész szervezetére vonatkozólag.

Az ezen ciklus végével tartott V. közgyűlésünk a kongresszusi tételeket minden változtatás nélkül beleillesztette a teljes szervezeti munkálattal, mely a közgyűlés által elfogadott formájában a következő fejezetekre oszlik: I. A tanító- és tanítónő-képzők felállítása és elhelyezése. II. Felvétel. III. Tanulmányi ügyek. IV. Tanári testület és igazgatás. V. Fizetés- és nyugdíjügyek. VI. Fegyelmi ügyek. VII. A népiskolai tanítók képesítése. VIII. A tanítóképző-intézeti tanárok képzése és képesítése. IX. A tanítóképzők felügyelete.

E munkálattal a vezérgondolat: tanítóképzésünknek — amiben lehet s amiben kívánatos — egyöntetűbbé tétele, a hazaflasan nemzeti szempontok kellő érvényesülhetése s a tanítóképzésnek minden irányú tökélyesbülése. *A gyakorlati cél pedig a tanítóképzésről hozandó törvény előkészítése.*

Ugyanebbe az időbe esik egyesületünk könyvtárának a megalapítása is.

E közgyűlésünknek fontos személyi momentuma *Péterfy* Sándornak egyesületünk addigi szeretett elnökének, vezérének lemondása volt.

Péterfy helyébe *Kovács* János addigi alelnök lépett, míg *Péterfy*t egyesületünk ezen közgyűlése örökös tiszteletbeli elnökké választotta meg.

A *hatodik ciklus* (1898—1900.) munkaprogrammjában az első helyet a tanítóképzők *rendtartási szabályzatára* vonatkozó munkálatok foglalják el, melynek a közoktatásügyi miniszteriumban készült előadói javaslata egyesületünkhöz véleményezés végett leküldetett. Egyesületünk

idevonatkozó emlékiratában ez alkalommal is kifejezésre juttatta azon elvi megállapodásokat, melyek a fentemlített szervezeti munkálatban foglaltatnak s melyek az igazgató tanács mellőzésére, a szakfelügyeletre, az igazgatói munkakör decentralizációjára, a tanártestület hatáskörének kiterjesztésére, a segédtanári intézmény megszüntetésére, a felvételi vizsgálatok eltörlésére, a gyakorló iskoláknak több osztatúákká való fejlesztésére s az egységes képesítő vizsgálatnak törvény útján leendő szabályozására vonatkoznak. Ezen időszakban indította meg egyesületünk a tanárok *szolgálati pragmatikájára* vonatkozó tárgyalásokat is. A szervezeti munkálatok mellett kiváló hely jutott ez időszakban a nevelői vonatkozású kérdések tárgyalásának, melyek közül különösen a *nevelés-tan tanítása*, a *külföldi tanítóképzők nevelő intézményei*, az *önképzőkör*, az *iskolai kirándulások* s az *ifjúsági segélyző egyesületek* emelkednek ki.

Ugyancsak ezen ciklusba esik a *magyarországi tanítóképzésnek a párisi kiállításon* való bemutatása is, melynek összes tervező, anyaggyűjtő, és rendező munkáját a közoktatásügyi miniszterium megbízásából egyesületünk végezte. E gyűjtemény által tanítóképzésünk a hazai népoktatásügy egészébe szervesen beleillesztve, de mégis önállóan és intézményesen mutattatott be a külföld előtt; hatalmasan erősödött általa összetartozásunk érzete is, amennyiben egyesületünk 38 tanítóképző-intézetet vont bele a munkába. Az ezen ciklust követő és Kolozsvárott tartott VI. közgyűlésünk tárgysorozatában a pedagógiai kérdések állottak előtérben; e közgyűlésünknek tételei voltak: a *pedagógia, mint a tanítóképző-intézet tantárgya*; az *iskolai társas szellem nevelésére szolgáló intézmények*; az *ifjúsági önképzőkör*, a *segélyző egyesületek*, az *iskolai kirándulások*; a *tanítóképesítő vizsgálatok tagozata*.

A hetedik ciklusban (1900—1902) az egyesület munkálkodásának a *tanterv-revizio* volt a legkiemelkedőbb mozzanata. A tantervjavaslat egyesületünkhöz is leküldetvén véleményezés végett, közlönyünkben az egész javaslat közzé tétetett, s az egész javaslat 13 választmányi előadó előterjesztése alapján 8 ülésen tárgyalatott. Bizvást mondhatjuk, hogy ez a kérdés volt egyesületünkben a tanítóképzésnek legelső rendű tétele nemcsak a tárgyalás intenzitása szempontjából, hanem az érdeklődésnek kiterjedt körénél fogva is. — Teljesen e főkérdés köré csoportosulnak azon aktuális tételek, melyeknek tárgya a *porosz tanítóképzők új tantervének* ismertetése, az *állat- és növénytani tanítás segédeszközeinek* bemutatása, a *különbözeti vizsgálatok* tárgykörének megállapítása s a *módszeres tanácskozások* rendje volt. — Nem kevésbé fontos tárgya volt ezen időszaki tárgyalásainknak a *tanítóképesítés tagozódásának* kérdése, melyre

vonatkozólag 46 tanártestület véleménye alapján terjesztett a választmány a közgyűlés elé határozati javaslatokat. Részt vett egyesületünk a tanítóképző-tanárok első szünidei tanfolyamának előkészítési munkálatában is. Örvendetes tényként emelkedik ki végül ez időszakban az, hogy egyesületünket a hazai tanítóképzésnek a párisi világkiállításon történt bemutatásáért a kiállítási zsűri *aranyéremmel* tüntette ki.

Az ezen ciklust bezáró *VII. közgyűlés* tárgysorozatát „a gyermekpszichologia helye a tanítók szakszerű kiképzésében“, „a gyakorlóiskola szervezete s a gyakorlati kiképzés“, „a tanítóképesítő vizsgálat tagozódása“ *c. tételek* kepezték.

II. Az elnökség, a választmány s a tagok 1902—1904. évi működése.

A most lefolyt nyolcadik ciklusban működésünk irányát jobbra a VII. közgyűlés határozatai szabták meg.

Legutóbbi közgyűlésünk ugyanis megbizta a választmányt, hogy az akkori tanácskozás tárgysorozatába felvett *gyermekpszichologia* ügyét további tárgyalásra való előkészítés céljából tartsa napirenden; utasítást adott arra nézve, hogy a *gyakorlóiskola szervezete s a gyakorlati kiképzés* ügyét szintén tegye beható tanácskozás tárgyává; hasonlóképen határozatilag kimondotta, hogy a *tanítóképző tanárok* képzése és *képesítése* ügyét vitassa meg; ezeken kívül megbizta a választmányt, hogy tanulmányozza a *szakfelügyelet* kérdését, hogy a fizetési törvény revízióját éber figyelemmel kísérje s ha a tanárookra nézve fizetésüket illetőleg külön törvényt hoznak, a választmány intézkedjék, hogy abban a tanítóképző-intézeti tanárok ügyei is a kellő helyre jussanak; meghagyta a közgyűlés, hogy a népiskolai *tanítóképesítő vizsgálatok* tárgyában egyesületünk körében felmerült nézetek és vélemények illetékes helyre fölterjesztessenek. Igen természetes, hogy a választmány a jelen ciklus munkaprogramját megállapító értekezleten, mely 1902. december havában tartatott meg, kötelességének tartotta mindenben alkalmazkodni a közgyűlés határozataihoz, sőt azt bővítette is annyiban, hogy már a mult ciklusban programba felvett, de a felhalmozódott aktuális tárgyak során tárgyalás alá nem került *ifj. könyvtárak* ügyét is tanácskozási tételül tűzte ki.

Ugy hiszem, hogy az elnökség s a választmány működéséről a leginkább áttekinthető képet adom akkor, ha ezen tételekről külön-külön megemlékezem.

1. A gyermektanulmányozásról.

Mult közgyűlésünknek egyik általános pedagógiai érdekű tétele volt: „A gyermekpsychologia helye a tanítók szakszerű kiképzésében“ c. tétel, melynek előadója *Pethes János* volt.¹⁾

A közgyűlés előadó intenciói iránt való teljes elismeréssel adta k e javaslatot a választmánynak további tárgyalásra való előkészítés céljából.

A választmányban e kérdés tárgyalása azzal indult meg, hogy *Nagy László* az 1903. évi januári ülésen előadást tartott az amerikai tanítóképző-intézetekben honos gyermektanulmányozásról.

A rendkívül élénken megvitatott előadásnak különös érdekességet kölcsönzött az, hogy a vitában, mint vendég részt vett *Krecsy Béla*, tanár is, aki az amerikai iskolaügyet közvetlen szemléletből ismeri. A vita végével a választmány megbizta *Nagy Lászlót*, hogy az idevonatkozó kérdő pontokat állítsa össze.

E kérdőpontok a választmánynak 1903. ápr. ülésén mutattattak be, melyeket a választmány el is fogadott s megbizta az elnökséget, hogy e kérdő pontokat — hivatkozással a *Pethes J.* közgyűlési javaslataira — az összes tantestületeknek véleményezés végett küldje meg.²⁾

E kérdőpontok kiterjednek a gyermektanulmányozás céljának meghatározására, a tanítónövendékek s a gyakorlóiskolai tanulók megfigyelésének módjára s az ezzel kapcsolatosan kívánatos különös intézkedésekre.

Az elnökség a kérdő pontokat a jelen isk. év elején szétküldötte az összes tanártestületekhez.

A tanártestületek nagy érdeklődéssel tárgyalták e kérdést s idevonatkozólag 22 tanártestület küldötte be hozzászólását. Valamennyi vélemény közzététetett a M. T.-ben s így azokról általános szemlét tartani, meghaladná jelentésem kereteit, de felsorolandónak tartom azon képzőket, melyek az elnökség fölkérésére szivesek voltak nézeteiket elmondani:

áll. tanítóképzők: *Csáktornya, Székely-Keresztur, Pápa, Kolozsvár, Znióváralja, Igló, Temesvár, Budapest*; áll. tanítónőképzők: *Budapest II., Eperjes, Szabadka, Győr, Sepsi-Szent-György*; róm. kath. tanítóképzők: *Pécs, Esztergom, Csik-Somlyó*; róm. kath. tanítónőképző: *Pozsony*; gör. kath. tanítóképző: *Eperjes*; ág. ev. tanítóképző: *Sopron*; ev. ref. tanítónőképző: *Debrecen*; Orsz. izr. tanítóképző: *Budapest*; Fröbel-tanítónőképző: *Budapest*.

¹⁾ Megjelent a M. T. 1902. évf. 395. köv. s. lapjain.

²⁾ Megjelent a M. T. 1903. 508. s. köv. lapjain.

A gyermektanulmányozás kérdése ekként az egyes tanártestületekben sokoldalulag megvitattatván s a választmány tudomásul vevén a beérkezett véleményeket, f. é. áprilisi ülésén felkérte Nagy Lászlót, hogy a tanártestületek idevonatkozó véleményeinek figyelembe vételével konkrét javaslatot készítsen, egyben e tételt e közgyűlés tárgysorozataiba is felveendőnek határozta; a tanártestületek véleményei alapján készített előadói javaslat a választmány f. é. május havi értekezletén mutattatott be s azt a választmány a közgyűlési tárgyalások alapjául elfogadta s — mint előadói javaslatot — a közgyűlés elé terjesztendőnek mondotta ki.¹⁾

Ily előzmények s előkészítés után kerül e tétel a m. t. közgyűlés elé.

2. *A gyakorló-iskola és a gyakorlati kiképzés.*

Legutóbbi közgyűlésünk a gyakorlóiskolák ügyével is foglalkozott; e tárgyban *Dezső Lajos* terjesztett elő határozati javaslatokat.²⁾

Az előadó záróbeszédében javasolt azon kívánalmakat, hogy legalább is két gyakorlóiskolai tanító legyen, hogy a tanítójelöltek alapos preperatióban részesíttessenek s hogy a preparációra külön óra vétessék fel — elfogadva, a közgyűlés a javaslatot kiadta a választmánynak azon utasítással, hogy a gyakorlati kiképzés ügyét tűzze napirendre.

A választmány e kérdés tárgyalását az 1903. évi okt. ülésén kezdte meg *Dezső Lajos* javaslatának megvitatásával. A megvitatás során az a kívánság merült fel, hogy e kérdés egész terjedelmében tárgyalassák, s készíttessék oly javaslat, melyben a gyakorlóiskola egész szervezetének, tanító személyzetének, a tanítójelöltek gyakorlati kiképzésének ügye figyelembe vétessék; egyben megbízta a főtitkárt, hogy az ügy minden ágazatát felölelő kérdéseket — rendszerbe foglaltan — állítsa össze. E kérdéseket a választmány 1903. nov. ülésén tárgyalta s azokat a tanártestületekhez érdemleges válasz céljából szétküldendőnek határozta.³⁾

E kérdések felölelik a gyakorlóiskola szervezetének, a gyakorlóiskola tanítószemélyzetének ügyeit, s a gyakorlati kiképzésnek a képző mind a négy osztályában előjövő vonatkozásait.

A tantestületekhez szétküldött kérdésekre érdemleges válaszokat a következő képzők küldöttek:

áll. tanítóképzők: *Kolozsvár, Székelykeresztúr, Pápa, Csáktornya,*

1) Megjelent a M. T. 1904. évi V. számában.

2) Megjelent a M. T. 1902. évf. 397. s köv. lapjain.

3) Megjelent a M. T. 1904. évf. 69. s köv. lapjain.

Temesvár; áll. tanítónőképzők: *Budapest II., Győr, Szabadka, Eperjes*; róm. kath. tanítóképzők: *Pécs, Esztergom*; rom. kath. tanítónőképző: *Pozsony*; ev. ref. tanítónőképző: *Debrecen*; Fröbel-tanítónőképző: *Budapest*.

Az ezen munkálatokban kifejeződött véleményeket a választmány 1903. májusi ülésén vette tudomásul, de ezek feldolgozása a közel jövő feladata leendő; a választmány azonban e kérdés tárgyalását még szélesebb körűvé óhajtja tenni az által, hogy a tanítójelöltek gyakorlati kiképzésének ügyét a VI. egyetemes tanítógyűlés tanítóképzési szakosztályának tételé gyanánt javasolta, s hogy ez ügyben magának a tanító-ságnak is alkalma legyen e kérdésben bizonyára nagysúlyú véleményét nyilvánítania.

3. *Az új. olvasmányok és könyvtárak.*

Ezen tételt a választmány 1902. évi dec. havi ülésén igtatta be a jelen ciklus munkaprogramjába.

Mohar József tagtársunk e tárgyban nagyobb terjedelmű tanulmányt tett közzé folyóiratunkban¹⁾, melyben alaposan ismerteti ez ügynek a kormányzat terén, a kritikai irodalomban s a tanügyi körökben elért fejlettségét; majd közlésezi a magyarországi tanítóképzők részéről e tárgyban összegyűjtött anyag statisztikáját s annak feldolgozását.

E bevezető tanulmányok után ugyancsak *Mohar József* előadást tartott a választmánynak 1903. ápr. ülésén, amidőn javaslatait²⁾ is előterjesztette, melynek nyomán igen részletes és beható vita indult meg.

E vita alapján határozta el a választmány, hogy az előadó által benyújtott javaslatokat szétküldi a tanártestületeknek hozzászólás végett.

A javaslati tételekre vonatkozóan a következő tanártestületek terjesztették be véleményeiket:

áll. tanítóképzők: *Budapest, Igló, Kolozsvár, Székelykeresztúr, Temesvár, Znióváralja, Csáktornya, Sárospatak*; áll. tanítónőképzők: *Eperjes, Sepsiszent-György, Szabadka, Budapest II. ker.*; r. katn. tanítóképzők: *Csik-somlyó, Esztergom, Pécs*; r. kath. tanítónőképzők: *Budapest, Pozsony*; gör. kath. tanítóképző: *Eperjes*; ág. ev. tanítóképző: *Sopron*; ev. ref. tanítónőképző: *Debrecen*; Orsz. izr. tanítóképző: *Budapest*; Fröbel-tanítónőképző: *Budapest*.

A beérkezett véleményeket táblázatosan összeállítva úgy az elvi kijelentésekkel, mint a részletmódosításokkal egyetemben Németh. S. titkár feldolgozásában közölte a M. T. f. é. áprilisi száma.

¹⁾ Megjelent a M. T. 1903. évf. 10. és köv. továbbá 76. s köv. lapjain.

²⁾ Megjelent a M. T. 1903. évf. 249. s köv. lapjain.

A választmány f. é. áprilisi ülésén tudomásul vevén a beérkezett véleményeket, fölkérendőnek határozta Guzsvenitz Vilmost, hogy e hozzászólások figyelembe vételével egységes javaslatot sziveskedjék összeállítani s egyben kitűzte e tételt a jelen közgyűlés egyik tárgyául is. Guzsvenitz Vilmosnak e vélemények alapján összeállított javaslata a választmánynak f. é. májusi ülésén mutattatott be s ebben az alakban van ez itt is felvéve a közgyűlés elé terjesztett határozati javaslatok között.

4. *A tanítóképző tanárok képzésének és képesítésének ügye.*

Nagy László kartársunk a legutóbbi közgyűlésen indítványt terjesztett elé a tanítóképző tanárok képzésének és képesítésének ügyében, melynek tárgya az volt, hogy e nagyfontosságú ügyet újra vegye fel az egyesület tanácskozási tárgyai közé s a legközelebbi közgyűlés elé idevonatkozólag terjesszen javaslatokat.¹⁾

A közgyűlés az indítvány értelmében határozott; ebből kifolyólag a választmány 1903. évi decemberi ülésén ugyancsak Nagy László előterjesztése alapján megkezdette e tétel beható tárgyalását.

Nagy Lászlónak idevonatkozó előadása s javaslata²⁾ felöleli e kérdésnek egész terjedelmét; ismerteti az újabb fejleményeket, szól a képesítés rendezésének sürgős voltáról, kimutatja a képzés és képesítés közt elvi kapcsolatot; ismerteti a tanítóképző-intézeti tanárképző szervezetére vonatkozó javaslatot, annak minden számba jöhető tényezőjét, végül pontokba foglalt javaslatot terjeszt a választmány elé, mely úgy a képesítő vizsgálat, mint a képzés ügyének egész körét magában foglalja.

A javaslat általános vitája betöltötte még a f. é. jan. választmányi ülést is, melynek végével határozatilag kimondatott, hogy ezuttal és egyelőre a *képesítés ügyében* foglaljon el a választmány álláspontot, ezenközben azonban a képzés főbb elveit is vonja be a tanácskozás keretébe.

Ezen egész tanítóképzésünk ügyére kiható fontos tétel tárgyalását az elnökség az által vélte előmozdíthatónak, ha önálló előadás alakjában többen is hozzászólnak e kérdéshez.

Igy került sorra a f. é. februári ülésen dr. *Vangel Jenőnek* e tárgyban tartott előadása,³⁾ melyben főként a biológiai szakra vonatkozólag mondja el a képzés kívánatos módját; de kiterjed javaslata a képesítés rendszerére is; a most életben levő rendszert azzal kívánja tökéletesbíteni, hogy a polg. isk. taníói oklevéllel nem bírók is felvehetők legye-

1) Megjelent a M. T. 1902. évf. 402. s köv. lapjain.

2) Megjelent a M. T. 1904. évf. 38. s köv. lapjain.

3) Megjelent a M. T. 1904. évf. 129. s köv. lapjain.

nek a kollegiumba, ha ezzel egyenlő értékű tanulmányt igazolnak, s hogy a jelöltek önálló vizsgálaton alapuló szakdolgozat készítése, egyetemi kollokviumok, kielégítő szemináriumi és tanítási gyakorlat felvétele mellett orsz. vizsg. bizottság által kiadott oklevelet nyerjenek s hogy rendes tanáruul csak ily okleveles tanárok alkalmaztassanak.

Majd a f. é. márciusi ülésen dr. *Gyulai Ágost* fejtette ki idevonatkozó nézeteit.

Gyulai Ágost előadása három kérdést ölel fel: Kivánatos-e a selectio a tanítóképzőint. tanárok képzésénél? Az egyetemre utaljuk-e a képzést? Hogyan történjék a képesítés? Selectio híján könnyen elé állhat a tanári túlproductio. Ezt előre perhorreskálja a tanítóképző-int. *külön célja*. A selectio különben is érvényesül a tanítóképző-int. tanárképzés előzményének: a tanítóképzésnek egész vonalán, úgy az elemi mint a polg. képzőbe való fölvételnél s ha jónak bizonyul, a legfelsőbb fokon se vessék el.

Az egyetem nem alkalmas a képzésre, mert az egyetem nem szakiskola, hanem tisztán a tudományokat művelő, tudósokat képző intézet. A középiskolai tanárképzés céljainak szolgálatába sem engedi ez magát kényszeríteni. Az egyetemi előadások jellege, hogy csupa részletet adnak, egységre nem törekszenek. Az egyetemi szemináriumok nem juttatnak elég helyet a rendes hallgatóknak sem. Az egyetemen történő tanárképzés hiányai hozták létre e képzés igazán bevált szurrogatumait az egyetemen kívül: a tanárképző-intézeteket, a gyakorlógimnáziumot s az Eötvös kollegiumot. A pedagógium melletti tanárképző-int. tanfolyamot kell önálló egészé fejleszteni. A képesítés orsz. bizottság előtt történjék, de ne szóbeli vizsgálat útján — abból elég kijutott már a jelölteknek az elemi és a polg. képzőben — hanem szakbeli komoly, tudományos színvonalon álló házi dolgozatok s gyakorlati tanítás formájában.

Mindkét önálló előadás széleskörű vitát vont maga után s csak ezek után kezdette meg a választmány a Nagy László javaslatának részletes tárgyalását, melyet két ülésen át folytatott s a f. é. áprilisi ülésen fejezett be megbízván előadót és főtitkárt a végleges szövegezéssel.

Ez a szöveg a választmány májusi ülésén mutattatott be, azt a választmány magáénak fogadta el s így ez a tétel mint a választmány javaslata terjesztetik a közgyűlés elé.

5. *A tanítóképző-intézeti szakfelügyelet.*

A tanítóképző-intézeti szakfelügyelet ügyének rendezése tárgyában mult közgyűlésünkön *Somogyi Géza* jelentett be indítványt, melyre vonatkozólag a közgyűlés a választmányt e kérdés tanulmányozásával bizta meg.

A választmány 1902. dec. ülésén fel is vette e kérdést a jelen ciklus munkaprogramjába s választmányunk egyik érdemes tagja *Sándor Domokos* vállalkozott is, hogy e tárgyról szakszerű előadást tart, de az általa kijelölt időben akadályozva lévén az előadás megtartását illetőleg, e kérdés napirendre tűzésének s alapos megvitatásának a jövő ciklusra kellett maradnia.

6. *Anyagi ügyek.*

Elébbi közgyűlésünk megbízta a választmányt, hogy a fizetési törvény revízióját kísérvé figyelemmel, s amennyiben a tanárookra külön törvényhozási intézkedések fognak tételni, tegyen lépéseket a választmány, hogy abban a tanítóképző tanárok ügyei is kellő figyelemben részesüljenek.

Ezen megbízáshoz híven a választmány 1902. évi októberi ülésén elnökségi előterjesztés alapján már foglalkozott a fizetésüggyel. Az 1902. év okt. 20-án kelt¹ felterjesztésben kérelmeztük, hogy a fizetés új rendszerül a rangosztályok helyébe a *corpótlékos rendszer* lépjen a fizetés alapjául s hogy a tanítóképzők a középiskolák csoportjába osztassanak be, illetőleg hogy a tanítóképzők emezekkel egyenlő ranguaknak minősítsenek. A részletekre nézve kérelmünk az volt, hogy a *rendes tanárok* kezdő fizetése 2900 koronában, végső fizetése 5800 koronában állapíttassék meg s ezen határösszegek között 7-szer 400—400 korona corpótlék rendszeresíttessék. Az igazgatókat illetőleg kértük, hogy részükre a tanárokéval egyenlő corpótlékon kívül külön, nyugdíjba is beszámítandó igazgatói működési pótlék szerveztessék; a gyakorló iskolai tanítókra nézve, hogy kezdő fizetésük 2000 korona összegben állapíttassék meg s ettől kezdve — az egységes rendezés szempontjából — a r. tanárokkal egyenlő pótlékokban részesíttessenek; a segédtanárookra nézve az volt a kérésünk, hogy kezdő fizetésük 2000 koronában állapíttassék meg s törvényileg mondassék ki, hogy segédtanári állásban legfeljebb csak 3 évet tölthessen a tanítóképző tanár, de segédtanári éveit a r. tanárok részére megállapítandó corpótlékok kiszabásánál számításnak be; a jelenlegi XI. fiz. osztályú állások teljes megszüntetését kérelmeztük s végül kértük, hogy a tanítónők fizetésüggye a férfitanárokéval egységes alapon s egy mértékkel állapíttassék meg.

Ezen felterjesztésünk után, az 1902. évi *januári* vál. ülés foglalkozott ismét a fizetésüggyel. *Boga Károly* előterjesztette a dévai áll. tképző tanárkarának idevonatkozó elaborátumát, melyben sürgős felterjesztést kíván az iránt, hogy a tképző tanárok segédtanári minőségben

eltöltött szolgálati évei ne azonosíttassanak a középiskolai helyettes tanári évekkel, melyek — akkori hírek szerint — félig lettek volna beszámítandók; továbbá, hogy a gyakorló isk. tanítók s más intézetből átlépett tanárok évei is számíttassanak be.

A választmány nagyobb akció megindítását a törvényjavaslat hiteles szövegének közzététele idejére mondotta ki.

A fizetési törvényjavaslat szövege 1903. febr. 15-én tétetett közzé.

A tanítóképzőket illetőleg legfontosabb intézkedések voltak, hogy a különböző iskolafajok csoportjaiban az elemi tanítóképzők *rendes tanárai* a IV. csoportba osztattak be, melyben alapfizetésül 2600 korona s 5—5 évenként emelkedően 3200, 3800, 4400, 5000, 5600 korona volt megállapítva; a tképző int. *segédtanárok, zenetanárok* a tnő-képző int. *rendes tanítónők és zenetanárok* az V. csoportba kerültek, melyben az alapfizetés 2000 korona volt, s 5—5 évenként emelkedően 2300, 2700, 3200, 3800, 4400 korona lett volna a fizetés.

Végül a tanítóképző intézeti *tanítók, tornatanítók, házi ipartanítók*, a tanítónőképző int. *segédtanítók és tornatanítónők* a VII. csoportba osztattak be, hol szintén 5 évi emelkedéssel a következő fizetési fokok voltak: 1400, 1600, 1800, 2000, 2200, 2400 korona.

Az igazgatók fizetés természetével bíró 800, tíz év után 1600 korona pótlékban lettek volna részeltelendők.

A rendes tanárok közül a létszám tizedrészéig az érdemekben kivált tanárok igazgató-tanárokká való előléptetése kontempláltatott 800 korona —, fizetés természetével bíró pótlékkal.

A törvényjavaslatnak a *szolgálati évek beszámításáról* szóló szakaszai a tanítóképző-intézeti alkalmazottakra nézve kedvezőtlen viszonyokat teremtvén, mihelyt a törvényjavaslat beterjesztetett, az elnökség azonnal hiteles információkat szerzett be a törvényjavaslat azon szakaszainak értelmezéséről, melyek a tanítóképző tanárságot érdeklik. Minthogy ezek a *szolgálati évek beszámítására nézve* megnyugtatók nem voltak, értekezletet tartott. Terjedelmes emlékiratot nyújtott be rendkívüli kihallgatásokon úgy a közoktatásügyi, mint a pénzügyminiszter uraknál a segédtanári (segédtanítónői) éveknek teljes beszámítása tárgyában. Küldöttségileg felkereste s személyesen informálta a pénzügyi bizottság előadóját. Tájékoztató sorokban felkereste a pénzügyi bizottság összes tagjait s akikkel személyes ismeretsége van, azokat személyesen is informálta.

Mind a miniszteriumhoz benyújtott felterjesztéseinkben, mind pedig a pénzügyi bizottság tagjaihoz intézett kérelmünkben rámutattunk a törvényjavaslat azon általános elvére, hogy a 30 évi teljes szolgál-

lati idővel bíró valamennyi tanár 25 évi szolgálattal éri el fizetési maximumát.

Azonban a tképezdei tanárok mintegy 80%-ára nézve — akiknek a multjában egyenkint átlag 7 évi segédtanári szolgálat van — ez az elv papíron maradt, mert ezek csak 32 évi szolgálattal érték volna el a fizetés maximumát. Elvileg a képezdei tanárok is a középiskolai tanárokkal együtt a IV. csoportba tartoztak, de a gyakorlatban kiestek volna belőle.

Ez az eredmény úgy jött létre, hogy a segédtanári évek beszámítására külön intézkedés nem volt fölvéve, ennek hiányában pedig a 15. §. 2. pontjának általános intézkedése lett volna az irányadó. Ez erre az esetre azt eredményezé, hogy a segédtanári szolgálatból 10 évig terjedő idő teljesen elveszett volna a beszámítás szempontjából.

Ez okból a megoldás kétféle módját a következőkép kérelmeztük.

A) Betoldás a 17. § második bekezdése gyanánt:

„Ha az állami tanító- és tanítónőképző intézetek segédtanárai és segédtanítónői rendes tanárokká, illetőleg rendes tanítónőkké neveztetnek ki, segédtanári, illetőleg segédtanítónői szolgálatuk ideje beszámítandó és a kinevezés és a további előlépés az így beszámított éveknek megfelelően történik.“

B) A 41. §. kiegészítésével (az aláhuzott részek betoldások):

„41. §. A jelen törvény hatályba léptének idejében alkalmazásban álló egyetemi és műegyetemi rendes tanároknál és az egyetemi és műegyetemi könyvtárak tisztviselőinél, továbbá tanító- és tanítónőképző intézetek igazgatóinál, rendes tanárainál és rendes tanítónőinél a jelen törvény alapján járó illetmények megállapításánál beszámítandó az a szolgálati idő is, mely a törvény hatályba léptének idejében, korpótlék szempontjából már beszámítás tárgyát képezte; az utóbb említetteknek azonban csak annyiban, amennyiben a beszámítás alapját a közvetlenül megelőző tanító vagy tanítónőképző intézeti segédtanári, illetőleg segédtanítónői szolgálat képezi. A tanító és tanítónőképző intézetek itt említett alkalmazottjaira nézve a jelen szakasz hatálya a jelen törvény életbelépésétől 3 évig érvényben marad.“

Egyesületünk akciójával párhuzamosan a tanítóképzők tantestületei is kérvényeztek úgy az illetékes miniszteriumoknál, mint a képviselőháznál; a tanítónők fizetés viszonyai érdekében a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző tanártestülete fejtett ki akciót.

Ezen mozgalomnak meg is volt az üdvös eredménye.

A pénzügyi bizottságnak III. 29-iki ülésén a 42. §-ba felvétellett a következő pont: „... A jelen törvény hatályba léptének idejében

szolgálatban álló állami tanító, tanítónő és kisededóvónőképző intézeti igazgatóknál, rendes tanároknál és rendes tanítónőknél, a 40. §. szerint beszámítandó szolgálatok beszámításán felül a magasabb illetményekre való igény szempontjából beszámítandó az a szolgálati idő is, amelyet jelen állásukra jogosító szabályszerű képesítés birtokában, rendes tanári illetőleg rendes tanítónői kineveztetésüket közvetlenül megelőzőleg, állami tanító, tanítónő, vagy kisededóvónőképző intézeti segédtanári, illetőleg segédtanítónői minőségben töltöttek, ha ez utóbbi szolgálatuk a tiz évet meg nem haladja“... „A második bekezdésben foglalt rendelkezés a törvény hatályba léptétől számított öt éven belül érvényben marad“...

Ezen rendezés kiinduló pontja s alapfeltétele az volt, hogy a segédtanári (s. tanítónői) állások öt év alatt rendesekké lettek volna átszervezendők oly mértékben, hogy a lejáratí időn túl a segédtanári (s. tanítónői) szolgálat 1—2 évnél tovább ne tartson.

A pénzügyi bizottság jelentésbe felvételét az a terv is, hogy 5 év alatt 51 V. csoportbeli állás IV. csoportbelivé, 15 VII. csoportbeli állás V. csoportbelivé szerveztetik át.

A IV. csoportba osztott állásokon működő tanítószemélyzetnek (nők és férfiak) *más iskolánál* szabályszerű képesítés birtokában eltöltött évei fél beszámítás alá estek volna.

Az V. és VII. csoportbeli állásokon működőknek szintén más (a IV., V. és VII. csoportokban felsorolt) iskolánál polgár iskolai tanítói (női) oklevél birtokában töltött éveit illetőleg a felében történendő beszámítás az *állami iskolákra* is kiterjesztett.

Az elnökségnek a fizetésügyben tett lépéseiről elnökünk — ki nagy buzgalommal járt közbe a tanítóképző tanárok fizetésügyi viszonyainak jobb rendezése ügyében — a választmánynak 1903. ápr. ülésén számolt be. Azon rövid határidő ugyanis, mely a pénzügyi bizottsági tárgyalás megkezdéséig kitűzetett, lehetetlenné tette, hogy az elnökség a választmány megbízására várva tegye meg a szükséges lépéseket. Ugyanekkor mutattattak be a fizetésügyben szerkesztett összes elnökségi iratok, nemkülönben az elnökséghez beérkezett megkeresések.

Minthogy a pénzügyi bizottság módosításai reményt nyújtottak arra, hogy a tképző tanárság is méltányos mértékben fog részesülni a tervezett fizetésjavításban, s hogy a bonyolult szolgálati viszonyok néhány átmeneti év alatt rendeztetnek: a választmány helyesléssel és köszönettel vette tudomásul az elnökség intézkedéseit, s megbizta az elnökséget, hogy az elért eredményekért *Wlassics* Gyula vallás- és

közoktatásügyi, nemkülönbén *Lukács* László pénzügyi miniszter uraknál, nemkülönbén *Hegedüs* Loránt, *Komjáthy* Béla és *Werner* Gyula orsz. gy. képviselő uraknak szives közbenjárásukért az egyesület köszönetét tolmácsolja. Jegyzőkönyvileg mondott köszönetet a választmány a két illetékes miniszterium főtisztviselőinek is.

Az elnökségnek s választmánynak a fizetésügyben kifejtett tevékenységeért köszönetüket s elismerésüket fejezték ki az aradi, modori, félegyházi, m.-szigeti, temesvári, pápai, székely-kereszturi, budapesti, csáktornyai, bajai, csurgói, sárospataki, iglói áll. tképzők, továbbá a kolozsvári, budapesti, pozsonyi, győri, hódmezővásárhelyi, sepsi-szent-györgyi áll. tanítónőképzők tantestületei.

Mindnyájunk előtt ismeretesek azon politikai okok, melyek miatt e törvényjavaslat tárgyalás alá nem került s törvénné nem válhatott.

A kormány elnöke, gr. Tisza István úr ő nagyméltósága 1903. nov. 4-én tartott beszédében kijelentette, hogy a kormány az áll. tisztviselők fizetésével együtt kívánja megoldani a vármegyei tisztviselők, a községi és közjegyzők fizetésének rendezését s a *felekezeti iskoláknál* alkalmazottak fizetésügyét is; s akkor midőn ezen rendezés pénzügyi következményei láthatók lesznek, fog határozni arról, hogy a fizetési javaslat eredeti formájában fentartassék-e, vagy revízió alá vétessék; de egyszersmind kilátásba helyezte a pótlékos fizetés-javítást már 1903-ra is.

Az 1903. évi decemberi választmányi ülés ismét foglalkozott az anyagi ügyekkel, azon alkalmából, hogy e hó 21-én benyújtott a képviselőházhoz a fizetési pótlékokról szóló törvényjavaslat. A választmány addig is, míg a beállott új helyzet folytán szükségessé válandott lépésekről határozott volna, szükségesnek látta, hogy bármikép dőljön is el a fizetésügy sorsa, a segédtanárok helyzete tárgyában történjék felterjesztés.

Ezenközben a f. é. január havában létrejött az ideiglenes pótlékokról szóló törvény (1904. I. t.-c.); s kiadatott a m. kir. miniszterium 530—1904. sz. rendelete a pótlékok engedélyezése tárgyában, amely rendelet szerint tudvalevőleg a XI., X., IX. fiz. osztálybeliek fizetése 4 évnél rövidebb idejű szolgálat esetén 1400—2000—2600 k-ra, 4 évnél hosszabb szolgálat esetén 1600—2200—2900 k-ra; a VIII. és VII. fiz. osztálybeliek fizetése öt évnél rövidebb szolgálat esetén 3600—4800 k-ra, öt évnél hosszabb szolgálat esetén 4000—5400 k-ra egészített ki, az évötödös pótlékok érintetlen hagyásával. Ugyanezen hóban tartott vál. ülésünkön kimondta a választmány, hogy mivel a tanári szolgálat természetével ellentétben álló régi rangsoros rendszernek

sokféle visszasságát a pótlékos törvény nem hogy enyhítette volna, hanem még kirívóbbá tette, s mivel ez még mint átmeneti intézkedés is nehezen elviselhető állapotokat teremt, azért felterjesztés intéztesse a közokt. miniszter úrhoz, melyben kérje az egyesület a kormánytól, hogy a Széll-féle törvényjavaslat azon rendszerének a megtartásával, melyet a pénzügyi bizottság terjesztett a képviselőház elé, minél előbb végleges rendezéssel váltsa föl a mostani átmeneti állapotot. Másfelől kérelmezze az egyesület, hogy a segédtanári állások rendessé szervezése fokozatosan már most megindíttassék, mert a képzőintézeti tanárság e régen sajtó sebe minden fizetési rendszertől függetlenül orvosolható.

Az ezen ügyekben szerkesztett kérvényeink a választmány áprilisi ülésén mutattattak be, s ugyancsak április hó folyamán nyújtotta be azt egyesületünk küldöttsége a miniszter úr ő nagyméltóságának. A küldöttség vezetőjének, dr. Kovács János elnöknek beszédére adott válaszban kijelentette a miniszter úr, hogy ő neki magának is óhajtása a végleges fizetési törvénynek a tanárság megnyugtatóra szolgáló megoldása.

Az anyagi ügyekkel kapcsolatban érdemesnek tartom felemlíteni még a következőket:

Az 1902. év folyamán a gyakorlóiskolai tanítói állások a X. fiz. osztály 3. fokozatára hirdettek ki.

A vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő nagyméltósága egyesületünket a lefolyt ciklus alatt is kegyes volt évi 1600 kor. államszegélyben részesíteni, melyet e helyen is legyen szabad hálás köszönettel felemlítenem.

7. Egyesületünk közlönye s a tagok munkássága a Magyar Tanítóképzőben.

Egyesületünk közlönyét, a „Magyar Tanítóképző“-t a lefolyt két év alatt is Nagy László szerkesztette; a Magyar Tanítóképző jelenleg XIX. évfolyamában jelenik meg, e lap 14 év óta hivatalos közlönye egyesületünknek s e 14 év alatt közlönyünk állandóan a jelenlegi szerkesztő szakavatott kezeibe van letéve.

Egyesületünk tagjai közül rövidebb vagy hosszabb tanulmányokat irtak e két év alatt:

a) *A tanítóképzők szervezetére vonatkozólag:* Mohar József, Dezső Lajos, Barcsa József.

b) *A tanítóképző-intézeti nevelésre vonatkozólag:* Szöllősi István, Köveskúti Jenő, Mohar József, Kurucz Jenő.

c) *A tanítóképző-intézeti oktatásra vonatkozólag*: Sebestyén Gyula előadásait jegyzetekben közölte: Szöllösi István; Nagy László, Sarudy Ottó, Mihalik Lajos, Gerencsér István, Palágyi Lajos, dr. Vángel Jenő, Dreisziger Ferenc, Sztankó Béla.

d) *Általános pedagógiai, vagy más tudományos érdekű tanulmányokat irtak*: Dr. Pauer Imre előadásait jegyzetekben közölte: Papp József; Mohar József, Szöllösi István, Medgyesi János, Dr. Barcsa János, Horvay Ede.

e) *Különösen pszichológiai tanulmányokat irtak*: Pethes János, Nagy László, Dr. Hajós Lajos, Nagel Sándor, Láng Mihály, Verger Tamás. Pauer Imre logikai előadásait jegyzetekben közölte Krausz Sándor.

f) *Általános népoktatási érdekű cikkeket irtak*: Farkas Sándor, Zoványi Lajos, Somogyi Géza, Krausz Sandor, Mohar József, Dékány Mihály, Báthori József, dr. Kármán Mór, dr. Kovács János.

g) *A népiskolai nevelés vagy oktatás körében dolgozott*: Krausz Sándor.

h) *Külföldi intézeteket vagy intézményeket ismertettek*: Zrinyi Károly, Szöllösi István, Dékány Mihály, Somogyi Geza.

i) *Hazai tanügytörténeti adalékokat adtak*: N. L., Krausz Sándor, Nagy László, Beér Ferenc, Lang Mihály.

Különösen életrajzokat, méltatásokat irtak: Dreisziger Ferenc, Gerencsér István, Lemle J., Belle L., Mihalik L., Kovács B., Beér Ferenc.

k) *Könyvbírálatokat, könyvismertetéseket irtak*: Sárvai, Kolumbán Samu, Hodossy Béla, W. Ö., Sente Pál, Moyzes Miklós, Gerencsér István, Zoványi Lajos, F—s, Simkó Endre, Nádas (Nagel) Sándor, Tömör Boldizsár, Gondi S., Karoliny M., Beyer J., Jankó L., Zrinyi K.

l) *Fizetésügyben felszólaltak*: Szerkesztő, Dékány Mihály; elnökség.

m) *A közoktatásügyi költségvetést ismertette*: Sz. B.

n) *A tanítóképzők értesítéseiről ismertetéseket irt*: Simkó Endre.

o) *Tárcaszerű közleményeket irt*: —i (Kalászok).

p) *A tanítóképző tanárok képzéséről s képesítéséről irtak*: A tanítóképző tanárjelöltek, Nagy László, Folenta Lajos, Sente Pál, dr. Vángel Jenő, Kuruc Ernő, Keszler Károly.

Ezenkívül lapunk „Egyesületi Élet“ címen állandóan közölte a választmányi üléseken felvett összes jegyzőkönyveket, a fontosabb köriratokat, az elnökség felterjesztéseit s általában mindig számot adott egyesületünk munkálkodásáról. „Okirattár“ címen közölte a legfontosabb rendeleteket s a „Vegyések“ rovatában krónikát adott a tanítóképzőket, vagy általában a tanítóképzést érdeklő fontosabb eseményekről.

8. *Más mozzanatok.*

A tanítóképesítő vizsgálatok ügyében tett felterjesztést illetőleg tisztelettel jelentem a következőket:

Mult évi közgyűlésünknek egyik igen alaposan s széles mederben megvitatott tétele volt a tanítóképesítő vizsgálatok tagozódásának ügye; a válaszmány idevonatkozó javaslatának¹⁾ előadója *Mohar József* volt.

A közgyűlés ide vonatkozólag megbizta a válaszmányt, hogy e tárgyban tegyen felterjesztést, melyben e tétel napirendre tűzését kérve, mutasson rá a kérdés megoldásának mindazon módozatára, melyek egyesületünk körében tett felszólalások által kifejezést nyertek.

A elnökség e tárgyban a nm. vall. és közoktatásügyi miniszter urhoz fölterjesztést intézett, melyben e kérdésnek egyesületünk körében történt egész tárgyalásmenetelét feltüntetve, melléletekben felterjesztette 1. a II. Egyetemes Tanítói Kongresszus tanítóképzési szakosztályának idevonatkozó határozatait; 2. az 1898-iki közgyűlés szervezeti munkálatát; s az 1900-iki közgyűlés határozatait; 3. a tanártestületeknek az 1901. évben az elnökséghez beérkezett összes véleményeit táblázatosan összeállítva; 4. a válaszmánynak az 1902-iki közgyűlés elé terjesztett határozati javaslatait s az 1902-iki közgyűlésnek idevonatkozó tárgyalásait magában foglaló jegyzőkönyvet.

Ez ügygel kapcsolatban legyen szabad felemlítenem, hogy

a *mármaroszigeti* áll. tanítóképző intézet tanárkarának az állami tanítóképzőkben tartandó magyar nyelvi tanítóképesítő vizsgálatok szervezése tárgyában benyújtott javaslata a válaszmánynak 1902. évi decemberi ülésén mutattatott be, még *Beér Ferenc*nek az áll. tanítóképzők tantervének a felekezeti tanítóképzőkre való kiterjesztése s a felekezeti tanítóképzők állami segélyezése s felügyelete tárgyában beadott indítványa a vál. f. é. februári ülésén terjesztett elő.

Mindkét indítványra nézve a válaszmány májusi ülésén azt határozta, hogy tárgyalásukat a népoktatási törvény reformjára vonatkozó munkálatok közreadásakor fogja megtartani.

A VI. egyetemes tanítógyűléssel kapcsolatos ügyekről van szerencsém jelenteni, hogy a Magyarországi Tanítók Orsz. Bizottsága felhívást intézett egyesületünkhöz, melyben az 1904. évi VI. egyet. tanítógyűlés megtartásáról értesítve, felkérte egyesületünket, hogy a rendezésben vegyen részt. A válaszmány 1903. dec. ülésén az elnökséget s akkor jelen volt tagjait kérte fel a rendezőbizottságban való részvétellel.

¹⁾ Megjelent a M. T. 1902. évf. 399. s köv. lapjain.

Majd f. é. febr. és májusi ülésein javaslatot tett az egyetemes tanítógyűlés tanítóképzési szakosztályaiban előadandó s tárgyalás alá veendő tételekre nézve s javasolta, hogy a szakosztályi ülésen a *gyakorlóiskola s a tanítójelöltek gyakorlati kiképzése*, továbbá a *tanítói továbbképzés* c. tételek tűzessenek ki.

*

A lefolyt ciklusban a választmány a következő időrendben tartotta üléseit:

1902: október 22-én, december 15-én;

1903: január 26-án, április 3-án, április 27-én, május 11-én, október 5-én, november 16-án, december 22-én;

1904: január 25-én, február 22-én, március 21-én, április 23-án, május 9-én;

Választmányi üléseinket rendszeren a budapesti II. ker. áll. tanítónő-képző intézetben tartottuk, mely intézet mindig a legnagyobb készséggel ad helyet értekezleteinknek; az 1902. XII. 17-iki választmányi ülés az *Erzsébet Nőiskolában* volt, amidőn alkalmunk volt a magyar népoktatásügy ezen új fényes csarnokát az igazgató és tanártestület szíves kalauzolása mellett megtekinteni.

Az 1903. V. vál. ülést pedig a Pedagógiumban tartottuk, melyen dr. *Vangel Jenő* tartott előadást az *állat- és növénytan* tanításáról, s annak módszeréről. E tárgyról folyt élénk eszmecsere után a választmány tagjai megtekintették Vangel kalauzolása mellett a Pedagógium biológiai intézetét, a kirándulási gyűjtéseket, a tanuló gyűjteményt s a botanikus kertet.

Az 1903. év folyamán küldettek meg egyesületünknek az 1900. évi párisi kiállításon nyert *aranyérme* s kitüntető oklevele.

Mindkettőt, mint becses emléket őrizzük azon szép műnek, melyet tanítóképző intézeteink a nemzetek e nagy versenyében kollektív kiállításukkal alkottak.

Részt vett egyesületünk elnöksége a magyarországi tanítóvilág azon lélekemelő szép ünnepeén, midőn a Tanítók Háza palotává ékesült s bővült új alakjában — 1903. okt. 4-én — felavattatott és használatnak átadatott.

Itt említem meg azt is, hogy egyesületünk, mint br. Eötvös József összes műveinek előfizetője a Tanítók Háza *pártoló tagjává* választott; az erről szóló oklevél a választmánynak 1903. okt. ülésén mutatott be.

A most lefolyt ciklus alatt hagyatott jóvá a Gyertyánffy István által volt tanítványainak főiskolákat látogató gyermekei részére tett ösztön-

dijról szóló Alapító Oklevél s az ösztöndíj kiosztásának ügyrendje. *Egyben az Alapítólevélnek egy eredeti példánya egyesületünkhöz küldetett megőrizés végett*, mely a főtitkár őrizete alatt levő irattárban van elhelyezve. Egyesületünket az ösztöndíjkezelő és osztó bizottságban elnökünk képviselte a jelen ciklusban is.

Részt vett egyesületünk — a rendezőség meghívására — azon örvendetes mozzanatokban, melyek egy-egy érdemes tagtársunk vagy kartársunk életében kimagasló eseményekkel voltak kapcsolatosak. Üdvözlöttük dr. *Veredy Károlyt*, III. oszt. vaskoronarenddel történt kitüntetése alkalmából, *Major J.* Gyulát, 25 éves művészi, *Gamauf Györgyöt* és *Rohn Józsefet* 25 éves tanárkodásuk ünnepén.

*

A tagok számát illetőleg tisztelettel jelentem, hogy egyesületünknek ez idő szerint 11 tiszteletbeli, 1 alapító és — rendes tagja van.

Ez utóbbiak között:

Állami képzőtanár(nő) --- --- --- --- --- --- --- ---	234
Hitfelekezeti képzőtanár(nő) --- --- --- --- --- --- --- ---	62
Közokt. tisztviseelő (tanfelügyelő) --- --- --- --- --- --- --- ---	14
Más tanügyi munkás --- --- --- --- --- --- --- ---	40
Tanítótestület, egyesület --- --- --- --- --- --- --- ---	10
Intézet, iskola --- --- --- --- --- --- --- ---	20

Összesen: 380

Egyesületünk tagjainak számában tehát mult közgyűlésünk óta ismét örvendetes emelkedés van.

A lefolyt két év alatt a halál sűrűn szedte áldozatát a tanítóképző tanárság soraiból.

Elvesztettük *Király Pál* pedagógiumi tanárt, a magyar nyelv tüzes lelkű bajnokát, s a magyar nemzeti irodalom ékes szavu tanítóját; *Paal Ferencet*, a kolozsvári áll. tképző igazgatóját, a magyar tanítóképzés egyik úttörő munkását; *Ebenspanger Jánost*, a felsőlövői ág. ev. képző intézet igazgatóját, a magyar nemzeti érzés buzgó ápolóját; *Ulrich Vendelt*, a régi tanító gárdának e tiszteletreméltó alakját; *Biró Gyulát*, a kolozsvári áll. tanítóképző sokoldalúan képzett jeles tanárát; *Imre Lőrincet*, ki úgyis mint tanfelügyelő, s később mint képzőint. tanár a tanítóságnak s tanítványainak általános tisztelete s szeretete tárgya volt; *Erdődy Jánost*, a kitűnő tankönyvirőt; *Felméri Albertet*, ki egyesületünknek megalakításakor titkára volt.

Legyen áldás emlékezetükön!

III. A tanítóképzés terén felmerült nevezetesebb mozzanatok.

Alapszabályaink úgy rendelkeznek, hogy a titkári jelentés terjeszkedjék ki a tanítóképzés terén felmerült nevezetesebb mozzanatok ismertetésére is.

E követelménynek az alábbiakban tesztek eleget.

Mindenekelőtt azon nagyjelentőségű személyi mozzanatról legyen szabad megemlékeznem, hogy *dr. Wlassics Gyula* miniszter úr az 1903. év nov. havában lemondott, a közokt. tárcát *dr. Berzeviczy Albert* Ő Exciája vette át.

Wlassics Gyula volt miniszterünknek, ki alatt a magyar nemzeti kultúra ügye rohamosan indult fejlődésnek, egész közoktatásügyünk s ebben népoktatásunk ügye magas színvonalu emelkedést ért el, a tanítóképzés ügye hatalmas lendületet vett s aki egyesületünk iránt mindig nemeskeblű jóindulattal viseltetett: a közoktatásügy vezetésétől való megválása alkalmából a választmány jegyzőkönyvileg fejezte ki őszinte háláját.

Berzeviczy Albert vall. és közokt. ügyi miniszter úrnál 1903. évi nov. 19-én tisztelgett egyesületünk. A tisztelgő küldöttséget *Kovács János* vezette. Üdvözlő beszédére a miniszter úr a következő választ adta:

„Köszönöm szíves] megemlékezésüket. Jól mondotta szónokuk, hogy a tanítóképzés terén még sok kérdés vár megoldásra. Feladatomnak fogom tartani, hogy a kérdések megoldását keresztül vigyem s ebben a törekvésemben számítok a tanítóképző tanárok egyesületének támogatására, amely számos kiváló szakember tevékenységét rejti magában s már eddig is komoly és értékes munkát végzett a tanítóképzés ügyének fejlesztése körül. Örömmel számítok ennek a nagy jövőjü egyesületnek hatáskörömben való együttműködésére és kérem önöket, hogy forduljanak hozzám minden ügyükben bizalommal; eszméiket, nézeteiket örömmel fogom meghallgatni s figyelembe venni. Reményem, hogy ebből az ügyre nézve jelentékeny haladás fog származni.“

A lefolyt ciklus legnevezetesebb tárgyi mozzanata az állami tanítóképzők új tantervének kiadása volt. E tantervreviziónak évtizedet meghaladó hosszú története van. Részt vett e munkában a kormány, a közoktatási tanács, országos egyesületünk, a tantestületek, a tanítóképző tanárság összessége.

Maga a tanterv 1903. évi január hó 3-án, a 40181—1902. sz. (egyesületünknek hivatalosan is megküldött) életbeléptető rendelettel adatott ki. Ez életbeléptető rendelet klasszikus tömörséggel foglalja

össze a tanítóképző intézeti tanulmányok egész rendszerének jellemvonásait; kiemeli, hogy az új tanterv alap gondolata a tanítóképző szakiskolai jellegének minél határozottabban való kidomborítása; e szakiskolai jelleg abban áll, hogy a képző kizárólag és teljesen a népiskolai tanítói hivatásra készíti elő tanítványait; tanulmányi rendjében a közműveltségi tárgyak is lényegesen hozzátartoznak a hivatásszerű kiképzéshez, miből következőleg az új tanterv a tanítóképzés didaktikai egységét határozottan kifejezésre juttatja és foganatosítását biztosítja. Majd méltatva az egyes tantárgyak fontosságát, kilátásba helyezi az *utasítások* kiadását, melyek hivatva lesznek arra, hogy a tanterv célzatai a részletekben is élesebb világításba helyeztessenek.

„Örömmel és köszönettel fogadtam — így végződik az életbeléptető rendelet — az érdekelt tanári testületeknek és szakköröknek komoly és buzgó közreműködését a tanterv előkészítő munkálataiban. A kifejezésre juttatott vélemények és kívánságok ugyan nem voltak valamenynyien figyelembe vehetők, mégis meg vagyok róla győződve, hogy a tanítóképző intézetek tanári testületeinek megnyugvásukra fog szolgálni az a tudat, hogy oly tanterv szab irányt munkásságuknak, melynek megalkotásában nekik is jelentékeny részük volt.“ Az elismerésnek ugyanazon melegsége árad ki azon sorokból, melyeket a miniszter úr egyesületünkhöz volt kegyes intézni. A tanterv életbeléptetéséről értesítve, így szól egyesületünkhöz: *„Készséggel felhasználok ezt az alkalmat arra, hogy a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének, amely ezen tantervrevízió munkáját annak idején megindította, céljait kitűzte, az alapul szolgáló első tervezetet elkészítette, az érdeklődést ezen ügy iránt állandóan ébren tartotta és sikerét szakszerű javaslataival elősegítette, legőszintébb elismerésemel és köszönetemel kifejezzem.“*

Ezen magas helyről jött elismerő, szép szavakban egyesületünknek a tantervrevízió ügyében teljesített közreműködése oly találóan, oly pontosan van körvonalozva, hogy e revízió történetére visszapillantva, a fentebbi szavakban egyesületi ténykedésünk idevonatkozó minden fontos mozzanatát megrögzítve látjuk.

A vall. és közoktatásügyi m. kir. minisztérium — miként az előző években — úgy a közelmúltban is rendezett a tanítóképző tanárok részére szünidei tanfolyamokat. Az 1902. évben is dr. Pauer Imre min. tan. és egyet. tanár volt a tanfolyam vezetője; előadásokat tartottak: dr. Pauer Imre a *logika* köréből, dr. Szinnyei József a *magyar nyelv Sebestyén* Gyula az orsz. közokt. tan. titkára s az áll. tképzők min. biztos a *történelem* köréből.

Az 1903. év folyamán tanítói továbbképző tanfolyam tartatott a *budapesti, mármaros-szigeti és csáktornyai* áll. tanítóképzőkben, tanítók

részére, míg a tanítónők részére a *szabadkai* áll. tanítónőképzőkben rendeztetett szünidei tanfolyam. Tárgyaik voltak: a pedagógiai tudomány újabb vívmányai, mintaszerű tanítások bemutatása, közgazdasági előadások, az újabbkori magyar irodalom, művelődés-történelem, a modern Magyarország állami és társadalmi intézményei.

A hitfelekezeti tanítóképzés terén főként a r. k. képzők körében folyt munkálkodásról vehettünk tudomást.

Az 1902. év okt. havában tartott III. oszt. kath. nagygyűlés közoktatási osztályában ugyanis a tanítóképzés és képesítés ügye is tárgyalás alá került, melynek Guzsvenitz Vilmos tagtársunk volt az előadója. Míg a katolikus Tanügyi Tanácsban az 1903. évi febr. ülésen a képzőtanárok nyugdíjügye, s a kath. tanítóképzők tantervének ügye volt szőnyegen; a f. é. február havában pedig részletes tárgyalás alá vették a kath. képzők tantervét s rendtartási szabályzatát.

Pedagógiai irányu új egyesületek, intézmények létesültek a „*Magyar Pestalozzi Társulat*,” továbbá a „*Gyermektanulmányi Bizottság*” megalakulásával.

Korszakos alkotásnak nézünk elibe a népoktatási törvény tervbevett revíziójával. Az első hiradást erről a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak választói előtt mondott újévi beszédének azon kijelentéséből vettük, hogy utasítása szerint törvényjavaslat van készülöben, mely hivatva lesz — egyéb intézkedéseken kívül — *a tanítói képesítést az állam szempontjából hathatósabb garanciákkal látni el* s arra szolgálni, hogy a magyar nyelv kötelező tanítása a népiskolában, melyet huszonnégy évvel ezelőtt dekretált a törvény, de amely a végrehajtás szükséges eszközei hijában csak igen fogyatékosan volt érvényesíthető, valahára teljes mértékben és föltétlenül biztosíttassék.

Legutóbbi tisztelgésünk alkalmával maga a miniszter ur kifejezte azon reményét, hogy az alkotandó reform üdvös hatását fogja éreztetni egész népoktatásunkra.

E sorok zártával esik egybe e törvényjavaslat szélesebb körben való publikálása.

Mélyen t. közgyűlés! Ezekben voltam bátor beszámolni egyesületünknek, különösbbe pedig az elnökségnek s a választmánynak két évi működéséről s a tanítóképzés terén vagy azzal kapcsolatosan felmerült újabb és fontosabb eseményekről.

Budapest, 1904. majus hó 17.

Sztankó Béla,
főtitkár.

C)

Pénztári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Az egyesület 1902. és 1903. évi működésének anyagi eredményéről az alábbi számadatok adnak részletes képet. Itt röviden csak azt bátorodom kiemelni, hogy az egyesületi választmánynak bemutatott *kimutatók*¹ szerint mind a két évet hiány nélkül zártuk le s ez — remélem — sikerül majd a folyó 1904. évben is, amelynek a választmány által f. évi január 25-én tartott ülésén elfogadott költségvetése² szintén alább következik.

Az egyensúly fentartása — megvallom — csak a legnagyobb takarékoság szemeltartásával vált lehetővé; bár a nm. vallás- és közoktatási m. kir. miniszter úr ezuttal is az eddigi összeggel, azaz 1600 koronával segélyezte egyesületünket. Fogadja e kegyért e helyen is hálás köszönetünket.

Ha azonban az államsegély felemelése iránti kérelmünk ez évben teljesezésbe menne, akkor ez, kapcsolatban azon örvendetes ténnyel, hogy a folyó 1904-ik évben a 300-at érte el azon egyesületi tagok száma, akik pontosan fizetik tagsági díjaikat, vagy legfeljebb egy évről vannak hátralékban, alapos reményt nyujtana arra nézve, hogy az egyesületi közlöny terjedelmének nagyobbodásával, színvonalának emelkedésével járó nagyobb anyagi áldozatokra is képesek leszünk.

Még csak azt említem meg, hogy dr. Hermann Antal tagtársunk 200 koronás alapítványa, 1893. óta esedékes kamataival együtt, takarékpénztárba van elhelyezve.

Most pedig arra kérem a t. Közgyűlést, hogy az alábbi számadásokat megvizsgálatni s nekem a fölmentvényt megadni kegyeskedjék.

Budapest, 1904. május hó 15-én.

Horvay Ede
egyes. pénztáros.

¹ L. „M. Tanítóképző“ 1903. 121. és 1904. 123. l.

² L. „M. Tanítóképző“ 1904. 124. l.

Téthy Karsay Sándor püspök emlékezete.¹⁾

Tekintetes Közgyűlés!
Mélyen tisztelt Hallgatóság!

Másodszor is nyílnak a tavasz virágai azon sírhalmom, melynek hantjai egy kiválóan jeles, munkás, sikerekben és érdemekben gazdag egyházi férfiúnak a nevelés- és iskolaügy jeles bajnokának, egyesületünk tiszteletbeli tagjának, téthy Karsay Sándor dunántuli ev. püspöknek áldott porait takarják. És mi, tanítóképző tanárok, igaz megindulással álljuk körül ma az Úr lelkének szent ünnepén, a megboldogult egyszerű sírhalmát, hogy letegyük reá a hála, a tisztelet és elismerés babékoszoruját s kegyelettel és szeretettel emlékezünk meg ő róla, ki munkánkat nagyra becsülte s azzal is megbecsülte, hogy tanítványainkat, mint az Úr szőlőjének munkásait, munkatársaiul tekintette s őket mindenkor és mindenütt atyai szeretetében és gondoskodásában részesítette.

A tek. elnökség engemet, egyesületünk szerény tagját, bizott meg a megboldogult emlékének megújításával. Gyengeségem érzetében is szívesen vállalkoztam a kegyeletes feladat teljesítésére, mert, mint a zsoltáríró mondja: „Fénylik a setétségben is az igazak világossága“, s tudom, hogy Karsay kiváló érdemei a szónoki beszéd mesterfogásai nélkül is fénylenek mindazok előtt, kik kimagasló alakjához szeretettel s kegyelettel közelednek, s nekem, munkás élete bemutatójának, nem kell egyébre törekednem, hogy egyszerű szavakban feltüntessem a valóságot, igaz képét rajzoljam meg azon férfiúnak, kinek emlékét megünnepelni összegyülekeztünk. De szívesen vállalkoztam a kegyeletes feladat teljesítésére azért is, mert a sors különös kedvezése folytán egyike voltam azon szerencséseeknek, akik évek hosszú során át közel állottak a megboldogult nemes s tiszteletet parancsoló egyéniségéhez s közletről láthatták azt a nemes buzgóságot, bölcseséget, s férfias akaratot, azt a lángoló egyházi és hazaszeretetet, azt a magas erkölcsi felfogást, mely ünnepeltünknek minden cselekedetében megnyilatkozott. Legyen ajakamról elhangzó igénytelen őszinte gyermeki hálám s kegyelem kifejezője!

I.

Karsay Sándor koporsóját a bölcsőtől a bibliai kort is meghaladó idő, 88 esztendő választja el. Születésének ideje az 1814-ik évi március havának 14-ik napja, születésének helye Győr városa, anyai nagyszüleinek a Hosszu-utcában lévő háza. Atyja, szintén Sándor, ekkor ászári, komárommegyei tanító volt, egyike azon teológiai képzettséggel bíró tanítóknak, aminő akkoriban igen sok volt a prot. egyházban s a Ratio Educationis által megkövetelt tudományos készültséget jóval meghaladó műveltségükkel tiszteletet és becsületet szereztek a tanítói állásnak. Atyja nemsokára lelkésszé avattatván, a babothi, később a téthy gyüle-

¹⁾ A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének győri közgyűlésén tartott emlékbeszéd.

kezet lelkipásztorává választatott. Gyermekének ő volt első tanítója. Tőle nyerte Sándor fia azt a szigorú rendszeret, vasszorgalmat s hivatalbeli hűséget, mely őt élete végéig jellemezte; anyjától a győri származású, kegyes Muth Anna Máriától, azt a tettetés nélkül való mély vallásosságot, s költői hajlamot, mely nemes lelkének legszebb ékességévé vált.

A gimnáziumi és teológiai tanulmányokat a papi pályára készülődő törekvő ifju a dunántúli evangélikusok soproni főiskolájában végezte. A soproni liceum ekkor, a múlt század huszas és harmincas éveiben, a fejlődés nevezetes fokát érte el. Fentartó hatósága, a soproni ev. gyülekezet, élén a nagy tudományú költő-pappal, az 1807. óta itt működő Kiss Jánossal, 1825-ben új épülettel s új felszereléssel látta el az iskolát. Tanárait jeles tudósok sorából válogatta össze. Itt tanított a neveléstudománnyal is foglalkozó Halasi Mihály, az erőskezű és vasakarátú Hetyési László, a nagytudományú Pecz Lipót s a sokoldalú Szabó József, ki az 1829-ben szervezett szemináriumi tanfolyamban is tanított. A tanítás nyelve 1828. óta már nagyrészt magyarrá lett. A tanulók száma meghaladta a négyszázat. A magyar nyelv és irodalom iránti szeretetet s a nemzeti érzületet hathatósan fejlesztette a Kiss János által 1790-ben alapított lyceum magyar társaság, melynek egykor Berzsényei Dániel és Döbreneti Gábor is tagja volt.

Ez ősi iskola lett Karsay Sándornak, mint sok-sok szegény dunántúli ifjunak, igazi alma materává, amennyiben az nemcsak lelkiekkel látta el, hanem alumnuma útján mindennapi kenyeréről is gondoskodott. Szorgalmas és lelkiismeretes tanuló volt, ki a rendes tanulmányokon kívül a szemináriumi tárgyakat is szívesen hallgatta. A magyar társaság munkásságában buzgón részt vett. Egy időben ez ifjusági önképzőkörnek pénztárosává is megválasztották. Szabad óráiban el-ellátogatott Kiss János szuperintendenshez, aki a tehetséges és nagy szorgalmu ifjut mindig szívesen látta családjá körében, az újabb magyar irodalom ismeretébe bevezette, Horatius ódáit előtte olvasgatta és magyarázta s egyházi beszédeit és irodalmi dolgozatait igen gyakran neki tollba mondotta.

II.

A papi és tanári pályára készülődő prot. ifjak az előbbi századokban a külföldi, különösen a németországi egyetemeken fejezték be tanulmányaikat. Az újra feltámadt reakció azonban félvén a külföld szabad eszméitől, 1818-ban más országok egyetemeinek látogatását megtiltotta. De hogy a prot. teológusok mégis valamely egyetemen fejezhessék be tanulmányaikat, a bécsi kormány 1824-ben felállította a bécsi egyetem kebelében a prot. teológiai fakultást, melyre magyar pap és tanárjelöltek is beiratkozhattak.

Hiába sürgette a közvélemény ama sérelmes tilalom megszüntetését, hiába mondotta ki annak eltörlését az 1833-ik évi országgyűlés, a kormány, támaszkodva a demokratikus irányzattól idegenkedő felső házra, azt hosszú időn át fenn tudta tartani. Így történt, hogy Karsay Sándor

Sopronból nem mehetett Németországba, hanem a bécsi theológiai fakultásnak lett egy évig hallgatója, egyuttal egy Bécsben élő magyar család gyermekeinek nevelője.

Az alig 21 éves ifju 1834-ben fejezte be tanulmányait. Miután ily korban lelkészi hivatalt még nem vállalhatott, Zay Károly gróf gyermekei mellé ment nevelőnek Zay-Ugróca, ahol tanítva, tanulva, folyton művelődve, két évet töltött. A gróf, aki Sopronban született s a főgymnasiumot is Sopronban végezte, ekkor 37–38 éves, erős jellemű, hazáját és egyházát szerető, minden jóért és nemesért lelkesedni tudó férfiú volt, kiváló tagja már 1825 óta az országos reformokra hivatott ellenzéki pártnak, szószólója minden haladást jelző nemzeti intézménynek, bátor védője ugy az egyház, mint a haza alkotmányos jogainak, 1837 óta a dunáninnyi ev. egyházkerületnek, 1840 óta az egyetemes egyháznak világi felügyelője, akinek kastélyában született meg 1842-ben az országos hírűvé vált zay-ugróci tanterv.

Az ily fenkölt gondolkozású főúr háza a hazaszeretet, a lelkiismereti szabadság s a társadalmi műveltség iskolájává vált a minden jó és nemes iránt fogékony fiatal nevelőre nézve. A gróf tettekre vágyó daliás alakja észrevétlenül ideállá domborodott ki lelkében, amely ideál az egyházi és társadalmi élet későbbi küzdelmeiben gyakran lelkesítette s bátorította őt nagy tettek véghezvitelére. A társadalmi érintkezés előkelő s mindeneket lebilincselő formáit, melyek utóbb nagy sikereinek útját egyengették, s melyek tudományos készültségével és jellemének nemességével oly szép összhangban állottak, itt sajátította el.

Atyjának betegeskedése s a szülők iránti határtalan szeretet kiragadta őt a grófi családból. 1836-ban haza sietett, hogy beteg édes apját a papi teendőkben helyettesítse. Atyja azonban július 23-án már meghalt, áldott emléket, özvegyet és négy árvát hagyott maga után. Karsay ekkor sietett a mecsehelyi gyülekezet papi állására való meghívást elfogadni, hogy szegény özvegyiségben maradt anyját és kisebb testvéreit magához vehesse és róluk szeretettel gondoskodhassék.

A népnevelés ügye s a tanítók szakképzetségének kérdése hivataloskodásának első évétől kezdve, élénken foglalkoztatta mindent megfigyelő lelkét. Tanítóink, miután nagyrészt középiskolák felsőbb osztályai-ból vagy a theológiai intézetekből kerültek ki, általános műveltség tekintetében jól megállották helyüket, de a tanítás gyakorlata tekintetében haladást nem igen tanúsítottak. Karsay e hiányon kívánt segíteni, amidőn 1837-ben a zalai egyházmegye tanítóival megtartotta az első tanítói értekezletet. A tanítóknak egyesületekké való tömörülését későbbben is hathatósan sürgette. 1844-ben kiadott általános és részletes tanmódjában is ekképen buzdítja a tanítókat egyesülésre. „Ha tán élettelen, erőgyengeség kötve tartanának benneteket, egyesüljete, több honi hivataltársaitok példájára. A terheket, melyek alatt egyes vállak földre roskadnának, összevetett vállak könnyen viselendik. Egyesüljete, népnevelési lapok és könyvek könnyebbszerű megszerezhetésére, hogy azokból korunknak a nevelés körüli nézeteit, utmutásait ismerni tanuljátok, s amennyiben hely és körülmény engednék, iskoláitokba átültethessétek. Egyesüljete a nevelés mezején eddigelé szerzett s jövendőben szerzendő

tapasztalataitok kölcsönös közlésére, hogy egyesületek legyen egy folytonosan élő tanítóképző intézet, melyben a kezdő az avatottól, a gyenge az erősebbtől, a tapasztalatlan a tapasztalttól, mindnyája pedig a tapasztalás és közszellem által okulhasson.“

Mencshelyhez, a Balaton e kies vidékéhez fűződik Karsay családi boldogságának megalapítása is. 1838-ban vezette oltárhoz szívének választottját, Soós Teréziát, egy korán elhunyt református lelkész nemeslelkű, istenfélő árváját, kivel a zay-ugróci grófi házban ismerkedett meg s akivel ötven évet meghaladó boldog és példás családi életet élt. Házasságát az Úr gazdagon megáldotta. Gyermekei, mint az olajfának ágai, vették körül asztalát. Az Úr házának plántái virágoztak otthonában, s meglátta gyermekeinek gyermekeit és az Izraelen való békességet.

A munkásság tágasabb tere nyílt meg Karsay előtt 1839-ben, amidőn a tekintélyes teheri gyülekezet lelkészévé választotta. Huszonnyolc évet töltött Győrmegeye e népes egyházközségében, hirdetve az evangéliumot, ápolva a jót, irtva a gyomot. Különös gondja volt itt is az iskolára, mint az egyház veteményes kertjére. 1842-ben a győrvidéki tanítók között írott füzetekben terjesztette a jobb tanítás elveit. Hogy pedig az ev. tanítók önképzése szélesebb körben is meginduljon. 1844-ben, tehát négy évvel Diesterweg Wegweiserének megjelenése után, kiadta fentebb említett általános és részletes tanmódját vezérfonalul a protestáns falusi iskolatanítók számára. A rövid, csak 56 lapra terjedő könyvecske meleg hangja arról tanuskodik, hogy a könyv megírója kora legjobb módszeres eljárását ismerő, ügyes s praktikus tanító volt.

Aki kevésen vala hív, arra mind többet szoktak bízni. Karsay munkaköre is évről-évre tárgult, terhei szaporodtak. De a munka megédzette, látókörét szélesbítette, szellemi képességeit még inkább kifejtette erkölcsi értékét emelte.

Crescit sub pondere palma. Az egyházkerület a népiskolai ügyek vezetőjévé, népiskolai bizottsági elnökké, a lelkészeket s tanítókat, valamint azok özvegyeit és árváit gyámolító intézet pénztárosává, majd egyházkerületi főjegyzővé választotta, egyházmegyéjének közbizalma pedig 1857-ben az esperesi székbe ültette.

E hivatalában is első teendőjének ismerte az esperesség népiskola-ügyének rendezését. 1858-ban tanácskozássra hívta össze az e célból kiküldött bizottságot, mely többek között megállapította, hogy a köznapi iskola mellett legyen minden gyülekezetben vasárnapi iskola is, az iskolai év szeptember havának első vasárnapjával kezdődjék és június végével végződjék, a tanítás délelőtt és délután 3—3 óráig folyjon, kivéve május és június hónapokat, amidőn csak délelőtti tanítás legyen, még pedig 6 órától 9 óráig, az iskolakötelesek 7-ik évüktől bezárólag 13. évükig járjanak iskolába, a növendékek négy osztályba osztassanak s a tanító igyekezzen a tárgyak célszerű felosztása által az osztályokat folytonosan foglalkoztatni, a tanítás tárgyai legyenek: káté, bibliai történetek, egyháztörténet, vasárnapi evangéliumok és epistolák, írás-olvasás (főképen az új szövetség olvasása), számtan, földrajz a Hármaskis-tükör szerint, Magyarország története, Rajcsányi könyve nyomán, természetrajz, Tatay András könyve szerint, természettani tünemények, Illés Pál

könyve szerint, egészségtan és gazdaságtan. A „fenyíték“ dolgában a tanítók igyekezzenek a gyermeket nem annyira a kényszerítés, mint serkentés, a jónak szeretése, a rossznak megutálása által javítani s a büntetést valamig csak lehet, eltávolítani; a tanítók szólítottassanak fel, hogy értekezleteket tartsanak, a gyülekezetek pedig arra, hogy az értekezletre menő tanító alá fogatot rendeljenek.

A Bach-korszakban, az Organisations Entwurfok, a Haynau-féle rendelet s a „pátens“ szomorú éveiben Karsayt is ott találjuk az első csatasorban, küzdve az autonomiáért, az ev. egyház iskoláiért s a magyar alkotmányért. A harc 1860-ban a pátens visszavonásával szűnt meg. A dunántúli ev. egyházkerület diadallal helyezte vissza főpapi székébe Haubner Mátét, a hazaszeretet e tiszteletre méltó martirját. Haubner azonban állásáról már 1866-ban lemondván, a dunántúli egyházkerület püspökévé Karsay Sándort választotta meg. Egy évvel később a győri gyülekezet hívta meg közlekedéssel lelkészének.

V.

Nem lehet céлом, hogy azon szűk keretben, mely rendelkezésemre áll, Karsaynak közel 30 évre terjedő főpásztori munkásságát s annak fényes eredményeit részletesen rajzoljam. Mint püspököt találóan jellemzi őt a tiszai egyházkerület 1887. évi üdvözlő irata eképpen: „midőn a közbizalom az egyházi kormányzat legmagasabb polcára őt elhívá, főpapi állásának nem előnyeit, hanem kötelességeit tartva szemé előtt, legmagasabb ambícióját abba helyezé, hogy példaadó hűséggel, lankadni nem tudó eréllyel gyarapítsa az egyház közjavát s ezzel egyszersmind munkálja a haza üdvét“.

Egyházkerületét körültekintő bölcseséggel, igazsággal, szeretettel s egyéniségének azon varázsával kormányozta, mely könnyüvé teszi a nehezét, erőssé a gyengét, elérhetővé az elérhetlent. Székács Józsefnek Prónay Sándor báró egyetemes felügyelő ől elmondott szavai Karsayra is ráillenek: „ő volt a lélek, mely a testet élteté; a főoszlop, mely az épületet hordozá; az alap, melyen az épület a viharok közt bizton nyugodott; a kör középpontja, melyből a sugarak kiindultak s melyhez ismét visszatértek; ama jó pásztor, aki kész vala életét adni az ő nyájáért.“

Karsay főpásztori működésének áldásos hatását megérezte az egyházkerület minden intézménye, minden iskolája. De legtöbbet köszönhet az apostoli buzgalmanak a soproni tanítóképző-intézet, melynek megerősödése, anyagi és szellemi gyarapodása az ő nevéhez fűződik.

A soproni tanítóképzőt Pálffy József, Király József Pál és Kolbenheyer Mór ügyszeretete, Istenbe vetett bizodalma és fáradhatatlan munkássága teremtette meg 1858-ban. Október 3-án nyílt meg a diszes épület, benépesedett a népnevelés ügyéért lelkesedő ifjakkal, de, hogy az intézetet évről-évre miből fogják fentartani, hogy az egybegyűlt ifjuság a maga testi és lelki szükségleteit miből fogja nyerni, azt csak az tudhatta, aki felruházta ingyen kegyelméből a mezők liliomát s enni ád az égi madárnak. Majd tíz év telt el s az intézetnek nem volt kenyérkereső gazdája, fen-

tartó hatósága, Karsaynak a népnevelésért lángoló szeretete tette a soproni tanító-képzőt a dunántúli ev. egyházkerület édes gyermekévé, a kerület többi intézeteinek testvérévé, a hívek szerető gondozásának részesévé. Soha nem lankadó éber figyelemmel kísérte az intézet munkásságát, örömmel látta annak fokozatos haladását és gyarapodását. A vizsgálatokon mindenkor megjelent s nem volt az intézetnek növendéke, kinek az életben való boldogulása ne érdekelte volna.

VI.

Karsay költői lélek volt. Egyházi és más alkalmi beszédeit az igazság s meggyőződés erején kívül az előadás költőisége s a forma művészi bevezettsége tette mintaszerűkké. Költői képessége kivált fiatalabb korában egy-egy vallásos költeményben is megnyilatkozott.

E hangulatos költői munkákat Gerok Károly Frigyes kiváló német költő-pap szellemében írta meg s hogy azokkal is a nép művelődését mozdítsa elő, nagyrészt a nép számára szerkesztett prot. naptárakban tette közzé. Hivatalos dolgainak szaporodtával a muzsa már ritkábban kopogtat be nála. Azt a bizonyos „független nyugalmat, melyben a dal megfogható“, azt a „csöndes fészket zöld lomb árnyán“ későbbi éveiben alig-alig találta meg, mégis mily erővel teljes egyházi énekekké váltak Istent dicsérő lantján a „Ne csüggedj el kicsiny sereg!“ és az „Ébredjete fel, halljátok“ kezdetű énekei, nemkülönben a hazaszeretet lelkes himnusza: „Népek hatalmas Istene!“

Költői lelkének kedves virága az a tősgyökeres magyar humor is, mely szeretetreméltó egyéniségét oly feledhetlenné tette mindenütt, ahol megjelent. Kedélye kiapadhatatlan forrása s beszédes ajaka utánozhatatlan tomlácsolója volt azon derült humoros képeknek, melyek úgy az eklézsia, mint az iskola komoly egén, mint jótékony eső után a tarka szivárvány, fel-feltűnedeznek.

VII.

Lelkesszé avatztatásának ötvenedik évfordulóját a dunántúli ev. egyházkerület 1887-ben, augusztus 24-én itt Győrött, születésének s papi működésének helyén, meghatóan szép ünneppel ülte meg. Résztvett abban nemcsak az ünneplő gyülekezet és egyházkerület, hanem az egész magyarhoni ev. egyház, a testvér-hitfelekezetek, a polgári testületek, a politikai hatóságok, az egész társadalom.

Nem a ceremóniának ünnepe volt e jubileum, hanem az igaz érdemé, az őszinte tiszteleté, melyet ötven éven át megérelt a tiszta nemes jellem, a vallásos kedély, a becsületes munka s a férfias kötelességtudás.

Ófelsége a magyar király, aki érdemeinek elismerésül már kir. tanácsossággal s a Lipót-rend középkeresztjével tüntette ki, a jubileum alkalmával „téthi“ előnévvel magyar nemességre emelte.

Fájdalom, a lelkesült öröm ünnepét nemsokára követte a bucsuzás, majd pedig az örök elválás szomorú ünnepe.

1895. évi augusztus 13-án jelentette ki az agg főpásztor egyházkerülete előtt, hogy „ép oly kitüntető, mint terhes hivataláról lemond s elhagyja azt a helyet, amelyen a végsőkig kitartott, elvezetvén egyházát, kerületét az ígért földjéig“. Mintha a költővel mondotta volna: Partra szállottam, bevonom vitorlám!“ Az egyházkerület méltó módon bucsuzott el nagyérdemű főpapjától.

Utolsó hét éve a bölcsnek nyugodt várakozásban s az Úr házának látogatásában telt el. Jól érezte magát ott, ahol oly hosszú időn át hirdette az ígét. Meleget s fényt árasztó szép napja lassanként lehanyatlott s az est homályát felváltá a koporsó sötét éjszakája. 1902. évi június hó 4-én fejezte be 88 évre terjedő munkás, áldásos életét.

* * *

Tekintetes Közgyűlés! Mélyen tisztelt hallgatóság!

Az igaznak emlékezete áldott, mondja az Irás. Nem hal meg az, ki milliókra költi dus élte kincsét, mondja a költő.

Karsay emlékezete áldott lesz, mert igaz ember, az Úr igaz szolgálja, e haza igaz fia volt, aki — mint róla találóan mondták, — soha sem azt nézte, hogy mit lehet, hanem, hogy mit kell cselekedni.

Magas, férfias természetben erős, férfias jellem lakozott, mely nem ismerte a habozást, alkudozást, kishitúséget, hanem Istenbe vetett bizalommal s a becsületes törekvés sikerének reményében ment a harcba és mindenkor győzött.

Az Úrtól nyert gazdag talentumokat, „dus élete kincsét“ el nem ásta, a maga dicsőségére nem kamatoztatta, hanem hazája s egyháza millióinak javára gyümölcsöztette, költötte.

Azért az a sirhalom, melyet egyesületünk ez órában kegyelettel körülvesz, Karsaynak, a nagy embernek, a nagy papnak, a jeles pedagógusnak csak földi maradványait, csak azt takarják, ami porból vétetett s aminek porrá kell lenni. Nagy szelleme, áldott emlékezete élni fog időtlen időnkig!

Oh! megdicsőült lélek, jelenj meg előttünk is fénylő tűzoszlopként s vezess el bennünket oda, ahova mindig vágyódunk, a népnevelés igaz ideáljához, vezess el bennünket Isten országán át a népnevelés ígért-földére!

Kapó Gyula.

A gyermektanulmányozás a tanítóképző-intézetekben.¹⁾

Az ügy állása.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Azon tudományok között, amelyeket az eszmékben és alkotásokban gazdag 19. század megalapított, a legfiatalabb a gyermektanulmány. Tiedemann Detrének, a marburgi egyetem tanárának a 18. század vége felé megjelent, koraszülött érte-

¹⁾ A győri közgyűlésen tartott előadás.

kezését nem számítva, ez a tudomány nem régebb félszázadosnál; kísérleti alapon való exakt művelése pedig legfőljebb csak negyed századra vezethető vissza. S habár nincs egyetlen tudomány sem, amelynek buvárlatai elé, éppen a vizsgálati anyag természeténél fogva, oly sok nehézség gördült volna, mint a gyermektanulmány elé, mégis oly nagy mennyisége gyűlt már egybe az adatoknak, hogy azoknak összefoglalása immár önálló keretet, rendszert kíván.

Hogy a gyermektanulmány nem kedvtelés többé, mutatja éppen az exakt kísérleti módszernek gyors térhódítása e tanulmányok mezején s bizonyítja az a tény, hogy a modern anthropologia s mindazon tanulmányok, amelyek az embertannal kapcsolatosak, a lélektan, a társadalomtan, a néprajz, sőt az erkölctan és aesthetika is a gyermektanulmányra, mint segédtudományra, többé-kevésbé támaszkodnak. Azok pedig, akik a pedagógikával, mint az anthropologia legközelebb álló rokontudományával foglalkoznak, azzal immár tisztában vannak, hogy ennek bármelyik ágában, sem a hodegetikában, sem a didaktikában, sem a nevelés és oktatás gyakorlatában nem várható előhaladás a gyermektanulmányozásra, mint alapra való építés nélkül. Ezen állításom igazolására talán elegendő hivatkoznom Lay-nak, a karlsruhei tanítóképző-intézet tanárának „*Experimentelle Didaktik*“ című, 1903-ban megjelent nagy munkájára, amely az eddigi tisztán okoskodó, deduktív iránytól eltérőleg, induktív, kísérleti alapon építi fel tételeit. Lay ezen korszakos művével veszedelmesen megrendítette a didaktikának ma főnnálló épületét s talán örök időkre megvetette az induktív didaktikának s pedagógikának alapját. Csak azért hozom ezt fel, hogy ezzel a ténnyel is — mert hisz egyebeket is felhozhatnék — igazoljam a paidológiának, mint komoly tanulmánynak, fontosságát és értékét azok előtt, akik róla még mindig kicsinyléssel, sőt megvetéssel nyilatkoznak.

Hazánkban a gyermektanulmányozás felé a figyelem csak a múlt század kilencvenes éveinek közepén fordult. S habár az első szó az 1896. évben tartott II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszuson hangzott el, az ügyet először a tanítóképző-intézeti tanárok karolták fel. A Magyar Tanítóképző még a tanügyi kongresszus előtt hozott a gyermektanulmányozásról egy cikket.¹⁾ Az egyesület választmánya pedig 1898. elején, *Lédeker* Ábrahám előterjesztése alapján, nyílt ülésen foglalkozott az ügygel. Ugyanez évben a gyermektanulmányozás eredményeit *Pethes* János egy cikksorozatban ismertette a Magyar Tanítóképző hasábjain. Ezt a cikksorozatot több speciális tanulmány követte, melynek a gyermekek koraérettségéről,²⁾ a gyermekek társas életéről³⁾ szóló s az amerikai tanítóképzőkben folyó gyermektanulmányozást⁴⁾ ismertető cikkek. Közgyűléseinken is immár másodízben szerepel a gyermektanulmányozás ügye. Már az 1902-ben tartott múlt közgyűlésünknek tárgya volt, *Pethes* János előadása alapján, a gyermektanulmányozás ügye a

1) N. L. A gyermekpsychologia Olaszországban. 1896. évf. 203.

2) N. L. 1899-iki évf. 467. l.

3) N. L. 1901-iki évf. 405. l.

4) N. L. 1903-iki évf. 57. l.

tanítóképző-intézetekben. Habár Pethes János javaslatai helyesen szabták meg a gyermektanulmányozás szerepét és módját a tanítók szakszerű kiképzésében, mégis akkor sok félreértésre adott okot ez ügy tárgyalása. Azonban a közgyűlés elhatározta a gyermektanulmányozás ügyének napirenden való tartását. Egyesületünk választmánya a közgyűlés határozatának végrehajtása végett arra törekedett, hogy az elméleti viták helyett a gyakorlati megoldás felé terelje az ügyet. A gyakorlati megoldást annál inkább remelte, mert a lévai, majd a papai képzőben az időben folyó gyermektanulmányi kísérletek gyakorlati útmutatóul szolgáltak a többi képző számára s mert nálunk is ismeretesebbé lettek az amerikai képzőkben folyó gyermektanulmányozás részletei. A választmány a gyakorlati megoldás előtt a tanári testületek véleményét óhajtott meghallgatni. Ebből a célból megbízott engemet, állítsam egybe azokat a kérdő pontokat, amelyek keretében megállapíthatják a tanári testületek a gyermektanulmányozás feladatát és módját a tanítóképző-intézetekben. Összesen 24 képző testülete küldötte be javaslatait. A beérkezett munkálatok általában a gyermektanulmányozás ügye iránt való meleg érdeklődésről tanuskodnak. Ezekre a munkálatokra mi tartalmuknál, színvonaluknál, belső értéköknél fogva, büszkéek lehetünk a hazai iskolákkal s a külfölddel szemben is. Ezek a tanártestületi munkálatok szolgálták határozati javaslataim alapjául, amelyekben igyekeztem összefoglalni azt, ami a többség véleményével egyezik s a mai viszonyok között keresztülvihető.

A gyermek egyéniségének vizsgálata.

A tanári testületek, igen kevés kivétellel, szükségesnek tartják a nevelés és oktatás gyakorlata végett *a gyermekek egyéniségének* vizsgálatát. Én ezt a feladatot, a gyermekek egyéniségének megismerését, a gyermektanulmányozás legszűkebb körű, de igen becses feladatának tartom. A gyermek egyéniségének ismerete képesíti a tanítót s nevelőt a gyermek cselekedeteinek helyes megítélésére s a nevelő és oktató eljárások helyes alkalmazására. A tanító vagy nevelő például egész másként fog a gyermek lustaságáról és közömbösségéről vélekedni, ha tudja, hogy az illető gyermeknek túltengő szív működése van; nem fogja a gyermek izgatottságát helytelenségnek, illetlenségnek tartani, ha tudja, hogy bizonyos emésztési zavarokban szenved; nem fogja a gyermeket a hazudozásért büntetni, ha a pontosabb vizsgálat rajta a degeneráció külső jeleit s lelki állapotaiban pedig a kóros illúziók gyakori jelentkezését állapítja meg; nem fogja a gyermeket gyenge tehetségűnek deklarálni csupán azért, mert írni és olvasni nem tud megtanulni, ha kitűnik, hogy a gyermek igen messze- vagy közellátó; nem fogjuk elégtelennel osztályozni azt a tanulót, akinek szociális félelme oly nagy, hogy az egész osztály előtt, nyilvánosan megszólalni sem tud, de otthoni feladatait kitűnően elkészíti; nem fogjuk a kérdőre vont ifjút csupán azért bűnösnek tartani, mert elpirult, ha tudjuk, hogy túlságos érzékenysége a pírulásban nyilvánul; nem fogjuk tudatlannak tartani azon tanulót, aki

valamely vegytani kísérletet nem tud elmondani, de helyesen felrajzol, vagy ügyesen hajt végre.

Ezeken a közvetlen eredményeken kívül várható az egyéniségek vizsgálatának azon távolabbi hatása is, hogy iskolai oktatásunk berendezésében mind *több helyet engedünk s több értéket tulajdonítunk* a gyermek s különösen az ifju egyéniségének. A szóbeli, írásbeli és gyakorlati feladatok kitűzésében szem előtt tartjuk a tanulók egyéniségét; sőt feladataink célja éppen az lesz, hogy próbára tegyék és feltűntessék a tanulók egyéni erőit és felfogását. A reproductív emlékezet egyoldalú fejlesztésének helyébe lép az egyén testi és lelki funkcióinak több irányú gyakorlása. Remélhető egyáltalán, hogy fokozatosan meg fog szünni mai iskolai oktatási rendszerünk azon törvénye, hogy minden tanulótól minden irányú tudást és képességet egyformán kívánunk s különösen a serdültebb korban, semmi szabadságot nem engedünk a tanulmányok megválasztásában.

Nem érintve most az egyéniségek kiképzésének élettani és társadalmi fontosságát, a felhozottak azok a főbb pedagógiai és didaktikai okok, amelyek arra indítottak, hogy a tanári testületek általános véleményével egyetértően a gyermektanulmányozás közvetlen gyakorlati feladataul a tanítóképző-intézetekben, mint egyéb iskolákban a gyermekek egyéniségének vizsgálatát tűzzem ki.

Ami pedig az egyéniségek vizsgálatának alapelveit illeti, ezek elseje gyanánt azt említem meg, hogy *kivétel nélkül minden gyermek egyénisége vizsgálendő*. Nem értek tehát egyet a budapesti Fröbel féle tanítónőképző tanári testületével, amely szerint csak a tömeg s a tömegből kiemelkedő egyéniségek, a nagyon jó, nagyon rossz, a nagyon tehetséges vagy ostoba gyermekek vizsgálendók. Nem lehet a kiválóság határát megállapítani. Különbben is minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy vele a saját egyénisége szerint bánjanak, egyéni képességeit fejlesszék. Az egyéni nevelés pedig az egyéniség ismereté nélkül kivihetetlen. Minden gyermek egyénisége külön kis világ s nevelése a nevelő szemében külön megoldandó probléma. De nem értek egyet a győri állami tanítónőképző testületének azon nézetével sem, hogy az egyéniségek vizsgálata, illetőleg a törzskönyv vezetése, csak a gyakorló-iskolai gyermekre terjesztés ki, de nem fér össze a felserdült növendékek öntudatosabb életével. Ezzel szemben azt vélem, éppen az a körülmény, hogy a tanítóképzőkben kialakultabb egyéniségekkel van dolgunk, szüli meg számunkra azt a követelményt, hogy a nevelés még inkább támogassa az egyéni sajátosságok kifejlődését s az oktatásban is több teret engedjünk az egyéni erők, képességek és akarat nyilvánulásainak. Tehát ellenkezőleg, a tanítóképzőkben a tanulók egyéniségének vizsgálatát fokozott szorgalommal kell üznünk.

Az egyéniségek vizsgálatának további követelményei vegyen abban részt a tanári testület minden tagja; végeztessék tervszerű meg gondolással; terjedjen ki a tanulók jelen életjelenségeire, mint következményekre; a multra, mint a jelennek feltételére és beiső indítékára; a természeti és társadalmi milieu-re, mint külső indítékra; a pedagógiai hatásokra s a belőlük származó fejlődésekre.

Mindezen adatok részint már a tanulók belépésekor az okmányokból, a szülők szó- és írásbeli közléseiből; továbbá évközben a tanulókkal s hozzátartozóikkal való minél sűrűbb érintkezésből szerzendők be s a tanulókról szerkesztendő *törzskönyvbe* bejegyzendők. Ilyen törzskönyv vezetése szükséges, hogy a tanárok egymás megfigyeléseit egybevehessék s a tanulók egyéni jellemrajzát elkészíthessék s mert egyáltalán ilyen törzskönyv szerkesztése biztosítja a megfigyelések állandóságát. A törzskönyv szerkesztését csupán két tanári testület ellenzi azon okból, hogy sok időbe kerül s a tanárokat elvonja a didaktikai munkásságtól. Azonban azt hiszem, bármely helyes pedagógiai elvvel szemben nem jogosult az az ellenvetés, hogy kivitele sok időbe, fáradságba kerül. Különben is a tanítói hivatás fejlesztésében oda kell törekednünk, hogy csökkentessék a tanító didaktikai munkája s növeljék a pedagógiai munkája.

Mielőtt e fejezettel végeznék, szükségesnek tartok egy megjegyzést. Habár a gyermektanulmányozásban a legközelebb megoldandó, egyetemes feladatul a gyermekek egyéniségének vizsgálatát tartom: korántsem gondolom mellőzendőknek a tanítóképző-intézetekben a tudományos célú gyermektanulmányozásokat. A tanítóképző-intézetből, mint par excellence pedagógiai intézetből, száműzni a gyermektanulmányozást: azt jelentené, hogy a pedagógusok egyáltalán ne foglalkozzanak tudományos gyermekvizsgálatokkal; hanem engedjék át ezt a tért az orvosoknak, pszichiátereknek s laikusoknak. Ilyen ellenzéki felfogás szemben találna magát az egész világon immár elfogadott nézettel, hogy a normális gyermekek lelki jelenségeinek vizsgálatára első sorban a lélektanilag alaposan képzett pedagógusok hivatottak. Ilyenek pedig a legnagyobb számmal a tanítóképző-intézetekben működnek. Ezek tanárai különben is azon kedvező helyzetben vannak, hogy a kezük ügyébe a 6 éves kortól, sőt néhol a 3-tól a 18—19 éves korig, minden kora gyermekek esnek, tehát fejlődéstani vizsgálatokat kedvező feltételek mellett végezhetnek. Amerikában a tudományos gyermekvizsgálatok terén az egyetemi tanárokon kívül a tanítóképző tanárok vezetnek. Hazánkban is végeznek tanítóképző-tanárok tudományos célú gyermekvizsgálatokat, amit bizonyít egyebek között *Nádas Sándornak* a Magyar Tanítóképző hasábjain megjelent tanulmánya *az emlékezésről és emlékezettről.*¹⁾ Igaz, hogy ebben az irányban külön intézkedésekre nincs szükség, azonban igen kívánatos, hogy mind a testületek, mind a kormány és hatóságok ezen tanároknak buvárlatait támogassák.

A növendékek előkészítése a gyermektanulmányozásra.

A tanítóképző-intézeteknek, mint a tanítói pályára előkészítő szakintézeteknek, a gyermektanulmányozás terén az a hivatásuk is van, hogy a leendő tanítóknak ezen ügy iránt az érdeklődést fölkeltsék s őket a gyermektanulmányozás módjába is bevezessék. A tanítóképzők ezen

1) L. a Magyar Tanítóképző 1903. és 1904. évi folyamait.

hivatásának fontossága a gyermektanulmányozás szempontjából alig megbecsülhető és semmi mással nem pótolható. Csakis a tanítóképzők útján érhető el, hogy népiskoláinkban egyetemessé váljék a gyermek életjelen-ségei iránt való mélyebb érdeklődés, az iskolai nevelő- és oktató-munkára visszaható öntudatos és tervszerű megfigyelés, egyszerűen, hogy hazánkban a gyermektanulmányozás az iskolai élettel összeforrjon, annak átalakító, ható és emelő rugójává váljék. Nagyon sok függ tehát attól, hogy miként fogják fel a tanítóképzők ebbeli hivatásukat s mi módon szándékoznak végezni a leendő tanítók előkészítését a gyermektanulmányozásra.

Nézetem szerint bármiféle munkában, ebben is, ha célt akarunk érní, először is magát a célt kell világosan látnunk.

Szerintem a gyermektanulmányozásra való előkészítő munkának a célja nem lehet más, mint amit a tanítóképző-intézetben, mint nevelő-oktató-intézetben, a gyermektanulmányozás feladatául kitűztünk. A fődologban e kettőnek egymással egyeznie kell. Minthogy pedig a tanítóképzőben s gyakorló elemi iskolájában a gyermektanulmányozás közvetlen céljául a nevelés és oktatás munkájának támogatását tűztük ki, úgy a leendő tanítókat is a gyermektanulmányozás azon munkájába kell alaposan bevezetnünk, amely a legszorosabban függ össze a nevelés és oktatás gyakorlatával. Ez a munka pedig, mint az első fejezetben kifejtettem, főleg a *gyermek egyéniségének tanulmányozása*. Ezt a célt kell a képzőnek teljes erővel szolgálnia. Ellenben azt a távolabbi feladatot, hogy előkészítsen a tudományos gyermekvizsgálatokra, csak szűk körben s csakis akkor végezze, ha ahhoz megvannak a feltételek, t. i. a szakszerűen képzett buvár, az eszközök s az intelligens tanítvány. Ismétlem azonban, hogy ezt a célt csak kivételesen szolgálja valamely képző, annyival inkább, mert a népiskolai gyermekmegfigyelések célja sem lehet általánosan a gyermektanulmányozásnak, mint tudománynak, előmozdítása.

Kitűzvéen a tanítók szakszerű kiképzése elé a gyermektanulmányozás célját, a kiképzés munkáját ezen cél szerint kell berendeznünk.

Ennek a berendezésnek, a kiképzés munkájának természetes alapelve, hogy *szoros kapcsolat tartandó fenn pedagógiai kiképzés és a gyermek tanulmányozás között*. Minthogy pedig a pedagógiai kiképzésnek két egymás fölött álló tagozata van, u. m. az elméleti pedagógiai oktatás s a gyakorlati kiképzés: azért a gyermektanulmányozásnak is két fokozata különböztetendő meg a tanítóképzőben. A gyermektanulmányozás az első fokozaton, mint *az elméleti neveléstani oktatás kiegészítője* jelenik meg; a második fokozata pedig *szorosan kapcsolatos a gyakorlati kiképzéssel*. Az első fokozat megkezdődik a tanítóképző-intézet első osztályában s befejeződik a harmadikban; a második fokozat a harmadik osztályban kezdődik s a negyedikben fejlődik ki egészen. Lássuk először az első fokozatot.

I. Minthogy az új képző-intézeti tanterv szerint az első osztály tárgya a testi élet és nevelés, a másodiké a lélektan és általános nevelés-tan, a harmadiké az oktatástan: azért osztályok szerint a következőképp oszlik meg a tanítónövendékek gyermekmegfigyeléseinek köre:

Az első osztályban megfigyelik a növendékek a gyermek *testi életét*, u. m. a mozgásait a minőség és intenzitás szerint (járás, szaladás, ugrás, kapaszkodás, fogás, emelés, taglejtés; továbbá a mozgás élénksége, változékonysága); az érzékszervek működését (ép látás, közel- és messzelátás, ép hallás, nagyothallás; tájékozódás a tapintás, látás, hallás szerint); a gyermek kiejtését (a hangok kiejtése; selypítés, hebegés, dadogás, hadarás; gyors, eleven, lassu; hangsúlyos, hangsúlytalan beszéd); a gyermek testalkotását (erőtéljes, gyenge; kövér, sovány; egészséges, beteges színű; testsúly, testnagyság; idetartoznak a testmérések).

A második osztályban megfigyelik a növendékek a gyermekek *lelki tevékenységét*, különösen *akarati és érzelmi működéseit*, u. m. a gyermek játékeit (mozgási, utánzó-, illuzió-, alkotó-, társas- és egyéb játékok); félelmét, haragját, kapzsiságát, vonzódását, ellenszenvét, részvétét, kegyetlenségét, engedelmisségét, zabolátlanságát, árulkodását, önértetét, igazságérzetét és a többit.

A harmadik osztályban folytatják a munkát, de különösen az *érzelmi működések* nyilvánulásaira figyelnek, milyenek az érzékelések (szemléletek), felfogóképesség (apperceptio, felfogó-fantázia), az ismeretfelújítás (reproductio); az alkotó erő; a gyermek beszédje; a figyelem, a kifáradás.

Ezen megfigyelések alapfeltétele, hogy a pedagógia tanára elméleti neveléstani előadásai közben mindenkor, amikor reá alkalom van és szükséges, tárgyalja a gyermek testi és lelki életének jelenségeit és hogy tényleg végezzen a növendékek előtt megfigyeléseket, amikor mutasson reá a jelenség lélektani vagy élettani alapjára s a gyermeki életre nézve jellemző vonására. Egyszóval szükséges, hogy a tanár képzett és tapasztalt gyermekpszichológus legyen. Másik feltétele, hogy neveléstani tankönyveink az általános élettani, lélektani és oktatástani tételekkel kapcsolatosan tartalmazzanak paidologiai vonatkozásokat.

Ami az eljárás *módját* illeti, ennek elve legyen, hogy a növendéket *öntudatos* megfigyelésre szoktassuk, mi célból *a gyakorlati megfigyelést mindig előzze meg az elméleti tétel tárgyalása*. Eszerint a módszeres eljárás a következő is lehetne:

A tanár valamely tétel, pl. az önértet általános meghatározása után tárgyalja a gyermek önértetének jelenségeit és fejlődését.

A tanár azután példát mond a saját megfigyelései köréből a gyermek túltengő önértetére.

Ezután felhívja a növendékeket, hogy saját gyermekkorukból, vagy esetleges megfigyeléseikből szintén mondjanak példákat.

Ezután megfigyelő-füzeteikbe fejezetcimül bejegyzik e szót: „A gyermek önértete.” Ezután utasítatnak, hogy otthon, vagy az utcán, vagy a gyakorló-iskolai gyermekeken hasonló megfigyeléseket végezzenek s a dátum és életkor pontos megjelölésével jegyezzék füzeteikbe, az illető cím alá.

A növendékek füzeteiket időközönként beadják, amelyeket a tanár ellenjegyez s az érdekesebb példákat nyilvánosan tárgyalja.

En ezt az eljárást követem a budapesti II. ker. tanítónőképző III-ik osztályában.

II. A gyakorlati kiképzéssel kapcsolatos gyermektanulmányozás

legfőbb feladatának azt tartom, hogy, miként fentebb kifejtettem, *a tanító-növendékeket bevezessük a gyermekek egyéni tulajdonságainak megfigyelésébe és megállapításába és a tanulók törzskönyvének vezetésébe.* Csakis az egyéni jellemvonások és értelmi működések alapos ismerete képesíti a leendő tanítót arra a felfogásra, hogy a gyermekek minden egyes tevékenységét ne esetlegeseneknek, hanem okadatoltaknak, motívumokból származottaknak lássa. Ha a tanító az egyéni motívumok elemzésével a gyermek lelke mélyéig hatolt, úgy meg is találta a kulcsot és biztos alapot a gyermek kiképzéséhez.

A gyermekek egyéniségének vizsgálata a harmadik osztályban kezdődik s a negyedikben folytatódik. Ez a két évfolyam azonban a kiképzésben bizonyos eltérést, fozozatot mutat.

A harmadik évfolyamban e megfigyelések közvetlen célja lehet *az egyéni különbségek észrevételében való gyakorlás* anélkül, hogy a növendékek e megfigyeléseket az iskolai munkára bensőbbben vonatkoztatnák. E célból a harmadéves növendékek azt a feladatot kapják, hogy egy, vagy két, vagy három gyermeket otthon, vagy ismerőseik körében, vagy a gyakorló-iskolában, vagy az utcán hosszabb ideig, 2—3 hónapig, figyeljenek meg s megfigyeléseiket minden gyermekről külön jegyezzék fel. Utasítani kell őket, hogy igyekezzenek a gyermek külső viszonyaival megismerkedni. Ezeket a megfigyeléseket addig folytassák, amíg azt nem hiszik, hogy a gyermek egyéniségével tisztába jöttek, amikor is megfigyeléseik eredményét összefoglalják s felülvizsgálás, esetleg nyilvános tárgyalás végett beadják.

A tanítónövendékek a negyedik osztályban folytatják a gyermekek egyéniségének tanulmányozását; azonban e munkájuk *az iskolai gyakorlattal szövődik össze.* Például megtanulják, hogy az egyesek egyéni tulajdonait, képességeit akkor is észrevegyék, amikor egész osztállyal, általában a gyermekek nagyobb csoportjával van dolguk. Továbbá nem elegendünk meg azzal, hogy a növendékek független céllal megállapítják a gyermekek egyéni képességeit, hanem arra ösztönözzük őket, hogy megfigyeléseiket nevelői és oktatói munkájuk közben fel is használják. Fontos feladatunk az osztályban az is, hogy *bevezessük a tanítónövendékeket a tanulói törzskönyv szerkesztésébe,* amelyekben a megfigyelések megrögzíthetők, eredményeik összefoglalhatók s nevelői és oktatói célokra megőrizhetők. A törzskönyv szerkesztésébe való bevezetésnek többféle módja lehet. Egyike a célszerűeknek, hogy a növendékeknek egyenként 4—5 törzslapot osztunk ki, amelyekre ők a kiválasztott 4—5 gyermekről jegyzeteiket rávezetik. A gyakorló-iskola tanítója ezen dolgozataikat elolvassa, és nyilvánosan megbírálja. Megjegyzem még, hogy a negyedik osztályban nem elégedhetünk meg a gyermekek cselekedeteinek, beszédjének, magaviseletének pusztá alkalomszerű megfigyelésével, hanem a tanítónövendékek figyelmét terjesszük ki a gyermekek írásbeli dolgozatainak, rajzainak, kézimunkáinak megfigyelésére is. Sőt a gyakorló-iskola tanítója vagy a pedagógia tanítója mutassa be a növendékeknek az egyéniség vizsgálására szolgáló egyszerű *kísérleti* módszereket is; pl. a Binet-Henri-féle feladatmódszert.

Végül nem hagyhatom szó nélkül *azon statisztikai módszereket,*

amelyek a didaktikai gyakorlattal szorosan kapcsolatosak. Ezek között vannak olyanok, amelyek tisztán tudományos kezelést kívánnak, melyeknek gazdag és rendszeres gyűjteménye található Laynak már említett „Experimentelle Didaktik“ című munkájában. Az oktatástan problémáit megoldó ezen kísérleti vizsgálatok, természetesen csak a tudós bűvár kezébe valók s mint ilyeneknek a tanítónövendékek kiképzésében, mint már kifejtém, helyök nincs. Vannak azonban oly statisztikai módszerek is, amelyek nem a tudományos kérdések eldöntésére hivatvák, hanem arra, hogy az oktatás mindennapi gyakorlatát támogassák. Ilyenek a tudattartalom, a szókincs, a kifáradás, a szellemi munkabírás, felfogóképesség meghatározására irányuló módszerek. Közöttük vannak oly egyszerű vizsgálatok, amelyet bármely értelmes tanító, mélyebb lélektani készség nélkül is, végrehajthat. Ezek többé nem zárhatók ki a gyermektanulmányozásra való előkészítés keretéből; azért szükségesnek tartom, hogy a pedagógia tanára ezeket, de csakis ezeket az egyszerű statisztikai módszereket a tanítónövendékeknek gyakorlatilag bemutassa.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! A huszadik századot egyebek közt elnevezték a gyermek századának is. Hogy jogosan-e, nem kutatom. Annyi azonban kétségtelennek látszik előttem, hogy lejártak azon idők, amidőn a gyermektanulmányozás nélkül, pusztá elmélkedéssel, szobatudománnyal lehetett megoldani a neveléstudomány problémáit és a nevelés gyakorlatát irányítani. A gyermektanulmány gyors fellendülése, a neveléstudomány különböző ágaiba való behatolása, a gyermektanulmányozással foglalkozó tanítók számának szaporodása elég fényes perspektívát nyújtanak a jövőről. Mi, tanítóképző-tanárok, az uttörés munkáját végezzük e mai napon, azzal a szent hittel, hogy az óhajtott jövő tartalomban gazdagabb, munkájában igazibb, törekvéseiben erősebb lesz a jelennél. Isten áldása legyen munkánkon!

Budapest, 1904. május 21.

Nagy László.

Ifjúsági olvasmányok és könyvtárak.¹⁾

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Egyesületünk mélyen tisztelt elnökségének kitüntető figyelme az én csekély és érdemekben vajmi szegény személyemre bízta az ifjúsági olvasmányok és könyvtárak fontos ügyének előadói tisztét. E nagybecsű megbízás azt az erkölcsi kötelességet rója rám, hogy egyrészt hálás köszönettel adózzam a mélyen tisztelt elnökség kitüntető figyelméért, másrészt pedig, hogy a közgyűlés szíves elnézését kérjem, ha ezen nagy fontosságú kérdés fejtegetésében általánosán ismert dolgokat emlegetek. De hát nincs másképp, mert az ifjúsági olvasmányok és könyvtárak ügyét Mohar József tagtársunk olyan ügyszeretettel és olyan kimerítően tárgyalta a Magyar Tanítóképzőben, javaslatait olyan okadatulással támogatta, hogy a velök hivatalosan foglalkozó tanártestületek meglepően egyforma állásfoglalása után

¹⁾ A győri közgyűlésen tartott előadás.

alig lehet az ügyet a mélyen tisztelt közgyűlés előtt másképp képviselni, mint röviden ismételni az eszmét fölvető tisztelt tagtársunk gondolatait. Épen azért nem szándékozom a jelen alkalommal az ifjúsági olvasmányok hasznát, vagy az ifjúsági könyvtárak felállításának szükségét hangsúlyozni, mivel a kérdésnek ilyen irányú tárgyalása a magyar tanárságra nézve teljesen fölösleges.

Feladatomban inkább arra irányul, hogy ennek a nagyfontosságú és a neveléstudomány által ugyan eléggé méltányolt, de eddig még egységesen nem szervezett és pedagógiailag eléggé nem értékesített nevelőeszköznek mai tárgyalását néhány gondolattal bevezessem.

A nemzeti műveltség kérdése attól függ, mélyen tisztelt Közgyűlés, hogy a szellemi élet alapvető munkásai milyen érülettel, minő meggyőződéssel, milyen erkölcsökkel és minő készséggel lépnek a művelődés szolgálatába. Aminők a kultura munkásai, olyan lesz maga a kultura is. Azért senkire nézve sem lehet közönyös az a kérdés, minő élet folyik a magyar nép tanítóit képző intézetekben, milyen az a lelkület, amely élteit, milyen az a szellemi tartalom, amely ékesíti a képzőintézetekből kikerült magyar tanítóságot?

A százados elnyomás bilincseit lerázó magyar nemzetnek első dolga volt lerontani azokat a korlátokat, amelyekkel mesterségesen és kiszámított tervszerűséggel akarták elzárni a haladás forrásaitól. És amikor a nyugat-európai kultura tárt kapui előtt állva, a maga szellemi elmaradottságát látta, ösztönszerűen nyújtotta kezét az élet fája után, hogy annak gyümölcsével erősítse kimerült életerejét. Érezte, hogy élete ahhoz a feltételhez van kötve, vajjon képes lesz-e beilleszkedni a művelt Nyugat szellemi munkájába; képes lesz-e egyéniségét, nemzeti sajátosságait a művelődés követelményei szerint megtisztítani, megacélozni és egy századokra szóló belső átalakulás biztos alapjává tenni. Hála az Isten kegyelmének és a meg nem fogyatkozott nemzeti őserőnek, a próba fényesen sikerült. Alig mult el néhány évtized, hazánkban a szellemi fejlődés olyan lendületnek indult, aminőre a multban senki sem mert gondolni és amelynek szédítő gyorsaságához hasonlót hazánk történetében hiába keresnénk. A XX. század kulturája a nemzetek szellemi életében nagyobb haladást tesz egy év alatt, mint talán nem sokkal ezelőtt évtizedek alatt és ami különösen bámulatra méltó, a közművelődés számai nem szoritkoznak — miként a multban — a kiválasztottak csekély csoportjára, hanem a nemzet testének egész kerületét behalózzak és gyökerei behatolnak a társadalom legmélyebb rétegeibe is.

A szellemi fejlődés ezen mélyreható áramlásának ma már alig vannak számottevő korlátai. Nem egyesek, hanem nemzetek állanak szolgálatában úgy annyira, hogy a népek versenyében, a nemzetek szellemi küzdelmében a tenni nem tudó, vagy tenni nem akaró népeket kikerülhetetlen bukás fenyegeti. Aki tehát e nagyméretű haladás nemzetközi munkájában való sikeres közreműködésre akarja képesíteni a magyar nemzetet, az mindenekelőtt maga legyen e rohamosan fejlődő kulturának értelmes, öntudatos, edzett és önfeláldozó munkása. Joggal várhatjuk tehát a magyar tanítóképző intézetektől, hogy e nagy feladatokat felfogni és megvalósítani tudó tanítóságot adjanak a nemzetnek,

olyan tanítóságot, amelynek szellemi látóköre messzebb terjed az iskola szűk határain és amely működését nem a mindennapi élet apró-cseprő bajai, hanem a keresztény művelődés, az erkölcsi felfogás és a nemzeti lét nagy eszméi szerint mérlegeli és aki kész meghozni azt a nagy áldozatot, hogy mindenkinek mindenévé legyen, aki kész a magyar nép anyagi és szellemi tökéletesedésének szent ügyéért élni és halni.

Erre nézve szükséges, mélyen tisztelt Közgyűlés! hogy a tanítónövendék már jó korán kiirthatatlan meggyőződést szerezzen a tudomány hatalmáról, a szünetnélküli önművelődés föltétlen szükségéről, a tevékeny élet áldásáról és hogy a szellemi élet nemességét, a szellemi munka gyönyörét önmagán tapasztalja, mert csak abból lesz a szellemi haladás önfeláldozó, lelkes munkása, kit a tudomány szeretete lelkesít.

A tanítónövendéknek tehát át kell hatva lennie attól a gondolat-tól, hogy neki erkölcsi kötelessége, állapotbeli hivatása az elődök szellemi kincseit átvenni, öntudatos munkássággal tovább fejleszteni és ennek az ezredéves haza népének anyagi, erkölcsi és szellemi haladásán lelkesedéssel, törhetetlen akaraterővel és nagy szakértelemmel dolgozni. Ebbe pedig bele kell magát élnie, bele kell magát gyakorolnia. A szép elv, a nagy elhatározás magában véve nem elegendő; szükséges a nagy tett és annak mozgatója: az erős akarat. A szellemi munkától irtózó, állásának értékét komolyan mérlegelni nem tudó, társadalmi tevékenységre képtelen tanítóra a jövő Magyarországnak nincs szüksége. Az ilyen tanító működésén nincs áldás. Törhetetlen ragaszkodás a kereszténység világot átalakító és megnevesítő nagy eszméihez, az ezeken alapuló mély vallásosság, a nemzeti hagyományok megbecsülése, a magyar nemzeti eszmének fáradhatatlan munkálása, általános műveltség és nagy szakértelem képezik a nemzet szellemi napszámosainak a jövő nemzedék magyar tanítóságának elengedhetetlen kellekeit. Ilyen tanítókat nevelni erkölcsi kötelessége, sőt, ha szükséges volna hangsúlyozni, ideális feladata a magyar képzőintézeti tanárságnak.

Erre nézve szükséges, hogy a magyar tanítóképzők a saját hatáskörükben mindent megtegyenek, ami a tanítónövendékek öntevékenységének fölkeltésére és az annak alapján meginduló önképzés szakszerű irányítására szükséges és alkalmas. Kell tehát gondoskodni eszközökről, amelyekkel a nagyfontosságú feladat megvalósítható. Ilyen eszközökül kínálkoznak, mélyen tisztelt Közgyűlés! a képzőintézeti tanárság egyetértő véleménye szerint az ifjúsági olvassmányok és könyvtárak. Erre nézve nincs semmi eltérés. Azért ha a jelen közgyűlés ezen könyvtárak felállításának és szervezésének általánosan érzett szükségét szemelőtt tartva, azoknak szervezését tényleg foganatosítja, az általános műveltség és a tanítói szakképzés szolgálatába tervszerűen beállítja, akkor nem tesz mást, mint országos tekintélyével szentesíti a képzőintézeti tanárság általános óhaját.

Mohar tagtársunk javaslatának első pontjára nézve tehát nincs elvi eltérés, csak a szövegezésre nézve tartom szerencsésebbnek csekély módosítással a kolozsvári tanítóképző tanártestületének javaslatát. A második pontra nézve azonban némi megszorítást ajánlok. Mindenesetre

helyes, ha a tanítóképzőkkel kapcsolatban népkönyvtár is szervezhető; ámde a helyi körülmények sok helyütt olyanok, hogy e kívánság vagy egyáltalában nem valósulhat meg, vagy ha megvalósítható is, nincs gyakorlati eredménye. A társadalmi föllendülés ugyanis a mai városi életnek olyan jellemző tulajdonsága, hogy alig van hazánkban jelentékeny város, amelynek különféle egyesületei, körei és ezeknek könyvtárai nem volnának, ami a képzők mellett szervezendő népkönyvtárt sok helyütt fölöslegessé, vagy legalább is eredménytelenné teszi. Elfogadásra ajánlom tehát az iglói képző tanártestületének megszorító javaslatát, mely a népkönyvtár felállítását a helyi körülménytől teszi függővé. A harmadik pont változatlan elfogadását ajánlom. Az ifjúsági könyvtáraknak osztálykönyvtárakra való felosztását az áttekintés és a kezeles könnyebbsége mellett kívánatosá teszi az egyéni sajtásokok szem előtt tartása is.

A negyedik pont módosítását az egyes tanártestületek nyilvánított óhajának lehető számbavételével a kezelés egységének gondolatára alapítottam. Amely dolgot többen kezelnek, ott könnyen támad zavar és félreértés. Az ifjúsági könyvtárak aligha fognak annyi dolgot adni a kezelő tanárnak, hogy osztályfőnöki segítséget legyen kénytelen igénybe venni; azért elégnek tartok egy tanár kezelőt; de a tanártestületnek a kezelési szabályzat megalkotásában, esetleg jóváhagyásában nyilvánuló befolyását szükségesnek gondolom, valamint nem szívesen nélkülözném az ifjúság közreműködését sem a kezelés technikájának lehető elsajátítása végett; azért vagyok bátor ajánlani a negyedik pont szövegezésében mindezen szempontok kidomborítását. Ámde nemcsak ezen okok alapján kívánok egységes kezelést és egy tanár vezetőt, hanem magasabb pedagógiai érdekből is.

Az ifjú fejlődő lelke nagy kincs magában véve is, de megbecsülhetetlenül nagy abból a magasztos szempontból, amely a tanítónövendékben a szellemi élet alapvető munkását, a nemzeti fejlődés egyik leg-hatalmasabb tényezőjét tekinti. E fontos hivatásra való előkészítés nem lehetséges a tanítónövendék lelkének harmonikus fejlesztése, egységes vezetése nélkül; épen azért szerény véleményem szerint az ifjúsági könyvtár kezelő tanárának közvetítő szerepet kell végeznie a növendékek lelki szükséglete és a tanári kar irányító befolyása között. Csak így lehetséges az egységes kezelés mellett egységes lelki vezetés is. Csak így lehetséges a tanító növendékek lelkének tervszerű kiművelése azon sokféle befolyás között, amelyet rá egy soktagu tanártestület gyakorol. E sokféle behatás egységesítése és az erkölcsi nevelés lehető leg-tökéletesebb megvalósítása céljából kívánok tehát az ifjúsági könyvtár számára egy tanárkezelőt.

Az ifjúsági könyvtárak kezelésénél azonban jóval fontosabb az olvasmányok pedagógiai értékesítése, mert míg az egységes kezelés anyagi munka, addig a pedagógiai értékesítés hatalmas alakító, fejlesztő tényező. Nem lehet ugyanis közönyös dolog a lelki fejlesztést eszközöző tanári testületre nézve, hogy mit olvas a képzőintézeti ifjúság, milyen forrásból meríti szellemi táplálékát és mennyit olvas? Az első kérdésre nézve azt tartom a legkiegítőbb megoldásnak, mely az egyéni termé-

szetből fakadó szabadválasztás elvét és a tanári testület felügyeletét, szabályozó, esetleg mérséklő és javító beavatkozását egyesíti. Nem szeretném tehát az ismeretek gyűjtésén fáradozó és öntökéletesedésén munkáló növendék egyéni hajlamait elnyomni, vagy figyelmen kívül hagyni, mert az egyéni hajlamban rendszerint a rátermettség, a képesség, a valódi tehetség nyomai jelenkeznek, de másrészt azt sem szabad feledni, hogy a fejlődő ifjú különféle kívánsága, sőt előszeretete sem fakad mindig az egyéni természetből. A szabad választás korlátlan gyakorlása sok növendékre nézve nagyobb szellemi kárral jár, mint haszonnal. Az ifjúság legnagyobb része már természeténél fogva jobban követi a képzelődést foglalkoztató és szórakozást nyújtó regényirodalmat, mint a szakképzést szolgáló komoly munkák tanulmányozását. Ha tehát azt akarjuk, hogy az ifjúsági könyvtár a tanítónövendék szellemi fejlődésére, erkölcsi kialakulására és szakszerű kiművelésére szolgáljon, biztosítanunk kell a tanári testület ellenőrző és irányító befolyását. Ez okból szükségesnek tartom bár megszorítva, a kötelező magánolvasmányok elvének kimondását. Lehetnek ugyanis esetek, amidőn a növendékre nézve valóságos áldás, ha tanára valamely jó szakkönyv tanulmányozására buzdítja, esetleg ha szükséges, kötelezi. Hány ifjú áldja azt a pillanatot, amidőn egy-egy jó könyvet, ha tán véletlenül is megismert, vagy azt a tanárt, aki arra jóakaratólag figyelmeztette. Midőn pedig ezen alkalommal egy-egy jó könyvnek nem annyira olvasásáról, mint inkább tanulmányozásáról beszélek, arra a kérdésre is megadom a feleletet, hogy mennyit olvasson a tanítónövendék. Erre nézve elvem az, hogy inkább kevesebbet mint sokat. A mértéket nem ismerő könyvfalásnak, az összevissza olvasásnak fölületesség és zavart ismeret szokott az eredménye lenni, ez pedig valóságos veszedelme a tanítónak, aki hivatásánál fogva nemcsak önmaga, hanem mások számára is tartozik, okos és értelmes lenni. Ez okból kívánatos, hogy a tanítónövendék ne csak tanulmányozza a neki kijelölt művet, hanem igyekezzék tanulmányát a jövőre is értékesé és hasznavehetővé tenni az által, hogy belőle kivonatot készít, amelyben a figyelmet mélyebben megragadó és értékesebb részeket megörökíti. Tudom, hogy sok pedagógus ellenzi az ilyen kivonatolást, de én azt tartom, hogy ezen felfogás a kelleténél jobban bízik az emlékezet hűségében és erejében.

Ezeknek alapján bátor voltam, mélyen tisztelt közgyűlés! Mohar tagtársunk javaslatának ötödik és hatodik pontját összefoglalva oly módon szövegezni, hogy az egyéniségből folyó szabadválasztást és a tanártestület irányító befolyását összekapcsolva a mindnyájunk által óhajtott celt legjobb szándékom szerint biztosítsam.

A 7., 8. és 9. pontot változatlanul elfogadhatja a mélyen tisztelt közgyűlés. Ezekhez lényegbe vágó módosítást nem ajánlanak a nyilatkozó tanártestületek; csupán a pécsi rk. tanítóképző kifogásolja a 8. pontot, valamint a budapesti I. kerületi tanítóképző óhajt e pont helyett más eljárást, amely — ha megvalósul — maga után vonja a 9. pont kihagyását. Ez utóbbira nézve az a szerény megjegyzésem, hogy a választandó könyvtárbizottságban több garanciát látok, mint a személyes felelősségben és egy testület nagyobb tekintéllyel is léphet föl ilyen

általános érdekű dologban, mint egyes személy. Ami pedig a pécsi rk. tanítóképző óhaját illeti, hogy t. i. „minden intézetben a tanárikar állapítja meg az olvasható és olvasandó könyvek jegyzékét,“ azt magam is osztom; de azért a 8. pont kihagyását, vagy ily értelmű megváltoztatását még sem tartom szükségesnek, amennyiben a tanári karnak az ifjúsági könyvtár fejlesztésében érvényesülő természetes befolyását biztosítja az a szövegezés, amelyet a 10. pontra nézve ajánlok. Ezt a változtatást nem ok nélkül javaslom; a tanítóképzők legnagyobb részében ugyanis eddig is volt ifjúsági könyvtár önképzőkörrel kapcsolatban és a könyvtár szükséges fejlesztése, miként a soproni ág. evangélikus tanítóképző helyesen jegyzi meg, rendesen, vagy legalább is több intézetben az önképzőkör pénztárából történik. Ezt az eljárást egyes képzők kénytelenek lesznek továbbra is fentartani, amiért ezen fontos kérdés általános érdekének szempontjából az ifjúsági könyvtár fejlesztésére nézve szükségesnek és célra vezetőnek tartom a helyi viszonyokat ismerő tanári kar véleményező befolyását biztosítani.

Ezekben van szerencsém, mélyen tisztelt Közgyűlés! e fölötté fontos kérdés képviselőjére vonatkozó szíves megbízásnak eleget tenni. Ugy érzem magamat, mint az az ember, akire egy minden tekintetben kitűnően szabott és kifogástalanul készített új ruhát adnak oly célból, hogy meg lehessen állapítani, jól áll-e, vagy sem, szűk-e, vagy bő, vet-e ráncot, vagy sem? Én tudom, hogy a ruha jó, mert hisz ügyes mesterek: Mohar tagtársunknak kezéből került ki; de ha mégsem állana jól, akkor a hiba nem a ruhában van, hanem abban, aki próbaképp magára öltötte. Bármint áll a dolog, annyi bizonyos, mélyen tisztelt Közgyűlés! hogy teljes mértékben felfogom azt a hatalmas eszmét, amely ennek a kérdésnek megvalósításában és a pedagógiai célnak megfelelő szervezésében és kihasználásában nyilvánul. És midőn ezt egész jelentőségében mérlegelem, a magyar nemzeti kultúra diadalmenetének olyan hatalmas, olyan elragadó perspektívája jelenik meg lelkem előtt, aminőről álmodozik és aminőt óhajtván óhajt-e hazának minden hű fia. Azért azokkal a szavakkal végzem szerény előadásomat, amelyekkel Mohar tagtársunk értekezését befejezte: „Bizom abban, hogy ezen első sorban ügyszereket, munkakedvet és lelkesedést kívánó tisztán pedagógiai kérdés nem fog többet megoldatlanul napirendről lekerülni,“ hogy pedig le ne kerüljön, az a mélyen tisztelt Közgyűlés bölcsességétől függ. Ajánlom határozati javaslataim elfogadását.

Guzsvenits Vilmos.

A tanítóképző-intézeti tanárok képesítése.¹⁾

Tisztelt közgyűlés! A tanítóképző-intézeti tanárok képesítésének kérdése, amelyet egyesületünk érdemes választmányának megtisztelő megbízásából előterjeszteni és amelynek megoldására vonatkozó választmányi javaslatot előadni szerencsém van, a tanítóképzés ügyének egyik

¹⁾ A győri közgyűlésen tartott előadás.

legfontosabb s mindazonáltal legrendezetlenebb kérdése, egyesületi életünknek pedig valóságos tengeri kigyója. Valamely formában csaknem minden közgyűlésünkön fel-felbukkan, hogy egy-egy pillanatra megzavarva egyesületi életünknek egyébként csendes és biztos kikötőjét, újra eltűnjék népoktatásügyünk zavaros tengerében. Eddigelé sohasem sikerült színét, alakját, nagyságát, szerveit, egyszerűval természetrajzát egységes véleménnyel és feltétlen biztossággal megállapítanunk. Most, amidőn alapos előkészítés, sokoldalú megvitatás után és a tanárképzés kényesebb természetű kérdésétől jórészt különválasztva újra előkerül: talán nem alaptalanul táplálom azon reményt, hogy sikerülni fog valahára mibenlétére és megoldásának módjára nézve *egy* véleményre jutnunk és megoldását — egyesületünk erkölcsi sulyának latba vetésével — tanügyi kormányunktól kieszközölnünk.

A politikai és társadalmi élet terén észlelhető azon erős átalakító folyamat, amely népoktatásügyünk zavaros tengerét is valahára tiszta vizű oceánná akarja átváltoztatni és amelynek egyik derítő folyójával, a *Berzeviczy-féle* törvénytervezettel épp most foglalkozik a politikai és tanügyi közvélemény, reményemet a tisztelt közgyűléshez intézendő azon kérelemmé fokozza, hogy jussunk végre egységes véleményre e kérdésben! Ne engedjünk a logika csábító erejének, ha rokontermészetű kérdések felszínre hozásával esetleg a határozathozatalt gátolná; ne engedjük a netán előtérbe tolakodó és egyébként tiszteletre méltó felekezeti szempontok, vagy más különös érdekek politikai vagy erkölcsi hatásának sem, ha az egységes vélemény kialakulásának útjában állana; döntőnek egyedül az egyetemes magyar nemzeti szempontokat fogadjuk el és ezek világánál hozzuk meg határozatunkat! Mert tisztelt közgyűlés! ha a kérdés megoldására annyira kedvező mostani időt és alkalmat fel nem használjuk, akkor talán évtizedekig várhatunk, amíg a kérdés megoldására egy újabb kedvező alkalom megérkezik!

A tisztelt közgyűlés engedelmével a kérdés történetét fogom mindenek előtt néhány vonással és kizárólag hazai talajon maradvá, megrajzolni. Bővebb részletezést és szélesebb alapon való mozgást sem az ügy ismeretes volta, sem a rendelkezésekre álló rövid idő nem engedi. Nem annyira tényekkel, mint inkább a sajtóban és az egyesületi életben hangoztatott kívánságokkal kell itt beszámolnom.

Tudtommal háromszor tartatott a hetvenes években tanítóképző-intézeti tanári, illetőleg tanítónői képesítő-vizsgálat. Azok, akik a miniszterium kebelében esetről-esetre megalakított bizottság előtt tanári vizsgálatot tettek, ez alkalommal is közöttünk levő és köztiszteletben álló vezető munkásai a tanítóképzésnek.

A polgáriskolai tanítóképző-intézetek szervezése a képezdei tanárképzés és képesítés ügyét jó időre elaltatta; az iskolafentartók nagy része tanárszükségletét a polgáriskolai tanárok sorából fedezte. Az ügy kétségtelenül még tovább aludta volna csendes álmát, ha a polgári képző akkori igazgatója, népoktatásügyünknek a 80-as években irányadó tényezője, az utolérhetetlen szervező talentummal megáldott *Gyertyánffy István* a kérdést a tanügyi irodalomban felszínre nem hozza és a megoldást, az általa megteremtett és ma is Pedagógiumnak nevezett népoktatásügyi

főiskolával kapcsolatosan nem sürgeti. Gyertyánffynak sikerült ugyan a képezdei tanárképzést 1887-ben Trefornál kieszközölni, a *képesítés* kérdését azonban az ő döntő befolyása sem tudta megoldásra juttatni. Be kellett érnie Trefort rendeletének következő elvi kijelentésével: „a képezdei, tanári tanfolyamon levők annak végeztével külön rendelet által szabályozandó képezdei tanári, illetve képezdei, vagy felsőbb leányiskolai tanítónői vizsgálatot tartoznak tenni, melynek eredményéről képezdei tanári, képezdei avagy felsőbb leányiskolai tanítónői oklevelet fognak nyerni.“ A képezdei tanárképesítés elvének proklamálása tehát már 1887-ben megtörtént; az elv azonban ma sincs még megvalósítva, annak dacára, hogy Gyertyánffy és a Pedagogium részéről még azután is több ízben tétetett kéréslet a holt pontra jutott kérdés kimozdítására.

Megalakulván 1890-ben egyesületünk, a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete, természetesen, hogy reformprogramjának egyik sarkalatos pontjaul a képző-intézeti tanárképzés és képesítés is felvétellett. Az irodalomban és az egyesületi élet terén megindult küzdelem, amelyre a legtöbben bizonyára még élénken emlékezünk „Egyetem“ és „Pedagogium“ jelszavak alatt folyt; oly jelszavak alatt, amelyek a szenvedélyek felkorbácsolására talán alkalmasak lehettek, de a küzdő felek álláspontját szabatosan nem fejezték ki. Az „Egyetem“ párt élén *Dezső Lajos*, dr. *Kármán Mór* és mások állottak, a „Pedagogium“ párt szószólója pedig érdemes elnökünk, dr. *Kovács Fános* volt. Messze jutnék célomtól, ha ezt a heves és mindazonáltal magas színvonalu vitát részletesen ismertetném; ennek mellőzésével csupán azt említem fel, hogy az ellentéteket legalább némileg kiegyenlíteni és a megoldásnak biztos és megnyugtató alapot teremteni *Sebestyén Gyula* bölcsességének sikerült. Az ő általa megteremtett alapra helyezkedett az 1896. évi egyetemes tanügyi kongresszus is, amikor *Komáromy Lajos* előadásában a képzésre és képesítésre vonatkozó ismeretes határozatát meghozta. A kérdés körül kifejelett élénk küzdelem, amelynek hullámai más tanügyi egyesületek területére is átsaptak, a megoldást azonban nem hozta meg.

Rövid pihenés után *Nagy László* sürgette újra a kérdés megoldását. Az ő előadása alapján tárgyalta választmányunk behatóan a kérdést és miután dr. *Kovács Fános* indítványára a képzés kérdését a képesítéstől részben elkülönítette, hosszas tárgyalás és sokoldalú hozzászólás után megalkotta az előttünk fekvő és általam ezennel elfogadásra ajánlott javaslatot.

Tisztelt közgyűlés! Amikor a választmányi javaslatot elfogadásra ajánlom, nemcsak a reám ruházott megtisztelő feladatnak teszek eleget, hanem meggyőződésemet is követem. Mert a javaslatot üdvösnek, a tanítóképzés további fejlődésére nézve döntő fontosságúnak tartom. Benne megvalósítva látom azon sarkalatos elveket, amelyek nélkül a tanítóképző-intézeti tanárképesítést a magam részéről el sem képezem.

Az első sarkalatos elv, amit a javaslat kívánságként hangoztat, hogy „a tanítóképző-intézeti tanárképzés és képesítés az egész országra kiterjedő hatással törvényesen rendezendő.“ Annyira magától értetődő elv ez, hogy a viszonyokkal nem ismerős csodálkozva kérheti, hogy hát nem így van ez? Sajnos, — szinte szégyenkezve kell bevallanunk —

nincs így. Alig van testület, amely oly tarka képesítésű, mint a képezdei tanári kar! Igaz ugyan, hogy az állam 1888 óta a saját szükséglete fedezése céljából gondoskodik képezdei tanárképzésről, de a többi iskola-fentartó legnagyobbbrészt ma is eltérő elvek és szempontok szerint állítja össze a maga testületét. Ehhez járul még az is, hogy az állam a saját maga által képzett jelöltektől megtagadta a képesítést, bár ezek már néhány éve a polgáriskolai tanítói oklevél megszerzése után még 2 évig egyetemi előadásokat hallgatnak, így tehát 5 évig végeznek főiskolai tanulmányokat. Ennek a zavaros és visszás állapotnak kíván véget vetni a választmány javaslatának első pontja; azon jogosult reményt fűzve a törvényes rendezéshez, hogy ez „a tanítóképző intézeti oktatás színvonalának egyetemes emelésére és a tanítóképzés egységes nemzeti irányu fejlesztésére kedvezően hatna vissza.”

A javaslat első pontja érinti ugyan a tanárképzést, de megoldani ez a javaslat csupán a tanárképesítést kívánja. Bármily halás lenne is a két kérdés közötti szoros összefüggésre kiterjeszkedni és a közöttük levő számos kapcsolatot kifejteni, nem használom fel a kínálkozó alkalmat; sőt magam is kérem a tisztelt közgyűlést, hogy maradjunk meg a képesítés kérdésénél és ennek megoldását sürgezzük.

A javaslat második pontja azon alapvető munkát kívánja kimutatni, hogy jövőben tanítóképző-intézeti tanáruul és gyakorlóiskolai tanítóul csak az alkalmazható, aki országos vizsgáló bizottság előtt a vizsgálatot sikerrel kiállotta, illetőleg a tanítóképző-intézeti tanári oklevelet megszerzte. Ez az elv az előbbinek egyenes folyománya; aki akarja az egyöntetű és törvényes rendezést, annak akarni kell az országos bizottság előtti vizsgálatot is. A vizsgáló-bizottságot a javaslat úgy akarja összeállítani, hogy abban helyet találjanak mindazon tényezők, amelyeknek a tanítóképző tanár elméleti és gyakorlati képzésére jogosult befolyásuk van. Tehát helyet találnának abban a tudomány és gyakorlat emberei a népiskolától fel az egyetemig.

A választmány javaslatának sulypontja a 3. paragrafusra esik. Ebben azok a feltételek vannak megállapítva, amelyek alapján a tanítóképző-intézeti tanárjelölt vizsgálatra bocsáttatnék. Ebben a pontban az a sarkalatos elv van következetesen és viszonyaink helyes mérlegelésével alkalmazva, hogy tanítóképző-intézeti tanár első sorban népiskolai *tanító* lehessen. Magától értetődik, hogy megfelelő tanulmányok alapján. Ennek az elvnek megvalósítása megóvná a népiskola és tanítóképző természetes kapcsolatát, megóvná a tanítóképzőt az elközépiskolaisodástól, amelyre ma már úgyis nagy hajlandósága van; kiszabadítaná a tanítót abból a zsákutcából, amelybe pályaválasztása folytán került; egyszóval egészséges kölcsönös hatással lenne a tanítóképző és a népiskola egymásra. Akkor, amikor a javaslat a vizsgálatra bocsátás feltételeit állapítja meg, természetesen megállapítja a tanárképzés alapelveit is. Eszerint a tanárképzés az egyetemen történék. Ehhez képest kívánja, hogy tanítóink a képezdei tanárképzés céljából rendes hallgatókul az egyetemre bocsáttassanak. Azonban, aki az egyetem zárkózottságát ismeri, annak alig lehet abban a tekintetben kétsége, hogy az egyetem kapui a közel jövőben a tanítói oklevél előtt nem fognak megnyilni. Hogy tehát a felállított

elv a gyakorlatban azonnal megvalósítható legyen, a javaslat első helyen a polgáriskolai tanítói oklevelet veszi a képezdei tanárképzés alapjául és erre építi fel a két évig tartó egyetemi képzést. Amely tárgyaknak az egyetemen (műegyetemen) tanszékük nincs, azokból a képzés a megfelelő akadémiákon (zeneakadémia, rajztanárképző) történék. A képzés gyakorlati színezetét a javaslat erősen kidomborítja, bár a főszűlly annak tudományos jellegére fekteti. Elfogadja a javaslat a tanítói oklevél mellett az érettségi bizonyítványt is a tanárképzés alapjául, ilyen jelöltektől azonban a középiskolai tanárképzéssel való paritás kedvéért 4 évi egyetemi (műegyetemi) tanulmány és 1 évi elemi iskolai és tanítóképző-intézeti tanítói gyakorlatot kíván.

A javaslat 4. pontja azon szakcsoportokat állapítja meg, amelyek szerint a képesítés történék. Ezek a szakcsoportok nagyjában megegyeznek a középiskolai tanárképesítés szakcsoportjaival. Ami különbség van, azt azon körülmény teszi indokolttá, hogy a tanítóképző-intézeti tanárnak rendszerint több tantárgyat kell tanítania, mint a középiskolainak, ennél fogva egyes szakcsoportok több tantárgyat ölelnek fel. Ha a tervezett szakcsoportokat a tanítóképző-intézeti tantervvel vetjük egybe, akkor legfeljebb az V. és VI. csoportra nézve lehetnek abban a tekintetben aggodalmaink, hogy teljes óraszámot ezekkel nem lehet betölteni. Mindazonáltal a mennyiség- és természettudományi szakok terjedelme nem engedi, hogy ezek a szakcsoportok bővítessenek. A gyakorlati kivitelben a tornaoktatásra való képesítéssel lehet majd a munkakört kiegészíteni.

Az 5. pont a vizsgálatnak két tagozásáról, az alap- és a szakvizsgálatról szól. Az alapvizsgálaton a jelölt igazolná a bölcseleti előtanban, a magyar nyelv és irodalomban, választott szaktárgyaiban és azok segédtudományaiban való általános tájékozottságát. A szakvizsgálaton megkivántatnék a főtárgyban való beható tudományos készséggel s az általános pedagógiai és bölcseleti tájékozottságnak igazolása, a szaktárgyak részletes módszertanának ismerete, továbbá nyilvános próbatétel a népiskolai és tanítóképző-intézeti oktatás gyakorlatából. A középiskolai tanárvizsgálatról való lényeges eltérés itt az, hogy a szak- és pedagógiai vizsgálat egybefoglaltatnék, az alapvizsgálat pedig a 6. pont szerint a 3. év végére tétetnék ki. Ezt az eltérést egyrészt a tanítóképző-intézetek pedagógiai szakiskolai jellege, másrészt az a kapcsolat magyarázza meg, amelybe a tanítóképző-intézeti és polgáriskolai tanárképzés hozatnék. A 7. pont szerint ugyanis azon tanárjelöltek, akiknek polgáriskolai tanítói oklevelük van, az alapvizsgálat alól felmentendők volnának.

Különös figyelmet és megfontolást érdemel a javaslat 8. pontja, amely a gyakorlóiskolai tanítói képesítő vizsgálatról szól. Ez a vizsgálat a dolog természetéből kifolyólag csupán a pedagógiára és segéd tárgyaira, a lélektanra és élettanra terjedne ki. Erre a vizsgálatra olyan kiváló elemi iskolai tanítók bocsáttatnának, akik 3 évi tanítói gyakorlatuk mellett 2 évi egyetemi tanulmányt, vagy 5 évi tanítói gyakorlat mellett nevelési szakirodalmi munkásságot tudnának felmutatni. Kétségtelen, hogy egy ilyen vizsgálatnak behozatala, illetőleg a mintatanítói fokozat megállapí-

tása csak kedvező és termékenyítő kihatással lenne a tanítóképzés ügyén kívül a tanítói önmunkásságra, önképzésre és ezáltal népnevelésünk egész mezejére.

Végül a javaslat 9. pontja a képezdei tanárképzés és képesítés természetes kapcsolatát fejezi ki azáltal, hogy közgyűlésileg akarja a választmányt megbízni, hogy a tanárképzés ügyét is tegye beható tanulmány tárgyává; elvárván erre vonatkozó javaslatát.

Tisztelt közgyűlés! A képezdei tanárképzés kérdése és a választmány szóban forgó javaslata sokkal ismeretesebb mindnyájunk előtt, semhogy részletesebben kellene ismertetnem. Sőt a rendelkezésre álló idő rövidségére való tekintetből elallok annak megvilágításától is, hogy minő hatással lenne az ügy országos és egységes rendezésének a tanítóképzés további fejlődésére és alakulására. Ellenben engedelmet kérek arra, hogy e javaslatban foglalt kívánságaink gyakorlati megvalósulásának lehetőségével és módozataival röviden foglalkozzam.

Mindjárt azzal kezdek, hogy e javaslat megvalósítására kedvezőbb idő és alkalom 68 óta nem volt és a belátható jövőben nem is lesz. Jelenlegi miniszterünk a kultúra szolgálata által és szolgálatában emelkedett fel vezéri polcára. Elveit tudvalevőleg sohasem titkolta, sőt azokat közoktatásügyünk egészére vonatkozólag nem egyszer ki is fejtette. Ma, amikor a gyakorlati politikus és államférfiu felelősségteljes állásában alkalma nyílik szavait tettekre felváltani, felelőség nélküli állásában hangoztatott szép és nemes elveit megvalósítani: az elvhűségnek és a férfiu bátorságnak tiszteletre méltó mintaképét ismerhetjük meg benne! *Berseviczy Albert* személyében egy ideálisan nemes politikus és államférfiu áll előttünk, akire nézve a bársonyszék nem cél, hanem csupán arra való eszköz volt, hogy azon fenkölt ideáit, amelyeket mindig alkalmasaknak ítél arra, hogy nemzetét erőssé, nagygyá, majdan pedig hatalmassá tehetik: most megvalósítsa. Arra a törvénytervezetre gondolk, tisztelt közgyűlés, amelyet kultuszminiszterünk a napokban tett közzé; amely, ha nem valósítja is meg a népoktatásügy reformjáról táplált összes reményeinket és vágyainkat, jelenlegi alakjában is hatalmas szolgálatot tehet a magyar nemzeti kulturának és különösen alkalmas arra, hogy a tanítóképzés és képesítés terén egy új és szebb korszakot nyisson. Ez a törvénytervezet az az alkalom, amelyre az imént céloztam; ezt az alkalmat nekünk erkölcsi tekintélyünk teljes sulyának latba vetésével kell felhasználnunk arra, hogy megoldásra megérett kívánságainkat általa megvalósítsuk.

Ami e törvénytervezetnek a képezdei tanárképesítésre vonatkozó intézkedéseit illeti, azok a következők:

IV. Fejezet. 61. §. Bármelyik tanítóképző-intézetben igazgatóul és tanárokul csak olyan magyar állampolgárok alkalmazhatók, akiknek:

- a) tanítóképző-intézeti tanári képesítésük;
- b) középiskolai tanári képesítésük és legalább egy évi tanítóképző-intézeti tanári gyakorlatuk;
- c) polgári iskolai tanári képesítésük és legalább két évi nyilvános iskolai tanítói gyakorlatuk van; végre
- d) akik tanító oklevél vagy érettségi bizonyítvány megszerzése után

legalább négy éven át iskolai bizonyítványokkal igazolt főiskolai tanulmányokat végeztek és legalább egy évi tanítóképző-intézeti tanárgyakorlatuk van.

Összehasonlítva a választmány javaslatát ezzel a tervszel, közöttük két lényeges különbséget találunk. Az első és fontosabb az, hogy a törvénytervezet a képezdei tanári alkalmazás feltételeit javaslatunkhoz képest az ügy kárára tulságosan kiterjeszti; a második pedig az, hogy a képesítés feltételeit és módját — miként azt javaslatunk teszi — nem állapítja meg. Habár elismerem, hogy a törvénytervezet az 1868. évi 38. cikkhez képest, amely a képezdei tanári alkalmazásnak semmiféle feltételét nem állítja fel, haladást jelent, mindazonáltal szükségesnek tartom, hogy közgyűlésünk a tervezet *b)*, *c)* és *d)* pontjaival szemben állást foglaljon. Ha jövőre is utat nyitunk tanítóképző-intézeti tanszékekhez a középiskolai és polgáriskolai tanárokon kívül azon befejezetlen, avagy letört ekzsztenciáknak, akiknek a *d)* pont szerint semmiféle képesítésük nincs, akkor sem a képezdei tanárképzéshez fűződő óriási pedagógiai érdekek, sem a képezdei tanári testületek egyöntetű összealkotásában rejlő gyakorlati szempontok az új törvényjavaslat által sem lennének biztosítva. Ezt pedig a törvényjavaslat, minden sorának intenciójából látszik, komolyan akarja.

A második helyen említett különbség gyakorlatilag nehezen enyészethető el. Őszintén bevallom azonban, hogy a képzés és képesítés részleteinek törvénybe iktatását nem tartom sem kellőképp megérettnek, sem elkerülhetetlenül szükségesnek.

A magam részéről a Berzeviczy-féle törvénytervezet e kérdésre vonatkozó részének ilyen módosítását tartanám szükségesnek:

61. §. Bármely tanító(nő)képző-intézetben igazgatóul és tanárocul, továbbá tanító(nő)képző-intezettel bíró tankerületben tanfelügyelőül csak olyan magyar állampolgárok alkalmazhatók, akiknek tanítóképző-intézeti tanári képesítésük van.

62. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter megbizatik, hogy:

a) a tanító(nő)képző-intézeti tanárok képzését az országos főiskolák felhasználásával úgy szervezze, hogy a képzés alapja a tanítói oklevél legyen;

b) főiskolai, tanítóképző-intézeti és elemi iskolai tanítókból országos tanító(nő)képző-intézeti tanárvizsgáló bizottságot szervezzen.

Tisztelt közgyűlés! Ezen sarkalatos elveknek a törvénybe való felvétele felfogásom szerint nemcsak lehetséges, hanem elkerülhetetlenül szükséges is. Ha célt akarunk érni, akkor a részletekre vonatkozó esetleges nézeteltéréseinket félre kell tennünk és a törvényjavaslatnak ilyen irányu átalakítását jelen közgyűlésünkben kifolyólag kell kultuszminiszterünkötől egyértelműleg kérnünk; még pedig úgy, hogy országos egyesületünk kívánsága már a 27-én tartandó értekezletig ő Excellenciája előtt legyen!

Ezen javaslatunkban foglalt részleteket pedig azon kéréssel vélném a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz felterjeszteni, hogy a tanárképesítés részletes szabályozásánál, mint egyesületünk határozata, figyelembe vétessék.

Tisztelt közgyűlés! Ezekben és ily értelemben van szerencsém a

választmányi javaslatot előterjeszteni. Amidőn a javaslatnak és ezzel kapcsolatos előterjesztésemnek változatlan elfogadását még egyszer tiszta meggyőződéssel ajánlom, idő és alkalmoszerűbben nem tudom előadásomat befejezni, mintha közoktatásügyünk fenkölt vezérének következő és a magyar tanítói és tanári kar egyeteméhez intézett szavait idézem: „Egyetértéssel, közös munkával könnyebben és biztosabban tudjuk megjelölni minden egyes kérdésben azt az irányt, amelyet követve, a mindnyájunk szívében és agyában élő nemzeti érzés és nemzeti eszme követelményeit iskolaügyünk egész terén a legsikeresebben valósíthatjuk meg!”

Ugy legyen!

Kelt Győrött, 1904. május 22-én.

Mohar Fózsef.

Eredménytár a tanítóképző-intézeti lélektani oktatás számára. ¹⁾

— Második és befejező közlemény. —

Vonatkozások (relációk) és a vonatkozásokról való tudásunk.

(Néhány megjegyzés.)

I. *A példák első csoportja.*

1. *A a nagybátyja B-nek és C-nek.*

a) *Ezzel valami tényt akarunk kifejezni. A akkor is nagybátyja lenne B-nek és C-nek, ha mi nem tudnánk róla, vagy ha mi egyáltalában nem léteznénk. Ez a tény tehát mitőlünk független.*

b) *Mi tudunk ezen tényről. A tényt és a róla való tudásunkat egymástól jól meg kell különböztetnünk.*

c) *Mikép szerezhethük meg ezt a tudást?*

Hogy *A* nagybácsi, azt *nem vagyunk képesek észrevenni*. Érzékeinket beállítjuk *A*-ra: látjuk a haját, homlokát, szemét stb.; halljuk a hangját; megtapintjuk a kezét, karját stb.; *A*-n sokfélét észreveszünk; de azt nem tudjuk észrevenni, hogy ő nagybácsi. Az ő nagybátyjai mivolta nem részészrevétele az *A* összefoglaló észrevételnek.

Hogy *A* nagybácsi, arra bizonyos körülményekből *következtethetünk*.

Ha azt látjuk, hogy *D* testvére *A*-nak és atyja *B* és *C*-nek, akkor arra következtethetünk, hogy *A* nagybátyja *B*-nek és *C*-nek.

¹⁾ Irta *Fack M.* weimari tanítóképző-int. tanár (Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Paedagogik. 1902. évf.)

d) A mi esetünkben tény a *vonatkozás* (reláció). *A* nem lenne nagybácsi, ha *B* és *C* nem léteznének, vagy ha *D* nem az ő bátyja lenne. A mi esetünkben tehát a tény több dologgal kapcsolatos: vagyis vonatkozás (reláció).

e) A vonatkozástól jól meg kell különböztetni a *vonatkozásról való tudásunkat* (*Éb*). A vonatkozásról való tudásunk számára — sajnos — nincsen egyszerű elnevezésünk. *Éb* észrevételekkel áll kapcsolatban.

f) A mi vonatkozásunk *észre nem vehető*.

2. Hasonló példák *E* a vőlegénye *F*-nek, sógora *G*, *H* és *I*-nek, a veje *K*-nak és *L*-nek stb. — Továbbá: községi előljáró, elnök, fejedelem stb. Hordár, kalauz, vonatvezető stb. Tanuló, tanító, igazgató stb. Elemezz még néhány efféle példát!

3. Megjegyzendők: a vonatkozás mindig több tagot feltételez. A vonatkozás észre nem vehető. A vonatkozásról való tudásunk gyakran bizonyos észrevételekkel vagy képzetekkel társul.

II. *A példák második csoportja.*

1. Az első citrom sárga színe (S_1) *megegyezik* a második citrom sárga színével (S_2).

a) S_1 és S_2 között vonatkozás van.

b) Ezt a vonatkozást sem lehet észrevenni. Bizonyíték: nincs észrevétel inger (*I*) nélkül: $I - \hat{E}$. Külön megvizsgálva S_1 -t: $I_1 - \hat{E}_1$. Külön megvizsgálom S_2 -t: $I_2 - \hat{E}_2$. Összehasonlítom S_1 -t S_2 -vel; nincs új inger, nincs új észrevétel. Ha mindennek dacára mégis származik belőle új tudás, ez nem lehet észrevétel.

2. Hasonló példákra utalnak a következő szók: Hasonló, ellentétes, nagy, nagyobb, kicsiny, kisebb, magas, alacsony, magasabb, alacsonyabb, 3 méter, 4 méter stb. Okviszony, célviszony stb.

3. Eredmény: V. ö. I, 3.!

III. *A tanultak értékesítése.*

V. ö. a fogalomról és ítéletről szóló szakaszokat!

Képzleti képzetek.

I. *Némely dolgokról nem szereshetünk szorosan vett képzeteket.*

1. Dolog p. o.: egy közönséges alpesi harangrongy (*Soldanella alpina*).

2. *A* tanítónak egy hegyi kiránduláson alkalma nyílik a harangrongy megvizsgálására: *I* (ingercsoport) — $\hat{E}$ (összefoglaló észrevétel) — *K* (összefoglaló képzet). *B* tanulóknak erre nincs alkalma, tehát hiányzik

nála K . De szerezhethet magának K_s képzetet, amely K -t bizonyos mértékben pótolhatja. K_s képzeleti képzet, tágabb értelemben vett szemlélet, képzelet.

3. K -t oly dolgokról szerezhethetünk, amelyek érzekeink számára hozzáférhetőek. Ellenben oly dolgokról, amelyek érzekeinktől (időben vagy térben) távol esnek, csupán K_s -t szerezhethetünk.

II. B -nek meg kell szerezhnie a K_s képzeleti képzetet.

1. A tanító a következő útmutatást adja neki:

a) Képzeld el: a levélrózsáját az egyvirágú körtikének (Perla) — E_1 ; a levélnyelét a borzas ibolyának K_2 ; a két murvalevélkéjét az illatos ibolyának, de kissé durvábbnak — K_3 , az egresnek mirigyszőrökkel fedett, kissé hajlított virágkocsányát — K_4 ; az ötmetszésű kelyhét az egyvirágú körtikének K_5 ; egy üvegtölcsér alakját — K_6 ; a kakukmészvirág pártájának 18 sallangját — K_7 ; a mezei katángkóró kék színét — K_8 stb.

b) A részképzetek kapcsolatát olyannak kell képzelned, amint azt a következő utasítás előírja: A földön van a levélrózsa, vele kapcsolatos a szár — a hegyiben a két murvalevélke — a hónaljokban a két virágzár — a felső végükön egy-egy tölcserforma, lefüggő, világoskék rojtos szélű virág — a virágon az öt metszésű kehely stb.

2. A tanító munkája.

Feltétel: Alkalma volt E és így K -t is szerezhni.

a) K -t szétbontja (szorosabb vagy tágabb értelemben vett) részképzetekre: k_1, k_2, k_3 .

b) Megkeresi a B tanuló képzeletkörében $K_1, K_2, K_3 \dots$ részképzeteket, amelyek k_1, k_2, k_3 -t... bizonyos tekintetben helyettesíteni képesek.

c) Rábírja a tanulót $K_1, K_2, K_3 \dots$ részképzetek reprodukálására.

d) Rábírja a tanulót, hogy $K_1, K_2, K_3 \dots$ részképzeteket úgy kösse össze, amint össze vannak kötve $k_1, k_2, k_3 \dots$

3. A tanuló munkája.

a) Reprodukálja $K_1, K_2, K_3 \dots$ részképzeteket.

b) Összeköti őket az előírt módon.

4. *Tervszerűen* felépül K_s . A tervet a cselekvő alany többnyire kívülről kapja. — *Utasítás az utánzásra.* Ezen utasítást nyerheti jelek (a tanító vagy a könyv szavai, s í. t.), vázlatok, schémák stb. alakjában.

5. K_s csak akkor épülhet fel, ha a tanuló $K_1, K_2, K_3 \dots$ fölött rendelkezik. $K_1, K_2, K_3 \dots$ között akadhatnak egyes képzetek (kék), de többé-kevésbé összetett képzetek is (levélrózsa, mirigyszőrökkel borított

és hajlított virágkocsány stb.) elő fordulhatnak. Összetett képzetekből Ks gyorsan felépíthető, egyes képzetekből azonban nem. A szakértő előtt egy növényt, állatot, egy hegyi tavat, glecsert stb. kevés szóval tudjunk leírni: V völgy olyan, mint Z völgy, amelyet ismersz; de a völgyfenék ott majd mégegyszer akkora szélességű, a völgy oldalfalai kevésbé meredek stb. Mennyire másképp vagyunk azzal, aki az idevágó képzeteknek híjával van!

III. Ks a K -t csak bizonyos mértékben képes helyettesíteni.

1. Ez a helyettesítés annyival kevésbé lehetséges, mennél kevésbé egyeznek meg egymással k_1 és K_1 , k_2 és K_2 ... Ki sohasem hagyta el az alföldet, alig alkothat magának helyes képzetet valamely nagyobb hegységről. Ki sohasem élte át valamely nagyobb tavon mutatkozó tüneményeket, az a tenger tüneményeiről alig alkothat magának helyes képzetet. Előkelő család gyermeke előbb el tudja képzelni egy fejedelmi udvar életét, mint a szegényes sorsban élő gyermek stb.

2. K_1 , K_2 , K_3 -t... nem lehet társképzeteiktől teljesen elválasztani. K_1 , K_2 , K_3 ... felhasználásakor ezeknek társulásai is többé-kevésbé tudatba nyomódnak.

3. A képzeleti képzetből rendszeren hiányzik a ragasztószer, könnyen szétesik. Némely művésznél másként áll a dolog: ők bizonyos helyi körülményeket, személyeket stb. oly élénken tudnak maguk elé képzelni, mintha ezeket valóban látnák. V. ö. érzékcsalódások, hallucinációk.

IV. Minden lény a maga módja szerint alkotja meg a K -t.

A a felépítésnél: K_1 , K_2 , K_3 ... képzeteket B : K'_1 , K'_2 , K'_3 ... képzeteket, C : K''_1 , K''_2 , K''_3 ... képzeteket használja fel s í. t. Így keletkeznek: Ks , $K's$, $K''s$ ... Jellegük egyéni. Példa: arról van szó, hogy a füge virágzatáról képzeleti képzetet szerezzünk. A felhasználja a zergevirág (*Doronicum*) virágzatáról származó képzeteit, B a napraforgóról eredőket stb.

Aki meg akarja érteni Jézus életét, annak tudnia kell bizonyos képzeleti képzeteket felépítenie, annak tudnia kell bizonyos *vonatkozásokról* is és a képzetekkel bizonyos érzelmeket kell társítania stb. Eszerint szerkeszti meg az Üdvözítő képét. Jézus a hatalmas vitéz, az ország őre, az emberek gyámja, a királyok leghatalmasabbja, leggazdagabbja, leghősebbje. A tanítványok, az ő harcosai, vitézei, hűbéresei. Szt. Péter — az erejéről híres büszke hős — a legjobb, a legmagasztosabb minden hősök, minden bajnokok közül, a gyorskezü kardforgató, aki örömet indul a csatába. Jézus hallgatói — harcosok, hősi nemes gyermekek, ifjak, nemes hölgyek.

Jézus várról-varra jár, végre az Olajfák hegyén épült világszerte ismeretes várba érkezik. A bevonuláskor Jézus nem számaron ül. Hősök kísérik Jézust, hősök fogadják. Tanítványai védelmet és hűséget fogadnak neki, készek tűrni az ő hűbérurukkal, dicsőseget remélnek. Jézust a nemes férfiak ítélőszéke elé állítják. Halálra ítélik. József, a hős, a nemes származású tiszteletre méltó vitéz, ősi várába költözik. Jézus születéséről csak a csikósok vesznek hírt. A hegyi beszédből hiányzik az arculüetésről szóló rész. Stb.

V. Alkotó (aktív) és utánzó (passzív) képzelet (Wundt).

1. Alkotó képzelet. Egy művész emlékművet tervez, az építész tornyot, a mérnök rácsos hidat stb. *Ks* tervszerűen keletkezik. A terv uralkodik a pszichikai mechanizmuson: a képzetek szigorú megválogatáson mennek keresztül. A tervet nem külső tényező adta, tehát szorosabb értelemben veve nem utánzásra való utasítás. Ez utóbbira csak tanulóknak van szükségük.

2. Utánzó képzelet. Gondoljunk a gyermekek játékára. *Ks* szintén terv alapján épül fel: a gyermekek iskolásdit, lakodalmásdit, katonásdit (harci készülődés a konyhában!) akarnak játszani. De a tervet többnyire nem szigorúan hajtják végre; mert örömmel fogadják a tudatba nyomuló képzeteket. Gyakran a pszichikai mechanizmus oly hatalmas, hogy az eredeti terv egészen háttérbe szorul s helyette egy új ölt lassan-lassan kézzel fogható alakot.

A játékra nézve jellemző, hogy a képzelet működése cselekvésekben jut kifejezésre: a fiú úgy forgatja a fegyvert, akár egy valóságos katona, úgy vezényel, mint egy százados; a leányka komoly és kimért léptekkel jár-ke, mint egy menyasszony, úgy bánik a bábujával, mint egy anya gyermekével stb.

VI. A képzeleti képzetek szerepe.

Igen sok dolog helye és ideje messze esik tőlünk; mindezen esetekben képzeleti képzetekkel kell beérnünk. Ha nem tudnánk képzeleti képzeteket alkotni, akkor képtelenek lennénk elbeszéléseket, továbbá idegen növényekről és állatokról, idegen hegyek és völgyek stb.-ről szóló leírásokat megérteni.

VII. A tanítás feladata.

A passzív képzelet átváltoztatandó aktívá. Megszivleendő tanácsot az utánzandó utasítások szerkesztésére Lessing Laokoonjában találunk: Az egymásmellettit változtassuk át egymásutánivá! Másszóval: A késznek

leírása helyett írjuk le a készülést! Amikor Homeros Junó kocsiját akarja leírni, ezt Hebevel állíttatja össze darabonként stb. Amikor Homeros Agamemnon ruházatát akarja nekünk bemutatni, a királynak egymásután kell magára venni öltözete részeit stb. (Laokoon, 16. és 17. szakasz. Ilias V., 722—731. sor; II. 43—47. sor. V. ö. még: Hermann és Dorothea, Enterpe. 12—15. sor!)

Fogalmak.

I. Mit értünk a fogalom tartalma alatt?

1. Észrevesszük a parallelogrammoknak bizonyos sorát. Egy sor *psychikai tartalmat* nyerünk: $\acute{E}_1, \acute{E}_2, \acute{E}_3 \dots$ (összefoglaló észrevételek.) Ezekhez néhány *megjegyzést* fűzünk. Az észrevett parallelogrammoknak vannak *egyéni* tulajdonságaik: Mindegyik a síknak egy bizonyos pontján fekszik; mindegyiknek vannak bizonyos nagyságu oldalai és szögei stb. Az észrevett parallelogrammoknak közös tulajdonságaik is vannak: Négy oldaluk; négy sarkuk van; szemben levő oldalai párhuzamosak. Ezért az egyik parallelogramm bizonyos esetekben képes a többieket helyettesíteni, *képviselési* (representatív) értéke van. Ilyen esetek: amikor olyas valamit akarunk kimutatni, ami minden parallelogrammra nézve áll. (Mindegyik p.-ben az átlók kölcsönösen felezik egymást; bármelyik parallelogrammot az átló két egybevágó háromszögére bontja szét.) Közös a nevük — parallelogramm. Eltérő eset: ha p. o. az egyes parallelogrammok tartama kiszámítandó, bizonyos számokkal is van dolgunk. Mi felnőttek könnyen esünk abba a hibába, hogy bizonyos körülmények között az egyéni tulajdonságokról megfeledkezünk.

Úgy vagyunk akkor is, ha el kell *képzelnünk* a parallelogrammokat. Psychikai tartalmak csoportja: $K_1, K_2, K_3 \dots$

2. Másik példa: Egy 6-szögben egy sor *átlót* látunk stb.

3. Röviden: Ha valamely psychikai tartalommal annak a belátását (tudatát) kötöm össze, vajjon helyettesítheti-e és mennyiben a psychikai tartalmak valamely sorát (van-e és mennyiben képviselési értéke), akkor fogalomra tesztek szert. A fogalom ennél fogva abból a tudatból áll, hogy stb.

4. Még néhány példa:

a) Szorzat.

$$8 = 4 \cdot 2 = 4 + 4.$$

$$15 = 3 \cdot 5 = 3 + 3 + 3 + 3 + 3 \text{ stb.}$$

A nyolcas oly szám, mely 2 négyesből származik, a 15 oly szám, amely 5 hármából jön létre. Eddig egyéni jellegű psychikai tartalmakról van szó. Hozzájuk csatlakozhatnak a következő megjegyzések: Mindezen

számok *egyenlő* összeadandókból állanak. Összeadandókként szerepelhetnek: négyesek, hármasok, nyolcasok stb. Számaink 2, 5 stb. számú összeadandókból származnak. Így nyernek a számok fogalmi jelleget: 8, 15 stb. oly számok, amelyek egyenlő összeadandókból keletkeznek. Az efféle számok fogalmi jellege még világosabban domborodik ki, ha általános jeleket használunk: $b = a + a + a \dots = a \cdot n$.

b) Hatvány, tizedestört, külsőszög stb.

c) Spieker (Lehrb. d. Geometrie § 51, 2.) közvetett bizonyítékának alkalmazásakor egyéni jellegű bonyolódott pszichikai tartalmat kapok. Ha pedig annak jutok tudatára, hogy minden más közvetett bizonyításakor ugyanazon lépéseket kell tennem vagy ugyanazon gondolatmenetet kell megtartanom, akkor a kérdéses pszichikai tartalom fogalmi jelleget nyer.

V. ö. a növények, állatok, fémek, mértani szerkesztések stb. tárgyalásakor követett gondolatmeneteinket!

5. Azon pszichikai tartalmak tehát, amelyekre fogalmaink vonatkozhatnak, nagyon különböző fajtájúak lehetnek, t. i. igen egyszerűek és igen összetettek. Példák! Nem szabad figyelmen kívül hagynunk a következő vonatkozásokat: egyenlő, nagyobb, okviszony, egybevágóság stb.

6. Vannak tehát különféle fogalmi alakulatok: fogalmak, szabályok, schémák, gondolatmenetek stb.

7. A fogalmak elvont alakulatok. Ha valamelyik tartalmat képviselői értékkel akarjuk felruházni, akkor bizonyos egyéni részlettartalmakat nem veszünk számba, vagy a nem egyéni résztartamokat ragadjuk ki az egész tartalomból (abstrahálás, elvonás.) Ellentétek: elvont, concret; általános (fogalmi) — különös (egyéni).

II. *Psychikai és logikai fogalmak.*

Psychikai fogalmak — tökéletlen fogalmak, már a pszichikai mechanismus létre hozhatja ezeket. Logikai fogalom — tökéletes fogalom, csakis tudatos gondolkodás útján jön létre. (Logika = gondolkodástan.) Tökéletes a fogalom akkor, ha tudjuk, hogy mennyiben helyettesítheti az egyik pszichikai tartalom a csoport összes többi tagjait. V. ö. III., 4!

III. *A fogalom tartalma és köre.*

1. Minden fogalom az egyéni és pszichikai tartalmaknak egy bizonyos csoportjára vonatkozik. Ezek teszik a fogalom körét. A fogalom tartalmán pedig annak a belátását értjük, vajjon van-e és mennyiben ezen pszichikai tartalmak valamelyikének képviselői értéke.

2. Mennél nagyobb a kör, annál kisebb a tartalom. Parallelogramm: négy szöglet — két-két szemben fekvő oldal párhuzamos. Derékszögű parallelogramm: négy szöglet — két-két szemben fekvő oldal párhuzamos — minden szög derékszög. Négyzet: négy szöglet, két-két szemben fekvő oldal párhuzamos — minden szög derékszög — az összes oldalak egymással egyenlők.

3. Subsumptió, subsumálás.

Ha valamely psychikai tartalom subsumálandó, megjelöljük azt a fogalmat, amelynek körébe a psychikai tartalom tartozik.

4. Tökéletlen a fogalom, ha nagyon tág vagy nagyon szűk a köre (ha „lényegtelen jeleket“ tartalmaz).

IV. Fölé-, alá- és mellérendelt fogalmak. Osztályozás. Rendszer. Meghatározás (definitio).

1. Parallelogramm (f_1): derékszögű p. (f_2) és ferdeszögű p. (f_3). Fogalmak: f_1 , f_2 és f_3 . Körök: u_1 , u_2 és u_3 . $u_1 = u_2 + u_3$. Továbbá: f_2 és f_3 alá vannak rendelve f_1 -nek; f_1 föléje van rendelve f_2 és f_3 -nak. f_2 és f_3 egymás mellé vannak rendelve. Némely esetben a következő megkülönböztetések vezetnek célra: nemi, faji és alfaji fogalmak. Példa: helianthus: helianthus annuus (napraforgó) és h. tuberosus (csicsóka-napvirág). Keress néhány fogalomhoz fölérendelt, alárendelt és melle-rendelt fogalmakat!

2. Osztályozás céljából rendezzünk el bizonyos psychikai tartalmakat (dolgozat) úgy, hogy azonnal kitűnjék, mely tartalmak vannak egymás mellé, fölé vagy alá rendelve. Példák!

3. A rendszer (systema) jól megalkotott és jól rendezett fogalmakból álló egész.

4. A meghatározás megjelöli a fogalom tartalmát (fogalmát); felöleli a legközelebbi fölérendelt fogalmat (faji fogalom, genus proximum) és a tartalmi különbséget (differentia specifica). Matematikai stb. példák!

A meghatározás magasabb fogalomra vonatkozik, tehát sokat feltételez s így csekély didaktikai értéke van. Gyakran a definitio alakja okoz nehézséget. Segítség: Ha két háromszögben az oldalak egyenlők, akkor a háromszögek összeillők stb.

Hibás difnitiók: Változtass helyes meghatározásokon és mutasd ki, hogy hibásak! (Ha két háromszögben a szögek egyenlők, a háromszögek egybevágók.)

V. Fogalomalkotás.

Ha bizonyos számú világos egyéni psychikai tartalmat ($\bar{E}$ vagy K

vagy *Éb* stb.) szereztünk, ha megállapítottuk, vajjon van-e és mennyiben képviseleti értéke a tartalomnak (összehasonlítás!), akkor az eredmény: fogalom. Ahol vonatkozásokról van szó, az egyéni pszichikai tartalmak megszerzése többnyire nehézségeket okoz, ellenben a tulajdonképpeni fogalomalkotás majdnem nehézség nélkül megy végbe. Példák! Bővebbet az általános didaktikában!

A várakozás stb. érzelme.

I. A várakozás érzelme.

1. Itt a nyár: oly szárazság van, hogy a növényzet hervadni kezd, sőt ki is szárad. A gazda: esőt kíván. Egyik este: a nyugati égen kis felhők mutatkoznak, végre a felhők egész fala, a kasza rozsdásodik stb. Ezt tekintve a gazda esőre számít.

2. A tényállás elemzése (analízis) a) A gazda már sokszor megérte, hogy a következő események követik egymást: felhők a nyugati égen stb. — eső. Sor: $G_1 - G_2$. Régebbi tapasztalat. b) A gazda új tapasztalatot szerez: G_1 , újra fellép. c) Rá nézve G_2 -nek a bekövetkezése nagyon fontos. d) Többé-kevésbé tudatos következtetés: Holnap esni fog. e) Ehhez a gondolathoz a feszültség élénk érzelme kapcsolódik: a várakozás érzelme. Röviden: előállott a $G_1 - G_2$ sor. A személyre nézve fontos G_2 -nek újból való beállása. G_1 újra beáll. Következtetés: G_2 be fog következni. A várakozás érzelme.

3. Ha a feltételek bármelyike hiányoznék, nem állana be a várakozás érzelme. Ha a gazdára nézve közömbös lenne G_2 ismétlődése stb. Ha a következmény... lehetetlen volna, stb.

4. Elemezzetek más példát! Általánosítás!

II. Ha G_2 kellemes esemény, akkor örömmel járó várakozásról vagyis a remény érzelméről van szó.

Ha G_2 kellemetlen esemény, akkor aggodalommal járó várakozásról vagyis az aggodás érzelméről van szó.

III. Ha G_1 -gyel G_2 vagy G_2' van összekötve, akkor a kétség érzelme támad bennünk.

IV. Ha G_2 be nem következik, akkor a csalódás érzelme ébred bennünk.

B) Jegyzetek

1. A fentebb érintett anyag a weimari tanítóképző 3. osztályában szolgált a tárgyalás alapjául. Az eredménytár körülbelől azt tünteti fel, amit a tanulónak a tárgyalásból tanulnia kell.

2. A hypothetikus okoskodásokat lehetőleg kerüljük. Mert mit

használna a psychikus jelenségeknek elméleti okokra való visszavezetése! Efféle okok túl esnek a nevelő hatalmi körén. Azzal kell beérnünk, hogy a lelki jelenségekben mutatkozó szabályszerűségeket kimutassuk és az összetett jelenségeknek előttünk ismeretes elemeit felismeressük.

3. Tárgyalásra lenetőleg egyszerű példákat szemeltünk ki. Aki összetett példákat akar felhasználni, annak járatosnak kell lennie a lelki jelenségek összességében.

4. Az előadás szándékos egyszerűsége és keresetlensége törekedett. A tanuló gondolatokra tegyen szert, ne hangzatos szavakban válogasson.

Ahol lehetett, jeleket és schémákat alkalmaztunk, hogy az előadás rövidebb és könnyebben áttekinthető legyen.

5. Hogy az irodalmi utasításoknak itt csak kevés tért engedtünk, talán nem szorul okadatolásra.

6. Végül megjegyzendő, hogy itt a lélektannak nem teljes egészéről, hanem csak *egyes fejezeteiről* van szó.

Fordította: *Horvay Ede.*

Kalászkok a közgyűlés tarlójáról.

Egyesületünk gazdái jól vetettek, mert szép aratásunk volt Győrben május 22—24-én. Azt mondja t. i. a közmondás: ki mint vet, úgy arat.

Arattunk tiszta buzát a Karsay Sándor felett elhangzott szép emlékbeszédben. Kapi Gyula volt az aratógazda s dolgát jól végezte.

A *gyermektanulmányozásról* sokan hitték, hogy szintén tiszta buza, Nagy László első kaszás szép rendet is vágott s erősen bizonyította, hogy buzát arat. De az utána következők sokan azt állították, hogy nem buza az, hanem apadt szemű rozssal elegyes *kétszeres*. Körülvettük a kepeket, néztük, vizsgáltuk, összedörzsöltük a kalászkokat, mi hull ki belőlük? Igaz, hogy itt-ott rozs-szemeket láttunk. Nem tudtuk azonban eldönteni, hol az igazság: buza, vagy kétszeres? Majd meglátjuk.

Az *ifjúsági olvasmányokról és könyvtárakról* azt híresztelték, hogy az csak *bükkönyös zab*. Takarmánynak való. Guzsvenitz Vilmos neki gyürkőzött s akkora rendet vágott, hogy elég lett volna három kaszásoknak, mi közben egyre dicsérte: „Csak utánam, aratók, jó kis eleség ez, Mohar József vetette.”

A *tanítóképző tanárok képzésének kérdése* buzavetés volt a javából, de vízmosásos volt a talaja, sok volt benne a pipacs, vadrepce, buza- virág. Nagy gyönyörűségük telt benne az élénk színek kedvelőinek. Mohar József belevágott, de nehéz kaszálás esett a hepehupás, kavicsos területen. Azonban néhányan segítségére siettek s szerencsésen learattunk.

Megtörtént a kévekötés, a kepézés, sőt az asztagrakás is. A *kalákát* is megtartottuk, Istennek hála. Azonban itt is, ott is sok szép kalász hullott el.

Ezeket majd én fölszedegetem.

* * *

Mozgó fényképek.

A tanítóképző-intézet szép kertjében volt a gyülekezés, május 22-én délután.

Mikor én bementem, már ott hullámozott a társaság az árnyékos lombok alatt. Sztankó Béla titkárral találkoztam legelsőbben. Szép, szelid ábrázata mosolygott és derűt sugárzott. Mit? Hát minden rendben van? Nincsenek már *titkai* az egyesületnek?

Boga Károly végig megy a társaságon és minden ismerősének a vállára üt: éljen, éljen! Akit közelebről ismer, azt barátságosan meg-
rázza: bravó-bravó-bravó! Szembe jön vele Baló József dr. Intenek egymásnak: „Kivégezzük a gyermekpszichológiát!...“

Szépen kéklenek a Guzsvenitz Vilmos szemei, mint két tengerszem. Hanem próbálja csak valaki a tanítóképzés államosítását emlegetni, bezeg akkor... De ni, most mennek arrafelé Simkó Endre és Orosz István uram. Szívesen köszöntik Guzsvenitzet s paroláznak az egykori fegyvertársak. Tehát a hármasszövetség még mindig érvényben van? ... Jó lesz ezt tudomásul venni az államosítóknak.

Hodossy Béla, meg Sarudy Ottó (Castor és Pollux) együtt sétálnak és a szolmizációról tárgyalnak. Hozzám jönnek és előadják, hogy ők teljesen felfogják Kantnak sőt Fichtének a filozófiáját, tisztában vannak a lét és nemlét problémájával, csak egyet nem tudnak megérteni: miért nem látja be a szolmizáció hasznát olyan pedagógus, mint — Dezső Lajos? ... És én erre a kérdésre, természetesen, nem tudok megfelelni.

Amott van Láng Mihály, a tanítóképző-intézeti tanári kar legnagyobb lírikusa. Beszelget valami fontos ügyről Krausz Sándorral, aki meg inkább egy pedagógiai eposz hőse szeretne lenni.

Kurucz Ernő ifju hévvel bizonyítgatja többek előtt, hogy a tanítónak előbb-utóbb nyolc középiskolai osztályt kell végezni, a képzőknek pedig akadémiai rangra kell emelkedniök. Ott állnak Margitai József és Csepreghy Endre és a fejüket rázzák. Kolumbán Samu súlyos érvekkel szól a tanító magasabb képzettsége mellett. Helyeslik e beszédet Amberg József, Kardhordó László és Beér Ferenc. Oda csatlakozom magam is. Itt valami friss, üde szellő lengedez. De a két öreg fejét csóválva mondja: „Nem jó a tűzzel játszani!“

Arra megy eközben Somogyi Géza, Balász Endre meg Dittér Ferenc. Mikor meghallják, hogy itt tüzet emlegetnek, gyorsan tovább állnak. Somogyi Géza egyébként olyan, mint a phönixmadár, megifjodott, új életre kelt.

Karomba fogódzik Tömör Boldizsár régi balsorsosom, Zrinyi Károllyal aki költő, anélkül, hogy verset írta. Soha nem volt és nem valósuló

világról kezdünk beszélgetni, s ekkor megy el mellettünk Horvay Ede pénztáros úr.

— Ezt az urat jól ismerem, levelezésben áll velem — mondja Tömör Boldizsár.

Miklós Gergely éppen valami tankönyvírókat segélyező részvénytársaság létesítésén fáradozik, midőn bejön Kovács János elnök, Nagy Lászlóval. Soha se illettek még ilyen jól össze. Sokan szólítgatják Nagy Lactt: „Laci te, hallod-e...“ De még többen üdvözik Kovács Jánost. Utat nyitnak neki. Itt jön csontos Szigfrid. Beszélik, hogy kétfejű sárkánnyal viaskodott. Némelyek, az élénkebb képzeletűek, különösen a hölgyek, látni vélik páncélját, sisakját, rövid, széles kardját. Hallani itt is, ott is a tetszésnyilatkozatokat s távolabbról Boga Károly hangját: „Bravó-bravó-bravó!“

Karsay Jólánnak, mint háziasszonynak, sokan mutatkoznak be. De ő még nem ismeri a kartársakat. Csak a tankönyvíró-konzorciumokra emlékezik s Wohlman Elmától és Katonáné Thuránszky Iréntől kérdi: „Ugy e, ez az úr Köveskúti-Sarudy? Amaz meg Bánóczi-Veszely, vagy Farkas-Kovács. nemde?“

Vajjon ki az, aki ott távol a fák alatt egymagába jár-kel? Mintha a magányt keresné. Költőnek kell annak lenni, de már olyannak, aki verseket is ír. És valóban. Palágyi Lajos az. Szent megilletődéssel nézem én az ilyen nem e világból való álmodozókat. Finom metszésű arcán mintha az átélt *komor napok* és *küzdelmes évek* nyomait látnám. Hogyne látnám, hiszen ilyeneket magam is átéltem.

Belányi Tivadar is nemcsak finom költői lélek, de egyuttal titkos drámaíró. Ő azonban nem a magányt keresi. Mindenkiel barátságos beszélgetésbe elegyedik.

De ha Palágyi Lajos, meg Belányi Tivadar költők, Prof. Hermann Antal meg valósággal költői jelenség. Nála tudósabb embert keveset, elmésebbet és érdekesebbet pedig egyet sem ismertem. Ott van a rendezők: Mohar József, Holczmann Ferenc és Öveges Kálmán társaságában, akik a rend és pontosság dolgában tőle kérnek tanácsot.

Egy fotográfus rendbe állított bennünket és lefotografált. Majd csöngetés hallatszott, mire bevonultunk az intézet dísztermébe, előértekezletre.

* * *

Az előértekezlet.

Az előértekezleten két komoly veszedelem fenyegette a közgyűlés tagjait.

Az egyik az volt, hogy Nagy Laci kereken kijelentette: ő bizony a szent Pálnak a példáját fogja követni s mivel sok fába vágta a fejszét, így legutóbb a gyermekfigyelő társaságnak is elnöke — ott hagyja a *Magyar Tanítóképzőt*.

De Hermann Antal kijelentette, hogy a jussunkból nem engedhetünk, mert a *M. Tanítóképző* van első helyen betáblázva Nagy Lacira, a többi követelésnek kielégítése tehát csak ezután következhetik. Láng Mihály szintén felszólalt. Kezdte egy dallal, majd átcsapott egy elégiába,

folytatta ódával és befejezte egy épigrammával, melynek az volt a csatánója, hogy Nagy Laci mindenestül a mienk, nem engedjük, punktum.

Alig mult el ez a baj, Mohar József ujabbról gondoskodott. Az indítványoknak olyan özönét zúdította a közgyűlésre, hogy a nagyobb folyók mentén lakó kartársaink *víz*et, a felvidéki kollegák — hihetőleg Znió esetén okulva — *tűz*et kiáltottak. És különös véletlen folytán éppen ekkor szólalt meg odalént az intézet csengetyűje, ami csak fokozta a rémületet. (Pedig az a csengetyűszó lakomára hívott bennünket.)

Hosszas kapacitálás után végre sikerült rávenni a jókedvű indítványozót, hogy attentátumait, legalább részben visszavonja.

* * *

Ismerkedő est.

Tündéri szép est volt az, amit Karsay Jolán és Mohar József rendeztek a képzőintézet kertjében, a közgyűlés tagjainak. A fákról, a lombok közül számtalan színes papírlámpa, lent pedig a gondosan fölterített asztalokról *illatos* ételek, tűzes borok mosolyogtak reánk.

Nem is csoda, ha fény, étel, ital, meleg barátság annyira feltűzeltek Hermann Antalt, hogy kijelentette: Győrbe nemcsak tanárnak, de még igazgatónak, sőt tanfelügyelőnek is szívesen eljönne gyakori ilyen esték fejében

A kitűnő neszmélyi megoldotta a nyelveket, megnyitotta az ajkakat, sőt még a szívek rejtekét is. Számtalan őszinte nyilatkozat történt, de mindenesetre legérdekesebb volt páter Guzsvenitz töredelmes gyónása. Főtisztelendő kartársunkkal furcsa eset történt. Eddig ő gyóntatott másokat, bezzeg most ő gyónt, még pedig őskeresztyén (Pázmány is így irta: „keresztyén“) módon, nyilvánosan. Akik közel álltak hozzá, beszéltek, hogy hosszú fekete kabátja alatt ciliciumot hordott. Szép tenor hangja reszketett a töredelmes bűnbánattól. Elrebegette, hogy bizony eddig abban a megátalkodott bűnös hitben élt, hogy az áll. tanítóképző intézeti tanárok összejöveteleiken keresztyének, különösen pedig keresztyén papok husával és vérével táplálkoznak s felszólalásaik nem egyebek istenkáromlásnál. Azért jött közéjük, nem csekély önfeláldozással, hogy bűnös üzelmeiket felfedezze a világ előtt. És ime, látja, hogy ezek az állami tanárok mind nyájas, szelid, emellett vidám emberek, akik modern ételeket esznek és neszmélyit isznak reá. Ezen csalódása és kellemes tapasztalata arra indítják, hogy bűnös gondolataitól megtisztulva most már örömmel jöjjön az állami tanárok vidám társaságába.

Természetes, hogy ezek után a főtisztelendő kollega megkapta az abszolúciót, de többen kijelentették, hogy a penitenciát ki kell neki állnia, még pedig alelnökké választás formájában.

* * *

A közgyűlés.

Győr városháza olyan, mint egy parlament-épület. E gyönyörű palotának dísztermében gyülekeztünk másnap 9 órakor.

Kovács János dr. felment az elnöki emelvényre és ott elkezdett hárfázni. Gyönyörű melódiákat mondott. „Halljátok, Szigfrid költővé

lett" — suttogták. Ez a Wolfrám dala az esthajnali csillaghoz; most meg a valküröknek énekel, halljátok? Majd az ott megjelent előkelőségek felé fordult: a miniszter, a győri püspök, a bencésrend, a vármegye, a város, a győrmegyei ált. tanítóegyesület képviselői, a tanfelügyelő és a középiskolák főigazgatója felé s mindegyiknek mondott egy-egy olyan szép nótát, hogy ezek föllekesülve, rendre fölálltak s ők is dalra gyujtottak.

Gyönyörű jelenet volt ez!

Hanem utána rögtön gyászinduló következett. Kapi Gyula nem hiába kitünő zenész, de szépen is megkomponálta ezt a gyászindulót. Mintha csak hallottuk volna a boldogult Karsay Sándor püspök gyászmenetének halk dobogását.

Ami ez után következett, azt aligha tudom leírni kellő hűséggel és elevenséggel. Ütközet, csata, harc fejlődött ki a szónak legszorosabb értelmében. A *casus belli* a következő volt: Nagy Laci (már megint Nagy Laci) kijelentette, hogy aki a mai világban nem válik gyermekpszikológussá, jobb lett volna, ha nem születik azon ember, vagy ha már született, jobb volna, ha malomkövet kötnének a nyakára és a tengerbe...

De ki se mondhatta az utolsó szavakat, tizen is felugrottak s erős rohamot intéztek a gyermekpszikológia ellen. Elsőnek dr. Baló József támadott és olyan súlyos csapásokat mért a gyermekpszikológiára, hogy annak hívei még föl se vonultak, már ingadozni kezdettek. Scherer Sándor azonban merészen vágott eléjük a támadóknak s *hosszu* karddal hadakozott, melynek pengéjére az volt írva, hogy miután behozták a képzőkbe a gazdaságtannak s egyéb mellékdolgoknak a tanítását, azóta szükség van a gyermekpszikológiára. Hatalmas csatakiáltás hangzott erre mindkét oldalról, amelyet túlkialtott Láng Mihály, aki, ha már oly sok veszendőbe indult, legalább megmentette a hazát. Boga Károly erre kegyetlen cselhez folyamodott: lesből választóvizet föcskendezett a gyermekpszikológistákra. Lett erre nagy riadalom mindkét táborban, de különböző érzelmekből fakadva. De ki az az ismeretlen lovag, aki a háttérből e pillanatban előront s oly mesteri csapásokat osztogat a gyermekpszikológusok ellen? Sáfrány Lajosnak hívják s nem hiába... Debrecenből jött, valóban egypár csapással nyerte el a *hős* nevet.

Már-már eldőlt a csata sorsa, amikor közbe veti magát Krausz Sándor, aki nem szereti a zavarokat, a harcot. (Még ha legalább csupa aktív direktorok hullanának el...) Békét akar szerezni s ezért némi igazságot ad a gyermekpszikológistáknak is, ellenfeleiknek is. Segítségére siet Mister Somogyi Géza s főemelí súlyos szavát a humanizmus nevében. Néhányan erre, maliciával közbekiáltanak: „Éljenek a burok!” De a nagy angolt mindez nem zavarta s békéltető szavára a harc viharai végre elcsöndesedtek. Azonban csak rövid békéről lehet szó, mert Nagy László nem tette le a fegyvert.

Miután még megrendszabályoztuk az ifjúságot, kijelölvén gondosan, mit olvassanak, mit ne („hogy ne lobogjanak merészen, csak illón füstölögjenek“), a nagy küzdelem után fényes lakomára mentünk.

A muzsikusok.

Lakoma után összejöttek a zenetanárok rövid értekezletre.

Megjelentek itt a győri zenészek közül is többen. Megbeszélték a zenészek nemzeti zeneoktatásunk és zeneköltészetünk csaknem összes bajait: hogy zeneművészetünk nemzetietlen irányban fejlődik; hogy jóformán azt sem tudjuk még, milyennek kell lenni a magyar műzenének; hogy zenei intézményeink és egész zeneoktatásunk idegen; hogy nincs zenei közvélemény, mely a zenésznek és a zene tanárának az őt megillető tisztességet megadhatna.

Segíteni szeretnének e bajokon. Elhatározták, hogy egy nagyarányú egyesülés érdekében komoly akciót indítanak, mely kiinduló pontja lenne nemzeti zeneművészetünk nagyszabású föllendülésének.

Testté válik-e az ige, Hodossy Béla a megmondhatója.

* * *

Az elnök haragszik.

A tanárképesítés kérdésénél Mohar József előadó azt indítványozta, hogy a tanfelügyelőkötől is kívánjunk bizonyos képesítést.

Segítségére siettek ez indítványnak Krausz Sándor és Boga Károly. Tanuljanak valamit a tanfelügyelők is.

Erdekes eset történt ekkor.

Az elnök megharagudott. Gyönyörűen haragudott. Soha se láttam oly eleganciával haragudni, mint ahogy ekkor dr. Kovács János haragudott.

— Micsoda kívánság ez? Minek a tanfelügyelőnek a tudomány? Tudomány nélkül is eleget tud. Hát ha még tudománya is lesz? Minden úgy van jól, amint van a tanfelügyelői irodában. Aztán kényes dolog ez. Maradjon minden a régiben.

És úgy maradt.

* * *

A szép elnök.

Tisztujtás következett.

Az elnöki emelvényt Arányi Antal foglalta el.

Mindnyájan összenéztünk. A győri díszes vendégek elragadtatva mondták:

— De szép! Be szép!

Egy hölgy hangosan kiáltotta:

— Fehér galamb szállt föl az elnöki székre, nézzék csak!

És valóban meglepő jelenség volt az elnök ezüst fűrtjeivel, ifju, üde arcával, e szép kontraszttal. Hát még, mikor megszólalt okosan és nagyon szépen... Üdvözölte az újra megválasztott elnököt és a többi tisztviselőket. Minden mondata kerek, formás és tartalmas...

Szép volt, nagyon szép, elnököstül, mindenestül ez az egész közgyűlés.

* * *

Uj alelnökök.

Guzsvenitz atya most már elmélkedhetik, hogy micsoda kelepcebé került azon könnyelmű elhatározása folytán, hogy az állami tanárok közé jön, üzelveiket leleplezni.

Alelnökké választották és emiatt még nagy bajba kerülhet.

Nagy Lacinak ördögös terv fogamzott meg az agyában. Oda sugja nekem:

— Addig nem nyugszom, míg Guzsvenitz páterrel nem mondatom ki határozatképpen az államosítást. Akármi legyenek, ha mártýrrá nem teszem!

*

Baló József dr. is rövidlátó bölcsnek bizonyult.

Nem vette észre, hogy az ő alelnökké való megválasztatása meg a gyermekpszikológisták ügyes sakkhuzása volt. Kiadták a jelszót:

— Ártalmatlanná kell tenni a nagy viaskodót. Föl kell ültetni az elnöki székbe. Ott lakatot teszünk a szájára mint tettek Papagénónak. Aztán majd ismét napirendre tűzjük a gyermekpszikológiát.

És ez lőn Baló József vezete.

*

Egyébiránt a megürült és ujonnan szervezett választmányi tagsági helyek betöltésével, az eddig foglalkozás nélküli tagok közül többen kenyérbe jutottak.

*

*

*

Pannonhalma.

El Pannonhalmára!...

Utközben Hodossy Béla tárgyalásra tűzött *három hegyaljai pontot*. Az elsőt ő maga, a másodikat Sarudy Ottó, a harmadikat Irsa Béla terjesztették elő. (Cantores amant etc.)

Az egyes pontokhoz többen hozzászóltak, rövidesen letárgyalták és elfogadták.

Nagy László azt mondja:

— Ha már ismét a szerkesztőségben maradtam, hát legalább munkatársak után nézek. S beszól a szomszéd fülkébe, ahol a harmadik pontot éppen akkor fogadták el jobbára ifju kartársak.

— Hát fiuk, mi a szösz, irjatok a *Magyar Tanítóképzőbe!*

Erre a fiuk, mintha csak farkast kiáltottak volna, szétrebbentek. Éppen a kis-megyeri emlékhöz érkeztünk, ahol a francia háborúk alatt az insurgensek hősileg megfutamodtak. Belányi Tivadar élénken magyarázta az eseményt. Amler Antal, látva a Nagy Laci vitézeit, intonált és énekelni kezdte: „Szittyá vitézek a harc riadalma ne rettegessen benneteket!”

Pannonhalmához érkeztünk.

Fölöttünk a szent hegy, ezredéves apátságával, keresztyén műveltségünk e legszebb emlékével, mélyen hatott lelkünkre. Többen gyalog mentek fel a meredek oldalon. Ott fent szíves barátsággal fogadott a

bencésrend. Bent, az udvaron mindjárt szent Asztrik művészi szobra ringatott bennünket történelmi hangulatba. Majd bejutván a kolostorba, megnéztük a bencésrend méltán híres, nagyszerű könyvtárát. Onnan a toronyba mentünk s végig tekintettünk a klasszikus földön, melynek minden rögét megszentelték a középkor emlékei.

Dél felé a Bakony kékllett s mint keskeny vonal látszott Veszprém felől az az ut, melyen szent István, fiával, szent Imrével Pannonhalma fölavatására sietett. Amott, egy dombtetőn várták a jámbor bencés atyák s közölük a szent életéről ismert Márk atyát Imre herceg hétszer csókolta meg.

Tovább, mintha a Zirczi apátság épületeinek, kettős tornyu templomának körvonalai mosódnának el a távol messzeségben. Keletre a bánhidai hegyek ködlenek, mint halvány emlékezet; északra pedig Győrnek püspöki vára látszik a szőke Duna partján, a Rábatoroknál.

Majd lementünk a bazilikába, mely gyönyörű arányaival egyike legszebb gótépitményeinknek. Alatta mélyen van az a kis kápolna, mely a szent István építette ősapátságnak eredeti temploma volt.

Megnéztük még a milleniumi emléket s kupolája alatt elénekeltük a Himnuszt. Ugy tetszett, hogy az emlékre művészi kezek festette ősmagyar alakok merengve hallgatják az unokák imáját:

«Szánd meg Isten a magyart,
Kit vészek hányának.»

Aztán a fölséges parkon át lejutottunk a faluba, melynek vendéglőjében gazdag ozsonna várt reánk.

Volt ott minden, mi szem- s száznak ingere. Persze, hogy meg-
eredt a pohárköszöntők árja.

Mihalitska István csak tegnap érkezett Bajáról, mert ott a szabadelvű párt programját kellett kifejtenie. (Ámbátor a függetlenségi eszmék felé látszik hajlani.) Ő a képzőintézeti tanárok legjobb orátora.

«Az mikor ajkai beszédre mozdulnak,
Szép szavai között nádmézek is folynak.»

Poharat ragadott s fölköszöntötte a nagyhirű-nevű bencésrendet s (ámbátor igaz lutheránus ember) oly melegséggel, hogy a jó rendtagok olvadozni kezdettek. Majd azon tanácskoztak csöndesen, hogy nem volna-e jó ezt a kellemes uri embert confráterré választani, amikor szólásra emelkedik Orosz István uram.

Mit beszélt Orosz István, mit nem, arról nincs tudomásom. Nekem — miután az egyik asztalnál akaratlanul részt vettem azon bizalmas tanácskozmányon, melyen néhány igazgatójelölt a megürülendő igazgatóságokat egymás közt kiosztotta — indulnom kellett sürgősen haza felé. Arról azonban biztos adatok alapján értesültem, — s ezt krónikás hűséggel meg is írom — hogy Mihalitska István, szép dikciója dacára elesett a confratérságtól.

Mert ezt az állást elnyerte Orosz István uram, Debrecenből.

A gyakorlóiskola és a tanítójelöltek gyakorlati kiképzése.

A VI. „Egyetemes Tanítógyűlés“ tanítóképző-intézeti szakosztályában tárgyalandó tétel.

Símkó Endre előadói javaslata.

I. A gyakorlóiskola.

1. A gyakorlóiskolának kettős célja van: u. m. *a)* mint jellegzetes magyar elemi népiskola mintaszerűleg dolgozza fel az elemi népiskola számára írt tantervet; *b)* álljon a tanítóképző-intézetnek szolgálatában s ezzel egyetemben nyújtson az életbe lépő ifju tanítóságnak annyi gyakorlati kiképzést, hogy öntudatosan s határozott tudással foghasson tanítói nemes feladatához.

2. A tanítóképzésnek oda kell törekednie, hogy minden intézet mellett *a)* egy osztatlan, *b)* egy teljesen osztott, *c)* egy ismétlőiskola legyen. *Ez legyen a folyton felszínen tartandó ideális cél.*

Miután a cél a jövőé, *megvalósítható célul* tűzessék ki az osztatlan hatosztályú, ismétlőiskolával is ellátott gyakorlóiskola, oly szervezettel s berendezéssel, hogy annak osztályai egy külön tanteremben, a szükséghez mérten, tetszés szerinti kapcsolatban, osztott iskolaképen is használhatók legyenek.

Az ismétlőiskola iránya a helyi viszonyok szerint állapítandó meg. Juttassuk a népet ez úton is a tisztességes kenyérkeresethez.

A gyakorlóiskolai oktatás, ha a szükség úgy hozza magával, teljesen ingyenes legyen, sőt segítse a szegény tanulókat. Így népesíthetjük be az V., VI. osztályt és az ismétlőiskolát is

3. A tanítóképző-intézetekben parallel osztályokra egyáltalában szükség nincs. A minőség a fő s nem a mennyiség. A rendes létszámon felüli jelentkezők más intézetekbe utasítandók. Ezzel az intézkedéssel önként megszűnik az a kérdés, hogy minő legyen a gyakorlóiskola ott, ahol párhuzamos osztályok miatt túlnépes az intézet.

4. Hogy a gyakorlóiskola mellett gyermekóvó-intézet, bölcsőde, lelenház, menház is legyen, olyan óhaj, amely a jelenben meg nem valósítható s csupán a jövő számára tartandó ideális célnak tekintendő.

5. A gyakorlóiskolához ne szerveztessék iskolai takarékpénztár. Nagyon elég, ha a gyakorlóiskola a kijelölt kettős célt szolgálja. Aki sokat markol, keveset fog. A takarékosagra főleg a szülei ház oktassa a gyermekeket.

A gyakorlóiskolának feltétlenül legyen ifjusági könyvtára. Egyrészt azért, hogy a növendékeknek legyen megfelelő olvasmányuk, másrészt azért is, hogy a tanítójelöltek a könyvtári kezelésben is nyerjenek gyakorlati kiképzést.

Ifjusági egyesületekre, népkönyvtárakra s más szociál-pedagógiai intézményekre a népnevelés szempontjából szükség van, *de ezek a gyakorlóiskola szervezetébe be nem illeszthetők.*

6. A gyakorlóiskola a helyi viszonyok szerint lehet: *a)* tisztán fiu, *b)* tisztán leány, *c)* avagy vegyes iskola. Legtöbb iskolánk ez idő sze-

rint még amúgy is vegyes iskola. A tanítójelölteknek meg kell ismerkedniük mind a két nem természetével es nevelésével.

7. A gyakorlóiskolába mindazon nevelésre alkalmas gyermekek felvehetőek, akiket a törvény ki nem zár.

8. Miután a gyakorlóiskola osztatlan, az összlétszám 60, tehát osztályonként 10—10 növendékben állapítandó meg. Ennél több semmi szín alatt ne legyen. A minimum megállapításának nincs gyakorlati értéke.

9. Minden gyakorlóiskolának legyen legalább két tanterme, hogy az osztatlan iskolát a szűkeg szerint osztottá tehesük. Legyen ezen kívül még legalább egy külön helyisége a könyvtárak, gyűjtemények, iskolai törvények, rendeletek, utasítások, ügyvéti iratok, a növendékek táskáinak és ruháinak elhelyezésére. A gyakorlóiskola felszerelése minden tekintetben mintaszerű szerves.

10. A gyakorlóiskola legyen kiegészítő része a tanítóképző-intézetnek, tehát külön adminisztrációja nem lehet. A gyakorlóiskola figyelembe veheti a helyi viszonyokat, de szorosan véve helyi tanítási tervhez nem alkalmazkodhatik, mert a képző-intézet nem egy meghatározott vidéknek képez tanítókat. A szervezeten tanítása körében azonban helyi tantervek készítésére figyelem fordítandó.

11. Szükséges és nagyon üdvös dolog, hogy a színvonalon álló más iskolákat is látogassák a növendékek a pedagógiai tanár (igazgató) vagy a gyakorlóiskolai tanító vezetése alatt.

12. Szükséges és nagyon üdvös dolog, hogy a tanítójelöltek az *óvodintézet, a nép és a középiskola kapcsolata céljából* az óvodákat és a középiskolák I. osztályát is látogassák.

II. A gyakorlóiskola tanítószemélyzete.

13. Az az óhaj, hogy a gyakorlóiskolának mennél több tanítója legyen, folyton szem előtt tartandó, de fájdalom, ez idő szerint meg nem valósítható ideális célnak veendő. Anyagi és pedagógiai szempontból a gyakorlóiskolának egy tanítója legyen. (Előnyösebb ha 2, 3 v. több tanítója van.) De ez az egy *egész ember legyen*; apostoli ihletű mester, kinél az állás nem eszköz, a cél nem csupán a kenyér. A neveléstudományokból szerezze meg a tanítóképzőintézeti tanári képesítést s ezután legyen kötelességekben és jogokban egyaránt egyenlő tagja a tanári testületnek.

14. Nem engedhető meg, hogy a gyakorlóiskola valamely osztályát, vagy tárgyat, tárgyait *állandóan* (önálló tanítói felelősség mellett) tanítójelöltek tanítsák. De kellő előkészítés után a gyakorlóiskola tanítójának és a pedagógia tanárának ellenőrzése, felelőssége mellett, nem állandóan, a gyakorlati kiképzésnek magasabb fokozataként huzamosabb időn (4—10 hét) át is taníthatnak a jelöltek váltakozó rendszerrel egy-két tárgyat, sőt 1—2 vagy több napon át egy-egy osztályt, avagy az egész osztatlan iskolát is. Hiszen ez a kitűzött cél.

15. Ha tanítóképző tanárok a gyakorlóiskolában egy-egy osztályt, avagy egy-egy tárgyat állandóan tanítanak, nem volna más, mint

a szakrendszernek a gyakorlóiskolába való bevitelére. Ez semmi szín alatt sem engedhető meg.

16. Üdvös és kívánatos, hogy a tanítóképző valamennyi tanára teljesen ismerje a gyakorlóiskolát, otthon érezze ott magát, koronként a saját tárgyából mintatanításokat is tartson.

17. A gyakorlati kiképzés lelke a gyakorlóiskola tanítója; tehát nagyon is helyén való, hogy a módszertannak azon részét, mely nem tartozik a szaktanárok tanítási körébe, ő adja elő; mert ő legilletékesebb faktor arra, hogy a tanárikar által előre meghatározott elvek alapján az elméletet a gyakorlattal kapcsolatba és teljes összhangzásba hozza. De ezzel szemben elengedhetetlen feltétel, hogy a gyakorlóiskola tanítója, vezetője, a pedagógiai tárgyakból a megfelelő minősítvényt megszerezze. A módszertanon kívül egyéb tárgy tanításával azonban ne terheljük meg őt, mert a gyakorlóiskola egész embert, teljes odaadást, sok időt kíván.

18. A gyakorlóiskola összes didaktikai és nevelési ügyeinek vezetésében végleg az intézet tanári testülete határoz. A közösen megállapított, az elméletet s gyakorlatot összhangba hozó elvek alapján, a gyakorlati kiképzés irányítója az igazgató, (egyetértve a pedagógia tanárával) végrehajtója pedig a gyakorlóiskola tanítója, vezetője.

19. A legnagyobb szerep a növendékek gyakorlati kiképzésében a gyakorlóiskola tanítójának jut, mert ő készíti elő a tanítási gyakorlatokat, az eltanítás után azokat megbeszéli a bírálati órán; továbbá az ő jelenlétében és utasításai szerint végzik a jelöltek naponként az órarend szerinti tanítást.

20. Hiányos volna a tanítójelöltek kiképzése, ha a népiskolai vallásoktatásra nem készítettetnének elő; ezt pedig legmegfelelőbben az illetékes hitoktatók végezhetik.

III. A tanítójelöltek gyakorlati kiképzése.

A) I. osztály.

21. A gyakorlóiskola munkájában a tanítóképző-intézet I. osztályú növendékei részt nem vesznek.

B) II. osztály.

22. A második osztály növendékei párosával eleintén félhetenként, hogy a gyakorlóiskola teljes képét lássák, később csak egy-egy napon át felváltva, jelen vannak a gyakorlóiskolai rendszeres tanításon. Teendőikre nézve a neveléstan tanára kellő utasítással látja el őket. Kijelöli a kérdéseket, melyekre látogatási naplóikban megfelelni kötelesek. A megfelelő gyakorlóiskolai könyveket s állandó tanítási meneteket magukkal viszik s a megfigyelésnél azokat alapul használják. Egyben-másban segídeknek. A látogatások eredményének megbeszélése a neveléstani órákon történik.

23. Az iskolai év második felében, a lélektan befejezése után, a

II. osztály szaktanárai egymásután kéthetenként tárgyaik egy-egy óráján mintatanítást végeznek, azt módszertani szempontból megbeszélik, az összes növendékekkel kidolgoztatják s egy-két növendékkel először az osztálytársak előtt, majd a gyakorlóiskola megfelelő, e célra elkülönített osztálya előtt eltanítják. A tanítást bírálat követi. E tanítási szárnypróbalgatások a tanári értekezleten akképpen osztandók el, hogy egy hétre egy tanításnál több ne essék.

A hospitálás és a mintatanítás-másolás, szárnypróbalgatás legyen a gyakorlati kiképzés első és második lépcsője.

24. A gyakorlóiskolának szószerint betanulandó anyagát (imádásokat, énekverseket, költeményeket, gyermekdalokat stb.) az illető tárgyakkal kapcsolatban már a II. osztályban be kell gyakorolni.

C) III. osztály.

25. Ha a II. osztály egész éven át, illetve, május közepéig hospitál, a III. o.-nak a tanév elején való két hónapi hospitálása feleslegessé válik.

26. Ezen osztály növendékei hetenként 2—3¹) órában 8 és 1¹/₂ hónapon át tanítási gyakorlatokat végeznek a gyakorlóiskola tanítójának (szükség alkalmával a hitoktatónak) lelkiismeretes előkészítése s útbiztosítása után, melyhez a növendékeknek szigorúan ragaszkodniok kell ugy a vallási, mint a többi népiskolai szakokból akképpen, hogy minden tárgy tanítási formája bemutatásra kerüljön. A tanítási gyakorlatot megfelelő előkészítés után az osztály minden növendéke kidolgozza írásban és betanulja. A tanítást azután a gyakorlóiskolai tanító felszólítására, illetve az óra előtt való kijelölés után, egy vagy két növendék végezi. A tanítást nyomban követi a bírálat. A gyakorlati órán az igazgató, illetve a pedagógiai tanár s az illető szaktanár is lehetőleg jelen vannak.

27. A III. osztály, módszertani oktatásával kapcsolatban a szaktanárok által végzendő tanítási gyakorlatokat a tanári értekezleteken akképpen kell beosztani, hogy az előbbeni pontban jelzett tanításokkal együtt egy hétre két-három próbaleckénél több ne essék.

28. Május hó közepétől kezdve, amikor az ismétlések és a IV. évfolyambeliek osztály- és képesítő vizsgálatai megkezdődnek, a növendékek a gyakorlóiskolai teendők alól teljesen felmentendők, hogy az ismétlésre annál nagyobb gondot fordíthassanak. Ezentúl gyakorlóiskolában a tanítást annak tanítója végzi egyedül. Szükséges ez azért is, hogy a gyakorló-iskolai összefoglaló ismétlés egy gyakorlott, megállapodott mester kezében összpontosúljon.

29. Hogy a jelöltek a saját társaik előtt is végezzenek tanításokat, az a tanárok beletásától függ. A szaktanár dolga, hogy elméleti utasításait gyakorlatilag is kívánja-e bemutatni, mielőtt a gyakorló-iskolában léptetné fel növendékeit.

30. A próbatanítások beosztása történjék a tanárikar egyetértő intézkedése szerint, szemelött tartva a módszertani oktatás menetét.

1) Az új tanterv 2 órát szab ki hetenként e célra. Ezt az időt kevésnek tartom.

31. A próbatanítás tétele egy héttel előbb adassék ki. A próbatanítást közvetlen megelőzőleg a hospitálás főösleges és kivihetetlen is. A tanítási tervezetet minden növendék egyformán dolgozza ki a következő szempontok szerint: *a)* a tanítás helye, *b)* ideje, *c)* tárgya, *d)* anyaga, *e)* menete, *f)* szemléleti eszközök. A tanítási tervezeteket a gyakorló-iskola tanítója nézi át. Miután a tanításra valamennyi jelölt egyaránt készül, a kijelölés a tanítás megkezdése előtt ejtendő meg. A sorrend megállapítása a gyakorló-iskola tanítójának belátására bízandó. A tanításban minden egyes növendéknek egyenlő része legyen.

32. A próbatanításokon résztvesznek a gyakorló-iskola tanítója, a paedagógia tanára (az igazgató) és az illetékes szaktanár.

33. A próbatanítás egy fél óráig tartson és

34. nyomban kövesse a bírálat.

35. A növendékek elé a következő bírálati szempontok adandók: 1. Milyen volt a tanítás anyagának beosztása? 2. A tanítás menete áttekinthető és biztos-e? 3. Volt-e benne megfelelő előkészítés s logikus átmenet egyik részről a másikra? 4. Helyes, összefoglaló s tanulságos volt-e a befejezés? 5. A tanítás menete és módja megfelelt-e a tárgy és anyag természetének? 6. Vonzó, meleg, érdekkeltő, folyékony s nyelvi tekintetben hibátlan volt-e a tanítás? 7. A szemléltető eszközöket felhasználta-e eléggé? 8. A kérdések helyesek voltak-e úgy tárgyi, mint alaki tekintetben? 9. A gyermek által adott feleleteket felhasználta-e a tanítás céljára? 10. A tanítás minden tanulónak szólt-e? 11. A tanultakat alkalmazta-e az életre? 12. Milyen volt tanítás közben a tanító modora, magatartása? 13. Uralkodott-e növendékein szemével és hangjával? 14. Hogyan fegyelmezett? 15. Hogyan használta fel a rendelkezésére álló időt? 16. A tanításban részt nem vett osztályokat foglalkoztatta-e s magukviselését figyelemmel kísérte-e? 17. A tanítás eredményesnek mondható-e? A tanítás a tanító készültségére és a tárgyban való jártasságára vall-e?

Az önmegfigyelés becses pedagógiai jelenség, az önbírálatnak tehát tér nyitandó. A bírálatnak lehet vitázó jellege is. Amennyiben minden jelölt figyelni köteles, legjobb már a kollegialitás szempontjából is, ha a bírálatra felszólítatnak a tanítójelöltek.

36. A próbatanítások tanulságait a tanítás vezetője röviden összefoglalja s a próbatanítási naplóba bevezeteti. A hosszadalmas jegyzőkönyvek felvételének gyakorlati értéke nincs.

37. Aki tanít, annak nevelnie is kell; tehát a III. o. növendékek is részt vesznek a gyakorló-iskola nevelő munkájában. Vegyenek részt a növendékek fogadásában, óráközi teendőkben, az elbocsátásban, a játékokban, kirándulásokban stb. Ily alapon a II. o. növendéknek is meg lehet adni a nevelő munkát.

A próbatanítások a rendelkezésre álló időnek első felében egy-egy elkülönített osztály előtt tartandók. Ez a gyakorlati kiképzés III-ik fokozata.

A próbatanítások a rendelkezésre álló időnek második felében osztatlan iskola előtt tartandók. Ez a gyakorlati kiképzés IV-ik fokozata.

D) IV. osztály.

A tanév első része.

38. A II. és III. o. tartott próbatanítások után a IV. osztályban fölöslegessé válik a próbatanítás.

39. Ezen évfolyamban folytonos egymásutánban átlagos számítás-sal egy-egy növendékre eső heti 6—8 órában, a tanterv szerinti tanítást a lehetőségig, kellő előkészítés és ellenőrzés mellett, a képzőintézet IV. oszt. növendékei végzik.

40. A gyakorló-iskola I. és II. osztályának tárgyai például négy: *A*, *B*, *C*, és *D* csoportba, III., IV., V., VI. osztályának tárgyai például öt: *A*, *B*, *C*, *D* és *E* csoportba, az ismétlő tanfolyam tárgyai egy, tehát összesen 10 csoportban oszthatnak. Az I. s II. osztály *A* csoportjába tartozik a vallás, a beszéd és értelemgyakorlat, *B* csoportjába a számvetés és az ének, *C* csoportjába az írva-olvasás, *D* csoportjába a II. oszt. magyarolvasás, a szépírás és rajzolás, (a németolvasás és írás), a III. és IV. osztály *A* csoportjába a vallás (s a németolvasás és írás), *B* csoportjába a számvetés s a rajzolás és szépírás, *C* csoportjába a magyarolvasás s a magyar nyelvtan és fogalmazás, *D* csoportjába a földrajz, történet és alkotmánytan, *E* csoportjába a természeti tárgyak, az ének s a torna és játék; az ismétlő tanfolyam csoportjába a vallási tárgyak, az olvasás, a számvetés s az írás és fogalmazás. *A tárgycsoportosítást különben minden intézet tanárkara a helyi viszonyok mérlegelésével, a saját legjobb belátása szerint osztatja be.*

41. A gyakorlóiskola tanítója az igazgatóval, illetve a pedagógia tanárával egyetértőleg a növendékek létszámához mért időközök (4—10 hét) elején minden tárgycsoport tanítására kijelöl egy-egy IV. évfolyambeli növendéket, aki elsősorban a gyakorlóiskolai tanító, azután pedig a szaktanárok és az igazgató felügyelete alatt csoportja tárgyaiba a reá eső pár héten át a rendes tan- és órarend szerint tanítja a gyakorlóiskolai tanulóit. A kitűzött idő végével a tárgycsoportokat más növendékek veszik át.

42. A tanításra ki nem jelölt növendékek a gyakorlóiskola tanítója által megállapított sorrendben mint bírálók és mint hospitálók vannak jelen a tanításon s a bírálók úgy a tanításra, mint a fegyelemtartásra s a tanító személyére vonatkozó észrevételeiket beírják a bírálati naplóba s a heti bírálati órán előterjesztik.

43. A tanítás anyagának kijelölésére, megbeszélésére s előkészítésére szolgál a heti előkészítő óra, a tanítás megbírálására a heti bírálati óra. Mind a két órán jelen van a IV. o. minden növendéke. Az anyag kijelölése és megbeszélése a gyakorlóiskola részletes tanítási terve alapján történik, melynek nyomtatott példánya megvan minden növendék kezében. A bírálat a tanári testület által megállapított s a bírálati naplóba bejegyzett szempontok szerint történik. (Lásd a 35-ik pont alatt.)

44. A tanításra kijelölt növendékek az anyagot a gyakorlóiskola tanítójától nyert utasítás szerint hétről-hétre írásban kidolgozzák, előkészületi füzeteikbe beírják, három nappal a tanítás előtt javítás és jóvá-

hagyás végett a gyakorlóiskola tanítójának átadják. Az írásbeli előkészület után a növendékek kötelessége a tárgyalandó anyagot úgy betanulni, hogy afelett alak és tartalom tekintetében teljesen uralkodjék. A tanításhoz megkívántató szemléltetési és egyéb eszközökről már a tanítás megkezdése előtt köteles a növendék gondoskodni. Az írásbeli előkészület a népiskolai tanítás teljes alakjában történik.

45. Az *A*-val jelölt tárgycsoportok tanításával megbízott növendékek tantermökben osztálytanítói teendőket teljesítenek, nevezetesen:

a) az oktatás megkezdése előtt egy negyedórával a gyermek fogadására az iskolában megjelennek és köztük a rendet fentartják;

b) a gyakorlóiskola tanítójának utasítása szerint pontosan vezetik az iskolai rendtartási naplókat s az értesítőkönyvecskék kiállításában is résztvesznek;

c) felügyelnek a tantermek tisztítására, szellőztetésére, a fűtésnek rendes elvégzésére és amennyiben hiányt tapasztalának, azt közlik a gyakorlóiskola tanítójával;

d) a leltár mellett átvett tanítási eszközökről s felszerelési tárgyakról felelősséggel tartoznak;

e) felügyelnek arra, hogy a gyermekek pontosan, tisztán, mosakodva és öltözködve jelenjenek meg az iskolában;

f) őrködnek a tanítás és fegyelmi eljárás egysége felett, e célból a többi tárgycsoportok tanítóinak óráin megjelennek s a netán előforduló eltéréseket a heti bírálati órán előterjesztik;

g) az osztálykönyveket, a fegyelmi s bírálati naplókat a bírálati órákon bemutatják.

46. A képzőintézet IV. osztályának intézeti órarendje, a képzőintézeti tárgyak hátránya nélkül, akképpen állapítandó meg, hogy a növendékek a gyakorlóiskola órarend szerinti tanításán mulasztás nélkül jelen lehessenek.

A tanításnak ez a része, t. i. 1—2—3 tárgynak egy pár héten át való tanítása összevont, de nem teljesen osztatlan iskola előtt a gyakorlati kiképzésnek V-ik fokozata volna.

A tanév második része.

47. A tanítójelöltek egyenként, de az egész osztály jelenlétében, a növ. létszámához és a képzőintézeti viszonyokhoz alkalmazkodó időtartamon át, mely lehet 1—2—3—4—5—6 stb. nap, az egész osztatlan iskola kezelését és tanítását veszik át. Az előkészítés, előkészülés, bírálat a tanév első részében megjelölt módon történik. A tanítást csak a kijelölt készíti el részletesen.

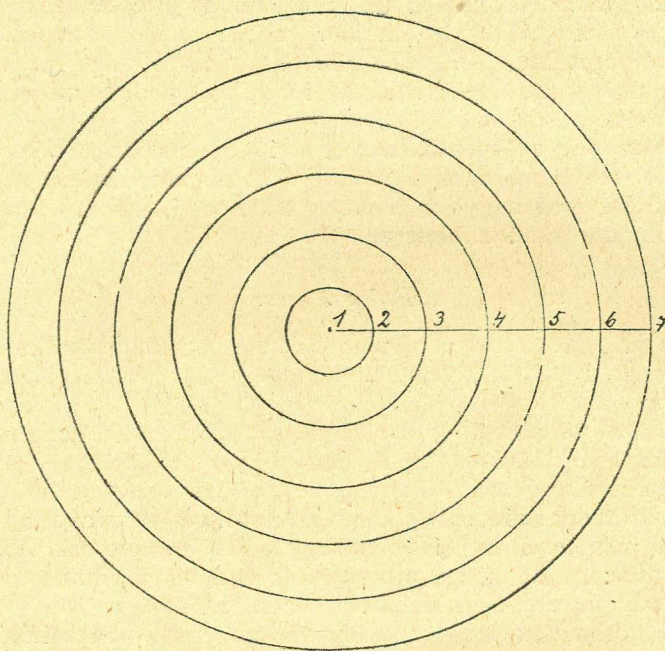
48. *A tanév második részében a napokra terjedő tanítások, az egész osztatlan iskola előtt, képeznek a gyakorlati kiképzésnek VI-ik fokozatát.*

Az ismételőiskolában a IV. évfolyam növendékei sorrendben egy-két napi tanításokat tartanak. A tanításokra valamennyi növendék elké-

szül. A tanításra való kijelölés a tanítás megkezdése előtt ejtendő meg. A sorrend megállapítása a gyakorlóiskola tanítójára bízandó. A tanítást nyomban követi a bíráló.

Az egy-egy napig tartó ismétlőiskolai tanítás képezne a gyakorlati kikézésnek utolsó VII-ik fokozatát.

A gyakorlati kikézés fokozatosságát, koncentrikus tágulását mutatja a következő ábra és kimutatás:

II. o.

1. Hospitálás
2. A szaktanárok által a képzőintézet II. o. növendékei számára tartott *félórás minta-tanítások* pontos *lemásolása* és *a) osztálytársak, b) egy elkülönített gyakorlóiskolai osztály előtt való eltanítása.*

III. o.

3. A III. o. növendékek *első félévi félórás* próbatanítása *egy osztály előtt.*
4. A III. o. növendékek *második félévi félórás* próbatanítása *osztályon iskola előtt.*

IV. o.

5. Egy, két, három tárgynak a növ. létszámához mért időn át, (mely lehet 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 hét) való tanítása *összevont osztályok*, tehát nem teljesen osztatlan iskola előtt.

6. *Az összes tárgyaknak* a növ. létszámához mért időn át, mely lehet 1, 2, 3 stb. nap, tanítása az *egész osztatlan gyakorlóiskola előtt*.

7. Az egy-két-három napra terjedő *ismétlőiskolai* tanítás.

49. A gyakorlóiskolán kívül, tanulmányi kirándulások keretében látogassák a tanítójelöltek a felszínen álló óvodákat, népiskolákat és másnemű intézeteket, amelyek alkalmasak arra, hogy a növendékek gyakorlati kiképzését, látókörének tágítását, ítéletének megszilárdítását, biztossá tételét elősegítik.

50. Meg nem engedhető, hogy a tanító-növendékek gyakorlati kiképzését célzó foglalatosságok a rendes iskolai kötelezettségek rovására történjenek. De még nagyobb hibának tekintendő, ha az elméleti képzés a gyakorlatit szorítja háttérbe.

Befejező rész.

Ezen javaslat szerint a gyakorló-iskola osztatlannak van tervezve, azért, mert az új tanterv, valamint a népoktatás reformjáról szóló javaslat is így írja azt elő.

Tapasztalaton alapuló meggyőződéselem azonban az, hogy mindaddig, míg legalább két tanítója nem lesz a gyakorlóiskolának, a kiképzés kellően meg nem oldható! Könnyebb és természetesebb is az osztott iskolából osztatlant állítani elő, mint megfordítva. A gyakorlati kiképzés természetes menete is azt kívánja, hogy előbb osztott iskolába vigyük a tanítójelöltet; ha itt eléggé otthonosnak érzi magát, akkor vigyük át csak a sokkal nehezebben kezelhető osztatlan iskolába.

A gyakorlati kiképzés épen oly fontos része a tanítóképzésnek, mint az elméleti. Csodálatos, hogy az új tantervnek ez a része annyira gyöngye, hogy szinte kikiváncozik gyöngeségének érzetében a többi tárgy sorából. A gyakorlati kiképzést is megfelelően, méltóan kell megoldani. A gyakorlati kiképzés annyira elfoglalja a vezető tanítót, annyit terhet hárít rá, hogy az valóban sok egy emberre. Legalább két tanító között kellene megosztani ezt a nagy terhet. Ha anyagi okok miatt két rendes tanítót nem alkalmazhatunk, a vezető tanítóhoz adjunk egyelőre egy segédtanítót, akinek lakása, teljes ellátása a képzőintézetben volna, ezenfelül 500 K évi fizetéssel megelégednék. Egyelőre legalább ennyit okvetlen áldoznia kellene minden fentartó testületnek.

Zárójavaslat.

A VI. „Egyetemes Tanítógyűlés“ tanítóképző-intézeti szakosztálya a gyakorlati kiképzésben hozott határozatát terjessze fel a kultuszminiszterhez. Kérje arra, hogy a gyakorlati kiképzés tanítását, amely az új

tantervben az elméleti oktatáshoz mérten nagyon, de nagyon is háttérbe van szorítva, kellően ki sincs dolgozva, szinte kírí az elméleti tárgyak szép keretéből, a *szakosztály megállapodásának figyelembe vételével a kiadandó módszeres utasításban, avagy szabályrendeletileg* állapítsa meg.

Sopron.

Simkó Endre
tkpő-int. tanár.

Törvényjavaslat

a népiskolai közoktatásról szóló 1868: XXXVIII., — a magyar nyelv tanításáról szóló 1879: XVIII., — a községi és felekezeti tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről szóló 1893: XXVI. t.-c. módosítása tárgyában.

— Előadói tervezet. —

I. FEJEZET.

Tankötelezettség.

1. §. Minden szülő, gyám, vagy gazda köteles gyermekét (gyámoltját, cselédjét) hatodik évének betöltésétől tizenkettedik éve betöltéséig a nyilvános elemi népiskola mindennapi, tizenkettedik évének betöltésétől tizenötödik éve betöltéséig pedig az elemi népiskola ismétlő-tanfolyamába rendszeren járattatni.

2. §. Ez alól a kötelezettség alól a községi előljáróság a tanköteles gyermeket felmentheti, ha a gyermek vagy a háznál részesül a törvénynek megfelelő magánoktatásban, vagy pedig valamely más nyilvános tanintézetben nyer rendes oktatást: vagy ha az iskolától legalább 2 kilométer távolságban lakik, ahonnan az iskolába való járás a gyermek egészségét, vagy biztonságát veszélyeztetheti.

3. §. Amely tanköteles gyermek az elemi népiskola mindennapi tanfolyamának elvégzése után nem sajátította el az elemi népoktatás feladatául kitzűzött legszükségesebb tudnivalókat, azt szülője, gyámja, vagy gazdája a hat éven túl még egy évig köteles az elemi népiskola mindennapi tanfolyamába járattatni. Ennek szükségét az iskola helyi hatóság (iskolaszék, gondnokság) állapítja meg.

4. §. Az a szülő, vagy gyám, aki tanköteles korban levő gyermekét otthon, magánaton taníttatja, köteles a növendékkel valamelyik nyilvános elemi népiskolában, esetleg több évről összevonva vizsgálatot tétetni.

5. §. A testileg, vagy szellemileg gyenge tanköteles gyermeket a tisztí orvos bizonyítványa alapján a községi előljáróság rövidebb, vagy hosszabb időre felmentheti az iskolába való járás kötelezettsége alól.

Ragályos, undort keltő, vagy elmebetegségben szenvedők, továbbá a tanulásra nem képes tompa elméjű gyermekek kizárandók a nyilvános népiskolából.

6. §. Az iskolamulasztások eseteiben követendő eljárást a vallás- és közoktatási miniszter rendeleti uton szabályozza.

7. §. Zugiskolát létesíteni, fentartani, zugiskolában tanítani, vagy a tanköteleseket zugiskolába járítani tilos.

Zugiskolának tekintendő mindazon tan- és nevelő-intézet, amelyben több tanköteles gyermek a népiskolai tantárgyakra, együttesen tanítatnak anélkül, hogy az ilyen iskola fentartói külön egyházi (hit-), vagy polgári községet, avagy jóváhagyott alapszabályok mellett iskolai célokra alakult társulatot (egyletet) képeznének, vagy, hogy a fentartó magán egyénnek ily intézet fentartására az 1868: XXXVIII. t.-c. 16—21. §§-ai értelmében jogosultsága lenne.

Zugiskolának tekintendő továbbá az oly vallásiskola is, amelynek tanítója nem magyar állampolgár s amelyben a vallás oktatásán kívül világi tantárgyak is tanítatnak anélkül, hogy az iskola a törvény értelmében népiskolának elismerhető volna.

A zugiskola az illetékes járás főszolgabíró (rendezett tanácsu városokban polgármester, Budapesten kerületi előljáró) által bezárandó és növendékei a törvénynek megfelelő iskolába való járásra utasítandók.

Mielőtt azonban a bezárás iránt intézkedés történnék, a fentebb megjelölt illetékes hatóság a kir. tanfelügyelő közbejöttével előbb a zugiskola fentartóival tárgyalást tart és amennyiben ezek az iskola törvényes jogosultságát kimutatni nem képesek, a zugiskola bezáratása iránt érdemleges határozatot hoz.

8. §. Kihágást követ el és 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az a szülő, gyám, vagy gazda, aki a gondjaira bízott tanköteles gyermeket az elemi népiskola mindennapi, vagy ismétlő-tanfolyamától a községi előljáróságtól vett írásbeli megintés után is a szorgalmi idő egyes tanítási napjain elfogadható ok nélkül visszatartja.

Kihágást követ el és 800 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki zugiskolát létesít, fentart, zugiskolában tanít, vagy tankötelest zugiskolába járát.

9. §. Aki anélkül, hogy arra a törvényes joga volna, valamely nyilvános iskola tanhelyiségébe a tanítás ideje alatt engedelem nélkül bemegy és a tanítást azáltal, hogy onnét az illető tanító felhívására azonnal el nem távozik, vagy szándékosan bármely más módon megzavarja, — nemkülönben az is, aki az iskola bármely más helyiségében a tanulók előtt erkölcstelen, vagy oly kifejezést használ, illetve oly magaviseletet tanusít, mely a tanítói tekintélyt sérti, vagy kisebbíti, — amennyiben súlyosabb beszámítás alá eső büntetendő cselekmény nem forog fenn — kihágást követ el és 20 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

10. §. A 8. és 9. §-ban említett kihágások miatt az eljárás a közigazgatási bíróságok hatáskörébe tartozik.

A 8. §. első és második bekezdésében meghatározott kihágás esetén a községi bíróság előtti eljárásnak van helye.

A hatóságnak joga van a 8. §. első és második bekezdése esetében a pénzbüntetést akként átváltoztatni, hogy elzárás helyett egy napi közmunka teljesítendő.

Ha az elítelt az első felszólítás után 24 óra alatt a közmunka teljesítését meg nem kezdi, az elzárás alkalmazandó. Amennyiben az elítelt a kiszabott egész közmunkát egyfolytában le nem szolgálja, az ítéletben kiszabott elzárás aránylagos alkalmazásának van helye.¹⁾

II. FEJEZET.

Az elemi népiskola két tagozata.

11. §. Az elemi népiskola két, egymáshoz szervesen kapcsolódó tagozatból áll: hat éven át tartó mindennapi, és a három éven át tartó ismétlő-tanfolyamból.

12. §. Az elemi népiskola hat éves mindennapi tanfolyamában az évi szorgalmidő, bármilyen jellegű népiskolánál, kis- és nagyközségekben legalább 8, városokban legalább 9 hónapig megszakítás nélkül tart.

13. §. Az állami elemi népiskolákban minden kötelezett tantárgy magyar tannyelven tanítandó; a hit és erkölcs tanításánál azonban a magyar tannyelv mellett, az illető egyházi főhatóság kívánatára a szertartási nyelv használata is meg van engedve.

A nem állami elemi népiskolák tanítási nyelvét az iskolafentartók állapítják meg, ha azonban valamelyik nem magyar tannyelvű elemi népiskolában a növendékeknek legalább 20% a magyar anyanyelvű, a magyar nyelv is, mint tannyelv használandó.

Amennyiben az iskolafentartó az általa megállapított tannyelvet megváltoztatni kívánna, ehhez a vallás- és közoktatási miniszter jóváhagyása szükséges.

Az olyan magyar tannyelvű elemi népiskolákban, amelyekbe nem magyar anyanyelvű növendékek is járnak, ezeknek anyanyelvi oktatása felől a lehetőséghez képest szintén gondoskodás történik.

14. §. Az 1879. évi XVIII. t.-c. 4. §-ának a magyar nyelv kötelező tanítását tárgyazó rendelkezése a nem magyar tannyelvű elemi népiskolákban olyan mértékben valósítandó meg, hogy a nem magyar anyanyelvű gyermek az elemi népiskola mindennapi hat éves tanfolyama alatt a magyar beszédet annyira elsajátítsa, hogy az ő életviszonyainak megfelelően gondolatait magyarul tisztán és szabatosan ki tudja fejezni, továbbá tudjon magyarul folyékonyan olvasni, helyesen írni és számolni.

15. §. A magyar nyelv tanítására vonatkozó tantervet a vallás- és közoktatási miniszter állapítja meg. Azt a tantervet úgy a községi, mint a hitfelekezeti elemi népiskolák kötelesek követni és érvényre emelni.

16. §. Az állami és községi jellegű elemi népiskolák tantervét a vallás- és közoktatási miniszter állapítja meg.

A hitfelekezetek által fentartott elemi népiskoláknál az 1868. XXXVIII. t.-c. 11. §-ban felsorolt kötelezett tantárgyakban úgy a mindennapi, mint az ismétlő tanfolyam alatt elérendő végcél és a tanítandó ismer-

¹⁾ V. ö. a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894: XII. t.-c. 1. 5. §-ában foglalt praecedentst. Azt, hogy egyebekben a kihágásról szóló 1879: XL. t.-c. alkalmazandó, nem szükséges külön kimondani.

tek mértékét, a tanrendszert, a tantervet és tankönyveket az illető felekezeti főhatóság állapítja meg és azokat esetről-esetre a vallás- és közoktatási miniszternek bejelenti; a megállapított mérték azonban nem lehet kisebb, mint az, amelyet a közoktatási miniszter az állami, községi, társulati és magán elemi népiskolákra nézve kötelezőleg megállapít.

17. §. A nem hitfelekezeti jellegű összes elemi népiskolákban csak a vallás- és közoktatási miniszter által engedélyezett tankönyvek és taneszközök használhatók.

A vallás- és közoktatási miniszter a felekezeti főhatóságoktól a hitfelekezeti népiskolákban használt tankönyveket, legyenek azok nyomtatásban, vagy kéziratban, beköveteli és azokat abból a szempontból, hogy nem foglalnak-e magukban állam-, alkotmány-, vagy törvényellenes tanokat, vagy tételeket, megbiráltatja.

Ha valamely népiskolában használt tan-, vagy vezérkönyv, vagy taneszköz állam-, alkotmány-, vagy törvényellenes tanokat foglal magában, a vallás és közoktatásügyi miniszter annak használatát eltiltja, szükség esetén annak elkobzása és az illetők megfenyítése végett a jelen törvény 41. §-a értelmében a további intézkedéseket megteszi.

18. §. Az elemi népiskolákban egy tanító 80 mindennapi tanköteles növendéknél, illetőleg, olyan létszámnál többet mint amennyit a tanterem az 1868. : XXXVIII. t. c. 27. és 28. §§-aiban megszabott méret szerint befogadhat, rendszerint nem taníthat.

Ahol a növendékek létszáma a 80-at, illetőleg a tanterem törvényes méreteit (egy-egy tanulóra legalább 0.8 m² alapterület), túlhaladja és az iskolafentartó, anyagi helyzete miatt ezek számára új osztályokat felállítani nem képes, a vallás- és közoktatási miniszter csak oly esetben adhat ideiglenesen engedélyt a nagyobb népességű osztály tanítására, ha helyben más jellegű olyan iskola nincs, amely e törvényes létszámot túlhaladó növendékeket az 1868. : XXXVIII. t. c. 27. §-a alapján befogadhatja.

19. §. Az elemi népiskola mindennapi, hat éves tanfolyamát kellő sikerrel végzett mindazok a tankötelesek, akik másnemű oktatásban (felső nép-, polgári, középiskola) nem részesülnek, kötelesek három éven át, 12 éves koruk betöltésétől 15 éves koruk betöltéséig az elemi népiskola ismétlő tanfolyamába járni.

20. §. Az ismétlő tanfolyam a közismereti tárgyak tanítása mellett a gazdálkodással foglalkozó községekben főleg a gazdálkodásnak ott helyben szokásos ágaira, az iparral foglalkozó községekben pedig az ipar érdekeire való tekintettel. Ily módon ágazik szét az ismétlő tanfolyam gazdasági és ipari irányú tanfolyamra. Az ipari irányú ismétlő tanfolyamon 1884: XVII. t.-cikknek a tanonciskolákra vonatkozó rendelkezései (80 - 85. szakaszokban) állanak.

21. §. Az 1868: XXXVIII. t.-c. 10. szakaszában felsorolt minden iskolafentartó, amely ezen jogával él, köteles az elemi népiskola mindennapi tanfolyamával szerves kapcsolatban annak felső tagozatát, az ismétlő-tanfolyamot is felállítani és fentartani azon esetben, ha helyben nincs más jellegű olyan elemi népiskola, amely az ismétlő-tanfolyamra utalt összes tankötelesek törvényszerű oktatást elláthatja és ha

az illető elemi népiskola ismétlő-tanfolyamára legalább tiz (13 – 15 éves) helybeli tanköteles jelentkezik.

22. §. Az ismétlő-tanfolyam a meglevő elemi népiskola mindennapi tanfolyama fölé, azzal szerves kapcsolatban úgy létesítendő, hogy abban a helyi viszonyoknak megfelelő gazdasági, valamint a közismereti tárgyak tanítását a közsegben levő elemi iskolai tanítók, a meglevő tanhelyiségeknek és azok felszereléseinek igénybevételével külön díjazás nélkül kötelesek ellátni. Ahol a tanítók az ismétlő-oktatásért ez ideig is külön díjazásban részesültek, annak élvezetében meghagyandók.

23. §. Nagyobb községekben, ahol a gazdasági irányú ismétlő-tanfolyamra utalt tankötelesek száma legalább 100 és a községeknek anyagi ereje azt lehetővé teszi, ezen tanfolyam úgy szervezendő, hogy abban a gazdasági oktatást külön, ezen célból rendszeresített szaktanító (szaktanítónő) lássa el; egyebekben az ilyen gazdasági ismétlő-tanfolyam az előbbi §-ban megállapított módon szervezendő.

24. §. Ahol az ismétlő-tanfolyamra utalt tankötelesek között legalább 50 leánynövendék van, ott a fiúk a leányoktól teljesen elkülönítve oktatandók.

25. §. A község köteles a gazdasági gyakorlati tanítás céljaira azon esetben, ha a községi falkola, vagy az iskola kertje erre a célra nem volna használható, a helyi viszonyoknak megfelelő területet azon esetben is biztosítani és azt a gazdasági gyakorlati tanításhoz szükséges munkaeszközökkel ellátni, ha az ismétlő-tanfolyamot nem a község tartja fenn, azonban a fentartó erről nem képes gondoskodni.

26. §. Az ismétlő-tanfolyamban az évi szorgalomidő legalább 8 hónapig tart. A téli időszakban (november hó 1-től március hó végéig) a tanításra hetenként két köznapon összesen 7 óra, a szorgalomidő többi szakában hetenként egy köznapon 4 óra fordítandó.

Ezenkívül az 1868 : XXXVIII. t.-c. 57. §-a alapján az ismétlő-tanfolyam tanulóinak hit- és erkölcsi oktatásáról vasárnaponként egy órában az illető hitfelekezetek tartoznak gondolkodni.

27. §. Az elemi népiskola ismétlő-tanfolyamának tantervét a vallás- és közoktatásügyi miniszter a földmívelési miniszterrel egyetértőleg állapítja meg.

A hitfelekezetek által fentartott ismétlő-tanfolyamok tan- és órarendjére, az ezekben használt tankönyvek és taneszközök tekintetében a jelen törvény 16. és 17. §§-ban foglaltak irányadók.

28. §. Mind az elméleti, mind a gyakorlati tanórák nappal tartandók. A fiúk a leánytanulóktól a gyakorlati oktatásnál mindig elkülönítendőek.

29. §. Az elemi népiskolák ismétlő-tanfolyamában a tanítás teljesen ingyenes, a növendékek tehát sem felvételi, sem tandíjat, sem pedig tanítói nyugdíj-illetéket nem fizetnek.

30. §. A gazdasági tárgyak tanításával a helyi iskolai hatóság olyan okleveles elemi népiskolai tanítót biz meg, illetőleg alkalmaz, aki a földmívelési miniszter által évenként a néptanítók részére rendezendő gazdasági tanfolyam valamelyikén résztvett és annak sikeres elvégzéséről bizonyítványt nyert. Ilyennek hiányában ideiglenesen olyan neptanító

is megbízható, aki az illető községekben divó gazdasági ágakban köz-elismeréssel igazolt gyakorlati jártassággal bír.

Az ilyen megbízott tanító azonban köteles két év alatt a gazdasági tanfolyamot elvégezni.

31. §. Külön rendszeresített gazdasági szaktanítói állásra csak olyan okleveles néptanító alkalmazható, aki valamely állami földmivesiskolában kétéves mezőgazdasági tanfolyamot sikeresen elvégzett s gazdasági nép-tanítói képesítést nyert.

Ezen tanfolyamok szervezetét és tanítási rendjét a földmivelési miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg állapítja meg.

32. §. A külön rendszeresített gazdasági szaktanítói állás javadal-mazása legalább 1200 kor. hat izben esedékessé váló 100 kor. évöt-dös korpótlék, természetben való lakás, esetleg megfelelő lakpénz és a gazdasági gyakorlati telep évi tiszta jövedelmének 20⁰/₀-a.

33. §. Azon esetben, ha más iskolafentartó a jelen törvény 21. §-a értelmében megfelelő ismétlő-tanfolyamot nem állít, a gazdasági irányú ismétlő-tanfolyam felállításáról es fentartásáról a község köteles gondoskodni. A község által fentartott ismétlő-tanfolyam céljaira fordítandók:

a) a gazdasági gyakorlati tanításra szolgáló terület tiszta jövedelmének le nem kötött része;

b) az iskolai mulasztások után befolyt büntetéspénz;

c) gazdasági népoktatási célokra tett alapítványok jövedelmei;

d) ha mindezen forrásokból sem volnának a kiadások fedezhetőek, a község, ha a községi pótlék a 20⁰/₀-ot túl nem haladja, a gazdasági ismétlő-tanfolyam céljaira, a községbeli lakosok és birtokosok összes állami egyenes adójának 20⁰/₀-a erejéig külön adót vethet ki. Amely községben az iparos- és kereskedő-tanonciskola javára az 1884: XVI. t.-c. 87. §-a alapján 2⁰/₀ adó már ki van róva, ha ilyen községben a gazdasági ismétlő-tanfolyam felállításának szüksége fenforeg, ezen 2⁰/₀ adóból a gazdasági ismétlő-iskola arányosan segélyezendő.

34. §. Mindazon községek, amelyek a gazdasági ismétlő-tanfolyamot a 33. szakaszban megjelölt forrásokból szervezni és fentartani nem képesek, a közigazgatási bizottság véleménye alapján ezen célra állami segélyben részesítendőek.

III. FEJEZET.

A községi és felekezeti tanítók javadalmazása és az állam által gyakor-landó fegyelmi jog.

35. §. A községek és hitfelekezetek által fentartott elemi népiskoláknál alkalmazott rendes tanítók (tanítónők) évi fizetése legalább 800 koronában, a segédtanítók fizetése pedig 600 koronában állapítandó meg.

Ezen fizetésen kívül még a tanítókat természetben tisztos lakás és legalább egy negyed holdnyi kert, vagy ezek hiányában megfelelő lakpénz illeti meg.

Az 1868. XXXVIII. t. c. 139. és 140. §§-ának azon rendelkezése, mely szerint a megürült tanítói állomások legfeljebb félév alatt betöltendők és ezen idő alatt az iskolában segédtanító alkalmazandó, továbbá hogy a tanító halála esetén özvegye és árvái a halálozás napjától számított félévig az egész fizetést és lakást élvezik, végre ugyanazon törvénycikk 138. §-ának első pontjában foglalt azon rendelkezés, amely szerint a tanítók élethossziglan választatnak, a hitfelekezeti elemi népiskolákban működő tanítókra is kiterjesztetik.

36. §. A vallás- és közoktatási miniszter az illetékes iskolai főhatóság kívánságára, a törvényhozás által évről-évre engedélyezett összeg keretén belül a következő §§-okban meghatározott feltételek és következmények mellett a tanító fizetéseknek a törvényszerű minimumon felül 1000 koronáig való kiegészítésére is segílyt nyújthat.

37. §. Az összes elemi népiskoláknál alkalmazott rendes tanítók 100 K ötödéves korpótlékban részesítendők, amely korpótlék hat ízben válik esedékessé és összesen 600 koronáig emelkedhetik.

Ezen korpótlék alapját képező szolgálati idő 1893. évi október hó 1-től veszi kezdetét.

Egyes iskolafentartóknak a korpótlékre vonatkozólag már fenálló, vagy ezután alkotandó szabályzatai jelen rendelkezés által nem érintetnek, ha azok a tanítókra nézve legalább is ezen §-ban megállapított mérvű kedvezményt biztosítják.

38. §. Ugy a községi, mint a felekezeti elemi népiskolák iskolai hatóságai kötelesek intézkedni, hogy a jelen törvény hatályba léptétől számítandó kilenc hó alatt az iskoláikban alkalmazott rendes tanítók (tanítónők) fizetését legalább is 800 koronáig, a segédtanítóké pedig 600 koronáig az iskolafentartók biztosítsák, vagy pedig, ha ezek erre hivatalosan megállapított szegénységük miatt nem volnának képesek, illetőleg ha a községi iskolákra nézve az 1868. XXXVIII. t. c. 34. §-a alapján kivethető iskolai póttadó és egyéb iskolai célokra szolgáló alap jövedelme már ki volna merítve, további három hónap alatt a hiány pótlására szolgáló állami segílyért a közigazgatási bizottság útján indokolt előterjesztéssel a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez tartoznak fordulni.

39. §. Ha a hitfelekezeti iskolafentartók ezen határidő alatt akár az egyik, akár a másik módon kellően nem biztosítanák tanítóik legkisebb fizetését, de iskolájukat mindamellett fentartani kívánják, az ezen törvényben megállapított legkisebb tanítói fizetés az iskolafentartó hitfelekezet terhére biztosítottnak tekintetik. Behajthatatlanság esetében az iskolafentartó hitfelekezettel szemben az 1868. XXXVIII. t. c. 15. szakaszának, illetőleg az 1876. XXVIII. t. c. 6. szakasza 4. pontjának rendelkezesei, a három ízben való megintés mellőzésével nyernek alkalmazást.

40. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvényhozás által ezen célra engedélyezett összegből az arra utalt polgári és hitközségek népiskolai tanítóinak fizetését, az illetékes iskolai főhatóság értesítése mellett, a törvényhatósági közigazgatási bizottság útján ezen törvényben megállapított legkisebb fizetésig a következő módokat szerint egészíti ki:

a) a közigazgatási bizottság a polgári és a hitközségnek, valamint az iskolának szabályszerű költségvetése, — továbbá a hitközség anyagi

helyzetét igazoló, az illető járási főszolgabíró (polgármester) által látta-mozott helyhatósági bizonyítvány alapján megállapítja az illető népiskolai hatóságok által bejelentett tanítói fizetés mennyiségét és az ezen törvényben meghatározott legkisebb fizetéssel való hiányát.

b) Minden olyan tanítói állás, amelynek fizetés kiegészítésére államsegély engedélyeztetett, vagy államsegély kérelmeztetett, rendszerint szabályszerű pályázat útján töltendő be. A pályázók kötelesek törvényes képesítettséget, magyar honosságukat és azt, hogy a magyar nyelvet oktatóképességgel bírnak, okmányokkal igazolni.

c) Az illető iskolaszék köteles még az is igazolni, hogy azon tanító, akinek fizetéséhez államsegély kérelmeztetik, legalább 30 mindennapi (6–12 éves) tankötelest fog oktatni.

d) A közigazgatási bizottság vizsgálja meg, hogy a segélyezendő tanítónak a b) pontban körülírt minősítvénye megfelel-e a törvényekben kikötött kívánalmaknak.

e) Ha az állam valamely községben állami elemi népiskolát tart fenn, az ott helyben levő községi és hitfelekezeti elemi népiskola tanítói fizetésének kiegészítésére és korpótlékaira csak azon esetben engedélyezhető új államsegély, ha az állami elemi népiskola a községben levő 6–12 éves tanköteleseknek törvényszerű oktatását helyszüke miatt részben nem képes ellátni, és így a más jellegű népiskolásokra tényleg szükség van.

f) Ha az állam valamely községi, vagy felekezeti iskola tanítójának fizetés kiegészítéséhez 120 koronát túlhaladó államsegéllyel járul, a tanító alkalmazása a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásától függ. Az államsegélyben részesülő községi elemi népiskoláknál az 1876. XXVIII. t.-c. 13. §-ának 1. pontjában körülírt tanítóválasztási eljárás a jelen rendelkezésnek megfelelően módosíttatik.

g) Ha valamely községi vagy felekezeti népiskolánál az újonnan rendszeresített tanítói állás javadalmazásához az állam legalább 800 korona fizetés kiegészítési államsegéllyel járul, ezen tanítói állásra a tanítót a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

h) Az államsegéllyel kiegészített fizetéssel ellátott községi elemi iskolai tanítók választása körül felmerült vitás ügyek elintézése az 1896. XXVI. t.-c. 159. §-ának megfelelő módosításával a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe tartozik.

41. §. Bármilyen jellegű elemi népiskolánál alkalmazott tanító ellen tekintet nélkül arra, vajjon van-e fizetésének kiegészítésére államsegély engedélyezve, vagy sem, a közigazgatási bizottság van jogosítva a fegyelmi eljárást, az 1876. XXVIII. t.-c. 7. §-ában megszabott módon foganatosítani a következő esetekben:

a) Ha a tanító a magyar nyelv tanítását elhanyagolja, vagy azt nem a jelen törvény 14. és 15. §-ában kitűzött célnak megfelelő sikerrel tanítja.

b) Ha az iskolában a kormány által elültött tankönyveket (akár nyomtatásban, akár kéziratban), vagy ilyen taneszközöket használ.

c) Ha államellenes irányt követ. Államellenes iránynak tekintendő különösen minden cselekmény, amely az állam alkotmánya, nemzeti

jellege, egysége, különállása, vagy területi épsége, továbbá az állam nyelvének törvényben meghatározott alkalmazása ellen irányul, történt legyen az akár tanhelyiségben, akár azon kívül, vagy más állam területén előszóval, írásban vagy nyomtatvány, képes ábrázolat, tankönyvek, vagy egyéb taneszközök által.

d) Ha az 1903. IV. t.-c. 18. §-ának tilalma ellenére kivándorlási ügyekkel foglalkozik.

A magyar nyelven való tanítás sikerét a kir. tanfelügyelő, vagy helyettese az illető iskolaszék képviselőjének, továbbá a járási főszolgabírónak (polgármester), esetleg még a közigazgatási bizottság kiküldöttjének jelenlétében megvizsgálja és annak eredménye felől jegyzőkönyvet vesz fel, amelyet az összes jelenlevőknek alá kell írniok. Ha az iskolaszék képviselője a megjelenést, vagy az aláírást megtagadná, ezen körülményt a jegyzőkönyvben a többi jelenlevők igazolják.

A tanító ellen ezen jegyzőkönyv alapján indítatik meg a fegyelmi eljárás.

Ha a fegyelmi vizsgálat során az állapítatik meg, hogy a magyar nyelv tanításában tapasztalt eredménytelenségnek nem a tanító szándékos mulasztása, hanem képességének fogyatékos volta az oka, ezen esetben az illető tanító, emennyiben az orsz. tanítói nyugdíjintézetnek tagja, nyugdíjazandó, illetőleg végkielégítéssel látandó el.

A közigazgatási bizottság a tanítót a fegyelmi vizsgálat elrendelésével egyidejűleg állásától és illetményeitől felfüggesztheti és ha az illető tanító fizetés kiegészítés, vagy korpótlék címén államsegélyt élvez, ennek kiszolgáltatását felfüggeszti. A fegyelmi vizsgálat eredményéhez képest az államsegély a tanítótól egészen vagy részben megvonható. Az államsegély megvonása a fegyelmi ítéletben kimondandó.

Ha büntetendő cselekmény (büntett, vetség, vagy kihágás) esete forog fenn, a közigazgatási bizottság az ügyet az illetékes büntető hatósághoz átteszi. Ez azonban a fegyelmi eljárás folytatását nem akadályozza.

42. §. Ha valamelyik községi, vagy felekezeti el. népiskolánál az előző 14. §-ban felsorolt okokból kell a tanítót állásától elmozdítani, az így üresedésbe jött községi, vagy felekezeti tanítói állásra a tanítót a vallás és közoktatásügyi miniszter, az iskolafentartó további meghallgatása nélkül nevezi ki, a hitfelekezetek által fentartott népiskolákat illetőleg azonban oly korlátozással, hogy a kinevezendő tanító azon vallásfelekezethez tartozzék, amelynek jellegét az iskola viseli.

Ha azonban az iskolafentartó ezen tanítói állásra a jelen törvény 40. §. b) pontjában megkivánt kifogástalan képesítéssel bíró tanítót képes és kész alkalmazni és ezt a közigazgatási bizottság előtt igazolja, — ennek véleménye alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter az állami tanítót ezen iskolától elhelyezi.

43. §. Ha valamely községi vagy felekezeti iskolának már két ízben mozdított el tanítója a jelen törvény 41. §-a alapján hozott fegyelmi ítélettel, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a községi, vagy felekezeti iskolát megszüntetni és helyébe állami iskolát állítani.

44. §. A hitfelekezeti iskolai hatóság azon felekezeti tanító ellen, akinek fizetéskiegészítés vagy korpótlék címén bármilyen összegű államsegély van engedélyezve, a vallás- és közoktatási miniszter felhívására a fegyelmi eljárást megindítani és egyidejűleg a tanítót állásától felfüggeszteni köteles a 41. §. alá nem vonható minden oly esetben, amelyben az 1876: XXVIII. t.-cikk 7. §-a értelmében fegyelmi eljárásnak van helye és amelyben a tanító állásától mindörökre felfüggesztendő. Ilyen esetekben a miniszter a fegyelmi eljárás megindítása iránt a hitfelekezeti hatósághoz intézett felhívással egyidejűleg, vagy az eljárás folyamán bármikor az államsegély kiszolgáltatását felfüggeszti és azt a fegyelmi vizsgálat eredményéhez képest egészen, vagy részben megvonhatja.

A hitfelekezeti hatóság a fegyelmi eljárást saját szabályai szerint foganatosítja.

Ha a hitfelekezet főhatósága a fegyelmi eljárást a rendelet vételétől számított 14 nap alatt meg nem indítaná, vagy azt kellő igazolás nélkül 3 hó alatt be nem fejezné, vagy pedig az ítélet meghozatalától számított 14 nap alatt a miniszterhez fel nem terjesztené. az esetben a fegyelmi ügy az 1876: XXVIII. t.-c. szabályai szerint a közig. bizottság útján fog ellátni.

Minden hitfelekezeti hatóság köteles fegyelmi szabályait a vallás- és közoktatási miniszternek tudomásvétel végett előzetesen bemutatni.

45. §. Ha a jelen törvény 37. §-ában megállapított ötödéves korpótlékokat az iskolafentartók saját erejükből szolgáltatni nem képesek, illetőleg a községi iskolákra nézve az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 35. §-a alapján kivethető iskolai póttadó és egyéb iskolai célokra fordítható alapjövedelme ki van merítve, a legkisebb tanítói fizetés kiegészítését szabályozó eljárás alkalmazásával az iskolafentartók a korpótlékok fedezése céljából is állami segélyben fognak részesülni, mely esetben, ha csupán korpótlék címén nyer a tanító államsegélyt, a jelen törvény 44. §-a, ha pedig korpótlék és fizetéskiegészítés címén vétetik államsegély igénybe, a 40. és 44. §§. rendelkezései nyerne alkalmazást.

46. §. Az olyan hitfelekezeti elemi népiskolai tanító, akinek akár fizetéskiegészítés, akár korpótlék címen államsegélyt élvez, állásától illetékes egyházi főhatóság által hozott fegyelmi ítélettel csak az esetben mozdítható el, illetőleg az ilyen fegyelmi ítélet csak akkor válik jogerőssé, amidőn azt a vallás- és közoktatási miniszter tudomásul veszi, vagy pedig a miniszter az ítélet vételétől számított két hó alatt a közig. bizottság kiküldött tagja közreműködésével új vizsgálat foganatosítását és ennek alapján új ítélethozatalt nem kíván.

47. §. A jelen törvény alapján a községi és hitfelekezeti népiskolai tanítók részére akár fizetéskiegészítés, akár pedig korpótlék címen engedélyezett államsegély a kir. adóhivatalnál az illető tanító nevére utalványozandó, amely azt a tanítónak évnegyedes előleges részletekben a kir. tanfelügyelő által láttamozott nyugtáira szolgáltatja ki.

A kir. tanfelügyelő csak azon nyugtát láttamozhatja, amelyen az illetékes iskolaszék a tanítónak tényleges működését hitelesen igazolja.

48. §. Bármilyen jellegű elemi népiskolánál első ízben alkalmazott

rendes tanító (tanítónő) illetékes iskolai hatósága előtt köteles esküt letenni, amely eskünek a következőket kell tartalmaznia:

En N. N. esküszöm, hogy Ó császári és apostoli királyi Felséghez, Ó Felsege uralkodóházához, a magyar korona országainak alkotmányához hű leszek, a népoktatási törvényeket, az erre vonatkozó rendeleteket, utasításokat és szabályokat megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatalommal járó kötelességeket, hűen, lelkiismeretes pontossággal és legjobb tehetségem szerint teljesítem.

A tanítónak az országos tanító és nyugdíjintézetbe való felvétele, valamint a fizetéskiegészítésre engedélyezett államsegély folyósítása csak ezen eskü letételének feltétele mellett történhetik. Evégből a tanfelügyelő a tanító első nyugtáját csak akkor láttamozhatja, amidőn a tanító az eskü letételét előtte okmánnyal igazolja.

IV. FEJEZET.

Tanítóképzés és képesítés.

49. §. A tanító- és tanítónőképző-intézetekbe csak olyan, legalább 14 éves ifjak, illetőleg leányok vehetők fel, akik a felső népiskolát, vagy a polgári iskola, felsőbb leányiskola, középiskola alsó négy évfolyamát sikeresen elvégezték és ezt szabályszerű iskolai bizonyítvánnyal igazolják. Ezen követelmény mértékének megfelelő felvételi vizsgálatot a tanári testület csupán figyelmet érdemlő esetekben, kivételkép engedhet meg. A felveendő tanuló igazolni tartozik még: érzékeinek épségét, megfelelő egészségi állapotát. Tizennyolcadik életévet betöltött növendék fel nem vehető.

50. §. A tanító- és tanítónőképző-intézetekben a tanfolyam négy évre terjed. Egy-egy osztályba 40 nél több tanuló rendszerint nem vehető fel. A létszám emelésére a vallás- és közoktatási miniszter adhat engedélyt.

A férfi- és nőnövendékek elkülönítve tanítandók.

Tanító- és tanítónőképző-intézeteknek közös szervezetben és közös igazgatás alatt való összekapcsolása egymással, vagy más tanintézettel, továbbá csonka, vagy összevont évfolyamokkal való fentartásuk nincs megengedve.

51. §. Minden tanító- és tanítónőképző-intézetnek rendelkeznie kell:

a) az évfolyamok számának megfelelő osztálytermekkel s az iskolai tanítás és igazgatás céljaira, valamint az intézeti könyv- és szertár befogadására alkalmas egyéb helyiségekkel;

b) a gazdasági gyakorlatok végzésére szolgáló kerttel;

c) felszerelt tornatérrel és tornacsarnokkal;

d) a tanítói gyakorlat szemléltetésére és elsajátítására berendezett, a képző-intézettel szerves kapcsolatban és közös igazgatás alatt álló és az elemi népiskola mindkét (mindennapi és ismétlő) tanfolyamát magában foglaló elemi népiskolai gyakorló iskolával.

52. §. Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek mellett velük szerves kapcsolatban köztartás és internátus állítandó, amelynek szerve-

zetét, a tanári testület véleményének meghallgatásával, a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

Szegény, szorgalmas és jó magaviseletű tanulók a köztartás, vagy bentlakás díjainak fizetése alól részben, vagy egészen felmenthetőek, sőt ha egyikben sem vesznek részt, pénzbeli segélyben részesíthetőek.

A felvételt a képzőintézetbe és a vele kapcsolatos köztartásra és bentlakásra, valamint az állami kedvezmények odaitélését a vallás- és közoktatási minisztertől reá ruházott hatáskörben (ami bármikor visszavonható) a kir. tanfelügyelő elnöklésével a tanári testület a maga felelősségére teljesíti s a felvételtől minden vonatkozásukban jelentést tesz jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

A felvételtkor megállapított kedvezményeket a tanári testület évközben csak kivételesen és oly módon változtathatja meg, amint az adományozás történt.

53. §. A tanuló felvétele után csak fegyelmi úton zárható ki a képző-intézetből.

A kizárás szólhat: *a)* csak arra a képző-intézetre, amelybe felvételre és: *b)* az összes hazai tanintézetekre.

Az utóbbi esetben a fegyelmi határozat felterjesztendő a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, aki az általa megerősített határozatnak közzétételéről és foganatosításáról gondoskodik.

A fegyelmi eljárást a vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetve a képző-intézet felekezeti főhatósága szabályrendeletileg állapítja meg.

54. §. A tanító- és tanítóképző-intézeteknek kötelezett tantárgyai:

1. Hit és erkölcsstan.
2. Neveléstan: a testi élet ismertetése, a lelki élet ismertetése, népiskolai oktatásban, a nevelés története, a hazai népoktatásügy szervezete.
3. Tanítási gyakorlat
4. Magyar nyelv és irodalom.
5. Német nyelv.
6. Magyarország története és egyetemes történet.
7. Alkotmánytan.
8. Magyarország földrajza és egyetemes földrajz.
9. Mennyiségtan.
10. Természetrájk és kémia.
11. Fizika.
12. Gazdaságtan (háztartásban).
13. Ének és zene.
14. Rajz és szépirás.
15. Kézimunka.
16. Testgyakorlás és játék.
17. Hazai más nyelv (fakultatív).

Ezen tantárgyak tanulása alól állandóan senki sem menthető fel. Múló egészségi okok miatt ideiglenes, de három hónapnál tovább nem tartó felmentést is csupán a 13. és 16. sz. alatt megnevezett tantárgyakból adhat a képző-intézet tanári testülete.

55. §. Az állami, községi, társulati és magánjellegű tanító- és tanítóképző-intézetek magyar tannyelvűek, tehát ezekben az összes köte-

lezett tantárgyak magyar nyelven tanítandók. A hittan tanításánál a magyar tannyelv mellett az illető egyházi főhatóság kívánságára a szer-tartási nyelv tanítása is meg van engedve. A hitfelekezetek által fen-tartott képző-intézetek tannyelvét az illető fentartó főhatóság állapítja meg. Amennyiben ezekben a tanítás nyelve nem a magyar, a képző-intézet fentartó hatósága köteles arról gondoskodni, hogy ezekben a magyar nyelv és irodalom a rendes tantárgyak között magyar tan-nyelven legalább olyan heti óraszámmal taníttassék, mint a magyar tannyelvű képző-intézetekben.

56. § Az állami, községi, társulati és magánjellegű tanító- és tanítónőképző-intézetek tantervét a vallás- és közoktatási miniszter, a felekezeti tanító- és tanítónőképző-intézetekét az illetékes egyházi főható-ság állapítja meg. A felekezeti képző intézetekben e jelen törvény 54. §-ban felsorolt rendes tantárgyak legalább is olyan terjedelemben taní-tandók, mint aminőt a miniszter az állami tanító- és tanítónőképző-intézetekre nézve megállapított.

Az illető egyházi főhatóság az általa megállapított tantervet és az engedélyezésével használt tankönyveket, továbbá a magyar irodalom, történet és földrajz körébe tartozó segédkönyveket és tanszereket esetről esetre bejelenti a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, aki a tan- és segédkönyveket, továbbá a tanszereket megbirálja azon szempontból, nem foglalnak-e magukban állam-, alkotmány- vagy törvényellenes tanokat, vagy tételeket. Ha ilyenek találtnak, a vallás- és közoktatási minisz-ternek joga és tiszte azok használatát eltiltani, szükség esetén azok elkobzása és az illetők megfenyítése végett a törvény rendes útján a további intézkedéseket megtenni.

57. § Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetekben a növendé-kek hiterkölcsei oktatása az illető hitfelekezetek tiszte. Az illetékes egy-házi főhatóság által kijelölt és a vallás- és közoktatási miniszter által elfogadott hitoktató az államtól tiszteletdíjban részesül. A hitoktató köte-les a hiterkölcstani a képző-intézet helyiségében tanítani és az intézeti tanítás általános rendjéhez és az intézeti rendtartáshoz alkalmazkodni.

58. § Minden tanító és tanítónőképző-intézet az igazgató közvet-len vezetése alatt áll, aki:

a) a képzőintézetekre vonatkozó törvényeket és hatósági rende-leteket végrehajtja;

b) a képzőintézetnek a hatóságok, a szülők és gyámok s általá-ban a közönség irányában képviselője;

c) a tanári testület elnöke;

d) a képzőintézet tanulmányi és fegyelmi rendjének ellenőrzője és értük első sorban felelős.

f) A tanári testület tagjai között felosztja a tantárgyakat és kijelöli a helyettesítőket.

59. §. A tanító- és tanítónőképző-intézetekben, a tanári személy-zet a hitoktatókon kívül, de beleértve az igazgatót, legalább hét tanár-ból, akik közül kettő lehet segédtanár, továbbá a gyakorlóiskolai tanító-ból áll.

Állami tanító- és tanítónőképző-intézetekben az igazgató legfeljebb 10,

a rendes és segédtanárok 18, a gyakorló-iskolai tanító az érvényben levő népiskolai tanterv heti óraszámánál többre hetenként, — kivéve a legfeljebb egy hónapig tartó helyettesítést — nem kötelezhetők. Ezen heti óraszámon felül méltányos külön díjazás jár. Az igazgatók és tanárok vármegyei, városi, községi és egyházi képviselők (bizottsági tagok) lehetnek, de fizetéssel járó hivatalt, vagy rendes alkalmazást el nem vállalhatnak. Olyan mellékfoglalkozás elvállalására, amely őket tanári hivatásuk betöltésében nem akadályozza, esetről-esetre a vallás- és közoktatásügyi miniszter ad engedélyt.

60. §. Az állami tanító- és tanítónőképző-intézeteknek összes szellemi, rendtartási és anyagi ügyeit, valamint a növendékek fegyelmi ügyeit elsőfokon az igazgató az illető tanári testülettel együttesen intézi.

61. §. Bármelyik tanítónőképző-intézetben igazgatóul és tanárocul csak olyan magyar állampolgárok alkalmazhatók, akiknek:

a) tanítóképző-intézeti tanári képesítésük;

b) középiskolai tanári képesítésük és legalább két évi nyilvános iskolai tanítói gyakorlatuk van;

c) polgári iskolai tanári képesítésük és legalább két évi nyilvános iskolai tanítói gyakorlatuk van;

d) akik a tanítói oklevél, vagy érettségi bizonyítvány megszerzése után legalább négy éven át iskolai bizonyítványokkal igazolt főiskolai tanulmányokat végeztek és akiknek legalább egy évi tanítóképző-intézeti tanári gyakorlatuk van.

62. §. Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatói, tanárai és tanítói ellen fegyelmi eljárásnak van helye:

1. ha az illető megsérti, vagy hanyagul teljesíti a törvényben és szabály-, vagy kormányrendeletekben megszabott kötelességét;

2. ha botránnyt okozó erkölcsstelen magaviseletet tanusít.

Fegyelmi büntetések:

a) rosszalás;

b) pénzbüntetés;

c) állásától való elmozdítás.

A két elsővel kapcsolatosan valamely más tanintézethez önköltségen való áthelyezés is elrendelhető.

Az állásától való elmozdítás a fizetésnek, nyugdíjnak és mindazon előnyöknek elvesztését vonja maga után, melyeket az illető szolgálata alapján igénybevehetett volna. Azonban a vallás- és közoktatásügyi miniszternek az illető családjának nyomasztó helyzetére való tekintettel, az állásától történt elmozdításának a nyugdíjra vonatkozó része következményeit enyhítheti, de ezen kedvezmény legfőlegb egy harmadrész értéke erejéig terjedhet azon járandóságnak, mely a tanárt szolgálata után a nyugdíjtörvény értelmében különben megilletné.

Hivatalos teendőik teljesítésére önhibájukon kívül végleg képtelenné vált tanárok ellátása iránt a nyugdíjtörvény intézkedik. A hivatali képtelenség megállapítása a fegyelmi esetekre megszabott eljárás szabályai szerint történik.

63. §. Fegyelmi határozat csak előleges vizsgálat alapján és a vallás- és közoktatásügyi miniszter által hozatik. A fegyelmi vizsgálá-

tot egy e célra kirendelt bizottság teljesíti, melynek elnöke a kir. tanfelügyelő, tagjai felerészben képzőintézeti tanárokból neveztetnek ki.

A fegyelmi vizsgálat elrendelésével egyidejűleg, vagy annak folyama alatt is, miniszter az illetőt hivatalától felfüggesztheti. Bűnügyi vizsgálat esetén a felfüggesztés mindig elrendelendő.

A fegyelmi eljárás részleteit és módozatait a vallás- és közoktatásügyi a miniszter rendeleti uton szabályozza, valamint a miniszter által alkotandó szabályrendelet állapítja meg azon kisebb fegyelmi jogkört is, mely az igazgatót a tanárok és a gyakorlóiskolai tanító irányában a tanintézetek rendjének és fegyelmi állapotának fentartása tekintetében megilleti.

64. §. Fegyelmi eljárás útján állásától elmozdított igazgató, tanár, vagy gyakorló-iskolai tanító, az elmozdítástól számítandó hat évig semmiféle tanintézetben nem alkalmazható.

Azon igazgató, tanár, vagy gyakorló-iskolai tanító, ki fegyelmi eljárás útján másodizben állásától való elmozdításra ítéltetett, többé semmiféle tanintézetben nem alkalmazható.

65. §. Az elemi népiskolai tanítóképesítő vizsgálat két külön szakaszban, mint egymást kiegészítő külön vizsgálat tartandó.

A vizsgálat két szakasza áll:

a) a tanítóképesítő alapvizsgálatból, amely szoros viszonyban van a képző-intézetben végzett tanulmányokkal és főleg az általános műveltség tárgyait öleli fel;

b) a tanítóképesítő szakvizsgálatból, amely szoros értelemben vett tanítói szakműveltség, tanítói és nevelői készség kipuhatolására szolgál. Mindkét vizsgálat nyilvános.

66. §. A tanítóképesítő alapvizsgálatra bocsáttatnak azok a jelöltek, akik valamely képzőintézet négy évfolyomát sikeresen elvégeztek.

Ezen alapvizsgálat rendjét a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg, amelyet bármilyen jellegű tanító- és tanítónőképző-intézet követni tartozik.

67. §. Tanítóképesítő alapvizsgálat a nem hitfelekezeti jellegű tanító- és tanítóképző-intézetben az illetékes kir. tanfelügyelőnek, vagy a vallás- és közoktatásügyi minisztertől kirendelt helyettesének elnöklete alatt az illető intézet tanítói kara által évenként tartatik.

A felekezeti tanítói- és tanítónőképző-intézetekben tartandó tanítóképesítő alapvizsgálatához a vallás- és közoktatásügyi miniszter kormányképviselőt rendel ki, mely okból köteles az illető iskolai főhatóság az alapvizsgálat idejét legalább egy hónappal előre a miniszternek bejelenteni.

A minisztertől kiküldött kormányképviselőt semmiféle rendelkezésség nem illeti meg; ellenben tartozik felügyelni, hogy a jelen törvény intézkedései és a miniszter által megállapított vizsgálati utasítások megtartassanak. Evégből:

a) megtekinti a tanítóképesítő alapvizsgálaton készített írásbeli dolgozatokat;

b) jelen van a szóbeli vizsgálaton, s joga van minden tárgyból mindegyik tanulóhoz kérdéseket intézni;

c) meggyőződést szerez arról, vajjon a tanítójelöltek a magyar nyelvet oktatóképességgel bírják-e;

d) résztvesz a vizsgáló testületnek mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgálat eredményét megállapító tanácskozásában;

e) eljárásáról és tapasztalatairól kimerítő jelentést tesz a miniszternek.

Ha a kormány képviselője a vizsgálat folyama alatt arra a meggyőződésre jutna, hogy a törvény és a kiadott vizsgálati utasítás meg nem tartatott, erre vonatkozó észrevételét jegyzőkönyvbe véteti és a miniszternek külön jelentést tesz. Ez esetben a vizsgálat alatt állott jelöltek bizonyítványa az ügy végleges eldöntéséig visszatartandó.

A miniszter az illetékes iskolai főhatóságot az ügy megvizsgálására felhívja. A főhatóság a vizsgálatot azonnal teljesíti és ha ennek folyamán kiderül, hogy törvénytelenység, vagy szabályellenesség csakugyan történt, az alapvizsgálati bizonyítványok kiadását megtiltani és ennek megtörténte felől a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez jelentést tenni köteles; ha azonban a vizsgálat során törvénytelenység, vagy szabályellenesség nem volt megállapítható, eljárásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a vizsgálati iratok bemutatása mellett jelentést tesz és a miniszter beleegyezésével az alapvizsgálati bizonyítványt kiadhatja.

68. §. A jelen törvény 49. szakaszában kívánt felvételi feltételeknek megfelelő tanító- és tanítónőképző-intézeti magántanulóknak különös méltánylást érdemlő esetekben az osztályvizsgálatokra szóló engedélyt az illető tanítóképző-intézet hatósága (állami tanító- és tanítónőképző-intézeteknél a királyi tanfelügyelő hozzájárulásával a tanári testület), a tanítóképesítő alap- és szakvizsgálatra, felekezeti intézeteknél az illető felekezeti főhatóság hozzájárulásával, a vallás- és közoktatási miniszter adja meg.

69. §. A tanítóképesítő alapvizsgálatról nyert bizonyítvány elemi népiskolai tanítói állás ideiglenes betöltésére és segédtanítói állásra jogosít. Azonban az alapvizsgálatot tett tanítójelölt legfeljebb csak két évig működhetik mint ideiglenes, vagy segédtanító.

70. §. Bármilyen jellegű el. népiskolai rendes tanítói (tanítónői) állásra ezentúl csak olyan egyén alkalmazható, illetve választható, aki a tanítóképesítő szakvizsgálatot állami vizsgáló bizottság előtt sikerrel letette és annak alapján tanítói oklevelet nyert. Csak az így alkalmazott tanítók léphetnek be az orsz. tanítói nyugdíjintézet rendes tagjai sorába. Az állami tanítóképesítő szakvizsgálat nyelve magyar és tárgyai közé a nevelés- és tanítástanon, tovább a tanítási gyakorlaton kívül beveendők: a hit- és erkölcsstan, a magyar nyelv és irodalom, hazai történet és földrajz, akotmánytan. Az a jelölt, aki nem-magyar tannyelvű képzőintézetben végezte a tanfolyamot, a hit- és erkölcsstanból, továbbá a nevelés- és tanítástanból, ide nem értve a magyar nyelv tanítási gyakorlatát, az illető intézet tannyelvén is leteheti a képesítő szakvizsgálatot.

A tanítóképesítő vizsgálat díjmentes.

71. §. A vallás- és közokt. miniszter minden, a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelően szervezett tanító-, vagy tanítónőképző-intézet mellé állami tanítóképesítő szakvizsgáló-bizottságot alakít és e bizottságok szervezetét rendeleti uton állapítja meg.

Az állami tanító- és tanítónőképző-intézeteknél az állami tanítóképesítő szakvizsgáló-bizottság elnöke rendszerint az illető tankerület

kir. tanfelügyelője, vagy annak a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kirendelt helyettese, tagjait tanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatóiból, tanáraiból, tanfelügyelőkől, kiváló népiskolai tanítókból és más szakférflakból ugyancsak a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

Felekezeti tanító- és tanítónőképző-intézeteknél e bizottság áll: az illető felekezeti főhatóság által a miniszternek bejelentett s ez által megerősített tagokból, egy a miniszter által az illető felekezeti főhatóság meghallgatásával kinevezett elnökből és helyettes elnökből s a miniszter által ugyanily módon kinevezett tagokból (szakbiztosokból).

A felekezeti főhatóság által bejelentett tag megerősítését a miniszter csak abban az esetben tagadhatja meg, ha ellene tényeken alapuló oly kifogások merültek föl, melyek működését állami szempontból aggályossa teszik. A miniszter által felekezeti képzőintézethez kinevezett tagoknak lehetőség szerint az illető felekezethez tartozóknak kell lenniük.

A megerősített és kinevezett tagokból az elnök — esetleg helyettes elnök — esetről-esetre úgy alakítja meg a vizsgáló-bizottságot, hogy abban a miniszter által kinevezett tagok s a felekezeti hatóság részéről kirendelt tagok egyenlő számban legyenek.

A vizsgálati jegyzőkönyvet és a képesítő oklevelet a bizottság összes tagjai aláírják. Ha az elnök a vizsgálati eljárás körül a törvény követelményeinek mellőzését, vagy szabálytalanságot tapasztal; vagy ha jelölt a magyar nyelvet nem bírja oktató-képességgel, köteles az oklevél kiszolgáltatását aláírásának megtagadása által felfüggeszteni s a minisztertől az illető jelöltnek új vizsgáló-bizottság elé való utasítását kérni.

72. §. Tanítóképesítő szakvizsgálatra jelentkezhetnek mindazon jelöltek, akik a tanítóképesítő alapvizsgálatot sikerrel letették és ezután mint ideiglenes, vagy segédtanítók (tanítónők) valamely nyilvános népiskolánál egy, legfeljebb két évig gyakorlatilag működtek és ezt az illetékes iskolai hatóság hivatalos bizonyítványával igazolják, továbbá azok, akik ugyanennyi ideig, mint magántanítók, vagy házinevelők működtek és növendékeikkel a jelen törvény 4. szakasza alapján nyilvános elemi népiskolákban vizsgálatot tettek és mindezt hiteles bizonyítvánnyal igazolják; végre azok, akik erre a jelen törvény 68. szakasza értelmében a vallás- és közoktatási minisztertől engedélyt nyertek.

Két éven túl különös méltánylást érdemlő esetekben a tanítóképesítő szakvizsgálat letevésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter adhat engedélyt.

Az a jelölt, aki tanítóképesítő szakvizsgálaton két ízben megbukott, arra többé nem bocsátható.

73. §. A fentebbi 65—72. §-okban foglalt rendelkezések a jelen törvény hatálybaléptét követő négy iskolai év elteltével lépnek életbe.

74. §. A vallás- és közokt. miniszter feljogosítottatik, hogy valamely hitfelekezet, község, vagy társulat által fentartott olyan tanító- (tanítónő) képző-intézetet, amelynek fennállása a népoktatás érdekében szükséges, hézagot pótló, a fentartó hatóság kérelmére állami segélyben részesíthet és illetőleg gondjai alá vehet a közetkező lényegesebb feltételek mellett és módon:

a) az ilyen államsegéllyel fennálló tanító-képzőben az állami tanító, illetőleg tanítónő képzőintézet tanterve alkalmazandó ;

b) a képző-intézetnek ezidő szerint meglevő minden alapítványa és tőkepenze, épületei és mindennemű ingó és ingatlan birtoka továbbra is az intézet tulajdona marad és annak jövedelmei azontúl is ugyanazon intézet céljaira fordítandók ;

c) államsegéllyel bármily arányban javadalmazott tanári állásra legalább is a jelen törvény 61. szakasza c) pontjában megkivánt képesítéssel bíró tanár alkalmazható ;

d) azon tanárokat, kik a fentebbi b) pont alatt említett jövedelmi forrásokból, vagy az illető intézet hatósága által netán kijelölt egyéb jövedelmekből díjaztatnak, továbbra is mindig az intézet hatósága választja ; a tanárok fizetését is ugyanazon hatóság határozza meg, csupán a fizetés minimumát kell megállapítani a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel a segélyezés iránt kötött szerződésben.

Valamint más oldalról az állam által (vagyis az állami segélyből) fizetett tanárokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki :

e) ha az állam a képző-intézet törvényszabta évi szükségeinek fedezésére megkivántató évi összegnek felénél kevesebbel, vagy legföljebb felével járul a segélyezett tanintézet fenntartásához (és így a teher nagyobb, vagy legalább fele részét az illető intézet fenntartója viseli) azon esetben a tanintézet felett való összes igazgatási és rendelkezési jog, (a fentebbi a), b), c) és d) pontok meghatározása mellett) továbbra is az intézet hatóságát illeti s a vallás- és közoktatásügyi miniszter csupán a felügyeleti jogokat gyakorolja a segélyezett intézet irányában ;

ha pedig az állam évenként a szükséges összeg felénél többel hozzájárul az intézet fenntartásához, ez esetben a vallás- és közoktatási miniszter az egész tanintézetet gondoskodása és rendelkezése alá veszi, de az illető intézet saját hatósága számára a fentebbi b) pont alatt írt vagyon tulajdonjoga és a vagyon jövedelmének rendeltetése céljára való fordítása, valamint a d) pont alatt írt tanárválasztási jog biztosítatik.

Minden ily gyámolítás alkalmával a vallás- és közoktatási miniszter és a segélyezett fél között e célra külön szerződés kötendő, melyben a segélyezés módozatai, közelebbi feltételei, a mindkét félre biztosított jogok és vállalt kötelezettségek részletesen megállapítandók.

75. §. Az összes tanító- és tanítónőképző-intézetek felett az állami főfelügyeletet a vallás- és közoktatási miniszter a királyi tanfelügyelők útján gyakorolja.

A királyi tanfelügyelő ezen intézeteket meglátogatja és ha hiányokat tapasztal, erről a vallás- és közoktatási miniszterhez jelentést tesz, aki ezeknek megszüntetésére az intézet fenntartóját felszólítja. Ha a tapasztalt hiányok oly nagymérvűek, hogy azok az intézet sikeres működését kockáztatják és az intézet fenntartója a hiányokat két tanéven át ismételt felzólításra sem pótolná, a miniszter elrendelheti az intézet bezárását.

Azon esetben pedig, ha a kormány a tanító, vagy tanítónőképző-intézetben erkölcsi bajoknak, vagy államellenes iránynak, vagy állam- és alkotmányellenes tankönyvek, taneszközök használatának jönne tudomására, a kir. tanfelügyelő útján vizsgálatot rendel el és ha a vizsgálat

nyomán kiderül, hogy vétség, vagy büntett esete forog fenn, az intézetet fenntartó hatóság köteles az illető tanárt állásától felfüggeszteni és az ügy a szabályszerű bünvádi eljárás megindítása végett a királyi ügyészséghez átteendő. Ha valamely tanító-, tanítónőképző-intézetben előforduló bajt az intézet fenntartója azonnal nem orvosolja, a vallás és közoktatásügyi miniszter az intézet bezáratást haladék nélkül elrendelheti.

76. §. A jelen törvény alapján a 73. szakaszban megállapított idő eltelte után nyert állami tanítóképesítő oklevél a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883 I. t.-cikk tekintetéből a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal egyenlő értékűnek tekintetik.

V. FEJEZET.

**Állami tanfelügyelet.*

77. §. A népiskolai hatóságokról szóló 1876: XXVIII. t.-c. 3. §-ából kifolyólag a vallás- és közoktatásügyi miniszter feljogosítottatik, hogy mindazon tanterületekben, ahol a népoktatás érdekében szükségesnek tartja, a kir. tanfelügyelők mellé a szükséghez képest megfelelő számú iskolafelügyelőket alkalmazhat, még pedig a tankerületben lévő népoktatási, esetleg középiskolai igazgatók, tanárok és tanítók, vagy más szakértők közül, amennyiben ezek rendes hivataluk mellett az iskolafelügyelői tisztelet is elvégezhetik.

A megbízatást a vallás- és közoktatásügyi miniszter bármikor megvonhatja.

Az iskolafelügyelők az iskolák tényleges vizsgálata alkalmából szabályszerű napidíjat és utiköltséget nyernek.

78. §. A kir. tanfelügyelők mellé rendelt iskolafelügyelők a számukra kijelölt községek összes népoktatási tanintézeteiben szintén az állami felügyeletet gyakorolják és ezen megbízatásukban a kir. tanfelügyelők számára a népoktatási törvények végrehajtása tárgyában kiadott utasítások szerint járnak el.

Iskolalátogatásaikat a kir. tanfelügyelőtől nyert utasítás szerint teljesítik és jelentéseiket a kir. tanfelügyelőhöz intézik.

79. §. A kir. tanfelügyelőknél joga van az állami és községi tanítók, tanítónők és kiseddóvónők ellen kisebbfokú hanyagság és kisebbfokú hivatalbeli engedetlenség esetében, az illetők meghallgatása után tíz koronáig terjedhető és az orsz. tanítói nyugdíjalap javára beszolgáltatandó rendbírságot alkalmazni.

Az illető tanító, tanítónő, kiseddóvónő a rendbírság kirovása ellen birtokon kívül a közigazgatási bizottságnál panasszal élhet, amely ezen ügyben végérvényesen határoz.

80. §. A jelen törvény hatálya nem terjed ki azon elemi népiskolákra, amelyet idegen államok polgárai kizárólag saját gyermekeik részére állítanak és tartanak fenn.

Felhatalmaztatik a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy a külföldiek által fenntartott, illetve felállítandó iskolákra vonatkozólag rendeletet bocsásson ki.

81. §. A népiskolai közokt. tárgyában kelt 1868: XXXVIII. t.-c. I. fejezete (1—7. §), továbbá a 34., 48., 49., 50., az 52. §. második pontja, az 53., 58., a 84—102., a 104., a 107—115., 133. paragrafusai, a magyar nyelv tanításáról szóló 1879: XVIII. t.-c. 5., a 6. §. 1. pontjának a jelen törvénnyel ellenkező rendelkezései; a népiskolai hatóságokról szóló 1876: XXVIII. t.-c. 5. §. 3. pontjának a jelen törvénnyel ellenkező rendelkezései, továbbá ugyanazon szakasz 8. pontja a 13. §. 1. pontjának a megintésre vonatkozó hetedik bekezdése; a községi és felekezeti tanítók fizetésének rendelkezéséről szóló 1893: XXVI. t.-c. 1. §. továbbá a 2. 9., a 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., és 18. §. hatályon kívül helyeztetnek.

82. §. Jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter bízatik meg.

A törvényjavaslat indokolása.

Tanítóképzés és képesítés.

Az 1868:XXXVIII. t.-c.-nek a tanítóképzésről és képesítésről szóló részeinek módosítását és kiegészítését az alábbi szempontok teszik szükségessé.

a) Sok tekintetben hiányosak az említett törvénycikknek idevonatkozó rendelkezései, amennyiben a tanítóképzés rendszerének akkori kialakulatlan volta miatt, főleg az akkor szervezett állami tanítóképzés rendezésére szorítkoznak és nem intézkednek sok olyan szervezeti kérdésben, amelyeknek egy organikus törvényben benne kell lenniök, amint tényleg benne vannak a középiskolákról szóló 1883:XXX t. c.-ben. Időközben a kormány Rendtartási Szabályzatokkal és külön rendeletekkel pótolta a hiányokat s az ilyen módon már megvalósított intézkedések közül a maradandóbb jellegűek, a fontosabbak, amelyeknek törvényben van a kellő helyük, ezen javaslatba most felvételtek.

b) Részben elavultak 1868 óta némely intézkedések, amelyek helyett most javaslatba hozott módosítások nagyobbbrészt szintén a gyakorlatban már megvalósult intézkedéseknek törvénybeiktatása.

c) Szükségessé vált, hogy „A magyar nyelv tanításáról a népoktatási intézetekben“ szóló 1879: XVIII. t.-c. rendelkezéseinek érvényesülésére fokozott mértékű biztosítékok állapíttasanak meg már a tanítóképzés, főképpen pedig a képesítés szervezésében.

d) A népoktatáshoz fűzött fontos állami és társadalmi érdekek a tanító- és tanítónőképzés színvonalának emelését követelik. De nemcsak evégből, hanem még azért is szigorítani kell a képzést és különösen a képesítést, hogy ily módon a már-már társadalmi bajjá nőtt tanítónői túlprodukcziót némileg vissza lehessen terelni. A jelen törvényjavaslatnak azon intézkedései, hogy a tanfolyamot záró alapvizsgálaton igazolni kötelesek a tanítójelöltek, hogy a magyar nyelvet oktató képességgel bírják (67. §); főképpen pedig, hogy a végleges alkalmazásra jogosító szakképesítő vizsgálat (70. §.), amelyben a szorosabb értelemben vett szaktárgyak mellett a nemzeti műveltség főalkotó elemeit tevő

tárgyak is helyet foglalnak, állami vizsgálóbizottság előtt magyar nyelven teendő le; mindezek együttesen adják azt a biztosítékot, hogy végre Magyarországon is csak olyan tanítók legyenek alkalmazhatók, akik az állam nyelvét birják és a nemzeti műveltségnek részesei.

e) Végül: az a néhány év óta keletkezett fejlemény, hogy az állam némely felekezeti tanítóképző-intézeteket segélyben részesít, szükségessé tette az ebből eredő viszonylatok szabályozását (74. §.), a Középiszkolai Törvény analogiájára.

49. §. Az 1868:XXXVIII. t.-c., a fölvétel alsó korhatárát fiukra 15. évben (86. §), leányokra 14. évben (108. §) állapította meg. E különbség oka az akkori törvény tervezőinek az a föltevése, hogy a tanítóképzők előiskolája rendszerint az ugyanakkor szervezett felsőbb népiskola leendő, mely fiuk számára 3, leányok számára 2 évfolyammal szerveztetett. De a felsőbb népiskola nem bizonyult életképes iskolanemnek s a tényleges fejlődés eredménye az lett, hogy a polgári és középiszkolák 4 osztálya adja a képző-intézetek növendékeinek túlnyomó részét. Ezen iskolák bevégezése szabályszerint a 14 éves korra esik, azért kellett ezt a kort megállapítani alsó határul, ami a Rendtartási Szabályzatban már eddig is megtörtént. Azzal, hogy az 1868-ban 3 évesnek tervezett tanítóképző-tanfolyam most 4 éves (50. §.), a tanfolyam bevégezésekor a jelöltek ugyanolyan korúak, sőt a leányok idősebbek lesznek, mit ahogy a Népoktatási Törvény tervezte. Hozzászámítandó, hogy a tanítói oklevél most még később: 1—2 évi gyakorlat után lesz megszerezhető.

Felső korhatárt azért kellett megállapítani, mert pedagógiai és fegyelmezési szempontból káros, hogy ugyanazon osztály tanulói között túlságos nagy korkülönbség legyen. Idősebb egyének sem lesznek azért teljesen elzárva a tanítói pályától, mert nyitva marad előttük a magánúton való készülés útja (68. §.).

50. §. Az 1868:XXXVIII. t.-c. 87. és 109. szakaszokban három évesre tervezett tanfolyam a törvényhozástól nyert felhatalmazás alapján már 1881—1884. között négy évre terjesztetett ki az állami intézetekben. Ezt a példát azóta a legtöbb felekezeti intézet követte. Eszerint e szakasz intézkedése tényleges állapotot törvényesít.

Az egy osztályba fölvehető tanulók számát már az állami tanítóképzők most érvényben levő Rendtartási Szabályzata 30-ban állapítja meg. (A Népokt. Törv. 112 ik §-ban adott felhatalmazás alapján.) Hazai szakkörök véleménye s más kulturállamok intézkedései szerint ez az a szám, amellyel a zsufoltsággal járó pedagógiai bajokat még el lehet kerülni. A tanítóképzőkben, ahol sok a gyakorlati tárgy s ahol a növendékek egyénenkinti megismerése és nevelése szükséges, a zsufoltság veszélyével még hátrányosabban érvényesülnének, mint a közép- és polgári iskolákban.

A §. 3. bekezdése, bár szórványosan, de mégis előforduló olyan anomaliákat akar megszüntetni, hogy némely intézetek csak függelékként, nem teljesen a tanítóképzés ügyének elő tanári testülettel tartattak fenn. Csonka vagy összevont osztályu intézetekkel pedig a tanítóképzésnek különben is nehéz munkája sikerrel meg nem oldható.

51. §. A hitfelekezetek által fenntartott tanító- és tanítónőképző-

intézetek egy részének elhelyezése sok kívánni valót hagy. Ha a népoktatási törvény 27. és 28. szakaszaiban már az elemi népiskolák elhelyezésénél is megköveteli, hogy azok elegendő számú tágas, világos és könnyen szellőztethető tantermekkel legyenek ellátva, mennyivel szükségesebb, hogy ezen közegészségi és pedagógiai követelmények a tanítóképző-intézetekben megtartassanak és ily módon a tanítóknak ez irányban való nevelése a szemlélet és megszokás útján is elősegíttessék. Ezen szakasz b) pontjában foglalt követelmény szükséges azért, hogy a tanító- és tanítónképzőkben kötelezett gazdaság- és háztartástan gyakorlati tanítása lehetővé tétessék és hogy ilyen módon a tanító és tanítónő az elemi népiskola ismétlődő tanfolyamának a közéletre kiható tanítására képesíttessék.

A *d)* pont alatt foglalt követelmény, amely különben már az 1868:XXXVIII. t.-c. 13. §-ban is benfoglaltatik, itt határozottabb és a jelen törvényjavaslat intencióinak megfelelő alakban nyer kifejezést.

52. §. Ezen szakasz kiegészíti az 1868:XXXVIII. t.-c. 106. és 92. szakaszait, amelyek az állami tanítóképzők mellé internátust és köztartást rendelnek, azzal, hogy ez utóbbiak mellé is rendszerezíti az internátust, ami különben már most is tényleg megvan. A javaslat szerint az internátusokba való felvételt a tanári testület, a közoktatási minisztertől reá ruházott hatáskörben (ami bármikor visszavonható), teljes felelősség mellett, a kir. tanfelügyelő közrehatásával eszközli és a felvételtől a miniszternek jelentést tesz. Ezen intézkedés a felvételekből a központi adminisztráción lényegesen fog könnyíteni.

53. §. A képző-intézetekbe felvett tanulók fegyelmi ügyeit, illetőleg az intézetből való kizárásuk eseteit tárgyalja, az eddig követett gyakorlatnak megfelelően.

54. § A rendes tantárgyak felsorolásában csupán annyi módosítás van az 1868:XXXVIII. t.-c. 88. és 111. szakaszokkal szemben, hogy a fiúk és leányok intézeteire a jelen javaslat közös felsorolást tartalmaz, híven az utóbbi évtizedekben megállapodott azon felfogáshoz, hogy a két nem egy célú iskolában a tanulmányi rendnek lényegében azonosnak kell lennie s csupán a nemi különbségtől okvetlen megkívánt eltérések engedhetők meg; továbbá, hogy az „anyanyelv“ most más címen, mint „hazai más nyelv“, fakultatívvá van téve.

55. és 56. §. A képző-intézetek tantervét és a felekezeti intézetek tantervét a középiskolai törvény analógiája és az elemi népiskolákra vonatkozólag a jelen törvényjavaslat 13. §-ban kifejezett elvek szerint szabályozza.

57. §. Az 1868:XXXVIII. t.-c. 90. szakaszával azonos intézkedés.

A középiskolákról szóló 1883:XXX. t.-c. 31. szakaszával azonos intézkedés.

Egy képző-intézet tanári létszámának minimuma az érvényben lévő tanterv és ezen szakasz második bekezdésében irt rendelkezésekkel összhangban van megállapítva. Bár a pedagógiai szempontok s a tanári testület együttműködésének szükséges összhangja azt követelik, hogy a testület csupa rendes tanárokból legyen összeállítva és ez az állapot az, amelyre minden intézetnek a lehetőségig törekednie kell, mindazonáltal

a jelen javaslat megtartja az 1868:XXXVIII t.-c. 84. szakaszával analóg azon megengedő intézkedést, hogy egy intézet tanári karának legfeljebb két tagja segédtanári állásban lehet. Meg kellett ezt engedni azért, mert a képző-intézetekben sokféle gyakorlati tantárgy szerepel, amelyek tanítására a képesítés még ezidőszerint igen különböző módokon szerezhető meg és ezen tárgyaknak egyöntetűen elfoglalt rendes tanárok között való megosztását a gyakorlatban még mindezeideig megoldani nem sikerült.

Egy tanár köteles heti óraszámának maximuma a középiskolákról szóló 1883:XXX. t.-c. 32. §-ban megállapított mértékben van megszabva. Az igazgatóra minden esetben tíz óra van fölvéve, mivel a képző-intézetekkel kapcsolatos internátus és köztartás révén az igazgatónak jelentékeny mértékben részt kell vennie a növendékek közvetlen nevelésének munkájában. A gyakorló-iskola tanítója a rendes népiskolai tanító összes munkájára kell, hogy kötelezhető legyen.

Ezen §. két utolsó pontja a középiskolai törvény 32. §-nak két utolsó bekezdésével azonos intézkedéseket tartalmaz.

60. §. Az 1868:XXXVIII. t.-c. 97. szakaszához hasonló általános kijelentést tartalmaz. Az erre vonatkozó részletes intézkedések a Rendtartási Szabályzatban szoktak megállapítani.

61. §. Hazánknak minden fokozatu iskolájára nézve meg van már törvényesen állapítva az alkalmazható tanítószemélyzet minősítése (a népiskolákra az 1868:XXXVIII. t.-c. 133 §, felső nép- és polgári iskolákra ugyanazon t.-c. 103. §., középiskolákra az 1883:XXX. t.-c. 20. §.), még pedig mindenikben minden fenntartó hatóság iskoláira kiterjedő érvénnyel. Csupán a tanítóképző-intézetekre hiányzott eddig a megfelelő törvényes intézkedés.

Hogy az 1868:XXXVIII. t.-c. erről nem intézkedett, annak oka az, hogy akkor sem nálunk, sem a többi kulturállamban nem volt szervezve különleges képző-intézeti tanárképzés és képesítés. Azon t.-c. mégis úgy akarta a képző-intézetekben a megfelelő tanári testületet biztosítani, hogy nagyobb fizetést állapított meg számukra (85. §), mint az akkori középiskolai tanári fizetés volt.

Azóta az állam gondoskodott a saját képző-intézetei számára tanárok képzéséről és ez a szervezet — amely teljesen hazai kezdeményezés — a működése közben szerzett tapasztalatok szerint időnként módosítva, kielégítően bevált és eddigi eredményeivel följosogit arra a reményre, hogy sikeres szervezetté fog kialakulni, de ma még nem tekinthető annyira megállapodottnak, hogy az általános szabályozásnak kizárólagos alapjául lett volna vehető.

Ezért van, hogy a §. nem csupán az erre vonatkozó a) pont alatti képesítést fogadja el, hanem megállapít még háromfelét, mint az elfogadhatókat azok közül, amelyek a kifejtett gyakorlat szerint szokásban voltak.

Valamennyinek közös vonása, hogy a tanítói oklevél vagy az érettségi bizonyítvány megszerzése után 5 év múlva adja meg a képesítést, amely időt a jelöltnek részben igazolt sikerű főiskolai tanulmányokkal, részben tanítói gyakorlattal kell eltölteni. Öt évre terjed az az idő is, ami alatt a középiskolai tanárjelölt oklevelét megszerezheti; a képző-intézeti tanárnak sem munkaköre, sem javadalmazása nem állván a közép-

iskolai tanárának színvonala alatt, ennyi időt a képesítés keretétől meg kellett állapítani.

62., 63. és 64. §§. A képzőintézetek tanító személyzetének fegyelmi viszonyairól az 1868 : XXXVIII. t.-c. nem intézkedett, ellenben a közepiskolákról szóló 1883 : XXX. t.-c.-ben a tanárok fegyelmi viszonyaira vonatkozó elvi fontosságú intézkedések föl vannak véve. Ez utóbbi törvénycikknek 36., 37. és 40. §§-ban az állami tanárok fegyelmi ügyeire vonatkozó intézkedéseivel azonos rendelkezések vannak a jelen törvényjavaslat szóban levő §§-ba fölvéve.

65—67; 69—73. §§. (Képesítés.) Az egész javaslatnak nemcsak kulturális, de nemzeti szempontból is legfontosabb része a tanítók képezéséről szóló rendelkezés.

Magára a képesítő vizsgálatnak tagozására és arra, hogy a tanítói oklevél csak bizonyos ideig tartó gyakorlati működés után legyen megszerzhető, már az 1868. XXXVIII. t.-c.-ben (102. §.) is vannak utalások. Ebben a tekintetben a javaslat nem egészen új. Új azonban és a jelen törvényjavaslat erre vonatkozó rendelkezéseinek tulajdonképpeni súlypontja az, amely a tanítói oklevél kiadását és a végleges alkalmazásra való jogosultságot állami vizsgáló-bizottság előtt kiállandó képesítő szakvizsgálathoz (65 § b.) köti. (70. §.)

Ez is csak az elemi népiskolai tanító-képesítésben új. A többi tanítószemélyzetre nézve már megállapították törvényeink az állami képesítést: a polgáriskolai tanítókra már az 1868. XXXVIII. t.-c. 103. §-a, a középiskolai tanítókra az 1883. XXX. t.-c. 60. §-a.

De a népiskolai tanítókra is csak Magyarországon új ez az intézkedés: a többi kulturállamok, Belgium kivételével, csak állami képesítést ismernek minden fokozatú tanítóra nézve.

A külföldi államok tanítóképzését és képesítését a következőkben ismertetjük:

1. Ausztriában a képzés és a képesítés is teljesen az állam kezében van. Főkülönbség az egyes tanítóképzők közt csupán tannyelv tekintetében van, melyet — amennyiben külön tartományi törvények nem intézkednek — a tartományi iskolahatóság meghallgatásával és javaslatára a központi kormány állapít meg. A képzők négyeves tanfolyamának befejezése után minden intézetben szigorú vizsgálat tartatik minden tárgyból, a tartományi iskolahatóság egy küldöttjének elnöklete alatt. Az így nyert erettsegi bizonyítvány (Reifezeugniss) csak ideiglenesen jogosít segédtanítóságra vagy tanító-helyettesiségre. Végleges kinevezés csak a tanképesítő-bizonyítvány (Lehrerbefähigungs-Zeugniss) ad jogot. Ezt legalább két évi iskolai szolgálat után nyerhetni a vallás- és közoktatási miniszterium által kinevezett bizottság előtt tett vizsgálat alapján. A bizottság elnökét és tagjait főképen tanítóképző-intézeti igazgatók és tanárok, tanfelügyelők és jeles neptanítók közül választják. A vizsgálat székhelye az illető tartományok fővárosa. A bizottság hatóságilag elsősorban a tartományi iskolahatóság alatt áll.

2. Poroszországban a tanítóképzés szinten állami ügy. Egy hároméves előkészítő tanfolyam (Praeparandenanstalt), ugyancsak hároméves képző (Seminar) befejeztével tartják meg első sorban az elbocsátó vizs-

gálatot (Entlassungsprüfung), mely ideiglenes tanítóságra képesít. A jelöltnek legalább húsz évesnek kell lennie; a vizsgáló bizottság elnöke a kir. tartományi iskola-kollégium egy biztos, tagjai továbbá azon kerületi kormányoknak, melyben a képzőintézet van, egy küldöttje és a képző tantestülete; a kerületi tanfelügyelők is jelen lehetnek a vizsgálaton. Két, legfőlebb öt évi iskolai alkalmazás után szerezheti meg a jelölt a végleges tanítóképesítést. (Qualifikation für definitive Anstellung.) A vizsgáló bizottság összeállítása csak olyan, mint az előző vizsgálatnál, de a tartományi iskolahatóság jelöli ki a képzőintézetet, hol a vizsgálat tartandó.

3. Szászországban a hatéves képző tanfolyam végén tartják az első, tanítójelölti vizsgálatot (Schulamtkandidats-Prüfung), mely segéd-tanítóságra jogosít. A vizsgáló bizottság a legfőbb közoktatási hatóság biztosának elnöklete alatt a képző tantestülete. A második tiszti vizsgálat (Amtsprüfung, Wahlfähigkeits-Prüfung), három évi iskolai szolgálat után állható meg; a bizottság tagjai a legfőbb közoktatási hatóság egy biztos, mint elnök, a képző igazgatója, két képzőintézeti főtanító vagy más alkalmas tanferfiú; mindnyájukat a közoktatási miniszter nevezi ki. Hozzájuk járul a vallásoktatás szempontjából az illetékes egyházi főhatóság egy megbizottja.

4. Bajorországban a tanítóképzés 3 évi előkészítő és két évi rendszeres képzői tanfolyamát a záróvizsgálat (Seminars-Schlussprüfung, Abgangsprüfung) fejezi be, mely szintén segédtanítóságra jogosít. Négy évi iskolai szolgálat után következik a képesítő vizsgálat (Anstellungsprüfung), a tankerületi kormányhatóság székhelyén, külön bizottság előtt, melynek tagjai a kormánybiztos, mint elnök az egyházi hatóságnak egy küldöttje, a kerületi iskolahatóságnak egy tagja, egy képzőintézeti tanfelügyelő, egy kerületi népiskolai felügyelő és egy zene- és rajztanár. Ez a vizsgálat azonban csak ideiglenes tanítóságra képesít; öt vagy hat évi szolgálat mulva történik a kerületi kormány által a véglegesítés.

5. Würtenbergában az előkészítő tanfolyam két és a képzőtanfolyam három éves, ennek befejeztével tartják a tanítóképzőben a kormánybiztos elnöklete alatt az első szolgálati vizsgálatot (erste Dienstprüfung). A második vizsgálat külön bizottság előtt folyik az ország fővárosában; a jelölt csak két évi szolgálat után, s legalább 22 éves korában jelentkezhetik vizsgálatra, mely végleges tanítóságra képesít.

6. Badenben is kettős a vizsgálat. Az első a tanítójelölti, vagy távozási vizsgálat (Schulkandidats- v. Abiturienprüfung) a két évi előkészítő és három évi képző tanfolyam végén, a tantestület, mint vizsgáló bizottság előtt és a felsőbb iskolai hatóság egy tagjának elnöklete alatt. A második tiszti vizsgálat (Dienstprüfung) legalább három, legfeljebb hat évi iskolai szolgálat után folyik külön országos bizottság előtt.

7. A hesseni nagyhercegségben, melynek iskolaügye régóta irányadó Németországban, elvszerű rendje miatt, hasonlóképpen két éves az előkészítő és három éves a képző tanfolyam. A végvizsgálatot (Entlassungs v. Seminarprüfung) a képzőintézetben tartják a kormánybiztosnak elnöklete alatt. Két évi gyakorlat után következik a második vizs-

gálat (Schluss- vagy Definitorialprüfung), mely a tulajdonképpeni képesítő vizsgálat. Ez külön vizsgáló bizottság előtt folyik; tagjai a miniszteri tanügyi osztálynak tagjai és a tanítóképzők igazgatói, mint állandó tagok, azokivül egyes tárgyakra külön kinevezett kiváló szakferfiak. A vallástani vizsgálatához az egyházi főhatóságok is küldenek biztost. Van azonfelül még egy harmadik bővített (erweiterte) főtanítói vizsgálat, mely egyuttal a népiskolai igazgatóságra és tanfelügyelőségre képesít, ezt ugyanazon bizottság tartja, mint az előbbeni vizsgálatot.

8. Németország főbb államainak ezen vizsgálati rendje alapján megalálható a kisebb államok intézkedéseiben is; még a hansavárosok sem elégednek meg az általuk fenntartott, közvetlen ellenőrzés alatt álló tanítóképzők tanulmányi végvizsgálatával, hanem mindenképp megkövetelik még két-három évi iskolai szolgálat után a tulajdonképpeni tisztí képesítő vizsgálatot.

9. A francia tanítóképesítés háromfokú vizsgálat alapján történik. Az elsőre (brevet élémentaire) 16. éves korban jelentkezhetni; ez tulajdonképpen a három éves tanítóképző-intézeti felvételhez kívánatos versenyvizsgálatra jogosít, de segédtanítóságra is. A második vizsgálatra (brevet supérieur), az elemi brevet alapján, 18 éves korban a harmadikra, mely a végleges szakvizsgálat (certificat d'apitude pedagogique) csak huszonegy éves korban és legalább két évi iskolai szolgálat után jelentkezhetik a jelölt. A vizsgáló bizottság székhelye a megye fővárosa (cheff-lien de département), tagjait a kerületi főigazgató (recteur d'académie) nevezi ki a kerületi tanfelügyelő ajánlatára. Az első két bizottság hét-hét tagból áll; mindenik maga választja elnökét és jegyzőjét. Két tagja szükségképp népiskolai tanfelügyelő, a többiek népoktatási vagy közép- és főiskolai tanferfiak közül választandók. A harmadik szakvizsgálati bizottságnak elnöke maga a kerületi főfelügyelő és tíz tagból áll, népiskolai tanferfiak közül választva; ha van a kerületben kisdudóvi tanfelügyelő, az hivatalból szintén tagja a bizottságnak.

10. Míg Németországban ha felekezeti is a tanítóképző, az mégis állami intézet, Ausztriában és Franciaországban pedig állami és nem felekezeti, addig Belgiumban az állami és nem felekezeti tanítóképzők mellett vannak magános, felekezeti (egyházi) tanítóképzők is; mindenkinek tanfolyama (1896 óta) négy éves. A politikai pártok, klerikálisok áldatlan versengése okozta, hogy az első belga népiskolai törvény (1842) elvszerű határozata, mely csak állami bizottság előtt tett vizsgálat alapján adta meg a tanítóképesítést, később negyven év múlva (1884). oda módosul, hogy a tanítói állás elérhető akár nyilvános, azaz felügyelet alatt álló képzőintézetben, akár a kormány által kinevezett vizsgáló bizottság előtt kiállott vizsgálat alapján.

11. Hollandiában hasonló ugyan a pártok versengése, azonban a nép politikai józansága mind a mai napig fenn tudta tartani első (1806) törvényük határozott intézkedését, mely szerint minden tanítás az országban, a házi magánoktatás is, állami bizottság előtt tett vizsgálaton nyert képesítéshez van fűzve. Az ily vizsgálatok helyei Amsterdam és a többi tartományi főváros; a bizottságok tagjai a tartományi főfelügyelő és négy kerületi tanfelügyelő. Az első tanítói vizsgálatra, megfelelő előké-

szület vagy képzői tanfolyam után a 18-ik év betöltésével jelentkezhetni; két évi nyilvános vagy magános iskolai szolgálat után következik a magasabb főtanítói vizsgálat.

12. Szorosabb kapcsolatban áll történeti okoknál fogva az egyházi éleettel az iskolaügy a három északi germán népnél, de egyúttal biztosított is az állam közreműködése vezetésében s különösen a tanítóképesítésben Dániában, 18 éves korában lép az ifjú a három évfolyamú képzőintézetbe. A második év végével teszi első vizsgálatát, a harmadik év tanulmánya kiválóan a szakképzésnek van szentelve; rá két évi iskolai szolgálat következik s azután a tiszti szakvizsgálat. A vizsgálatot a miniszter kijelölése szerint a tanítóképzők helyén, vagy közelében tartják; vizsgálók a képzők tanárai és külön három-három évre kinevezett cenzorok, akik közül minden tárgy vizsgálatánál a képzőtanáron kívül legalább még kettőnek kell jelen lenni. Azonfelül az írásbeli dolgozatok tárgyát az egyidejű összes tanítóképesítőkre nézve ugyanazokat a közzoktatási kormány állapítja meg.

13. Svédországban a négyéves tanfolyamu képzőbe 16 éves korában lép az ifjú; az első két év befejezte után vizsgálattal oklevelet nyerhet kisdedikolákra: az egész tanfolyam végeztével szigorú vizsgálatot téven, tanítói oklevet kap. Második vizsgálat tehát nincs, azonban minden egyes tanítóállás betöltésénél a helyi iskolatanács megköveteli, hogy a folyamodó okleveles tanító is mindazon tárgyak tanításából, melyek a tanterv szerint tanítandók, külön nyilvános próbát tegyen, s e próba eredményéről jegyzőkönyv vésztetik fel.

14. Norvégiában a tanító-képzőbe 18 éves korban léphetni a felvételi vizsga alapján; a tanfolyam két éves. A tanító-vizsgálat kétféle és fokozatu. Az alsó a népiskola legalsóbb osztályainak (7—10 éves gyermekeknek) tanítására képesít, a felsőbb a magasabb osztályokra. Az alsó képesítőnek elméleti része tulajdonképpen azonos a képzőintézet felvételi vizsgálatával, a magasabbnak elméleti része a képzők végvizsgálata. A gyakorlati rész mindig egy évre később tehető le, megfelelő iskolai szolgálat után.

15. A pyrenaei félsziget román népeinek iskolája is felekezeti jellegű, mindkét országban ugyanis államegyház van. Portugáliában 16 éves korában léphet a növendék a hároméves tanfolyamu képzőbe, külön vizsgálat alapján. Az első év végeztével előzetes vizsgálatot tartanak, a második és harmadik év végeztével a képesítő vizsgálatot külön kerületi bizottság előtt. Aki legalább jó eredménnyel végzi, teljes képesítést nyer; az elégséges eredmény csak két évi gyakorlati szolgálatra jogosít, azután új vizsgálatra kell jelentkezni.

16. Spanyolországban hasonlóképpen fölvételi vizsgálatot követelnek a tanítóképzőbe lépéskor; a kezdőtanfolyam szintén hároméves. A tanítóképesítés két fokú; az alsó fokot egyévi képzés után szerezheti meg legalább 17 éves korban, a felső fokot csak a képzőintézet teljes elvégzése után.

17. Olaszországban a tanítóképzés és előkészítő (scuole complementari) és a tulajdonképeni képzős (scuole normali) intézetekben történik;

mindenik hároméves tanfolyamu. Az elbocsátó vizsgálatra a tanuló csak 18. éve betöltével jelentkezhetik huszonkét éves koráig, az olasz tanító azonban csak évről-évre neveztetik ki huszonkét éves korában két évre, majd ennek elteltével hat évre s csak azután számíthat, ha beválik elethossziglani, kinevezésre.

18. Schweiz huszonöt kantonja közül csak tizenhatban van állami tanítóképző; de akár van vagy nincs, mindenik csupán országos vizsgálat alapján ad a maga területére tanítói képesítést (Patent bdedet), más kanton ilyenmű képesítést is csak esetről-esetre a maga szabályzata értelmében fogadott el. Minden ily vizsgálat az országos iskolahatóság által kinevezett bizottság előtt folyik, sőt Bern kanton egyenesen úgy rendelkezik, hogy minden bizottsági tagnak, aki esetleg tanítóképző-intezeti tanár minden egyes esetben, valahányszor intézetének valamely tanítványa jelentkezik vizsgálatra, ki kell lépnie a bizottságból. A képesítés általában, főképp a francia kantonokban kettős: van tanulmányi képesítés (brvet de connaissances), mely csupán iskolai gyakorlatra (stge) jogosít, s másodsorban már egy-két évi iskolai gyakorlat után nyerendő tisztí képesítés (brevet d'aptitude pedagogique); de van (p. Valais kantonban) három rendbeli képesítés is előzetes, egy évre, ideiglenes négy évre szóló, és csak öt évi iskolai szolgálat után nyerhető a végleges képesítés. Legelterjedtebb különben kivált a német kantonokban az az eljárás, hogy egyrészt a vizsgálat jobb-rosszabb eredménye szerint adnak 1—5 évre előzetes képesítést; s azután a tisztí képesítés maga is csak időszakos 3—8 évre szóló. Az időszak lefolyásával a képesítés minden esetben megújítandó vagy új vizsgálat vagy esetleg jeles tanítói működés alapján; csupán néhány kantonban (Aargau, Freiburg) elégszenek meg kétszeri megújítással, aztán végleges is, úgy mint a többi tisztviselői állás, csak meghatározott időszakra szól (6 évre Bern, Zürich és Solothurn, 5 évre Bazel-vidéke, 8 évre Schaffhausen kantonokban) s ennek lefolyása után, mindenki új választás alá esik.

19. Végére jutottak a szigetország sajtáságos intézményei, melyekben a gyakorlati szükségletek és elméleti tekintetek az egyéni érvényesítésnek és a közérdeknek követelményei egyaránt jutnak kifejezésre. A tanítóképzés Angliában inastanítóságon (pupil-teacher) kezdődhetik; tizenöt éves korában kezd meg fölveteli vizsgálat alapján az ifju (1900 óta) hároméves, azelőtt négyéves tanfolyamát, melyben iskolai gyakorlat mellett továbbképző oktatásban részesül. Minden évben vizsgálatot állván az állami felügyelő előtt, a harmadik év végén teszi azt a vizsgálatot, melynek alapján képzőintézetbe léphet (mint „Kings Scholar“), hol egy vagy két évig tanul, kiválóbbak azonban még egy harmadik évet is szentelhetnek a tanulmánynak; vagy pedig segédtanító (assistant teacher) lehet. Majd egy évi gyakorlat után a tanfelügyelő ajánlatára ideiglenesen elismert tanítósághoz juhat, de csakis huszonhat éves koraig, ha jól végzi tisztét. Vizsgált, elismert tanítóvá (certificated teacher) csak kétszeri vizsgálat alapján válhatni. Első vizsgálatot tehet, aki vagy egy évig képzőintézetben tanult, vagy két éven át mint segédtanító működött; s ezek egy év mulva második vizsgálatot tesznek. Azonban csak egy harmadik vizsgálat, melyet mindenesetre egy évi gyakorlatnak kell

megelőznie, adja meg a teljes képesítést (a parchment certificate). Mind e vizsgálatok államiak s a kir. tanfelügyelők közreműködésével tartatnak.

A tanítóképesítést tehát Európa majd minden civilizált államában (Romániában is) az állam adja. A természetes magyarázata ezen már általánosan érvényesülő törvénynek az, hogy a tanítói hivatal szintén közszolgálati jelleggel bír és az ilyen hivatalra az államnak kell megadnia az alkalmazási jogosultságot. A tanítók testülete az állam kulturális érdekeinek a művelője. A nemzeti kultúra pedig egyik legfontosabb tényezője az állam erejének és fejlődő képességének. Azért kiváló állami érdek, hogy ezen kultúra művelőinek erre alkalmas voltáról az állam teljes biztosítékot nyerjen.

Ez a biztosíték Magyarországon a népoktatás körében igen fogyatékos mértékben van meg. Tanítóképzésünk tulnyomóan a hitfelekezetek kezében van. U. i. 48 tanítóképző közül 30, továbbá a 27 tanítónőképző közül 20 felekezeti jellegű. A felekezeti tanítóképző-intézetek közül 11 róm. kath., 5 g. kath., 4 g. kel., 6 ágostai, 3 ev. ref. és 1 izr. A róm. kath. tanítóképzők mind magyar tannyelvűek. A g. kath. tanítóképzők közül 2 magyar, 2 oláh-magyar és 1 oláh; a g. keletiek közül 2 oláh, 2 szerb; az ág. hitv. ev. közül 5 magyar, 1 német; az ev. ref. 3 mind magyar, ugyszintén az izraelita képző is magyar tannyelvű. A felekezeti tanítónő-képzők közül a 18. róm. kath. mind magyar tannyelvű; az 1 g. kel. szerb; az 1 ev. ref. magyar tannyelvű. Az 1901/2. tanévben képesített 2549 tanító és tanítónő közül 1598, azaz 63 százalék felekezeti képzőkben nyert képesítést.

A multban az arány még kedvezőtlenebb volt. Ilyen arányban töltik be az állami életerő nélkülözhetetlen műhelyeit: a nemzeti közművelődés hivatalait olyanok, kiknek erre alkalmas voltak megállapítására az államnak semminemű vagy csak igen korlátolt ingerenciája van.

Ha ez már kulturális szempontból is tarthatatlan állapot, annál inkább azzá teszi az a megállapítható tény, hogy az 1879. XVIII. t.-c., ámbár a magyar nyelv tanítását minden népoktatási intézetben elrendeli és egyuttal megtiltja, hogy 1883-tól kezdve a magyar nyelvet oktató képességgel nem bíró tanítók akár alkalmazhatók, akár alkalmazásukban meghagyhatók legyenek, mégis az 1901/02. tanévben, tehát 22 évvel a törvény meghozatala után még mindig 1597 magyarul nem tudó tanító volt alkalmazva felekezeti iskolákban, s ezek miatt 1340 iskolában a magyar nyelv egyáltalán nem tanított.

Aki a nemzeti közművelődésnek aktív tényezője akar lenni, azt már a természetes ösztön is rá kellene, hogy bírja legalább arra, hogy az állam nyelvét elsajátítsa. De ha még az 1879 óta fennálló törvény sem tudta igen sok esetben a hatását ilyen értelemben érvényesíteni, akkor valóban elérkezett az ideje annak, hogy az állam a teljes sikert biztosító intézkedést állapítson meg ezen cél érdekében. De nemcsak a magyar nyelvtanítás sikerének a biztosítása, hanem egyáltalán a tanítóképzés színvonalának az emelése és főleg a tanítónői pályát már-már aggasztó mérvben előzőnlő létszám apasztása megköveteli, hogy tanítóképesítés az állam és a népoktatás érdekeit az eddiginél jobban biztosító módon szabályoztassék.

Eddig az állam a felekezeti tanítóképesítésre annyiban gyakorol befolyást, hogy a 28 róm. kath., 4 g. kath. és 1 izraelita tanító-, tanítónőképző-intézet képesítő vizsgálatán a kir. tanfelügyelő jelen van, arra befolyást gyakorol és a tanítói oklevelek a kir. tanfelügyelő aláírásával adatnak ki. A kizárólag nem magyar tannyelvű 7 felekezeti tanítóképző-intézetben a tanítóképző vizsgálatok az 1879: XVIII. t.-cikk 6. §-a alapján a tanfelügyelőnek, vagy a közoktatásügyi miniszter által kinevezett helyettesének jelenlétében és részvételével tartatnak meg és a képesítő oklevelek csak általa is aláírva adhatók ki. A kir. tanfelügyelő az aláírást megtagadhatja s ez ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez lehet felfolyamodni. Ellenben az 5 ágostai és 2 ev. ref. felekezeti tanítóképesítésre sem közvetve, sem közvetlenül befolyást nem gyakorol.

A fennebb kifejtett indokokból szükséges tenát, hogy az állam azon jogot, amelyet most a róm. és gör. kath., az izraelita és az 1879: XVIII. t.-cikk alapján a nem magyar tannyelvű felekezeti tanítóképző-intézetekben a tanítóképesítésre gyakorol, az összes nem állami tanító- és tanítónőképző-intézetekre fokozottabb mérvben (mert az eddigi befolyás a kívánt sikert nem biztosította) kiterjesztve és egységes irányban gyakorolja.

A jelen javaslat a tanítói oklevél kiadását és a végleges alkalmazhatóság megadását állami vizsgáló-bizottság kizárólagos hatáskörébe utalja, amely előtt magyar nyelven leteendő vizsgálatban a szorosabb értelemben vett szaktárgyak mellett a hit- és erkölcsstan és a nemzeti műveltség főalkotó elemeit tevő tárgyak is helyet foglalnak (70. §.).

Vizsont: amidőn a jelen törvényjavaslat az állam érdekében a leirt határozott biztosítékot megállapítja, másfelől gondosan ügyel arra, hogy a felekezeti érdekek és jogok is megtalálják a maguk biztosítékait és hogy a felekezeteknek, mint iskolafentartóknak hatáskörük ne érintessék nagyobb mértékben, mint amennyire éppen azon cél érdekében elkerülhetetlen. Nevezetesen:

a) Érintetlenül hagyja a hitfelekezeteknek, az 1868: XXXVIII. t.-cikk 13. §-ában megállapított azon jogát, hogy tanító- és tanítónőképző-intézeteket állíthatnak és tarthatnak fenn, ugyanolyan feltételek alatt, amilyeneket a hivatkozott t.-cikk 13. §-a is megállapított (74. §. L. ennek indokolását is).

b) A képző-intézeti tanfolyamot bezáró alapvizsgálatot, amelynek célja annak a megállapítása, hogy a jelölt az egész tanfolyamot sikerrel tanulmányozta (65. §-a), amelyik tehát analog természetű a középiskolák erettségi vizsgálatával, a javaslat meghagyja az illető intézet hatóságának és tanári testületének hatáskörében s ezzel szemben csupán az ellenőrzés jogát állapítja meg a kormány számára (67. §), még pedig egészen azonos módon, amint ez az analog erettségi vizsgálatra nézve a Középiskolai Törvényben meg van állapítva (1883. XXX. t.-cikk 23. és 24. §§.).

c) A tanképesítő szakvizsgálat felvételére rendelt állami vizsgáló-bizottság szervezete a 71. §-ban a felekezeti érdekek messzemenő méltánylásával van megállapítva.

A tanítóképesítésnek itt tervezett új rendje az eddigi állapottal szemben a felekezetekre nézve nem volna jogfosztásnak tekinthető, hanem ellenkezőleg meglévő joguk értéke emelésének, mert a képesítés jelenlegi módja mellett az állami és nem állami képezdék képesítésének egyenjogúságát és egyenértékét a gyakorlatban fentartani alig volna lehetséges; ebből a szempontból a képesítő vizsgának új hathatós garanciákkal való felruházása elkerülhetetlenül szükséges, annál inkább, mert e törvényjavaslat 76. §-a egyidejűleg a tanítók oklevelét az érettségi bizonyítvánnyal egyenértékűnek nyilvánítja.

Visszatérve a képesítő vizsgálatnak a tagozására és arra, hogy a végleges képesítés és a tanfolyam elvégzése közé bizonyos ideig tartó gyakorlati működés essék, rá kell mutatnunk arra, hogy már az 1868: XXXVIII. t.-cikk 102. §-a úgy intézkedett, hogy „A tanfolyam bevégezése után egy évre, de legfőlegbb két év eltelte alatt, amely időt gyakorlati tanítással töltheti a tanuló“, köteles képesítő vizsgálatra állani. 1881-ben, midőn a tanfolyam 4 évesre bővült, éppen a gyakorlatra szánt év vonatott be a tanfolyam 4-ik évéül, s így került a képesítő vizsgálat közvetlenül a tanfolyam végére. A javaslat most visszaállítja a szakképesítő vizsgálatot megelőző gyakorlati időt, még pedig kötelezően gyakorlati működésben eltöltendőnek rendeli azt (72. §.). Mert a gyakorlati működés az igazi próbája az alkalmazhatóságnak; mert a tanfolyamon szerzett, de ott még bensőleg eléggé föl nem dolgozott, nagyobb részben elméleti ismeretek a gyakorlati működésben válnak a jelöltnek igazán sajátjaivá, s a gyakorlatra vonatkoztatva kerülnek helyes megvilágításba; és végül, mert a még hátralevő vizsgálat arra ösztönzi a jelöltet, hogy teljes erejéből tudatosan törekedjék arra, hogy elméleti és gyakorlati ismereteiből egy séges tanítói felfogást alkosson magának. Ezért a gyakorlati működés közbeiktatásának a helyességéről a hazai szakkörök már régen megérlelt egységes megállapodásra jutottak, amint ez többek között a Millemiumi Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus határozataiból is kifejezésre is jutott. A hazai gyakorlatban érvényesítve van már ez a középiskolai tanárok képesítésében (1883: XXX. t.-c. 61. §. 3.) A többi kulturállam legtöbbszörében pedig ez a rendszer van elfogadva a tanítók képesítésében.

A tanfolyamon kívül a gyakorlaton is keresztülment jelöltekkel szemben a szakképesítő vizsgálat magasabb színvonalon lesz fenntartható. S még inkább azért, hogy azon nem szerepel a tanfolyamnak valamennyi tárgya s így a zsufoltság nyomásától szabad lesz. A többi tárgyak a tanfolyamot záró vizsgálaton fognak előfordulni és azért kellett azt meghagyni és a képesítő vizsgálat alkotórészeként annak első tagozatául fölvenni.

Emellett megmarad ezen záróvizsgálatnak az a rendeltetése is, hogy az egész tanfolyam tanulmányi sikerét bizonyítsa, amelyik nélkül még az ideiglenes alkalmazás sem engedhető meg. Viszont az, hogy a tanfolyamot végzett, de nem okleveles jelöltek ideiglenesen, vagy segéd-tanítói állásokra legfeljebb két évig alkalmazhatók legyenek (9. §.); már az 1868: XXXVIII. t.-c. 139. §-a is engedi.

Az alapvizsgálatot tett tanítójelöltek ideiglenes, vagy segéd-tanítói

alkalmazást nyerhetnek az állami elemi népiskoláknál, továbbá főleg a több tanítóval bíró községi és felekezeti népiskoláknál, ahol a két évi tanítási gyakorlat a tanító-képzés színvonalát a mostani rendszernél, amidőn a 18—19 éves ifju, leány a képzőből kikerülve azonnal rendes tanító, illetve tanítónővé lehetett, — bizonyára lényegesen fogja emelni.

68. §. Ebben a §-ban fentartatik a magánuton készülőknek az 1868 : XXXVIII. t.-cikk 133. §-ban adott azon jog, hogy tanítóképesítő vizsgálatot telessenek, de mindazonáltal, bizonyos korlátozással, amely főleg a tanítónői tulprodukcióban találja indító okát.

74. szakasz. Ámbár az 1868 : XXXVIII. t.-c. ilyen irányban nem rendelkezik, az állami költségvetésben mégis van már bizonyos összeg (1893. évre 25.000 korona) felvéve felekezeti tanítóképzők állami segélyezésére. Az ebből eredő viszonylatok szabályozásának elvi szempontjai vannak ezen szakaszban megállapítva, a középiskolai törvény analogiájára, míg a részletes szabályozás minden egyes esetben az itt megállapított elvek szem előtti tartásával kötetendő szerződésbe lesz belefoglalandó.

Az államsegély nem oktrojálható, hanem csak az illető fenntartó hatóság kérésére és csak attól elfogadva adható.

A kötetendő szerződésnek itt megállapított alapelve: az egyenlő méltányosság mindkét szerződő fél irányában. Nevezetesen:

az iskola fölötti közvetlen rendelkezés azt a szerződő felet illeti, amelyik a fenntartási költségekből nagyobb részt visel (e. pont); megszítani a rendelkezési jogot nem lehet, mert egy iskola nem lehet egyidejűleg kétféle igazgatás alatt.

Ezzel szemben is megmarad a kisebb terhet viselő félnek az a joga, hogy maga alkalmazza az általa javadalmazott tanárokat (d. pont); az iskolafenntartó vagyon tulajdonjogát a szerződés nem érinti (b. pont).

Ezek a pontozatok különben azonosak a Középiskolákról szóló 1883 : XXX. t.-c. 47. szakaszának a) c) d) e) pontjaival.

Ugyanennek b) pontjával azonos a jelen szakasz a) pontja.

75. szakasz. Ezen szakasz az állami főfelügyelet gyakorlására vonatkozólag az 1868 : XXXVIII. t.-cikk 14. szakaszában és az 1870 : XXVIII. t.-cikk 4. szakaszában kimondott alapelvek megfelelő, továbbá az 1883 : XXX. t.-cikk 50. és 51. szakaszaival analog és a kisedővásról szóló 1891 : XV. t.-c. 41. szakaszával teljesen azonos intézkedéseket tartalmaz.

76. szakasz. Minthogy a jelen törvényjavaslat a tanítóképzés színvonalát kétségtelenül jelentékenyen emelni fogja, teljesen indokoltnak és közérdekben fekvőnek tartom, hogy az új törvény alapján nyrendő tanítói oklevél a köztisztviselők minősítéséről szóló 1893 : I. t.-c. tekintetében a középiskolai (gimnáziumi, reáliskolai) érettségi bizonyítvánnyal egyenlő értékűnek tekintessék.

A szaktanácskozmány.

A napilapok részletes tudósításokat közöltek azon két szaktanácskozmányról, amely az új népoktatási törvényjavaslat informatív tárgyalása végett lefolyt. A Nemzeti Iskola is részletesen közölte a tárgyalás menetét a június 4-iki és 11-iki számában. Ez a körülmény fölment attól, hogy közöljük akár az egyiknek (a kulturpolitikainak), akár a másiknak (pedagógiaiainak) leírását. Csupán annyit említünk meg, hogy a törvényjavaslat kiállotta mindkettőn a tűzpróbát, különösen a nemzetiségi egyházfők támadásait. Sajnos, a katolikus egyház részéről is erős támadásokban volt része. Azonban e támadásokat a magyar kulturpolitikuskok s ami különösen fontos, az ev. ref. egyházfők nagy eréllyel és sikerrel verték vissza s az állami és nemzeti érdekek fényes diadalt arattak. A tanácskozás eredménye a *magyar nyelvről szóló intézkedések kiszélesítése* lett. Ugyanis a miniszter az általános tárgyalás befejezésekor tartott beszédében két ügyben tett engedményeket s mindakettő a magyar nyelvet illeti. Az egyik a következő:

„Azok között a javaslatok között, amelyeket különösen figyelembe veendőnek tartok és amelyekkel mindenesetre foglalkozni szándékszom, már most kell, hogy kiemeljem Bogdanovics Lucián budai szerb püspök ő méltóságának *az ismétlő-iskolák tanítási nyelvére* vonatkozólag tett azon indítványát, hogy *itt a magyar nyelv teljesen érvényre emeltessék*, vagyis, hogy azokban a tanítás nyelve magyarrá tétessék. Köszönettel fogadom ezt az indítványt annyival is inkább, mert ezzel a kérdéssel az előkészítés stádiumában már eddig is foglalkoztam.“

A másik kijelentése a képesítő vizsgálatok és a tanítóképzés nyelvéről szól:

„Belátom, és elismerem, hogy maga a rendelkezés, hogy a képesítő vizsgálaton a tantárgyak nagyobb része magyarul kérdeztetik, *szükségessé fogja tenni, hogy a képezdében már magánál a tantárgyak tanításánál érvényesüljön a magyar tannyelv*. S erre vonatkozólag a Nyegre László, Fináczy Ernő és Beöthy Zsolt által mondottakat nagyon megszivlelendőknek, figyelemre méltóknak tartom s mindenesetre megfontolás tárgyává teszem, hogy ezt a két követelményt: a képezdek tannyelvét s a képesítő vizsgálaton alkalmazandó nyelv kérdését mikép hozzuk teljes összhangba.

A tanítóképzésről szóló negyedik fejezet részletes tárgyalásakor a következő felszólalások történtek:

Komlóssy Ferenc internátusok felállítását követeli. A magyar nyelv érvényesülése szempontjából mondassék ki, hogy minden képzőben a tanítás nyelve magyar.

Dr. Kovács Fános: Nem szándékozik belemélyedni a részletekbe, csupán 3 dologgal kíván foglalkozni, amelyeket fontosoknak tart, előre bocsátván, hogy magát az egész fejezetet örömmel üdvözli, mint az egész magyarországi tanítóképzésre kiterjedő organikus rendezést, s örömmel üdvözli irányzatáért is, amelyben kartársai: a tanítóképző tanárok a saját óhajtaik megvalósulását látják.

Az első dolgot, amivel foglalkozni akar, csak fölemlíti, mert az általános vita már jó részben ekörül forgott, de fontossága miatt még sem hallgathat róla, s ez az, hogy az *állami képesítő vizsgálat föltétlenül és kizárólagosan magyar nyelvű legyen*. Az általános vita hangulata után nem látja szükségesnek ezt indokolni; a maga nézetét megtalálja Beöthy Zsolt fejtegetéseiben, hogy t. i. ez a minimuma annak, ameddig el lehet és el kell menni. A közvélemény, amelyik az államosítás irányában kifejlődött, nem volt egyöntetű, sokféle átmenete van radikális irányban, egész az iskolák teljes államosításáig, de ebben a részében teljesen egyöntetű volt; a tanítók állami képesítését még a legmérsékeltebb elemek is kívánták. De azt állíthatja, hogy a legmérsékeltebbek sem képzelték, hogy az állami képesítő vizsgálat Magyarországon más lehessen, mint kizárólag magyar nyelvű. És hogy még ürügy se lehessen arra, hogy ott idegen szó hangozzék el, azért a hittan törlendő az állami vizsgálat tárgyai közül, mert különben sem odavaló.

A második, amivel foglalkozni kíván, kartársainak *anyagi helyzete*, amiről a tervezetben semmi említés nincs. Pedig, hogy legalább annyi legyen, amennyi a középiskolai törvényben, hogy, t. i. a tanárok élet-hosszigan alkalmazandók, rendes évi fizetés és nyugdíj biztosítandó számukra, ezt szükségessé teszik a tényleg meglevő szomorú állapotok. 1893. óta Magyarországon már a legutolsó puszta iskola tanítójának is van quinquenniuma, ellenben vannak képzőintézetek, ahol a tanárok ha 30—40 évig szolgálnak is, ugyanazzal a nem nagyon fényes tőzsfizetéssel végzik, amivel kezdték, minden tanítónak van nálunk nyugdíja, de több képzőintézet tanárainak nincs, bár az állam már régen megalakította egy humanus törvényben a nem állami tanárok nyugdíjintézetét. Egy elfordult esetben a kultuszminiszterum döntése szerint azért nem voltak a tanárok fölvehetőek ebbe a nyugdíjintézetbe, mert az intézet fennállása nincs biztosítva. Tehát ilyen helyen nemcsak a tanárok és családjaik existentiája nincsen biztosítva, hanem maga az intézet is a lét és nemlét kérdése elé állítatik minden püspökváltozáskor (közbeszólások: Kassa).

Egy kicsiségre híja föl még az értekezet figyelmét, amelyik a multban súlyos következményekkel járt. Az egy intézet tanári státusát megállapító 59. §-ban az áll, hogy a 7 tanár közül 2 lehet segédtanár. Az indokolás erre azt mondja, hogy a helyes állapot az, hogy csupa rendes tanárokból álljon a status, de tekintettel a sokféle tárgyra, amelyek nem mindig oszthatók be kvalifikált tanároknak, megenged mégis legfennebb 2 segédtanárt. Ez volna a kultuszminiszteri értelmezés. De ezzel szembe kerül aztán a pénzügyminiszteri értelmezés, amelyik ebből a megengedésből normativumot csinál, aminek eredménye az, hogy ma a tanárok egy harmada segédtanár, s ebben a minőségben szolgál 6—8 évig; tul van a 30-on s már családos ember, amikor r. tanárrá lesz, s csak onnan kezdve jön bele a quinquenniumos emelkedésbe. Hogy ez nyilvánvaló anomalia, arra nézve egy ténybeli bizonyítékot hoz föl. A mult évben az előbbi kormány fizetési törv. javaslatának tárgyalásakor a képviselőház pénzügyi bizottsága bár kimondotta, hogy statusrendezési kérésekkel nem foglalkozik s az ilyeneket

a limine elutasította, mégis a képzőintézeti tanárokkal kivételt tett, s a bizottság a pénzügyminiszter hozzájárulásával kimondotta, hogy itt a helyzet kivételesen abnormis s azért jelentésébe fölvette, hogy 66 segédi állás 5 év alatt rendessé szervezendő át. Kéri a pénzügyminiszterium jelenlevő képviselőjét, hogy adandó alkalommal ezen pontot az indokolás szerint értelmezze

A harmadik kérdés, amellyel foglalkozni kíván, a *képzőintézetek felügyelete*. Itt ismerteti az egyesület állásfoglalását a külön szakfelügyelet mellett, amelyet kvalifikált főigazgatók gyakorolnának. Hozzáteszi, hogy ebben az egy kérdésben nem ért egyet kartársi többségével, mert nem tartja kívánatosnak, hogy a népiskolák és a tanítóképzők felügyelete elválasztassék. De erről az állásponttól *a tanfelügyelőkkel szemben vetődik fel a qualificatio kérdése*. Kifejti, különösen pszichológiai szempontból annak hátrányát, hogyha a felügyelő qualificatioja alsóbbrendű mint a felügyeltké. Tudja, hogy a kérdés nem könnyű, még az irodalomban sincs tisztázva, bár épen a tervezet előadója Halász Ferenc vitte volt mint paedagogus a kérdést irodalmi tere. De aki a Népoktatási Törvény revíziójának sokkal nehezebb kérdését is a megoldás elé vitte, annak ez a kisebb kérdés is sikerülni fog. Ajánlja a miniszter figyelmébe ezen kérdés rendezését, esetleg egy későbbi külön törvényben.

Némethy Károly miniszteri tanácsos stiláris módosításokat ajánl.

Várossy Gyula székesfehérvári püspök attól tart, hogy az állami segítség révén lassanként elveszik a felekezetektől a tanítóképzést.

Elnök megjegyzi, hogy a törvényjavaslat-tervezetbe a középiskolák jelenleg érvényben levő állami segélyezésére vonatkozó szabályokat vették át és alkalmazzák a tanítóképző-intézetekre.

Steinberger Ferenc prelátus a fegyelmi vétségek közé akarja felvételni, ha valamelyik tanító, vagy tanár a valláserkölcsei nevelést veszélyeztető tanokat hirdet.

Finácsy Ernő egyetemi tanár több stiláris módosítást tesz. Ezek között a tanítványok fegyelmi büntetésének mértékére nézve azt indítványozza, hogy a kizárásnak három fok legyen, u. m.: 1. abból a tanintézetből, amelyben az illető tanul; 2. az összes hasonló intézetekből; 3. az összes hazai iskolákból és tanintézetekből történjék a kizárás a vétség súlyosságához mérten. A tanítóképző tanárok képesítéséről szóló 61. §. első bekezdéséhez a következő módosítást ajánlja: „*Addig is míg a tanítóképző-intézeti tanárok képzése külön törvényben rendezve lesz, tanítóképző tanárokként csak azok alkalmazhatók*“: (következik a §. negy. pontja).

Kozma Ferenc tanfelügyelő szerint leghelyesebb volna nemcsak az állami képesítés, de az állami képzés kimondása. De egyelőre megelégszik a mostani javaslatban foglalt haladással. A nevelési tárgyak közé óhajtja az oktatótant és módszertant is felvételni, mert erre pedagógia szempontból szükség van. A német nyelvre a pedagógiai irodalom szempontjából többé szükség nincs, mert már számos magyar forrásmunka áll rendelkezésre. Tudományos célja tehát többé nincs a német nyelvnek a tanítóképzőben. Mért is a német nyelv fakultatív tanítását csak egyes vidékeken rendeljék el, a több nem magyar hazai nyelvek sorában.

Veredy Károly tanfelügyelő azt indítványozza, hogy azokat a tanulókat, kik az előző iskolában olyan tárgyak alól nyertek felmentést, melyek a tanítóképzőkben kötelees tantárgyak, a tanítóképzőbe fel ne vegyék, mert ebből sok surlódás származik.

Antal Gábor református püspök szerint ki kell mondani, hogy csak a magyar állam által elismert képesítés alapján lehessen valaki tanár és igazgató a tanítóképzőben. Nem magyar nyelvű tanintézeteket pedig egyáltalán állami segélyben ne részesítsünk.

Beöthy Zsolt több módosítást ajánl. Ezek során a német nyelvet csak rendkívüli tantárgy gyanánt óhajtja taríttatni. (Helyeslés.)

Csernoch János kanonok kéri, hogy a hittan maradjon meg továbbra is a tanképesítő tantárgyai között.

A június 17-én és 18-án tartott u. n. *pedagógiai* szaktanácskozmányra meghívtak 38 népiskolai tanítót, 1 polgáriiskolai igazgatót és 1 lapszerkesztőt, *tanítóképző-intézeti tanárt egyet sem.*

A pedagógiai szaktanácskozmányon igen becses és figyelemre méltó szakszerű észrevetelek hangzottak el az iskolai tankötelezettség idejéről, a gazdasági ismétlő iskola önállósításáról, a népiskola kvalifikáló hatályáról, a magyar nyelv tanításáról, a nemzeti érzés és öntudat fejlesztéséről. A III. fejezet kapcsán nyomatékosan hangsúlyozták azt a kívánságot, hogy a tanítók fizetése egyenlő legyen azon állami tisztviselőkével, akik érettségi bizonyítványhoz kötött minősítés alapján alkalmaztatnak; továbbá, hogy a községi és a felekezeti tanítók fizetése az állami tanítókéval egyenlően állapíttassék meg Ezen elvek szem előtt tartásával kívánja *Kozma* László a tanítók fizetésének 1400 koronában való megszabását. Ezzel szemben dr. *Berzeviczy* Albert közoktatásügyi miniszter kimutatta, hogy a tervezett tanítói fizetésrendezés szerint az állami és nem állami tanítók kezdőfizetése egyaránt 1000 korona. Ha az állam nem is szabhatja most magasabbra a kezdőfizetést, senki sem gondolja azt, legkevesebb a miniszter, hogy a törvényjavaslat intézkedései hosszú időre megkötnék a kérdést. „Meg van győződve, hogy amint viszonyaink haladnak, fejlődnek, kell, hogy az ország ezzel a kérdéssel foglalkozzék.“

A negyedik fejezet kapcsán *Ujváry* Béla azt kívánja, hogy a tanítói szakvizsgálat tárgyai a felekezeti képzőkben is már az első évfolyamtól kezdve magyarul taníttassanak. Különbösen fő tárgya volt a tanácskozásnak a tanítóképzőbe való felvétel. *Schön* József középiskolai éfetségi bizonyítványt, *Tályai* hat középiskolai osztály elvégzését kívánta a felvétel alapjául megszabni. Ezek csak szörványos kívánságok voltak. Azonban a legtöbb felszólaló sürgette a felvételi vizsgálat eltörlését s a magyar nyelv tudásának követelését a felveendőknél.

Az ötödik fejezet kapcsán többen sürgettek a tanfelügyelői képesítővizsgálatot.

A szaktanácskozmány kedves jelenettel zárult be. A tagok magukat levéttetni óhajtották. Mikor a miniszter távozóban volt, észrevette a csoportosulást. Megértvén a szándékot, maga is beállott a csoportba „munkatársai“ közé az államtitkárral együtt. A jól sikerült kép minden időkben ékesebben fog beszélni a legragyogóbb szónoklatnál.

A népoktatási törvényjavaslat negyedik fejezete, különösen a képzők felügyelete.

Dr. Berzeviczy Albert beváltotta a szavát. Még 1896-ban, a II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszuson kimondotta a népoktatásügyi törvény módosításának szükségét s körülírta a módosítás alapelveit: „A népnevelési törvény revíziójának súlypontja tulajdonképpen inkább annak adminisztratív, mint pedagógiai rendezkedéseinek nyugszik. Az állam befolyásának szabályosabb biztosítása, az államellenes iskolai üzelmek sikeresebb megakadályozása, a tanítóképesítés államosítása, a tankötelezettségnek intenzivebb és extenzivebb végrehajtása által lehet és kell biztosítanunk a nemzeti irányú népoktatást.“ *Berzeviczy Albert*, mint miniszter is, fenntartotta a felelőtlen állásában kifejtett egész programját, sőt hozzá is fogott annak keresztülviteléhez, nem törődve az ilyen kényes ügynek megbolygatásával járó óriási nehézségekkel, küzdelmekkel, fáradalmakkal. *Berzeviczy Albert* azzal, hogy a népoktatási törvény módosítása végett az első nyilvános lépéseket eltökélt szándékkal megtette, nagy mértékben fokozta maga iránt a bizalmat. Olyan férfinak tűnik fel előttünk, akinek minden cselekedetét mély meggyőződés vezérli; aki szaváért helyt áll, bármily körülmények között mondotta is ki azt. Az ő felelősségét nem a külső helyzet, hanem a saját egyéni öntudata teremti meg. Így hát *Berzeviczy* személyét az új népoktatási törvénytervezet kibocsátása alkalmából igaz tisztelettel üdvözljük s arra kérjük, ne siesse el a dolgot. Fontoljon meg minden körülményt s kívánalmat, bármily jelentéktelen helyről hangozzék is el az. Eddigi magatartásából reméljük is a legmesszebbmenő körütekintést

Magával a törvényjavaslattal szemben már egy kissé bonyolultabb a tanítóképző tanárok helyzete. A törvényjavaslatnak már nem vagyunk oly föltétlen dicsőítői, mint az ő személyének.

Pedig ehhez a törvényjavaslathoz nagy fokú szubjektív érzelem köt bennünket.

Ugyanis a nyolcvankét paragrafusból álló törvényjavaslatnak huszonnyolc paragrafusa, tehát az egésznek harmadrésze, a tanítóképzésről s képzésről szól. Sőt az egész törvényjavaslatból a tanítóképzés fejezete mind tartalmasságára, mind fontosságára s kidolgozottságára nézve úgy magaslik ki, miként a győri síkságból a büszke pannonhalmi domb. Mindez nem elég. Ha végigbetűzzük a negyedik fejezetet, azonnal ismerős hangok, szavak, mondatok, gondolatok csendülnek meg fülünkben. S felütve a *Magyar Tanítóképző* tizenöt évi folyamait, némi összehasonlításból azonnal kétségtelenné válik, hogy a *törvényjavaslat negyedik fejezetének huszonnyolc paragrafusában a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete* *tervszerű, szakadatlan, kitarító és bölcs munkásságának eredménye van összefoglalva.*

Ez állításom igazolására a következő adatokat hozhatom fel:

A törvényjavaslat 49. §-a (felvétel) megegyezik az egyesület által készített törvénytervezet 9. §-ával. (Magyar Tanítóképző 1898. évfolyam, 267. l.)

A törvényjavaslat 50. §-ának alap gondolata (a képzők szervezete) megegyezik az egyesület törvénytervezetének 14. §-ával. (L. ugyanott.)

Az 51. §. (a képzők felszerelése) magában foglalja az egyesületi tervezet 19. és 20. §-ait. (L. ugyanott.)

A törvényjavaslat 54. §-a (a képzők tantárgyai) megegyezik az egyesületi tervezet 15. §-ával. (L. ugyanott.)

A törvényjavaslat nagyfontosságú 56. §-a (az állami és felekezeti képzők tanterve) némi módosítással ugyanaz, mint az egyesületi tervezet 17. §-a. (L. ugyanott.)

A törvényjavaslat 59. §-a (a képzők tanári személyzete) a középiskolai törvénnyel egyezik ugyan, de azon módosításokkal, amiként azokat az egyesületi tervezet 31. és 35. §-ai ajánlják. (L. ugyanott.)

Az egész törvénytervezet főparagrafus (65. a képesítő vizsgálatok tagozódása) egyezik az egyesület 1902. évi munkálatának „általános meghatározás” című tételével (Magyar Tanítóképző 1902. évf. 399. l.).

A törvényjavaslat 66. §-a megegyezik az egyesület idézett munkálatának 2. §-ával. (L. ugyanott; az alapvizsgálat szervezete.)

A törvényjavaslat 67. §-ának első bekezdése (alapvizsgálat) megegyezik a II. Orsz. és Egyet. Tanügyi Kongresszus tanítóképzési osztályának idevonatkozó határozatainak 1. §-ával. (M. T. 1898. évf. 276. l.)

A törvényjavaslat 68. §-a (magánvizsgálatok) alapján egyezik az egyesület törvénytervezetének 27. §-ával. (M. T. 1898. évf. 270. l.)

A 69. §. megegyezik az egyesület 1902. évi munkálatának 11. §-ával. (M. T. 1902. évf. 400. l.)

A 70., 71. és 72. §§. (a képesítő szakvizsgálat szervezete) bizonyos módosítással megegyeznek részint a Tanügyi Kongresszus idevágó munkálatának 56. és 57. §-aival, részint az egyesület 1902. évi munkálatának 13—18. §-aival. (M. T. 1898. évf. 276. l. és 1902. évf. 400. l.)

A törvényjavaslat 61. §-a (a tanárok képezése) szintén a tanügyi kongresszus s az egyesület különböző időkben hozott határozatait tükrözteti vissza.

Megjegyzendő még, hogy a törvényjavaslat 57., 58., 62., 63. §-ait, amelyeket az Indoklás, mint a középiskolai törvényből átvett paragrafusokat jelöl meg, tulajdonképpen azon szövegezéssel bírnak, amiként azokat az Egyesület a maga 1898. évi törvénytervezetébe szintén a középiskolai törvényből — bizonyos módosításokkal — bevette.

Hogy az egyesület munkálatai és a törvényjavaslat néhol mennyire egy nyomon haladnak, kitűnik, ha egynémely paragrafus szövegét összehasonlítjuk.

Törvényjavaslat 6. §-a.

Az elemi népiskolai tanítóképesítő-vizsgálat két külön szakaszban, mint egymást kiegészítő két külön vizsgálat tartandó.

Az egyesület 1902. évi munkálatának 1. §-a.

A tanítóképesítő-vizsgálat két egymást kiegészítő külön vizsgálatból áll:

A vizsgálat két szakasza áll:

a) a tanítóképesítő-alapvizsgálatból, amely szoros viszonyban van a képző-intézetben végzett tanulmányokkal és főleg az általános műveltség tárgyait öleli fel;

b) a tanítóképesítő-szakvizsgálatból, amely a szoros értelemben vett tanítói szakműveltség, tanítói és nevelői készség kipuhatolására szolgál. Mindkét vizsgálat nyilvános.

A törvényjavaslat 66. §-a.

A tanítóképesítő-alapvizsgálatra bocsáttatnak azok a jelöltek, akik valamely képző-intézet négy évfolyamát sikeresen elvégeztek.

I. tanítóképesítő-alapvizsgálatból, amely szoros viszonyban van a képző-intézetben végzett tanulmányokkal s főleg az általános műveltség tárgyait öleli fel;

II. a tanítóképesítő-szakvizsgálatból, amely a szoros értelemben vett tanítói szakműveltség, tanítói és nevelői készség kipuhatolására szolgál.

Az egyesület 1902. évi munkálatának 2. §-a.

Tanítóképesítő alapvizsgálatra bocsáttatnak azok a jelöltek, akik valamely képző-intézet négy évfolyamának, vagy a középiskola nyolc osztályának sikeres elvégzéséről bizonyítványt mutatnak fel és 18-adik életévüket betöltötték.

Mindezeknél jogosan mondhatjuk, hogy e törvényjavaslat előkészítésében a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének némi érdeme van. Hogy a törvényjavaslat negyedik fejezetének szakszerű tétellei nagy biztossággal s határozottsággal voltak megalkothatók, annak oka bizonyára az is, hogy a miniszternek bő és szakszerű tanulmányi anyag állott rendelkezésére. Ebből azt a következményt vonjuk le magunkra nézve, hogy teljes erővel támogatjuk a miniszter urat a törvényjavaslat keresztülvitelében. Azonban nem oly módon, hogy bókokkal árasztjuk el a miniszter urat s nem fogyunk ki a javaslat dicsőítéséből. Hanem úgy, hogy őszintén elmondjuk nézeteinket a javaslat hiányairól; tehát az elismerést meg nem tagadva, kellő bírálatot gyakorlunk.

Az előbb rámutattunk arra, hogy miben egyezik meg a törvényjavaslat a tanítóképző-tanárok egyesületének 1898-ban készült törvénytervezetével és későbbi munkálataival. További feladatunknak tartjuk tehát kimutatni azt is, amit a javaslatban nem helyeselhetünk.

Nem helyeseljük például, hogy a felvételi vizsgálatokat még mindig nem törölte el, amivel módot nyújt a visszaélésekre s kaput nyit a kétes existenciáknak a tanítói pályára való tódulására. Méltóztassék már egyszer a képzőkbe való felvételt komolyan venni, a képző-intézeti oktatás színvonala és belső értéke érdekében.

Nem helyeseljük, hogy a képzőkbe való felvétel feltételei között nem szerepel a magyar nyelv tudása, pedig az elemi iskolát végzett tanítótól megkívánja a javaslat a magyar nyelv teljes birtokát.

Soknak tartjuk a 40 tanulót, mint osztálylétszámot. Helytelenítjük, hogy a tanári testületnek a felvétel ügyében tartandó ülésain a tanfelügyelő elnököljön.

Elítéljük, hogy a javaslat a felekezeti hatóságokra szabadon bizza a képző-intézet tanítási nyelvének meghatározását. Minden felekezeti képzőben a magyar nyelven s irodalmon kívül legalább a történelem, alkotmánytan, a földrajz s a neveléstan magyarul tanítandó. (56. §.)

Helytelenítjük az igazgatói hatáskör kiszélesítését. Ebből a szempontból a törvényjavaslat visszaesést jelent az 1901-ben kiadott rendtársági szabállyal szemben. (57. §.)

Súlyos sérelemnek tartjuk a tanári testületekben a két segédtanári állás rendszeresítését. Ez az a bizonyos tollvonás, amellyel a törvényjavaslat a tavaly kivívott elvi eredményeket megsemmisíti. Ez a paragrafus statuálja a segédtanárok elszomorító helyzetét, a tanári testületek áldatlan viszonyait, amelyek ellen évtizedek óta küzdünk. (59. §.)

Nem állapítja meg a javaslat a tanárok élethossziglan való alkalmaztatását. Pedig ez fontos a felekezeti képzők szempontjából. (59. §.)

Kifogásoljuk, hogy a javaslat olyan polgáriskolai tanároknak és elemi iskolai tanítóknak is megengedi a képző-tanári alkalmaztatást, akik tanítóképző-tanári vizsgát nem tettek. (61. §.)

Hiba, hogy a tanítóképző-tanárok képzéséről semmi intézkedést nem tartalmaz a javaslat.

Hiba az is, hogy a javaslat a tanárok súlyosabb fegyelmi esetei számára külön fegyelmi bíróságot nem szervez. (63. §.)

Súlyos hiba, hogy a javaslat az alapvizsgálat nyelvéről nem intézkedik kellőképpen. Legalább a magyar nyelv és irodalom, történelem, alkotmánytan, földrajz, neveléstan magyar nyelven volna leteendő. (66 §.)

Az is baj, hogy ha az alapvizsgálatról a miniszteri biztos felfüggesztő jelentést tesz, a vizsgálatot — középiskolai törvény mintájára — az egyházi főhatóság vezeti. (67. §.)

Államjogi és nemzeti szempontból súlyos hiba, hogy a törvényjavaslat a tanítóképesítő-szakvizsgálaton, amely *állami jellegű*, megengedi a nemzetiségi nyelv használatát. Törlendő innen a hit- és erkölctan. (70. §.)

Súlyos hibának tartjuk azt is, hogy a javaslat nemcsak az alapvizsgálatot, hanem az állami szakvizsgálatot is a képzők mellé szervezi. Ezzel megfosztottuk a szakvizsgálatot fő erősségeitől. A szakvizsgálat végző bizottság bizonyára főleg a képző tanári testületéből fog állani, elnöke is a helybeli tanfelügyelő lesz, minek következtében a helyi érdekek szempontjai fognak a vizsgálatokon uralkodni. A helyi, nemzetiségi és felekezeti érdekektől ment hatékony ellenőrzést, a képzők színvonalának emelkedését és az egységes nemzeti tanítóképzés megteremtését *az országos* (és nem helyi) tanítóképesítő-vizsgálóbizottságoktól sokkal inkább várhatjuk, mint a képzők helyein működő s érdekszálakkal azokhoz fűzött bizottságoktól. Ha a bizottság országos jellegű, akkor elesik az az engedmény, hogy a bizottság elnökét a miniszter „a felekezeti főhatóság meghallgatásával“ nevezi ki; tagjaik között is a felekezetek csak 1—1 taggal volnának képviselve. (71. §.)

Mulasztásnak tartjuk azt is, hogy nem mondja ki a törvényjavaslat, hogy államsegélyben *csakis a magyar tannyelvű* képzők részesíthetők.

De valamennyi között legsúlyosabb kifogásunk van azon paragrafus ellen (75. §.), mely *a képzők felügyeletéről* intézkedik.

A törvényjavaslat a képző-intézeteket a *megyei tanfelügyelet* kizárólagos hatásköre alá helyezi, amivel nagy visszásságot követ el.

A megyei tanfelügyelők ugyanis jelenleg az elemi iskolai tanítók sorából nevezetnek ki — nem is a legkiválóbb tanítók közül; mert, amint tudjuk, a tanfelügyelői állás elnyerésében nagy szerepe van a számlélétranak. Többnyire nem a legerősebb, legtartalmasabb, hanem csupán a legalkalmazkodóbb egyének kerülnek be a tanfelügyelőségi irodákba, akik azután lassankint felkapaszkodnak a tanfelügyelőségig.

Igy állván a dolog, a képzők javasolt tanfelügyeleti rendszere megsérti azon alapkövetelményt, hogy a *felettes hatóságban alkalmazottaknak legalább is egyenlő kvalifikációjuk legyen az alárendelt, vagyis a felügyelt hivatalnokokéval*. Ez természetes követelmény és ennek ellenkezője egyetlen egy viszonylatban sem állana fenn Magyarországon, csakis a képző-intézetek tanárai és felügyelői között, ha a javaslat törvényvé válnék. Az ilyen természetellenes viszonynak következménye az lenne, hogy a felügyelő képtelen az intézetek szakszerű felügyeletére. Amint hogy ez most úgy is van, amikor ez a visszásság az 1868-iki népoktatási törvény alapján tényleg fennáll. Képző-intézeteink ma általában nélkülözik a szakfelügyeletet, ami nagy kárára van a képző-intézeti oktatás színvonalának és belső értékének, általános pedagógiai és oktatástani fejlődésének. Sőt nem lévén elég tekintélyük a tanfelügyelőknek, minimális befolyást gyakorolnak a nemzetiségi képzőintézetek működésére.

Minthogy pedig a tanfelügyelő (tisztelet a kivételeknek) a szakszerű felügyeletre képtelen, azért rendszeren a külső adminisztratív ügyekbe való beavatkozásban keresi hivatását. Így aztán a képzők felügyelete apró-cseprő akadékoskodássá válik. A képző-intézetek igazgatói s tanárai sokat tudnak beszélni a mai felügyelet szakszerű irányban való tehetetlenségéről és az adminisztrációt megkötő voltáról.

Es az új törvényjavaslat csak táplálja a mai felügyelőknek a képzők belügyeibe való helytelen beavatkozását, amikor a *felvételi tanári ülés elnökekévé* a tanfelügyelőt teszi meg. Ha ezen a *legfontosabb* ülésükön a tanfelügyelő fog elnökölni, nem fogjuk tudni, ki is a mi igazgatónk a tanfelügyelő-e vagy az igazgató. És bizonyára maga a tanfelügyelő is nagyon könnyen fog ebbe a tévedésbe esni és több helyen is be fog következni az az áldatlan állapot, ami az egyik állami képzőben hosszú ideig fennállott, hogy a tanfelügyelő beszállasolta irodáját a képző épületébe, a képzőről, mint sajátjaról beszélt, a látogatókat ő fogadta, ő disponált minden dologban, beállott minden kis ügyben kerékkötőnek, de azért annak az intézetnek — szakfelügyelete tulajdonképpen nem volt.

Ismételjük, amit mondottunk, hogy ma a képzőknek szakfelügyeletük s oly decentralizált kormányzásuk, amely az ügyek könnyű és egyöntetű menetét biztosítaná, nincs. Ezen csak úgy lehet segíteni, ha megvalósítatik a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1898-ban hozott határozata, vagyis szerveztetnek a képzők számára a *kerületi felügyelői* illetve *képzőintézeti főigazgatói hivatalok*.

E kerületi felügyelői vagyis képzőintézeti főigazgatói állások szervezése annyival inkább szükséges, mert az új törvényjavaslat az *állami*

tanítóképesítő szakvizsgálatokat nem kerületenként, hanem képzőintézetekként kívánja szervezni. Ennek következtében igen csekély értékűvé válik ezen állami vizsgálatok azon hatása, hogy színtezze a tanítóképzőintézeti oktatás színvonalát, lehetőleg egyenlővé tegye belső értékét az ország összes képzőiben s hathatósabban biztosítsa az egységes nemzeti irányt. Az állami tanítói szakvizsgálatok kontemplált decentralizációja nem méltatja eléggé s tökéletlenül is fogja szolgálni az egységes tanítóképzés ügyét.

Ha az állami tanítói szakvizsgálatok központosított rendszerét gyakorlati okokból nem lehet megcsinálni, annál inkább előáll oly intézmények létesítésének szüksége, amelyek a képzők egyöntetű működését hathatósan előmozdítják. Ezek között a leghasznosabb a kerületi tanfelügyelői vagy képzőintézeti főigazgatói intézmény.

Tévedés azt hinni, hogy ez intézmény létesítésével megbontanák az elemi iskolák és képzőintézetek felügyelete közti egységet. Mert hiszen a kerületi tanfelügyelői hivatalokat lehetne és kellene is úgy szervezni, hogy közöttük és a megyei felügyelet között bizonyos kapocs tartatnék fenn. A kerületi felügyelők a *fő ellenőrzést* gyakorolnák nemcsak a képzők, hanem a megyei tanfelügyelők működése felett is. Sőt éppen ezen intézmény segítségével volna legszerencsésebben keresztülvihető a népiskolai kormányzat kívánatos decentralizációja. Tehát jogosulatlanak tartjuk azt a felfogást, hogy a képzőintézeti főigazgatás megbontja a képzőintézeti és népiskolai felügyelet közötti egységet.

Hasonló tévedés a bajok egyedüli orvosságául a *tanfelügyelői kvalifikációt* megjelölni; mert ezzel szemben jogosult a néptanítói kar azon kívánalma, hogy a megyei tanfelügyelői állások a legkiválóbb népiskolai tanítók számára, mint az előlépés legmagasabb foka, szabadon hagyassanak. Jogosult a néptanítói kar ezen kívánsága különösen az esetben, ha a megyei tanfelügyelet, mint par excellence népiskolai felügyelet szervezettek. A tényleges gyakorlat, a való élet hatalma mindinkább is erre a körre szorítja a megyei tanfelügyelet működését. A fejlődés törvénye előbb-utóbb igazat fog nekünk adni.

* * *

A felhozottakból kitűnik, hogy a törvényjavaslat negyedik fejezete nevezetes hiányokban és hibákban szenved s *a törvényjavaslatnak ezen hiányok és hibák megszűnésével kell törvénnyé válnia*. A törvény évtizedekre kihatólag fogja a tanítóképzés fejlődését előmozdítani vagy megkötni. Minden törvénynek szükséges életfeltétele, hogy a fejlődés útjait szabadon hagyja

Éppen azért mélyen sajnáljuk, hogy a közoktatási miniszter úr nem adott nekünk, *elemi iskolai tanítóképző tanároknak*, elég módot és alkalmat ahhoz, hogy nézeteinket a törvényjavaslat véleményezett hiányáról és hibáiról közvetlenül föltárjuk előtte. Igaz ugyan, hogy a miniszter úr a tanítóképző tanárok iránti figyelemből egyesületünk elnökét, Kovács János dr-t meghívta az első ankétra. Elnökünk fel is szólalt a tanácskozmányon s tett is néhány talpra esett megjegyzést

a javaslatra; de úgy kell lennie, nem volt módja az összes hiányok föltárására; a szakfelügyelet kérdésében pedig az egyesület határozatával ellentétes álláspontot foglalt el és fejtett ki a tanácskozmányon a miniszter, a kulturpolitikusok, az egyházi főhatóságok, a képviselők előtt, tehát a leginkább irányadó körben, — amit eléggé sajnálunk, annyival inkább, mert ha az ő okos és sulyos szavát latba veti a szakfelügyelet mellett, úgy az ügy nevezetes lendületet nyert volna.

A második, pedagógiai szaktanácskozmányra egyetlen tanítóképző tanárt nem hívott meg a miniszter ur. Lehet, hogy abból a felfogásból indult ki, hogy különben is a tanítóképző tanárok egyesületének munkálatai teszik a magvát a törvényjavaslat negyedik fejezetének. Ez igaz s erre mi büszkéek is vagyunk. De mégis viasz dolog az, hogy az ankéten a minisztert nem szakértők informálták a tanítóképzés ügyében. Ez a körülmény meg is látszott a törvényjavaslat legfontosabb fejezete tárgyalásának soványságán.

A törvényjavaslat a másfél évtized óta táplált hő vágyainkat, törekvéseinket viszi át a való életbe. Éppen azért lelkünk minden erejét visszük bele abba a szándékba, hogy a törvény minden irányban termékenyítőleg és fejlesztőleg hasson tanítóképzésünkre s népoktatásunkra. De éppen ezért kérjük a miniszter urat, *adjon a tanítóképző tanároknak módot, hogy közvetlenül föltárhassák és kifejthessék nézeteiket a törvényjavaslatról.*

Nem az ellenkezés, hanem a legmélyebb ügyszeretet diktálta nekünk e sorokat.

Nagy László.

A népoktatás reformja.

Berzeviczy Albert dr. kultuszminiszter a népiskolai közoktatásról szóló 1868: XXXVIII., a magyar nyelv tanításáról szóló 1879: XVIII., a községi és felekezeti tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről szóló 1893: XXVI. t.-c. módosítása tárgyában törvényjavaslatot készített.

A törvényjavaslatot beható vita tárgyává tette a miniszter elnöklésével vezetett, az ország számos jeleséből álló, nem annyira tanügyi, mint inkább kulturpolitikai irányu ankét. Különben a miniszter kijelentette, hogy a kérdést tovább is behatóan tanulmányozni szándékozik, ezen ankét után még népiskolai gyakorlati szakférfiakkal is tanácskozni fog. Határozottan kijelentette, hogy a megindított reformot a legjobb tudása szerint véghez is akarja vinni. (A cikk beküldése óta a második tanácskozmány is lefolyt. Szerk.)

A törvényjavaslat bennünket nagyon közelről érdekel; szolgálatot vélünk teljesíteni, ha azzal mi is foglalkozunk.

Az I. fejezet a tankötelezettségről szól. Az iskolakötelezettség idejét 6 éven át tartó mindennapi és 3 éven át tartó ismétlő iskolába való járásban állapítja meg. Üdvös újítás az, hogy az oly gyermekek részére, akik az elemi népoktatás céljaul kitűzött legszükségesebb tudnivalókat

nem sajátíthatták el, *a hat éven túl még egy évig kötelesek a mindennapi tanfolyamba járni.*

A zugiskolák ellen nagy szigorral lép fel a javaslat.

Kiemelkedő ezen fejezetnek ama intézkedése (8, 9. §.), amely a *tanítói állást megbecsüli. Kihágást követ el, 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtatik az, aki a tankötelest az intézés után is visszatartja az iskolából, vagy aki tankötelest zugiskolába járat. Pénzbüntetéssel sújtja azt, aki a tanítói tekintélyt sérti vagy kisebbiti.*

A II. fejezet az elemi népiskola tagozódásáról szól. A hat éven át tartó mindennapi tanfolyamban a szorgalmi időt kis és nagy községekben legalább 8, városokban 9 hónapban állapítja meg. A szorgalmi idő meg nem szakítható.

E fejezet 14. §-a kimondja, hogy a magyar nyelv úgy tanítandó a nem magyar ajku iskolában, hogy a gyermek hat év alatt *„a magyar beszédet annyira elsajátítsa, hogy az ő életviszonyainak megfelelően gondolatait magyarul tisztán és szabatosan ki tudja fejezni, továbbá tudjon magyarul folyékonyan olvasni, helyesen írni és számolni.“*

Fontos intézkedés az is, hogy a nem magyar ajku iskolákban a magyar nyelv tanítási tervét a miniszterium állapítja meg. A tankönyvek, taneszközök használatára vonatkozólag is biztosítja a javaslat a magyar állami ellenőrzést.

A 18. §. az egy tanító kezelése alá eső növendékek számát 80-ban állapítja meg. Ez is sok egy tanítónak. *A maximumot 60 tanulóban kellene megállapítani.*

Az ismétlődő tanfolyamot gazdasági és ipari irányúra osztja a javaslat. A 21—34. §§. az ismétlődő iskola összes teendőit határozzák meg.

A III. fejezet a községi és felekezeti tanítók javadalmazásáról és az állam által gyakorlandó fegyelmi jogról szól. A fizetési minimumot a rendes tanítónál 600 koronáról 800 koronára emeli, a segédtanító fizetését 600 koronában állapítja meg. E javaslatok szerint a felekezeti tanító 30 évi szolgálat után 1400, illetőleg 1600 korona fizetéssel mehet nyugdíjba. Ez az intézkedése a javaslatnak hárommillió többletet tüntet fel a magyar állam kiadásaiban (nem is számítva az évötödös pótlékokat); igaz, hogy az állam e terv szerint 7.577,509 koronát ad a különféle iskolátfenntartóknak tanítói fizetésekre; igaz, hogy az előbbi minimumhoz képest javulás állott be; *de ez még nem tisztességes ellátás az érettségi bizonyítvánnyal egyenlő értékű oklevéllel bíró, fontos nemzeti hivatást teljesítő intelligens tanítóra nézve.* A törvényjavaslat az iskolaszolgák, megyei hajduk nivójára süllyesztí a tanítót. Ket hadserege van a magyar hazának: az egyik a kultura fegyverével harcol; ez hódítja meg újból és teszi igazán magyarrá Magyarországot; a másik az ágyuk hatására számító vérral hódító hadsereg. Emennek mindig elő tudjuk teremteni a milliőkat, ha kell, pedig sokszor kell es nagyon sok kell; amannak, ha az egész ország úgy kívánja is, nem telik az állampénztárból. A tanítónak ideálisnak kell lennie és legyen is, mert csak addig lehet az ügy igaz apostola, amíg ideális; de fájdalom, idealizmussal nem lehet kielégíteni a tanító családjának korgó gyomrát.

A tanítói fizetések nem maradhatnak ezen a nivón. Erre a hadseregbe is meg kell hozni a méltányos áldozatot. Ezen ideális foglalkozású hadseregnek is meg kell adni a tisztességes életfeltételeket.

Bizunk a magyar törvényhozásban, hogy a javaslatnak ezt a részét, ezt a feltűnő csorbáját, amely a magyar kultúra harcosainak fizetését a szolgálkéival teszi egyenlővé, alaposan kiköszörüli.

E fejezetnek azon pontjait, melyek az államellenes irány megtorlását, az állam nemzeti jellegét és önállóságát juttatják kellő érvényre, a haza minden hű fiának a legnagyobb elismeréssel kell fogadnia.

A IV. fejezet a tanítóképzésről és képzésről szól. A tanítóképző-intézet négy évfolyamát ezentúl a törvény biztosítandja *A felvétel a betöltött 14-ik életkorhoz van kötve.* A katonai sorozást a 20 ik évről a 21 re emelték, mert éretlennek, fejletlennek ítélték az anyagot. Mi is azt mondhatjuk: fejletlen, éretlen az anyag. Az elemi iskola a 7-ik, a középiskola a 11-ik, a tanítóképzés a 15-ik év betöltésénél kezdődjék.

Az egy-egy osztályba felvehető létszám maximuma 40 növendék.

A gyakorlati kiképzésre minden intézetnek az elemi népiskola mindkét (mindennapi és ismétlő) tanfolyamát magában foglaló gyakorló iskolával kell birnia. Az I—VI. osztályu gyakorló iskolát sem tudjuk mindenütt megvalósítani; hát ez vajjon hogy fog sikerülni?

Kiemelendő ezen fejezetnek az 55-ik §-a. Eszerint a hitfelekezetek által fentartott képző-intézetek tannyelvét az illető fentartó főhatóság állapítja meg. Ezt az intézkedést, ezt a felkínált szabadságot nem látjuk indokoltnak. Mert ha a népiskola 6-ik osztályának befejezése után a magyar beszédet annyira el kell sajátítania a növendéknek, hogy gondolatait magyarul tisztán és szabatosan ki tudja fejezni, továbbá tudjon magyarul folyékonyan olvasni, helyesen írni, akkor a középiskola alsó négy osztályában, magyar nyelvi szempontból, természetesen még nagyobb követelményeknek és eredményeknek kell bekövetkezniök. Az volna a természetes, hogy a középiskolába való felvétel alapfeltétele a magyar nyelvnek beszédben és írásban való tudása legyen. Így a tanítóképző-intézetbe való felvétel alapja éppen nem lehet más, mint az, hogy *minden ez intézetbe lépő tanuló a magyar beszédben és írásban feltétlen jártassággal birjon.* Mire való akkor a négy évi középiskolai tanulmány, ha még ezt az alapozó munkát sem biztosíthatja? A javasolt alapon a képesítő szakvizsgát magyar nyelvi követelménye csupán *rákényszerítés* a jelöltre, tekintet nélkül arra, hogy szívében valódi magyar hazaszeretetet honol-e? *A magyarnyelv, a magyar haza szeretetét nem rákényszeríteni, de be kell nevelni az ifjuság lelkiületébe.* Ezt pedig csak úgy érhetjük el, ha a képző-intézetek tanítási nyelve és szelleme kivétel nélkül mindenütt magyar lesz. Enélkül képesíthet az állami vizsgáló bizottság magyarul beszélő tanítóságot, de magyarul érzőket alig; képesíthet veszedelmes alakoskodókat, álapostolókat, de igaz honfiakat nem.

A 65. §. intézkedése kiváló fontosságú. A tanítóképző tanárok általánosan érzett óhaját, kívánalmát valósítja meg. A képesítő vizsgálatot két részre, szakaszra osztja, t. i. a négy évfolyam befejezése után teendő *alapszakvizgálatra* és a két évi gyakorlat kimutatása után teendő *szakvizgálatra.* *A szakvizsga tisztán állami jellegű,* állami bizottság előtt

teendő le, ennek nyelve a magyar. Ezt a paragrafust a magyar nemzeti állameszméért lelkesedő tanítóképző tanár örömmel fogadja, legyen az akár a felekezet, akár az állam alkalmazottja. Pedagógiai szempontból szintén üdvös intézkedés a megosztás. Tizennyolc tárgyból kellett a jelölteknek egyszerre vizsgálatot tenni! Átlag 3 perc jutott egy feleletre.

A képesítő vizsgálat megosztása igen helyes intézkedés, de még így is felette nehéz a tárgyhalmaz miatt. Mert a törvényjavaslatot *csak megosztja a vizsgálatot, de nem redukálja a tárgyakat*. Vizsgáljuk meg közelebbről a ma fennálló képesítő vizsgálatot. A IV. osztályu vizsgán a növendékek felelnek a vallásból, a neveléstudományból, a magyarból (irodalom), a mennyiségtudományból németnyelvből, fizikából, történelemből, alkotmánytanból, zenéből május hóban. Reá egy pár hétre (junius hóban) képesítő vizsgálatot tesznek főleg ugyanezen anyagból. A törvényjavaslat szerint az alapvizsgálat a képzőintézetben végzett s főleg az általános műveltségre vonatkozó tárgyakat öleli fel. *Az alapvizsgálatot össze kellene vonni a IV. oszt. vizsgával*. A mai képesítő vizsgálat idején, junius hóban, kormánybiztos jelenlétében volna leteendő, úgy mint a javaslat is előírja. Így a két vizsgálat helyett csak egy volna. Ezt meg lehetne tenni annyival inkább, mert a két vizsgálat tárgya terjedelme a leglényegesebb dolgokban ugyanaz.

A mai IV. osztályu vizsgálat tehát töröltessék el, helyébe a javaslat által ajánlott alapvizsga tétessék. Egyes tárgyak, minők: a német nyelv, egyetemes történet, természetrajz, kémia, ének és zene az alapvizsgálatból kihagyandók volnának, illetve az alapvizsgálati bizonyítványba részint az előző évi eredmény volna beirandó.

A két évi gyakorlat után *teendő szakvizsgálatnak megvan egyaránt a szak és nemzeti jellege*. Tárgyai: hittan, nevelés tudományok, magyar nyelv és irodalom, *hazai* történet és földrajz, alkotmánytan. Két évi időköz alatt a jelölt ennyi tárgyra alaposan el is készülhet. Ezen vizsgálat magyar nyelven teendő le, állami vizsgáló bizottság előtt, melyben a felekezeti intézet a tagok számának — az elnököt nem számítva — felével van képviselve.

A 74. §. a tanítóképzés nivójának emelését, egységessé tételét fogja maga után vonni. Eszerint a tanítóképző-intézetet fentartó testület — a középiskolai segélyezés mintájára — állami segélyben részesülhet. Erre az intézkedésre égető szükség volt, mert a felekezeti képzők nagy részének legnemesebb szándéka, buzgó törekvése éppen anyagi okok miatt kerül zátonyra. A hazafias felekezeti képzők nagyon is rászolgáltak már eddig is az állam segélytnyújtó jobbára.

A felekezeti tanárok fizetését a fentartó hatóság határozza meg, az állam csupán a minimumot köti ki. Ez félintézkedés. Legyen a tanítóképző tanárok fizetése, tekintet nélkül arra, hogy ki a fentartó, teljesen egyenlő.

75. §. Az összes tanító- és tanítónőképző-intézetek felett az állami főfelügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a *kir. tanfelügyelők útján gyakorolja. Ez az intézkedés, már a győri országos ülésen is általános elégedetlenséget szült. És méltán*. Amilyen helyes és méltányos a

közoktatásügyi kormányának az az intézkedése, hogy elemi iskolai tanítókból tanfelügyelőket nevez ki, annyira méltányos és jogos a tanítóképző tanároknak az a kívánalma, hogy a *képzőintézetek vélessenek ki a tanfelügyelő hatásköréből. A tanfelügyelet, a középiskolák mintájára, a tanítóképző-tanárok sorából kinevezett képzőintézeti főigazgatókra* bizassék. Ezt jogosan megkövetelheti egyrészlől a tanítóképző-intézet, mivel a népoktatást betetőző *szakiskola*, másrészlől a képzőintézeti tanárok magas intelligenciája. Egyenesen képtelenség, hogy az az elemi tanító legyen a felügyelője annak a magasfoku intézetnek, amelytől ő maga nyerte jóval alacsonyabban álló képesítését.

Az V. fejezet az állami tanfelügyelettel foglalkozik. Új intézkedés az, hogy a miniszter a kir. tanfelügyelők mellé iskolafelügyelőket alkalmazhat a kerület tanítói, tanárai és igazgatói közül. Új az is, hogy jogot ad a tanfelügyelőnek az állami és községi tanítók, tanítónők és kiseddóvónők ellen kisebbfoku hanyagság, hivatalbeli engedetlenség esetében, az illetők meghallgatása után tiz koronáig terjedhető és az országos tanítói nyugdíjalap javára beszolgáltatandó rendbirságot alkalmazni. Ez ellen a közigazgatási bizottsághoz lehet felebbezni.

Nagy vonásokban ismertettem a törvényjavaslatot. Főbb hiányai: hogy a tanítóknak nem biztosít méltó fizetést, a tanítóképzést nem magyarosítja eléggé, szaporítja, de nem könnyíti a képesítő vizsgálatokat, a képzőintézetek feletti felügyeletet nem intézi el méltányos alapon, a képzőintézeti tanári fizetések nem teszi feltétlenül egyenlővé.

E hiányok mellett azonban el kell ismernünk, hogy a javaslat határozott haladást tüntet fel az eddig fennálló törvényekkel szemben. Vezéreszméje: Magyarország állami és nemzeti egységének érvényesítése. A javaslat hatalmasan nagy területet munkál meg. Sok és fontos hiányokat pótol. A felekezeteknek egyforma mértékkel mér, emellett úgy bánik velük, mint a tojással, a szigort úgy alkalmazza, hogy a hazafiságot jutalmazza, sujtó keze a felekezeteknek hazafiatlan részét érinti.

Magyarországon a nemzetiségek miatt, melyek a felekezetiesség köpenye alatt meglehetősen védvék, felette kényes kérdés a népoktatás reformjának sikeres megoldása. A javaslat a bölcsmérsékletű közep-utat választotta.

Az elismerés zászlaját meg kell hajtanunk *Berzeviczy Albert* dr. miniszter előtt, mert igaza van annak, aki őt így jellemzi: *„reform-miniszter, de nem felforgató, hanem olyan, aki az intézményeket nyugodtan, biztosan és szilárd kézzel fejleszti. Minden lépése erős és határozott, túl nem megy a lehetón, okosan számol a tényekkel és erővel, de valamennyit öntudatosan a nemzeti állam céljaira használja fel. Komoly férfi, akitől elhirtelenkedés épp oly kevésse várható, mint köznapi alkalmazkodás. Egész ember, egész férfi mérsékléssel és eréllyel s hozzá teljes szaktudással. Ettől a minisztertől még sokat remélhet a nemzeti művelődés.“*

Mi tanítóképző-tanárok is azzal a kérelemmel fordulunk a miniszter úrhoz, szívlelje meg tiszteletteljes óhajunkat s kívánalmainkat.

Sopron.

Simkó Endre.

A népoktatás reformja a tanítóképesítés szempontjából.

A népoktatásnak nemzeti irányú kialakulására nagy horderejű javaslat látott a napokban napvilágot, melyet eszmék kicserélése céljából egy, az ország fővárosában összehívott ankét elé terjesztett kormányunk kultuszminisztere dr. Berzeviczy Albert.

A kiváló fontosságú reformtervezet az 1868., 1876., 1879. s részben az 1903-ki t.-cikknek bizonyos tekintetben és irányban való revideálására törekszik s mint ilyen nagy hiányt fog pótolni a magyar közoktatástügy megizmosodása körül.

A kontemplált tervezet a föntemlített törvények keretében mozog s egyébire nem törekszik, mint amit nevezett törvények tűznek ki maguk elé. De határozottabban formulázza a követelményeket s erélyesebben lép fel egyes intézkedéseivel, azok következetes végrehajtása tárgyában.

Az egész reformjavaslat öt fejezetre oszlik. Az *első* a tankötelezettség szigorú keresztülviteléről szól s egyben a zugiskolák burjánzásának is véget vet. A *második* az elemi iskolák kettős tagozatáról s a magyar nyelvnek intenzivebb tanításáról szól. A *harmadik* a közs. és felek. iskolák tanítóinak javadalmozására és az állam által gyakorlandó fegyelmi jogra vonatkozik. A *negyedik* a tanítóképzést és — képesítést s az *ötödik* az áll. tanfelügyeletről szóló intézkedéseket foglalja magában, miből különösen az iskolafelügyelői állásoknak ujonnan való szervezése emelendő ki.

Az egész koncepción az egységes magyar nemzeti állam megvalósításának az eszméje vonul végig. Ki akarja építeni az 1879: XVIII. t.-c.-nek erre vonatkozó intencióit, melyeket a törvényhozók ugyancsak a magyar nyelv terjesztése érdekében szemek előtt lebegtettek, de melyek távolról sem vállottak be oly mértékben, aminő reményeket hozzá fűztek; mert dacára a 27 esztendőnek, mely a jelenkort tőle elválasztja, az iskolába járó gyermekeknek csak 54²⁰/₁₀₀-a magyar anyanyelvű s amig 10 esztendővel ezelőtt a magyarul nem tudó tanítók száma 1200 volt, az 1901-ki statisztikai adatok szerint ma 1500 oly tanító működik az országban, ki gondolatait magyarul kifejezni nem tudja.

Kétségbeejtő ez eredménytelenség s nemcsak állam férfiu bölcsesség, de kormányzói kötelesség minden módot kigondolni arra, hogy az állameszme érdekében ezeken az állapotokon változtassunk.

Kétségkívüli oka ennek első sorban a tulságos szabadelvűség, mely az 1868. évi nemzetiségi törvény 44. cikkét átjárja. Az a valóságos gyámoltalansággal határos lovagiasság, mellyel a nemzetiségekkel szemben viseltünk, mint másutt, ugy az oktatásterén is megbosszúlja magát.

Az iskolaföntartó hatóságoknak abbeli joga, hogy iskoláik számára a tanítás nyelvét tetszésök szerint választhatják, tőr az ő kezökben a magyar kultúra és a magyar nyelv előnyomulásának meggátlására. De oka az eredménytelenségnek az 1879. törvénynek gyöngesége is, mely tele van ugyan ideáлизмussal, de kijátszás és ellenkezés esetében erősebb

szankcióval nem rendelkezik. S így hiábavaló, mit 1—4. §§-ban kimond, hogy a nem magyar tannyelvű képzőkben a magyar nyelv mint tantárgy taníttassék; hogy 1882-től magyarul nem tudó egyén tanítói oklevelet nem nyerhet; hogy a magyarul nem tudó működő tanítók záros határidőn belül magyarul megtanulni kötelesek s hogy a magyar nyelv az összes nyilvános jellegű népiskolákban a köteles tantárgyak sorába fölvétessék — sikerrel a már említett okokból a törvényhozás gondoskodóan eddig még nem járt: mert a legszebb ideák megvalósítását a legegyszerűbb nembánomsággal ki lehetett játszani s rosszakaratúlag megakadályozni azt, hogy a törvény a nemzet megmagyarosodását akár egy lépéssel is előre vigye!

A mostani javaslat kutat az okok után s keresi az erősebb intézkedésre az eszközöket. Erélyesen akarja végrehajtani a tankötelezettségről szóló paragrafust, s hogy kitörülje a statisztikából a szégyenfoltot, mely szerint a tanköteleseknek csak 82·21⁰/₀-a jár iskolába, miből kifolyólag az elmúlt tanévben közel 10 millió iskolai félnapból 2.120,565 igazolatlan félnap volt s az iskolákba járóknak csak 88·78⁰/₀-a látogatta 8 hónapon keresztül rendszeren az iskolát — oly intézkedéshez is nyul, mely az egyén szabadságát is megtámadja, hogy t. i. 100 k.-ig terjedő pénzbírsággal is sújtja s esetleg el is zárhatja a makacs szülőt, vagy hanyagság esetében egy esztendővel a tankötelezettség idejét meg is nyújtja — de oly téren teszi ezt, ahol a szigor indokolt s aminek eredménye, azt hiszem, elmaradni nem is fog.

Amit pedig a magyar nyelvnek sikeresebb tanítása szempontjából magában foglal, az meg éppenséggel örvendetes. Mert abbeli követelménye: „hogy a nem magyar tannyelvű elemi népiskolában a magyar nyelv tanítása annyira megvalósítandó, hogy a nem magyar anyanyelvű gyermek az elemi népiskola mindannyi hatéves tanfolyama alatt a magyar beszédet annyira elsajátítsa, hogy az ő életviszonyainak megfelelően gondolatait magyarul tisztán és szabatosan ki tudja fejezni; továbbá tudjon magyarul folyékonyan olvasni, helyesen írni és számolni“ — a kimondott magyarosítás az egész vonalon.

Ha ezt a tudja érne a módosítandó törvény, akkor egynehány nemzedék során, a tankötelezettség szigorú megvalósításával nem lesz oly polgára ennek az országnak, ki magyarul beszélni nem fog!

Attól tartok azonban, hogy ebben a módosított alakjában sem fogja elérni a törvény azt, mi után az 1868. és 79. törvények hiába törekedtek. Mert komprommisszumos jellege van a reformnak. A felekezeti köpönyegébe bujtatott nemzetiségi törekvések ezentúl is fognak kísérteni; mert a legtöbb iskolában ezentúl is csak mint tantárgyat fogják tanítani — ha fogják — a magyar nyelvet s a 20⁰/₀-os magyarság létszáma mellett a kétnyelvű tanítás már nehézkessége miatt sem fog lendíteni a magyarosítás ügyén. Mivel első esetben a magyar nyelv tanításának annyit se lehet elérni, mint pl. a középiskolákban, ahol németül, franciául, latinul, görögül bizony senki meg nem tanul, pedig ott azzal az ellenszennvel sem lehet találkozni, melybe a népiskolában a magyar nyelvvel és állameszmével szembehelyezkedő nemzetiségek részéről az államhatalom lépten-nyomon belebotlik. Utóbbi esetben csak megnehezíti

a tanítást, mit csak az tud megérteni, ki ilyen tanításon már átesett. Magával a fizetéskiegészítéssel sem érünk el sokat, mert az ellenséges indulatu s a kárhozatos tradíciókból és felekezeti örve alá menekült magyarelles aspirációkból kivetkőzni sem tudó iskolaföntartó hatóságok inkább nélkülözni engedik a tanítót, vagy kevesebb fizetéssel beérő gyöngébb tanítókat alkalmaznak, semhogy anyagi helyzetének előmozdítása révén az állami ingerenciának befolyást engedjenek iskolájuk szeleme tekintetében.

Míg tehát ki nem mondja valamely törvény és pedig minden teke-tória nélkül minimumul azt, hogy az értelem és beszédgyakorlatok magyarul tanítandók kivétel nélkül, minden iskolában: addig ebben a törvényalkotásban a IV. fejezet marad a legértékesebb rész, mint olyan, mely a tanítóképzésről és — képesítésről szól. Mert a többivel a műveltséget lehet ugyan terjeszteni, miből rendezettebb iskoláztatás mellett a magyar fajnak is kétségkívül nagyobb mértékben lesz haszna, de magyarosítás tekintetében sikert csak az utóbbival érhetünk el. Bár itt is csak félsiker kecsegtet mindaddig, míg a hitfelekezetek által föntartott képző-intézetekben is nem magyar lesz a tanyelv és míg a szakvizsgáló bizottságot teljesen államivá nem tesszük!

És itt elértem ahhoz a ponthoz, ahol a reformjavaslatnak a tanítóképzésre és — képesítésre vonatkozó részével foglalkozni szándékozom.

Ez a fejezet 27 §-ból áll s gerince a tanítóképesítés államosítása; mit hogy megvalósíthasson, hatályon kívül helyezi az 1868. törvény 84—102. §§-it s a tanítóképesítő-vizsgálatoknak ketté való tagozásával a tanítóképzés bifurkációját mondja ki.

Magát az *állami képesítést* a 65—73. §§-ban írja körül a törvény, melyen kívül a fölvételt, az intézetek szervezetét és azok tantervét a 49—54. §§-ban szabályozza. Az 55—56. §§. az állami és legfőképp a felekezeti képzőkről szólnak, valamint az azokban használt tankönyvek éstanszerek állami ellenőrzéséről. Az 58—64. §§. az igazgatásról, tanári testületekről, ezek fegyelmi ügyeiről s eljárásukról gondoskodnak. A 74. §. a nem állami képzők esetleges állami segítését s az államnak ennek folytán fölmerülő beavatkozását érinti; a 75. §. meg a kormány főfelügyeleti jogát állapítja meg.

Nagyon értékes intézkedése még a törvénynek a 76. §., mely a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. I. t.-c. tekintetéből a középisk. érettségi bizonyítvánnyal egyenértékűnek nyilvánítja a tanítói oklevelet — s az ezen kereten külömben kívül eső 9. §. mely a tanítót köztisztviselőnek minősítvén, védelmébe veszi tekintélyét bármilyen irányú inzultussal szemben — iskolai, tehát hivatalos működése közben.

A *fölvételre nézve* annyiban van eltérés a régi 84. § al szemben, hogy a férfi képzőkbe is 14 éves korukban veszik föl ezentúl a növendékeket s hogy 18 éves korának betöltése után képzőbe első évre senki be nem kerülhet. Helyes megoldás; mert egy anomaliát szüntet meg ezzel a tervezet, mely négy évi előtanulmány mellett eddig csak 15 éves korában engedte meg a fiunak a képzőbe való belépést; másrészt meg amiatt, mert megszünteti a korosabb ifjaknak fiatatabb társaikkal való

érintkezését és nevelkedését, mi nevelési szempontból sokszor nagyon is visszás tapasztalatokra vezetett.

Reformot involvál továbbá az 51. §. d. pontja, mely kettős tanfolyamú gyak. iskolákat kontemplál külön a mindennapi s külön az ismétlő-iskola bemutatására a ref. javaslatnak 11. §-a alapján, mely az elemi népiskolat is két egymáshoz szorosan kapcsolódó tagozatra: a 6 éven át tartó mindennapi s a 3 évre terjedő ismétlő tanfolyamra osztja.

Újítás továbbá az 50. §. mely az egyes osztályok létszámát 30-ról 40-re emeli, sőt min. engedéllyel több növendéknek is helyezi kilátásba a fölvételét, mi azonban mind a nevelés és oktatás, mind a fegyelmezés szempontjából kifogásolható. Tanítóképesítés terén ugyanis tulprodukciónak lévén, minek nehezíteni meg a képzés sikerét különösen gyakorlatilag s minek türehetlenné tenni annak a tanárnak elfoglaltságát, kinek pl. a nyelvtan tanításával kapcsolatosan amugy is tömérdek sok dolgot kell kijavítania.

Nevezetes az igazgatótanács intézményének megszüntetése, amelyben a fölvételt a képzőkben ezentul a kir. tanfelügyelők elnökletével a maguk felelősségükre teljesítik a tanári testületek (52. §); a fegyelmi eljárást meg a növendékekre nézve másodfokulag (53. §), a tanáristületet illetőleg meg elsőfokulag a miniszter intézi el (63.), utóbbi esetben a kir. tanfelügyelő elnöklete alatt, felerészben tanítóképző-tanárokból álló bizottság vizsgálata alapján. Különben azonban az áll. képzőknek összes szellemi, rendtartási és anyagi, valamint a növendékek fegyelmi ügyei is elsőfokon az igazgató és tanári testületnek egyetemleges elbírálása alá esnek (60. §), holott az 1868. 18. t.-c.-nek 94., 98—101. §§. rendelkezései szerint ezek az ügyek ma mind az igazgatótanács hatásköré tartoznak.

Legradikálisabb mozzanata a javaslatnak a 65. §-ban domborodik ki. Itt mondatik ki az is, hogy a képesítő vizsgálat két szakaszból áll: az *alapszűzsgálatból*, melyet tanulmányainak befejezésével a növendék azonnal s a *szakvizsgálatból*, melyet 1—2 évi gyakorlat után tesz le a már működő tanító. Az elsőben általános műveltségéről számol be, utóbbiban pedagógiai képzettségéről tesz tanúságot a tanítójelölt s ami fő — hazafias érzületéről, jelesen magyar nyelvi képességeiről, amikor a nemzeti irányú tantárgyakból: magyar nyelv és irodalom, hazai földrajz és történet s alkománytanból állja ki a tűzpróbát.

Mindkét vizsgálatot saját intézetében teheti le a tanítójelölt, ha azt a képző-intézetet a jelen törvény rendelkezései szerint szervezik, de míg az alapszűzsgálatot saját tanári testülete előtt állja ki, szakvizsgálatra már állami bizottság előtt kell jelentkeznie, mely a tanfelügyelő elnöklete alatt a miniszter által kirendelt igazgatókból, tanítóképző tanárokból, tanfelügyelőkből, kiváló népiskolai tanítókból és más szakférfiakból áll; felekezeti képzőknel meg az illető főhatóság meghallgatásával a miniszter által kirendelt elnök alatt az illető felekezeti hatóság által a miniszternek bejelentett s általa megerősített tagokból s kinevezett szakbiztosokból.

Míg az alapszűzsgálatot az intézet tanítási nyelvén teszi le a végzett növendék, addig a szakvizsgálat nyelve mindenütt *magyar*.

Eszerint a tanítóképzés és képesítés útjai külön válnak. A tanító-

képzés a tanítóképzők kezében marad továbbra is u. a. tanárok kezében, kik növendékeiket a tanítói pályára addig nevelték; de a képesítés már országos bizottság előtt fog lefolyni, melynek állami jelleget a 65—73. §§. adnak.

Ezzel régi óhajt valósít meg a reformjavaslat. Elő volt az már alaposan készítve tanári testületek, kongresszusok által memorandumokban s határozatokban, melyekben a tanárság az oklevél értékének s ezzel a tanítói tekintély öregbítése s a tanképesítés intenzitása céljából a bifurkációt sürgeti, mit már csak azért is szívesen ragadott meg a kormány, hogy ezzel a felekezeti tanítóképzésbe is közvetlen jogot nyervén a beavatkozásra, a magyar nyelvnek alaposabb tanulását s tudását illetőleg állami garanciákat magának biztosítson.

Direkt befolyást nyer tehát ezzel az állam a felekezeti képzőben nevelkedett tanítóknak nemcsak készülsége, de hazafias érzülete is magyar nyelvbéli képességeinek is a megvizsgálására.

Közvetve foly be azonban az *alapvizsgálatba* is az állami ingerencia. Mert míg az 1868. törvény 13. §-ában arról intézkedik csak, hogy a felekezeti képzőkben u. a. tudományok ugyanoly terjedelemben taníttassanak mint az államiakban, s hogy bennök évenként nyilvános záró és képesítő vizsgálatok tartassanak, addig a tervezett törvény tovább megy, mert 67. §-a szerint a felekezeti képzők alapvizsgálataira kormányképviselőt küld ki, kinek nincs ugyan rendelkezni joga, de tartozik felügyelni arra, hogy az utasítások itt is megtartassanak. Megtekintésvagy az írásbeli dolgozatokat, jelen van a szóbeli vizsgálatokon melyeken a növendékekhez kérdéseket intézhet; meggyőződést szerez továbbá arról, hogy a magyar nyelvet a jelöltek oktatóképesiséggel bírják-e? Részt vesz evégből a klasszifikáló záróértekezleten is, melynek eredményéről a kormánynak jelentést tesz, sőt a vizsgálati utasítások meg nem tartása esetében az alapvizsgálat alatt álló jelöltek bizonyítványait az ügy végleges eldöntéséig vissza is tarthatja.

Az alapvizsgálaton nyert bizonyítvány tanítói állás ideiglenes betöltésére és segédtanításra jogosít, ki azonban legfőljebb csak két esztendeig működhet ebbeli minőségében (69.), mert legkésőbb két éven belől szakvizsgálatot tartozik tenni, melynek lejártával csak különös méltánylást érdemlő esetekben kaphat engedélyt a minisztertől.

Erre a meg szorító intézkedésre szükség volt. Mert ha a törvény erről nem gondoskodik, könnyen plauszibilissé válhatnék az egész tervezet. A felekezeti iskolai hatóságok, hogy a törvényt kijátsszák, csupa segédtanítót alkalmaznának, kik sem állami bizottságok előtt nem állottak, a magyar törvények és alkotmány szentségének respektálására esküt sem tettek s tetejébe magyarul se tudnának. Hanem maradna minden régiben s hiábavaló volna minden törekvés az állameszme megerősítésére. A régi rendszer szellemében nevelt tanítók kerékkötői maradnának a magyarosítás ügyének továbbra is, ahogy eddig voltak!

De azzal, hogy legkésőbb két év alatt szakvizsgálatot tartozik tenni a segédtanító s hogy nyugdíjigényre is csak akkor szerzi meg a jogosultságot, amikor rendes tanítónak lesz: rálépett a magyar állam-

hatalom arra a térre, ahol a tanítókra és általuk az iskolákra legnagyobb nyomást gyakorolhat.

Magának a tanítónak áll majd érdekében első sorban, hogy szakvizsgálatra jelentkező, képzettségével s nyelvbéli készségével és nemzeti érzületével kiérdemelje, hogy országos bizottság által magyar nemzeték nevelésére képesnek és érdemesnek kijelentessék.

Ezzel a miniszter úr egy régi ideáját valósítja meg, melyet már Budapesten az 1896-ban tartott II. egyet. tanügyi kongresszuson fejezett ki, amikor kijelenti, hogy a képzőkben gondoskodni kell arról, hogy a leendő tanítók hivatásukhoz illő mindenoldalú kiképzést nyerjenek, minek ellenőrzése és a képesítés megadása az összes képezdékre nézve áll. bizottságokra volna bízandó, mit — szerinte — ép úgy megkövetel az oktatásügy egységes szervezése, mint speciális viszonyaink között a nemzeti érdek is.

Ahogy ezzel a határozott állásfoglalásával zajos tapsot arat az egybegyűlt tanítóság részéről a tanügyi politikus, ép oly elismerést vív ki magának a kultuszminiszter most, amikor az annak idején vallott meggyőződését aprópénzre fölváltva, a tanügy és nemzet javára effektuálni törekszik.

Bebizonyítja ezt az ankéten elhangzott megnyitó beszédjével is, amikor kijelenti, hogy a képesítés új módozata alkalmas lesz távol tartani, vagy kiselejtezni a tanítói pályára nem hivatott elemeket (értsd azokat is, kik magyarul nem tudnak) és módot fog nyújtani az államnak a kiképzés szellemének, általános képzettségnek, főleg a magyar nyelvi oktatásra való képességnek hatályos ellenőrzésére. Szerinte kötelessége az államnak, hogy a közfunkcionáriusok képesítését, annak föltételeit és módozatait saját hatáskörében állapítsa meg, mert a közügynek ő kezeskedik arról, hogy képesítésével az okleveles egyén csakugyan megszerezte azt a képzettséget, melyet tőle joggal el lehet várni.

Mindezekből kifolyólag tehát, ha az egységes magyar nemzeti államt komolyan ki akarjuk építeni, komolyan kell a már többször idézett törvények intenciói szerint eljárásunkat irányítanunk. S ha az 1868. XLIV. t.-c. szellemének eleget akarunk tenni, mely ha a nemzetiségek egyenjogúsításáról szól is, de világosan rendeli azt is, hogy az állami kormányzatnak minden rétegében a nyelv a *magyar állam nyelve*: akkor annak szigorú végrehajtása kötelessége az államnak az oktatás terén első sorban. Ezt pedig addig el nem érhetjük, míg az egész vonalon oly tanítóságunk nincs, mely nemcsak magyarul tud, de magyarul érez is.

Magyar hajlamot kell tehát a tanítóktól követelni. Ezt a magyar szellemet, magyar hajlamot pedig csakis magyar nyelven, magyar szellemben történt neveléssel és oktatással lehet elsajátítani; mit az állami képzőkől kikerült tanítók az azokban dívó nevelési rendszer folytán szívnak magukba, a felekezetiékből kikerültek meg az állami jellegű szakvizsgálatok során bizonyítanak be.

Ezért emítettem fönnebb, hogy csak félsikerrel kecsegtethet a reformtervezetnek ez a különben nagyon szimpatikus fejezete. Mert magyar érzést idegen szellemű képzőkől senki nem vihet ki magával. Ez a

szellem pedig — tisztelet a kivételnek — túlnyomó részben minden, csak nem magyarbarát s míg ilyen, jobban mondva *mert* ilyen tüntetőikkel találkozunk, kár törvénybe foglalni olyant, mit a IV. 55. §. megenged: hogy a hitfelekezetek képzőinek tannyelve a főhatóság tetszésétől függjön, hogy a magyar nyelven való tanítás a nem magyar nyelvű képzőkben korlátozott heti óraszámmal, kizárólag a magyar nyelvtan tanulására szorítkozzék csak.

Igaz, hogy a gyakorlati politikát politikai mérsékletnek kell áthatnia s ezt ez a reformjavaslat bőven is tanúsítja azzal, hogy ezentúl is elfogadja minden tényezőnek a segítségét, melyek közül fontosságuknál fogva segédkezet elsősorban a hitfelekezetek vannak hivatva nyújtani; de azért a kapocs, melynek a különféle társadalmi tényezők között támadt versenyből kifolyólag kifejlődnie kellene, ennek a törvénynek a segítségével sem fog az állam és némely felekezetek között létrejönni. Mert a verseny ott vezet eredményre, ahol nemzeti szempontból egységesek a törekvések s csak a kivétel módozataiban vannak eltérések. Nálunk azonban aligha fog ez sikerülni, mert hazánkban a versenyzés nem a nemzeti ügy szolgálatában, de annak rovására történik. Nem azt akarják a nemzetiségek, hogy a köztük és az állam között támadt versenygésből a magyar Géniusz bontakozzék ki diadalittasan, mint egykor a maguk közt féltékenykedő, sőt ellenséges érzületű, de közös ellenséggel szemben mindig összetaró görög vagy olasz városok torzsalkodásaiból a görög nemzeti érzés és egységes olasz királyság született meg: hanem ellenkezőleg a maguk nemzetiségének erősítésére s a nemzeti állam megrontására törekszenek.

Hiábavaló lesz tehát a törvény idealizmusa, ők csak visszaélnék vele. Hasztalan lesz az állam lovagias közeledése is, ez sem fogja nézeteiket e ponton megváltoztatni. Tudjuk, mily mértékben használják fizeteskiegészítések címén az állam segítségét elemi iskolákban; a tanítóképzőkben még inkább fogják kerülni az alkalmat arra, hogy az állami befolyásnak tért engedjenek. Ott szegény hitközségek kapálódznak kézzel-lábbal ellene; hogy remélhetnők a gazdag püspökségektől, hogy segély címén képzőiket az állami ingerenciának kiszolgáltassák! Aligha fognak csak egyetlen egyszer is belemenni abba, hogy a törvénytervezet 74. §-a d) illetőleg e) pontjának alkalmazására az államnak alkalmat adjanak.

Ezért tehát, ha nem államosítjuk is a képzőintézeteket, mégis követelni kellene, hogy a nemzeti tárgyakat, melyekből szakvizsgálatot magyarul kell tenni, az összes felekezeti képzőkben is magyarul tanítsák, nem pedig úgy, ahogy az 55. §. rendelkezik „hogy a magyar nyelv és irodalom a rendes tantárgyak között magyar tannyelven legalább annyi heti óraszámmal taníttassék, mint a magyar tannyelvű képzőintézetekben.“

Csakis így szoktathatjuk tanítóinkat magyar szóra s csakis így nevelhetünk magunknak magyar tanítósgot az egész vonalon.

Az állam is csak akkor lesz erős és *magyar*, ha tanítói is azok lesznek, mert amilyen a tanító, olyan az iskola!

Félrendszabályokkal győztes csatákat megvívni nem lehet. Mig a gyöngé sopánkodik, szántani csak az erős szánthat. Bizzunk, hogy ez az erő ennél a törvéynél is meg fog nyilatkozni. Meggyőződhet róla mindenki az ankéten elhangzott nézetekből, melyeknek hatása alatt a miniszter ur is engedett a középútból és hajlott azok felé, kik az állam-eszme fensége érdekében többet követeltek, mint amennyit a reformjavaslat nyújtani akar.

S ha miniszter úr mondja: „Belátom és elismerem, hogy maga az a rendelkezés, hogy a képesítő vizsgálatoknál a tantárgyak nagyobb része magyarul kérdeztetik, szükségessé fogja tenni, hogy a képzőben már magánál a tárgyak tanításánál érvényesüljön a magyar tannyelv. S erre vonatkozólag a mondottakat nagyon megszívlelendőnek, figyelemreméltónak tartom s mindenesetre megfontolás tárgyává teszem, hogy ezt a két követelményt: a képezdék tannyelvét s a képesítő-vizsgálatnál alkalmazandó nyelv kérdését mikép hozzuk teljesen összhangba“... akkor erős reményünk lehet arra, hogy a reformjavaslat alapján a tanítóképző, bármily jellegű legyen is az, a magyar szó, érzés és szellemnek lesz a kohója: mert az innen kikerült hazafiás érzésű tanítók, mint apostolok be fognak hatolni édes hazánk legrejtettebb zúgába is, hogy magyar szóra a nemzet minden egyes fiát megtanítsák.

Addig pedig az autonómiajukra féltékeny felekezeti isklai főhatóságok törekedjenek arra, hogy alkalmazkodásukkal minél kevesebb okot és alkalmat szolgáltatssanak a kormánynak, hogy megtorló szempontból főfelügyelői jogát a törvény 75. §-a alapján velök szemben gyakorolja; az állami bizottságok meg szigorúan hajtsák végre a törvény intézkedéseit, mert csakis tőlük függ, hogy a törvény intenciója az utolsó betűig megvalósuljon s hogy olyan tanítója a jövőben a hazának ne legyen, ki magyarul ne tudjon s ki magyarul ne érezzen!

Csáktornya.

Zrinyi Károly.

A tanítóképzésről és a tanítóképző-intézetekről.

— Az 1902—1903. évi iskolai értesítők ismertetése. —

XXXV.

A selmecebányai ág. h. ev. lyceum értesítője az 1902/3. tanévről.

Közzéteszi *Jezsovics Károly* igazgató tanár.

A lyceummal kapcsolatos tanítóképzőben a növendékek a latin és görögöt kivéve minden tantárgyat a lyceumi V., VI., VII., VIII. osztálybeli tanulókkal együtt hallgattak, ezen kívül voltak külön tanított tárgyak is. A tanulók létszáma: I. o. 1, II. o. 5, III. o. 0, IV. o. 2. Tehát *összesen 7 rendszeres, 8 magántanuló.* (!) A fentartó testületnek úgy látszik az a nézete ezen a téren: „Ez is jobb mint a semmi.“

A soproni Szent-Orsolya-rendiek intézete

Az adatokat közlésezi: *Desits Ladisla*, Szent-Orsolya-rendi fejedelemasszony, tanítónők-intézeti igazgató.

Az elemi tanítónőképzsőre vonatkozólag.

Igazgató: Desits Ladisla, Sz.-Orsolya-rendi fejedelemasszony, az arany-érdemkereszt tulajdonosa.

Hitoktató: Dr. Zehetbauer Ottó prépost ur, Sopron városának plébánosa.

Tanárnők: Reiter Benedikta, Bauer Helena, Troján Lucia, Hudetz Felicitas, Paál Clara, Meerfeld Róza, Marterstock Hyacintha, Latsnyi Jolánta, Sterroz Cécilia.

<i>A tanulók száma</i> :	I. osztályban:	30	rendes,	5	mangántanuló
	II. "	20	"	3	"
	III. "	26	"	2	"
	IV. "	34	"	7	"
	Összesen:	127.			

Ezek közül:	r. kath.	105	magyar	100
	gör. kath.	2	német	16
	ev. ref.	1	román	1
	ág. hit. ev.	4	tót	1
	izraelita	15	horvát	2
			olasz	7

Képesítő vizsgálatott tett az év folyamán 34 rendes és 7 magánt.

Polgári tanítónőképzső intézet.

Igazgató s vizsgálati alelnök: Desits Ladisla m. f.

Tanárnők: Fuchs Nicola, Reiter Benedikta, Bauer Helena, Troján Lucia, Hudetz Felicitas, Troján Andrea, Paál Clara, Marterstock Hyacintha.

<i>A tanulók száma</i> :	I. osztályban	10
	II. "	4
	III. "	12
	Összesen:	26

Köztük:	r. kath.	17	magyar	22
	gör. kath.	1	német	3
	ev. ref.	1	tót	1
	ág. hitv. ev.	6		
	izraelita	1		

Képesítőt tett a mult iskolaév végén 12, még pedig 10 a nyelv-történettudományi és 2 a mennyiség-természettudományi szakcsoportból.

XXXVI

A selmecbányai ág. hitv. ev. lyceum értesítője az 1902/3-iki tanévről.

Közzéteszi: *Jezsovics Károly*, ig. tanár.

Micsinay János.

1847—1902.

A megboldogult középiskolai tanár volt, de nagy odaadással ápolta a tanítóképzés ügyét is.

„1889/90-ben kezdte meg működését a lyceummal kapcsolatos fitanítóképzőben s az 1890/1. tanévtől kezdve ez intézet vezető-tanára volt.

A tanítóképzőben a nevelés- és oktatástant, a módszertant és a gazdaságtant tanította. Milyen kiváló szép eredményt tudott elérni a tanítóképzőben is, fényesen tanusítják Péterfy Sándornak, az országos közoktatási tanács tagjának gróf Csáky Albin volt vallás- és közoktatásügyi miniszterhez beterjesztett jelentéséből vett következő elismerő szavai:

„Legmeglepőbb volt ream nézve, hogy a tanítóképző-intézet harmad. s negyedéves növendékei, akik a nevelés- és módszertant dr. Emericzy kézikönyvéből és a Gyertyánffy- dr. Kiss Áron-féle módszertanból tanulták, e tantárgyakból még akkor is jól feleltek, amikor Micsinay János tanár úr engedelmével én kérdezgettem ki oly részletekből őket, amelyeket még nem volt módjukban átismételni.“

Ilyen meglepő siker azért koronázta mindenkor és minden tárgyban Micsinay tanítását, mert ő kiváló figyelmet fordított arra, hogy növendékei az ismereteket ne a gépies emlékezetbe vésés útján tartsák meg, hanem a tökéletes megértés által sajátítsák el, úgy, hogy szerzett ismereteikről bármikor és bárki előtt képesek legyenek beszámolni saját szavukkal, még pedig magyar nemzeti nyelvünkön.

A magyar fajszeret és a hazafiság ápolása tekintetében ugyanis újabb és tágasabb tér nyílt Micsinay előtt a tanítóképzőben. Másfél évtized alatt sok képzett ev. tanítót nevelt a hazai közmívelődés és főleg a magyarosítás terjesztésére. De nem is tudta őt semmi annyira elkésé- ríteni, mint ha nagy ritkán azt hallotta, hogy valamelyik tanítványának a kebelébe belopódzott a pánszlávizmus sötétben bujkáló férgé. Igaz magyar érzületére jellemző az is, hogy a selmeci úri kaszinóban az ő szavára cserélték ki az osztrák császári pár képét a magyar királyi pár képével. A felvidéki magyar közmívelődési egyletnek is lelkes híve maradt haláláig.“

A lyceummal kapcsolatos tanítóképzőben a növendékek a latin és görögöt kivéve minden tárgyat a lyc. V., VI., VII., VIII. osztálybeli tanulókkal együtt hallgattak.

Külön előadott tárgyak voltak: neveléstan és neveléstörténet, oktatási módszertan, *gyakorlati tanítás heti 1 órában (!)*, gazdaságtan, bibliai történetek, zene, ének, rajz, számtan, gyakorlati kertészettan.

Növendékek: I. évi tanfolyamban 1, II. évi tanfolyamban 5, III. évi tanfolyamban 0, IV. évi tanfolyamban 2, *összesen: 8.*

XXXVII

A sepsiszentgyörgyi m. kir. állami tanítónőképző-intézet III. értesítője az 1902—1903. tanévről.

Szerkesztette: *Bodor Miklós*, igazgató.

Az év történetében nevezetes az, hogy az internátus kibővítettett és a gyakorló iskola új helyiséget kapott.

A tanári testület a hitoktatókkal együtt 12 tagból áll, kik között 5 nőtanár van.

Az intézet három osztályában az év végén 134 növendék volt.

A szerelvények, szertárak s könyvtárak beruházása folyamatban van. Ez évben hatalmas lépéssel haladt előre.

Az internátusban 65 bennlakó növendék volt. A növendékek 230—50 korona segélyben részesültek személyenként.

A növendékek önképzésére az intézet kiváló gondot fordít.

Az egészségügy nem volt teljesen kielégítő.

Az intézetnek van egy ötosztályu osztatlan gyakorlóiskolája 46 növendékkel.

XXXVIII.

A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerületi soproni tanítóképző-intézet értesítője az 1902/1903. isk. évről.

Szerkesztette: *Kapi Gyula*, igazgató.

A tanév rendes lefolyású volt. Kiemelendő, *hogy az intézet a tanári fizetések részben való kiegészítésére 1000 korona államszegélyben részesült. A tanári fizetések ily módon való emelése a nyugádjába is beszámítatott.*

A tanári kar a rendkívüli tanárokkal együtt 8 tagból áll.

A végzett tananyag az állami tanterv követelményeivel egyező.

A növendékek öntevékenysége a „Pályfő-kör“ nevet viselő önképző-körben nyilvánult. A vagyoni állapotot a következő kimutatás tünteti fel:

Bevétel	286 korona 68 fillér
Kiadás	147 „ 68 „

Takarékpénztárban van elhelyezve 139 korona — fillér

A Pálffy-kör „Segítő alap“-jának vagyoni állapota az 1903. év június 16 án.

Bevétel	235 korona 17 fillér
Kiadás	102 „ 14 „
	<hr/>
	133 korona 03 fillér
 Ebből tőkésítés	 50 „ — „
	<hr/>
Takarékpénztárba letéve	83 korona 03 fillér.

A „Segítő-alap“ pénztárának az egyházkerület pénztárában elhelyezett tőkéje 1050 korona és az esedékes kamat.

A növendékek 7240 korona tápintézeti jótéteményben és 1494:43 korona ösztöndíjban részesültek.

A képesítő vizsgálat rendes lefolyású volt. Az 1901/2. iskolai év végén 10 jelölt nyert oklevelet.

Statisztikai kimutatás: beiratkozott 130, az év végére maradt 127 növendék. Vallásra nézve: ág. hitv. ev. 120, ev. ref. 3, r. kath. 2, izr. 2; anyanyelvre nézve: magyar 87, német 24, tót 14, vend 2.

Az intézetnek van egy önálló, I—V osztályu, két tanteremben elhelyezett gyakorló-iskolája összesen 44 növendékkel.

XXXIX.

A szabadkai m. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1902/903. tanévről.

Kiadja: *Weszelyné Balajthy Ilona*, igazgató.

A tanév rendes lefolyású volt.

A tanítónők számára rendezett szünidei tanfolyam vezetésével *W. Balajthy Ilona* bizatott meg. A tanításban résztvettek: *Weszely Ödön* dr. (Budapest), *Ugray Fános* (Budapest), *Mohar Főzsef* (Győr), *Svarba Főzsef* (Léva).

A tanári testület 14 tagból áll, kik között 9 nőtanár van.

A növendékek száma 191. Anyanyelv szerint: magyar 166, német 8, szerb 11, román 1, bunyevác 4, cseh 1; vallás szerint: r. kath. 126, gör. kath. 2, gör. kel. 13, ev. ref. 17, ág. h. ev. 9, izr. 24. *Magántanulók száma 47 (!)*

Az internátusban 116 növendék nyert otthont.

A nevelés-tanítás eredményét a következő adatok tüntetik fel: *magaviselet*: példás 156, dicséretes 33, jó 2; *tanítási* eredmény: kitűnő 20, jeles 84, jó 74, elégtelen 20.

Az ifjusági önképzőkör a lefolyt tanévben is jelentős munkásságot fejtett ki. Vagyoni állása:

Az 1901/1902. tanévben beszedett tagsági díjak 380 korona. Ebből könyvtár gyarapítására fordított 290 korona 80 fillér. Folyóiratokra

71 korona 60 fillér. Vegyesekre 10 korona 42 fillér; tehát az összes kiadás 372 korona 82 fillér. Pénztári maradvány 7 korona 18 fillér.

A lefolyt tanévben az egészségügy igen kedvező volt.

A képesítő vizsgálatra 56 jelölt bocsáttatott. Kiadtak 42 oklevelet.

Az intézetnek van egy I—VI oszt. osztatlan gyakorló-iskolája 63 növendékkel.

XL.

A szarvasi ág. hitv. ev. tanítóképző-intézetéről.

(Kivonatolás a főgymn. értesítőjéből.)

Közzéteszi: *Benka Gyula*, igazgató-tanár.

Az értesítő szerint: „*a tanári fizetések kiegészítésére bizonyos összeget juttatott a miniszter úr.*“ Furcsa egy értesítés ez! Miért bizonyos, miért nem határozott összeget? Hát országos titok ez, hogy az állami segélyösszeget nem lehet kiírni az értesítőbe?

A tanítóképző a főgimnázium V—VIII. osztályába van beékelve a selmeci szerint. A képzőben van 46 növendék, *kik között 7 a magántanuló.* Az „Önképzőkör“ jelentős munkásságot fejtett ki. *A tanítóképző különben az önállóság felé törekszik.* Dicsérendő törekvés.

XLII.

A szegedi kir. kath. tanítóképző-intézet értesítője az 1902—903. tanévről.

Közli: *Galler Kristóf*, igazgató.

Az intézet zászlója felszentelésének ünnepélyéről közöl az értesítő terjedelmes leírást.

A tanév rendes lefolyású volt.

A tanári kar 6 tagból áll. Az intézet állapotában változás nincs.

Statisztikai kimutatások: a növendékek létszáma az év elején 138, az év végén 129. Vallás szerint: róm. kath. 123, ev. ref. 2, ág. h. ev. 4; nyelv szerint: magyar 82, német 46, bolgár 1.

Az intézetnek van egy I—IV oszt. osztatlan gyakorló iskolája.

A képesítő vizsgálaton az előző tanévben 10, következőben 19 jelölt nyert képesítést.

XLII.

A szegedi róm. kath. tanítónőképző intézet értesítője az 1902—1903-ik tanévről.

Közli: *Galler Kristóf*, t. pápai kamarás, igazgató.

A tanév rendes mederben folyt le.

A tanári testület 13 tagból áll, kik között 6 szegény iskolanővér van.

Statisztikai adatok: létszám az év elején 193, az év végén 184. Vallás szerint: r. kath. 154, gör. kel. 5, ev. ref. 9, ág. ev. 1, izr. 15; nyelv szerint: magyar 150, német 29, szerb 4, román 1. *A növendékek között van 19 magántanuló!*

Az elvégzett tananyag az állami tanterv keretében mozog.

A gyorsírókör nevezetes eredményt tüntetett fel.

A vizsgálaton 55 jelölt között 51 lett képesítve.

Az intézet internátussal van összekötve.

XLIII.

A székelykeresztúri m. k. állami tanítóképző-intézet értesítője az 1902/1903. iskolai évről.

Szerkesztette: *Ujvári Mihály*, igazgató.

A tanév történetéből kiemelendő, hogy az intézetnek *gazdasági irányba való fejlesztését* ezen tanévben megkezdték. Az értesítő erősen hangsúlyozza, hogy *egy új modern kellően berendezett épületre az intézetnek égető szüksége van.*

A tanári kar 9 tagból áll, ide nem számítva a hitoktatókat.

Statisztikai adatok: a növendékek létszáma az év elején 105, év végén 103. Vallás szerint: r. kath. 20, g. kath. 2, g. kel. 3, ág. h. ev. 5, ev. ref. 40, unit. 36; nyelvre nézve: magyar 100, német 1, román 4.

Az internátusban 80 növendék lakik.

A növendékek segélyezésére fordított összeg 14064 korona 74 fillér.

Az ifjusági segélyalap tőkége 1354 korona 97 fillér.

A 32 éves múltú önképző-kör ez évben is jelentékeny munkásságot fejtett ki.

A képesítő-vizsgálaton 30 jelölt közül 18 kapott oklevelet.

Az intézetnek van egy osztatlan I—V osztályu gyakorló-iskolája 27 növendékkal.

XLIV.

A znióváraljai m. kir. állami tanítóképző-intézet értesítője az 1902/3. tanévről.

Szerkesztette: *Somogyi Géza*, igazgató.

Az intézet ifjusága a lőcsei tornaversenyen az első helyre küzdötte fel magát. A faipariskola a pozsonyi kiállításon díszoklevelet nyert.

A tanári testület a hitoktatókkal együtt 15 tagból áll.

Statisztikai adatok: a növendékek létszáma év elején 110, év végén 103. Vallás szerint: róm. kath. 88, gör. kath. 1, ág. h. ev. 17, ev. ref. 2, izr. 2; nyelv szerint: magyar 42, tót 59, német 9.

Államsegélyben részesült 94 növendék és pedig 44 teljes-, 50 félszegélyben.

A tanítóképesítő-vizsgálaton 24 jelölt közül 24 kapott oklevelet.
Az intézetnek van egy osztatlan I—VI oszt. gyakorló-iskolája 42 növendékkel.

XLV.

A veszprémi angolkisasszonyok intézetének értesítője.

Összeállította: *Szántó László*, igazgató.

A tanítónőképző-intézet évenként egy felmenő osztállyal van szervezve.
Ez évben az első osztályt végezték a növendékek. Létszámuk 43. Az elvégzett tananyag az állami tanterv követelményeivel egyezik.

LXVI.

A győri m. k. állami elemi népiskolai tanítónőképző-intézet VII. értesítője az 1902/903. tanévről.

Szerkesztette: *Karsay Jolán*, igazgatónő.

Az értesítő bemutatja az intézet főhomlokzatának és a kert felőli homlokzatnak képét.

A tanári testület a hitoktatókkal együtt 13 tagból áll.

Statisztikai adatok: beiratkozott 57 benlakó és 77 bejáró növendék = 134; vallás szerint r. kath. 84, g. kath. 1, ág. hitv. ev. 21, ev. ref. 19, izr. 9; anyanyelv szerint: magyar 128, német 2, tót 3, olasz 1.
Magán-vizsgálatot tett 19 növ. (!)

A szertárak és könyvtárak ez évben is gyarapodtak.

Közli az értesítő az internátusi alapszabályokat.

Segélyezés: Teljes tartásdíjat csak 2 növendék fizetett, a többi mind részesült segélyben.

Az ifjusági segélyalap állása a következő:

Az alapnak a tanév elején 802·12 korona tőkéje volt.

Összes bevétel 341·24 korona.

Ez évi kiadás 312·80 korona volt.

Marad tehát a következő tanévre: 830·56 korona tőke.

Ezen kívül az alap kölcsönöket is nyújtott növendékeinek. Az egész évi forgalmat a következő adatok mutatják:

A tanév végén	1. Összes bevétel	1898 36 korona.
	2. Összes kiadás	1067·80 „
	3. Egyenleg az 1903/904. évre.	830·56 korona.

A „Pataky Irma“ ösztöndíjalap tőkéje 1000 korona.

Az intézet 1903. szept. 5—11-ig bezárólag az Alduna vidékére rendezett tanulmányi kirándulást.

A nevelés-tanítás eredménye tárgyanként van kimutatva. Rövid összefoglaló áttekintés nincs.

A képesítő vizsgálaton 29 rendes, 6 *magántanuló* vett részt. Kiadtak

34 oklevelet. A képesítő vizsgálat eredménye a 18 tárgyból a következő: kitűnő 155, jeles 193, jó 176, elégséges 81, elégtelen 7.

Az intézetnek van egy I—IV osztályu osztatlan gyakorló-iskolája 51 növendékkel.

XLVII.

A budapesti állami II. ker. tanítónő- és nevelőnőképző-intézet értesítője az 1902/3. tanévben.

Szerkesztette: *Katonáné Thuránszky Irén*, igazgató.

Az 1902/3. iskolaévben az intézet életében, szervezetében nem fordult elő lényeges változás. A csendes munkásság fényes tanulmányi eredményt mutat fel.

A tanári testület 29 tagból áll.

Statisztikai adatok: felvétetett 250, év végére maradt 242 növ. E nagy létszámnak megfelelőleg a III. és a IV. oszt. két párhuzamos részre osztatott szét. Anyanyelv szerint: magyar 239, német 3, szerb 3, olasz 5; vallás szerint; r. kath. 164, gör. kath. 2, gör. kel. 3, ág. h. ev. 24, ev. ref. 38, izr. 19. *Az intézetnek csak 133 magántanulója van. (1)*

Az intézet épületéről részletes leírást nyújt az értesítő. Rajzokban bemutatja a homlokzatot, a földszinti és az emeleti alaprajzot, az udvar felőli homlokzatot, a kertet, az épületet a kert felől, egy tantermet, a zenetermet, a rajztermet, a tornatermet, a kísérleti előadó-termet, végül a gyakorló-iskolai tantermet.

A szertárak s könyvtárakról részletes kimutatást közöl az értesítő.

Az internátusban 89. növ. lakott. Közli az értesítő a házsabályokat.

Segélyezés, ösztöndíjak: teljes ellátást kapott 50 növendék 30.600 korona értékben, — 78 bejáró növ. kapott ingyen ebédet 14.040 korona értékben, 800 korona pénzbeli segélyt osztottak szét. Ezekon kívül számos más segélyben részesültek a növendékek.

Közli az értesítő az iskolai rendszabályokat.

A nevelés-tanítás eredménye osztályonként és tárgyanként van kitüntetve.

A gyakorlati kiképzés a rendes mederben folyt le.

Az „Eötvös önképzőkör“ ez évben is jelentős munkásságot fejtett ki *Nagy László* elnöklete alatt. A segélyalap állása 450 korona.

Az egészségi állapot kitűnő volt.

A két ízben tartott rendes lefolyású képesítő vizsgálaton ezen tanév alatt 121 oklevelet adtak ki.

Az intézetnek van egy I—IV oszt. osztatlan gyakorló-iskolája 41 tanulóval.

Sopron.

Simkó Endre.

B)

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete tagjainak névsora.

Tiszteletbeli tagok:

- Dr. Axaméthy Lajos, min. tanácsos.
 Dr. Berzeviczy Albert, vallás- és közokt.-ügyi miniszter.
 Gr. Csáky Albin, volt vallás- és közokt.-ügyi miniszter.
 Fehér Ipoly, pannonhalmi főapát.
 Firczák Gyula, ungvári görög kath. püspök.
 Gyertyánffy István, a budai Paedagogium volt igazgatója.
 Péterfy Sándor, tiszteletbeli elnök.
 Szász Károly, a dunamelléki helv. hitv. egyházkerület volt püspöke.
 Dr. Wlassics Gyula, volt közokt.-ügyi miniszter.
 Zirzen Janka, a budapesti polg. isk. tnőkpző-int. volt igazgatója.
 Zsilinszky Mihály, közokt.-ügyi államtitkár.

Alapító tag:

Herrmann Antal.

Az egyesület rendes és pártoló tagjai.

(A név után álló évszám a belépés évét jelenti.)

- Ádám Rezső, ág. ev. tkpző tr, Szarvas, 1896.
 Altmann Jakob, réalisk. ig., Vágújhely, 1893.
 Amberg József, áll. tkpző tr, Pápa, 1894.
 Amler Antal, áll. tkpző tr, Igló, 1891.
 5. Angyal Dezső, m. kir. kertészeti tan.-int. ig., Budapest, 1889.
 Arányi Antal, áll. tkpző ig., Igló, 1889.
 Bakos Kálmán, áll. tkpző tr, Modor, 1889.
 Balajthy Ilona, áll. tnőkpző ig.-nő, Szabadka, 1889.
 Balázs Endre, áll. tkpző tr, Znióváralfa, 1889
 10. Balázs Béla tkpző-int. trjelölt, Budapest, 1904.
 Balló Aurelné áll. tkpző-int. tnő, Eperjes, 1902.
 Balogh Kálmán áll. tkpző. tr, Sárospatak, 1902.
 Balázsfalvi gör. keleti. román tanítóképző, 1893.
 Dr. Baló József, I. ker. áll. tkpző ig. Budapest, 1891.

15. Bánóczi József, izr. tkpző ig., Budapest, 1889.
 Barabás Endre áll. tkpző-int. tr, Kolozsvár, 1904.
 Barcsa János ev. ref. tkpző-int tr, Debrecen, 1903.
 Bartoniek Géza, az Eötvös-kollégium igazgatója, Budapest, VI. ker.,
 • 1889.
 Báthori József, áll. tkpző tr, Máramaros-Sziget, 1889.
20. Bedő Dénes, áll. kép. tr. Székely-Keresztur, 1889.
 Beér Ferenc, áll. óvóképző tr, Eperjes, 1889.
 Békei Józsa áll. tnőkpző-int. tnő, Budapest, II. ker. 1900.
 Belányi Tivadar, áll. tkpző tr, Pozsony, 1889.
 Belitzky Gusztáv, gyak. isk. tanító, Szepes-Igló, 1892.
25. Belle László, áll. gyak. isk. tanító, Kolozsvár, 1889.
 Bellosits Bálint, áll. tkpző tr, Baja, 1893.
 Bene Gyula, áll. tkpző tr, Baja, 1889
 Benkő Pál áll. tkpző tr, Baja, 1899
 Berauer József, r. kath. tkpző tr, Kalocsa, 1889
30. Bergmann József, áll. tkpző tr, Modor, 1894.
 Berthold János, áll. tkpző tornatanár, Máramaros-Sziget, 1890.
 Bertsch Ottó áll. tkpző. tr, Znióvárálja, 1900.
 Beszterce-Naszódvármegyei tanítótestület, 1894.
 Beyer József áll. tkpző-int. tr, Baja, 1902.
35. Dr. Bilinczky Lajos, tkpző ig., Nagy-Szeben, 1898.
 Bittenbinder Miklós áll. tnőkpző tr, Budapest, 1898.
 Bobok Karola áll. tnőkpző-int. tnő, Pozsony, 1901.
 Bocskay István áll. tkpző-int. tr, Székely-Keresztur, 1903.
 Bocskay Kristóf, áll. gyak. isk. tanító, Baja, 1889.
40. Bod Péter, áll. polg. leányisk. ig., Nagy-Szeben, 1889.
 Bodnár Gáspár, róm. kath. kép. tanár, Szatmár, 1891.
 Bodor Miklós, áll. kisedevóképző ig., Sepsi-Szt.-György, 1897.
 Bodrogi Gyula, áll. tkpző tr, M.-Sziget, 1890.
 Boér Gergely, áll. tkpző tr, Kolozsvár, 1889.
45. Boga Károly, áll. tkpző ig., Déva, 1892.
 Bognár Károly ág. ev. tkpző-int. gyak. isk. tntó. Sopron (1902—1904).
 Borbély Sámuel, áll. tkpző ig., Székely-Keresztur, 1889.
 Borszéki Ákosné áll. tnőkpző-int. tnő. Sepsi-Szt.-György, 1904.
 Botos Imre áll. tkpző-int. s. tr, Sz.-Keresztur, 1904.
50. Brunovszky Rezső, áll. tk. tr, Temesvár, 1898.
 Budapesti II. ker. áll. tanítónőkészítő intézet, 1892.
 Budapesti áll. el. tkpző, 1900.
 Budapesti áll. polg. tkpző, 1900.

- Budapesti Klotild Szeretetház, 1900.
55. Buday Tekla, áll. polg. isk. tnő, Mohács
 Chalupa Victorné, Olgyay Ilona, tkpző tanárnő, Pozsony, 1897.
 Csemez József, áll. polg. isk. tnőtkpző tr, Budapest, 1897.
 Csepreghy Endre, áll. tkpző ig., Félégyháza, 1889.
 Csik-Somlyói r. kath. tkpző-intézet, 1897.
60. Csiszár Sándor, áll. gyak. isk. tanító, Budapest, II. ker., 1889.
 Czöndör Sándor, áll. gyak. isk. tanító, Temesvár, 1889.
 Dániel Jenőné Orsz. Nőképző Egyes. tnőtkpző-int. tnő, Budapest, 1902.
 Deák Lajos, tanfelügyelő, M.-Vásárhely, 1889.
 Debreceni ev. ref. felsőbb leányiskola. 1903.
65. Decsics József áll. tkpző-int. tr, Baja, 1902.
 Décsy Géza, áll. tkpző tr, Arad, 1889.
 Dékány Mihály áll. tkpző tr, Csáktornya, 1900.
 Dezső Lajos, áll. tkpző ig., Sárospatak, 1889.
 Dittert Ferenc áll. tkpző tr, Znióváralja 1900.
70. Dömötör Géza, tkpző tr, Znióváralja, 1892.
 Diviaczky Rezső áll. tkpző tr, Sárospatak, 1904.
 Draghinescu György áll. tkpző-int. tr, Déva, 1902.
 Dreisziger Ferenc r. k. tkpző tr, Kalocsa, 1900.
 Drescher Irma, kisedóvótkpző ig., Budapest, 1896.
75. Dudinszky István gör. kath. tkpző tr, Ungvár, 1900.
 Duschek Ernő áll. tkpző-int. s. tr, Léva, 1904.
 Duzs Mária, áll. tnőtkpző tnő, Eperjes, 1895.
 Éber Rezső áll. tkpző-int. tr, Sz.-Keresztur, 1902.
 Éber Sándor áll. tkpző tr, Baja, 1903.
80. Eitner Milla áll. tkpző-int. tnő, Budapest, II. ker., 1902.
 Elekes Lajos, áll. tkpző tr, Déva, 1897.
 Ember Károly, r. kath. tkpző tr, Budapest, 1895.
 Entz Jolán Orsz. Nőképző-Egyesületi tnőtkpző-int. ig. Budapest, 1901.
 Eötvös Károly Lajos, kir. tanf., Szolnok, 1895.
85. Esztergomi r. k. tkpző, 1900.
 Exner Leo áll. óvónőképző-int. tr, Hódmező-Vásárhely, 1904.
 Özv. Fábíán Károlyné, áll. tnőtkpző, Szabadka, 1889.
 Fábíán Szilárdka áll. tkpző-int. tnő, Sepsi Szt.-György, 1904.
 Faluvégi Albert, nyug., áll. tkpző ig., Zilah, 1889.
90. Farkas Sándor, áll. tkpző tr, Budapest, 1895.
 Fazakas József, áll. tkpző tr, Kolozsvár, 1889.
 Fehérmegyei Tanítóttestület, Sz.-Fehérvár, 1891.
 Félégyházai Áll. tkpző-int. 1903.

- Ferenczy Izabella, kiseddévóképző tnő, Budapest, 1896.
95. Fesztetich Benő gróf, tanfelügyelő, Székes-Fehérvár, 1890.
 Folenta Lajos tkpző-int. trjelölt, Budapest, 1902.
 Forberger Árpád áll. tkpző-int. tr. Igló, 1902.
 Földes Izabella, felső leányisk. volt tnő, Budapest, VI. k., 1892.
 Fülöp Áronné áll. segélyz. tkpző-int. tnő, Budapest, (Fröbel) 1904.
100. Gaal Imre áll. tkpző tr, Félegyháza, 1900.
 Gál Ilona áll. tkpző-int. tnő, Sepsi-Szt.-György, 1904.
 Galler Kristóf, r. kath. tkpző ig., Szeged, 1897.
 Gamauf György, ág. hitv. kép. ig., Eperjes, 1890.
 Geőcze Sarolta áll. tnőkpző-int. tnő, Budapest, 1899.
105. Gerencsér István áll. tkpző-int. tr, Kolozsvár, 1900.
 Gerhardt Béla ág. ev. tkpző-int. tr, Eperjes, 1901.
 Gludovác Emma áll. tkpző-int. tnő, Sepsi-Szt.-György, 1904.
 Glünkl Ágoston, áll. tkpző tr, Modor, 1892.
 Gokler Antal el. népisk. igazgató, Temesvár, 1900.
110. Gondi Sándor ev. ref. tkpző-int. tr, Debrecen, 1900.
 Grész Ernő áll. tkpző-int. tr, Temesvár, 1902.
 Groó Vilmos, tanfelügyelő, Budapest, 1896.
 Guttenberg Pál kézimunka egyesületi ig. Budapest, 1903.
 Guzsvenitz Vilmos r. k. tkpző ig. Esztergom, 1899.
115. György Aladár, tanügyi író, Budapest, 1892.
 Győri áll. tnőkpző, 1901.
 Győri kath. tkpző, 1901.
 Győrvidéki tanítóegyesület, 1897.
 Gyulai Ágost dr. áll. polg. tkpző-int. tr, Budapest, 1904.
120. Dr. Hajnóczy R. József, kir. tanf., Lócse, 1889.
 Hajtmann Pál, áll. gyak. isk. tanító, Déva, 1890.
 Haller József, r. k. tkpző ig., Győr, 1900.
 Hegedüs János, r. kath. tkpző tr, Kassa, 1889.
 Hegedüs Paula, áll. tnőkpző int. tnő, Budapest, II. ker., 1902.
125. Hegyesi Jolán, áll. óvónőkpző int. tnő, H.-M.-Vásárhely, 1904.
 Heinrich Józsa, áll. tnőkpző ig., Kolozsvár, 1889.
 Héger Lujza, áll. tnőkpző int. tnő, Budapest, II. ker., 1900.
 Herczegh Kamilla, áll. tnőkpző int. tnő, Pozsony, 1901.
 Heves György, áll. tkpző int. tr, Déva, 1903.
130. Hodinka Ágoston, áll. tkpző tr, Sárospatak, 1891.
 Hodossy Béla, áll. tkpző tr, Sárospatak, 1891.
 Hódmezővásárhelyi áll. kiseddévó-intézet, 1897.
 Holczmann Ferenc, áll. tkpző tr, Győr, 1891.

- Hollós Károly, áll. tnőkpző tr, Budapest, VI. ker., 1889.
135. Hoós János, áll. tkpző tr, Temesvár, 1889.
 Horváth Antal, áll. tkpző ig., Temesvár, 1894.
 Horváth Fábíán, áll. tkpző tr, Pápa, 1891.
 Horváth Géza, r. kath. tkpző tr, Kalocsa, 1891.
 Horváth József, áll. tkpző tr, Csurgó, 1890.
140. Horvay Ede, áll. tkpző tr, Budapest, 1892.
 Horváth János, áll. tkpző int. tr, Léva, 1904.
 Huzják Lukács, tkpző tr, Igló, 1894.
 Iglói áll. tkpző intézet, 1893.
 Irsa Béla, áll. tkpző tr, Mármaros-Sziget, 1892.
145. Izák János, tkpző int. tr, Losonc, 1903.
 Jankó László, áll. tkpző tr, Pápa, 1898.
 Józsa Pál, elemi isk. ig., Kisujszállás, 1890.
 Juhász Imre, áll. tkpző tr, Pápa, 1904.
 Jurássy Berta, áll. polg. isk. tnő, Kolozsvár, 1889.
150. Kapy Gyula, ág. kép. ig., Sopron, 1889.
 Kapi Gyula, ág. ev. tkpző int. tr, Eperjes, 1904.
 Kardhordó László, áll. tkpző gyak. isk. tan., Pápa, 1904.
 Karsay Jolán, áll. tnőkpző ig., Győr, 1902.
 Karoliny Mihály, áll. tkpző tr, Igló, 1894.
155. Dr. Kármán Mór, egyet. m. tr, Budapest, 1891.
 Kárpáti Irén, tnőkpző tnő, Budapest, II. ker., 1895.
 Kárpáti Ernő, áll. tkpző tr, Mármaros-Sziget, 1890.
 Katonáné Thuránszky Irén, áll. tnőkpző ig., Budapest, II. 1890.
 Katona János dr., áll. tkpző int. tr, Léva, 1904.
160. Kárpáti Károly, áll. tkpző tr, Félégyháza, 1899.
 Keményffy Kálmán, r. k. tkpző tr, Esztergom, 1899.
 Kerezsy György, áll. tkpző int. trjelölt, Budapest, 1904.
 Kertay Ede, áll. tkpző tr, Arad, 1889.
 Keszler Károly, áll. tkpző int. tr, Temesvár, 1902.
165. Kibédy Lajos, áll. tkpző tr, Déva, 1889.
 Király Károly, polg. isk. ig., Pásztó, 1896.
 Kirchmayer Győző, áll. tkpző tr, Znióváralja, 1901.
 Dr. Kiss Áron, áll. polg. tkpző ig., Budapest, 1889.
 Kiss Á. József, áll. tkpző int. tr, Baja, 1901.
170. Kiss György, ev. ref. tkpző tr, Debrecen, 1898.
 Kiss Ilona, áll. tnőkpző int. tnő, Győr, 1903
 Klinda Rezső, r. k. tkpző tr, Esztergom, 1904.
 Dr. Koch Ferenc, áll. tkpző tr, Kolozsvár, 1889.

- Kolbai Arnoldné, Fiéba Izabella, áll. tkpző tnő, Pozsony, 1893.
175. Kolozsvári áll. tkpző, 1897.
 Kolumbán Samu, áll. tkpző tr, Déva, 1889.
 Komáromy Lajos, áll. tnőkpző tr, Budapest, 1889.
 Korányi Sarolta, áll. tnőképző tnő, Budapest, II. ker., 1894.
 Kovács Béla, áll. tkpző tr, Kolozsvár, 1889.
180. Dr. Kovács János, áll. tkpző tr, Budapest, I. ker., 1889.
 Dr. Kováts Kálmán, r. kath. tkpző ig., Esztergom, 1895.
 Kovács Sándor, áll. tkpző tr, Félégyháza, 1889.
 Kovaliczky Kornél, gör. kath. tkpző ig., Eperjes, 1898.
 Kovássy Zoltán, áll. tkpző tr, Máramaros-Sziget, 1890.
185. Kozora Endre, egyh. m. tanf., Kassa, 1900.
 Kozma Ferenc, tanf., Kolozsvár, 1890.
 Krausz Sandor, áll. tkpző tr, Temesvár, 1889.
 Krammer József, áll. polg. isk. ig., Kismarton, 1902.
 Kraft József, áll. tkpző int. tr, Pápa, 1904.
190. Kriek Jenő, áll. tkpző tr, Léva, 1889.
 Kötse István, áll. tkpző tr, Sárospatak, 1895.
 König Gusztáv, r. kath. hitoktató, Budapest, 1890.
 Kőszegi Szt.-Domokos-rendi apácák társháza, 1898.
 Köveskúti Jenő, áll. tkpző tr, Pápa, 1892.
195. Kugler János, közs. elemi isk. tanító, Budapest, 1893.
 Kun Alajos, áll. gyak. isk. tan., Budapest, I. ker., 1890.
 Kurucz Ernő, áll. tkpző int. tr, Léva, 1904.
 Kuszákné Bánóczy Róza, áll. tnőképző int. tnő, Győr, 1902.
 Lakits Vendel, közs. elemi isk. ig., Budapest, 1891.
200. Láng Mihály, tkpző ig., Pápa, 1893.
 László János, r. kath. tkpző tr, Eger 1893.
 László Zsigmond, áll. tkpző tr, Déva, 1889.
 Dr. Lázár Gyula, áll. tkpző tr, Budapest, 1889.
 Lázárné Kasztner Janka, áll. tnőképző ig., Budapest 1889.
205. Lázárics János áll. tkpző tr, Déva, 1889.
 Léderer Ábrahám, izr. tkpző nyug. ig., Budapest, 1889.
 Lenhardt Károly, áll. tkpző ig., Modor, 1889.
 Lépesné Baur Irén, áll. tnőképző int. tnő, Budapest, II. ker., 1902.
 Lévai áll. tkpző, 1903.
210. Liber Etelka, áll. polg. isk. ig. tnő, Brassó, 1890.
 Litschauer Teréz, áll. tnő, Besztercebánya, 1889.
 Lovcsányi Gyula, áll. tkpző tr, Budapest, 1889.
 Lubinszky Emilia, áll. tnőképző tnő, Budapest, II. ker., 1891.

- Lusztig Emma, áll. polg. leányisk. tnő, Ujpest, 1902.
215. Macskássy Sándor, áll. tkpző tr, Baja, 1891.
 Macskásy Zoltán, áll. tkpző int. tr, Csurgó, 1902.
 Makai Jenő, áll. tkpő-int. tr, Déva, 1903.
 Mangesius Mária, áll. tkpző-int. tnő, Eperjes, 1901.
 Margócsy Gyula, ág. ev. tk. tr, Szarvas, 1900.
220. Margitay József, áll. tkpző ig., Csáktornya, 1889.
 Marianné, Günther Anna, tnőtkpző tnő, Pozsony, 1897.
 Dr. Málnai Mihály, izr. tkpző tr, Budapest, 1889.
 Mátray Gyula, áll. tkpző ig., Csurgó, 1889.
 Menich Antal, áll. tkpző tr, Pozsony, 1889.
225. Dr. Mersich János, r. kath. tkpző tr, Győr, 1891.
 Mezei József, áll. tk. tr, Znióváralfa, 1902.
 Mészáros Jenő, áll. tkpző tr, Temesvár, 1891.
 Mihalicska István, áll. tkpző tr, Baja, 1896.
 Mihalik Lajos, áll. tkpző-int. tr, Csurgó, 1901.
230. Miklós Gergely, áll. tkpző tr, Budapest, I. ker. 1889.
 Mintsek Antal, hittanár, Kamenica, 1900.
 Mocsári Gerő, áll. tkpző tr, Győr, 1889.
 Mócsi László, r. kath. tkpző tr, Esztergom, 1898.
 Modori áll. tkpző, 1894.
235. Mogyoró János, áll. tkpző tr, Félegyháza, 1899.
 Mohar József, áll. tnőtkpző tr, Győr, 1893.
 Mokos Gyula, tr, Budapest, 1889.
 Molnár Leontin, áll. tnőtkpző tnő, Budapest, II. ker., 1889.
 Molnár Sándor, nyug. kir. tanf., Zalaegerszeg, 1894.
240. Mosdóssy Imre, kir. tanf., Budapest, 1895.
 Moyzes Miklós, áll. tk. tr, Csurgó, 1901.
 Nagy-Ecsedi el. népisk. tanítóttestület, 1903.
 Nagy József, ev. ref. tkpző-int. tr, Debrecen, 1900.
 Nagy-Kőrösi ev. ref. tkpző tanártestülete, 1901.
245. Nagy Iván, áll. tkpző tr, Losonc, 1889.
 Nagy F. Károly, áll. tkpző tr. Budapest, II. ker., 1889.
 Sz. Nagy Károly, tr, Budapest, 1891.
 Nagy Károly, áll. tkpző tr, Arad, 1897.
 Nagy László, áll. tnőtkpző ig., Budapest, 1889.
250. Nagy Sándor, áll. tkpző tr, Arad, 1889.
 Nágel Sándor, áll. tkpző tr, Baja, 1889.
 Nemes Lajos, tanf., Sátoralja-Ujhely, 1891.
 Nendtwichné Hoffmann Jolán, áll. tnőképző tnő, Budapest, 1889.

- Németh Sándor, áll. tkpző tr, Budapest, 1899.
255. Niernsee József, áll. tkpző tr, Losonc, 1889.
Nitsch József, r. kath. tkpző tr, Szatmár, 1891.
Nogely István, r. kath. kép. ig., Nagyvárad, 1891.
Nyakas József, áll. tkpző-int. tr, Sz.-Keresztur, 1904.
Oherolly János, áll. tnőkpző tr, Budapest, 1889.
260. Orbók Mór, áll. tkpző ig., Kolozsvár, 1889.
Orosz István, ev. ref. tkpző tr, Debrecen, 1892.
Országos nőképző egyesület, tnőkpző int., 1895.
Palágyi Lajos, áll. tkpző tr, Budapest, 1900.
Papp József, ág. ev. tkpző tr, Sopron, 1889.
265. Pasnár Győző, áll. tkpző tr, Székelykeresztur, 1900.
Pataki Lajos, r. kath. tkpző tr, Szatmár, 1891.
Pataki Vilmos, áll. tkpző tr, Budapest, 1893.
Pálmay Lenke, áll. tnőkpző tnő, Sepsi-Szt-György, 1898.
Pápai áll. tkpző, 1903.
270. Párvy Endre, áll. tkpző tr, Znióváralja, 1900.
Peres Sándor, áll. kisedővóképző ig., Budapest, 1889.
Perényi János, r. kath. tkpző tr, Szathmár, 1891.
Pethes János, áll. tkpző tr, Csurgó, 1894.
Petrovác József, r. kath. tkpző ig., Kalocsa, 1890.
275. Péter Ferenc, áll. tkpző int. házi ipartanító, Sz.-Keresztur, 1904.
Pókász Imre, áll. tkpző tr, Arad, 1889.
Pozsonyi Szt. Orsolya-rendűek tkpzője, 1897.
Pinkert Zsigmond, tkpző trjelölt, Budapest, 1904.
P. Pintér Rafael, r. k. tkpző tr, Pozsony, 1904.
280. Polyák Mátyás, áll. el. népisk. ig., Csáktornya, 1902.
Pozsonyi áll. tnőkpző, 1901.
Putsch Tóbiás, áll. tkpző tr, Igló, 1889.
Radó Vilmos, áll. tnőkpző tr, Budapest, 1889.
Rátskay János, áll. tkpző tr, Znióváralja, 1889.
285. Répay Dániel, áll. tkpző tr, Pápa, 1897.
Révai Ödön, áll. tkpző tr, Sárospatak, 1904.
Révfi Géza, áll. tkpző tr, Temesvár, 1899.
Rybár István, áll. tkpző tr, Budapest, VI. ker., 1889.
Roboz József, siketnéma int. ig., Vác, 1894.
290. Rohn József, áll. tkpző tr, Budapest, 1889.
Rónai Sándor, áll. tkpző tr, Temesvár, 1900.
Rösler Béla, áll. tkpző tr, Temesvár, 1892.
Rucsinszky Lajos, áll. tkpző tr, Budapest, 1893.

- Sarudi Ottó, áll. tkpző int. tr, Pápa, 1900.
295. Sáfrány Lajos, ev. ref. tnőkpző tr, Debrecen, 1904.
 Sági Tamás, tkpző int. trjelölt, Budapest, 1904.
 Sándor Domokos, áll. tkpző tr, Sz.-Keresztur, 1889.
 Sepsi-Szt-Györgyi áll. tnőkpző, 1904.
 Scherer Sándor, áll. tkpző ig., Baja, 1889.
300. Schiffer Ferenc, r. kath. isk. ig., Budapest, 1891.
 Schmied Bertalan, áll. tkpző gyak. isk. tan., Márm.-Sziget, 1890.
 Schön István, áll. tkpző int. gyakorló isk. tanító, Temesvár, 1904.
 Schultz Imre, r. kath. tkpző tr, Pécs, 1892.
 Sebestyén Gyula, tnőkpző ig., Budapest, 1889.
305. Sebestyénné Stetina Ilona, tnőkpző tnő, Budapest, 1892.
 Sennyei József, áll. tkpző tr, Félégyháza, 1889.
 Simkó Endre, ág. ev. tkpző tr, Sopron, 1896.
 Skonyár József, ig., Liptó-Szt-Miklós, 1903.
 Slajchó Mihály, ág. ev. tkpző tr, Eperjes, 1897.
310. Snasel Ferenc, tkpző tr, Budapest, I. ker., 1892.
 Solymossy Lajos, áll. tnőkpző tr, Szabadka, 1889.
 Somogyi Géza, áll. tkpző ig., Znióváralja, 1889.
 Somogyi Pál, ev. ref. tkpző tr, Debrecen, 1894.
 Soproni ág. ev. tkpző, 1904.
315. Sréder Izabella, tnő, Szolnok, 1896.
 Staáb Lenárd, áll. tnőkpző tr, Győr, 1889.
 Steinitzer Vilma, áll. óvónőkpző int. ig., H.-M.-Vásárhely, 1904.
 Strauch Gyula áll. tkpző int. tr, Igló, 1902.
 Szalatsy Rezső, áll. tkpző int. tr, Déva, 1902.
320. Szarka Lajos, áll. tkpző tr, Znióváralja, 1900.
 Száva János, közs. tanító, Budapest, 1894.
 Szémann János dr., róm. kath. tkpző int. ig. tr, Szepeshely 1904.
 Dr. Steinberger Ferenc. kanonok N.-Várad, 1891.
 Stepankó Albert, kisededóvőképző tr, Budapest, 1891.
325. Stern Ábrahám, izr. el. isk. ig., Budapest, 1894.
 Stromp Gyula, ág. h. tkpző tr, Sopron, 1889.
 Suppan Vilmos, áll. f. leányisk. ig., Budapest, 1890.
 Svarba József, áll. tkpző gyak. isk. tan., Léva, 1889.
 Szabó Gábor, tkpző tr, Budapest, I. ker., 1889.
330. Szabó Géza, kir. tanf., Csík-Szereda, 1889.
 Szabó József, áll. tkpző ig., Arad, 1889.
 Szánthó Edéné, áll. tnőkpző tnő, Szabadka, 1889.
 Szarvas Gáborné, áll. tnőkpző tnő, Budapest, VI. ker., 1889.

- Szarvassy Margit, áll. f. leányisk. tnő, Budapest, VI ker., 1891.
335. Szatmármegyei r. kath. tanítótestület, Szatmár, 1894.
 Szente József, áll. tnőkpző ig., Budapest, II. ker., 1889.
 Szente Pál, tnőkpző tr, Budapest, 1897.
 Szőke Antal, áll. tkpző tr, Félégyháza, 1889.
 Szöllősy István, áll. tkpző tr, Arad, 1890.
340. Szöllősy Lajos, áll. tkpző tr, Déva, 1889.
 Sztankovich Alajos, áll. tkpző gyak. isk. tanító, Modor, 1889.
 Sztankovics János, áll. tkpző tr, Modor, 1889.
 Sztankó Béla, tkpző tr, Budapest, I. ker., 1889.
 Sztára József, r. kath. tkpző tr, Kalocsa, 1891.
345. Sztodolnik János, tkpző int. tr, Félégyháza, 1900.
 Tanfi Iván, áll. tkpző tr, M.-Sziget, 1894.
 Tavassy Mária, f. leányisk. tnő, Budapest, VI., 1889.
 Thaisz Lajos, áll. tkpző tr, Losonc, 1889.
 Tarján Gyula, áll. tkpző int. tr, Kolozsvár, 1900.
350. Tomeskó Stefania, áll. tnőkpző int. tnő, Eperjes, 1902.
 Tóth József, kir. tanf., Budapest, 1889.
 Tömör Boldizsár, áll. tkpző tr, Csáktornya, 1895.
 Triff Gábor, áll. tnőkpző tr, Szabadka, 1889.
 Ujvári Mihály, áll. tkpző tr, Székely-Keresztur, 1889.
355. Urbányi Karolina, áll. tnőkpző int. tnő, Pozsony, 1901.
 Urhegyi Alajos, áll. tkpző int. tr, Arad, 1903.
 Vagner János, áll. tkpző tr, Arad, 1895.
 Varga József, ev. ref. tr, Nagykőrös, 1894.
 Váczi siketnémák orsz. intézete, 1904.
360. Vágvolgyi Béla, r. k. tkpző tr, Esztergom.
 Dr. Váangel Jenő, áll. polg. isk. tkpző int. tr, Budapest, 1900.
 Vashegyi népiskola, 1891.
 Végler Gyula, áll. tkpző tr, Székely-Keresztur, 1889.
 Veres Ferenc, áll. tkpző tr, Sárospatak, 1891.
365. Dr. Verédy Károly, kir. tanf., Budapest, 1889.
 Versényi Gábor, áll. tkpző tr, Kolozsvár, 1889.
 Vincze Alajos, r. kath. tkpző ig., Eger, 1893.
 Virág István, r. kath. tkpző tr, Kalocsa, 1891.
 Vlasztiné Kiss Mariska, áll. tnőkpző int. tnő, Győr, 1898.
370. Volosin Ágoston, gör. kath. tkpző int. tr, Ungvár, 1904.
 Watzesch Gizella, áll. tnőkpző tnő, Budapest, II. ker., 1895.
 Watzesch Janka, áll. tnőkpző tnő, Győr, 1897.
 Dr. Walter Gyula, primási titkár, Esztergom, 1891.

- Dr. Weszely Ödön, r. kath. tnőkpző tr, Budapest, 1896.
375. Wohlmuth István, áll. tkpző int. tr, Baja, 1902.
Wolafka Nándor dr., róm. kath. tnőkpző int. ig., Debrecen 1904.
Wollmann Emma, áll. tnőkpző ig, Pozsony, 1896.
Zajzon Dénes, áll. tkpző ig., Losonc, 1889.
Zoltay Mátyás, áll. polg. isk. tr, Budapest, 1903.
380. Zrinyi Károly, áll. tkpző tr, Csáktornya, 1897.

VEGYESEK.

A VI. egyetemes tanítógyűlés. Mire e sorok napvilágot látnak, már javában folyik a magyarországi tanítók hatodik egyetemes gyűlése. Eddig öt ízben gyűltek össze Magyarország tanítói egyetemlegesen: 1870-ben, 1874-ben, 1878-ban 1890-ben és 1896-ban (a tanügyi kongresszussal kapcsolatosan). Mindenik nagy-szabású evolúciója volt a tanítói közéletnek s mindeniknek nagy hatása volt a népoktatástügy külső és belső fejlődésére, ami részint új törvények alkotásában, részint kormányrendeletekben fejeződött ki. Hisszük, hogy ez a gyűlés is méltó lesz nagy őseihez. Egy dologban már is fölülmulja azokat. Mig az előzők valamennyien a kormány és főváros pénzbeli támogatásával, sőt az 1890-iki társadalmi közadakozásból jöttek létre, addig *a jelenlegit a tanítótság pusztán a maga pénzbeli erejével csinálta meg.* Ebben áll e gyűlésnek nagy erkölcsi sulya és fontossága. A gyűlésnek fő és az alaphangulatot megadó tárgya a *fizetésügy.* Másik közérdekű és aktuális ügye a gyűlésnek a *népoktatási törvény módosítása.* Meg vagyunk győződve, hogy ez ügy tárgyalásának uralkodó eleme az *erős nemzeti* érzés lesz. Az egyes szakosztályok tárgyalásai a belső értékét fogják emelni a gyűlésnek. A tanítóképzés ügye méltóan lesz képviselve az egyetemes gyűlésen. Fognak vele foglalkozni az összes ülésen a törvényrevizió keretében. A tétel előadója Mohar Főzsef, győri tanítónőképző-intézeti tanár lesz. A képzőintézeti szakosztály is meg fog alakulni. Tárgya lesz *Simkó Endre* soproni tanítóképző tanár előadása a *gyakorló iskoláról s a gyakorlati kiképzésről.* A másik tárgy *Farkas Sándor* indítványa leendő a *tanítók továbbképzéséről.* Kivánjuk, hogy az egyetemes gyűlés által elhintett magvakból gazdag aratás származzék a népoktatástügy javára!

Választmányi ülések. A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya június hóban két ízben tartott ülést az új népoktatási törvényjavaslat tárgyában, u. m. 24-én és 27-én. Mindkettőn dr. Kovács János elnökölt. Az első elnök részletesen ismertette a szaktanácskozások lefolyását. Előadta, hogy a törvényjavaslat közzétételét a kultuszminiszteriumban több bizalmas értekezlet előzte meg. Abban a szerencsében részesült, hogy ezek egynémelyikére meghívott s így módjában volt már ezen bizalmasabb körben

a tanítóképző-tanárok egyesületének javaslatai mellett felszólalni, aminek eredménye mutatkozott is a közrebocsátott törvényjavaslaton. Meghívót kapott az első nagy ankétre is, ahol kötelességszerűen felszólalt s ismertette felszólalásának tartalmát. (Bő kivonatban közöljük a «Szaktanácskozmányok» című cikk keretében. Szerk.) Kéri a választmányt, vegyék tudomásul eljárását. *Peres* Sándor tudomásul veszi elnök eljárását; azonban helyesnek tartotta volna, ha az elnök a tanítóképző-intézetek külön egységes szakfelügyelete érdekében érvényesítette volna szavát. *Nagy* László szintén tudomásul veszi elnök eljárását, de csatlakozik *Peres* Sándor megjegyzéséhez. *Palágyi* Lajos, *Peres* Sándor, *Nagy* László sajnálatukat fejezik ki, hogy a második, u. n. pedagógiai szaktanácskozmányon a tanítóképző-tanárok testülete egyetlen taggal sem volt képviselve. Elnök megjegyzi, hogy jól tudja, hogy ő mint az egyesület elnöke hivatott meg; de ő is csatlakozott az ankéten szereplők azon felfogásához, hogy mindenki csak a saját egyéni nézeteit adta elő, még a püspökök is. Különben is az ő álláspontja az egyesület egy jelentékeny kisebbségének álláspontja. A tanítóképző-tanárokat nem érte sérelem azzal, hogy a második ankéttra közülök nem hívtak meg senkit. A tanítóképző-tanárok képviselői mind a bizalmas, mind a nyilvános tanácskozmányokon résztvettek, a tanítók pedig egyiken sem. Egészen természetes tehát, hogy a második szaktanácskozmányra csakis tanítókat hívtak meg. Ezután tárgyalták magát a törvényjavaslatot. *Peres* Sándor mindenik pontra megtette a maga megjegyzését. Hangsúlyozta különösen a felvétel szigorítását, a tanítóképzők igazgatásának liberálisabb szervezését, a magyar nyelvnek hatékonyabb érvényesülését, a szakfelügyelet szervezését. *Palágyi* Lajos szintén végigtárgyalta az összes pontokat. Kikelt az internátusok, különösen a női internátusok ellen, amelyeket társadalmi érdekből fölöslegeseknek, az erkölcsi nevelés szempontjából pedig károsaknak tart. Helyteleníti a képesítő-vizsgálat megosztását, amivel cél nélküli nehézségeket okozunk a jelölteknek. A képzők külön felügyeletét nem tartja fontosnak.

Junius 27-én folytatták a tanácskozást. Jelen voltak a fővárosi választmányi tagokon kívül *Boga* Károly dévai igazgató és *Pethes* János lévai igazgató. A hosszú és heves jelenetektől sem ment tanácskozás főbb eredményei a következőkben foglalhatók össze:

Felvettek egy pontot a törvényjavaslatba, amely a nem állami tanítóképző-tanárok fizetését és alkalmazását szabályozza. A tanárokkal szemben indított fegyelmi eljárás elnöke ne a tanfelügyelő, hanem valamely törvényszéki bíró, esetleg a törvényszéki elnök legyen, tagjai között is foglaljanak helyet bírák. Ez a bíróság ne csak a vizsgálatot teljesítse, hanem első fokon ítélkezzen is. Második fokon a közigazgatási bíróság ítéljen. A felekezeti intézetek tanáraival szemben fegyelmi ügyekben első fokon a felekezeti hatóság a saját törvényei vagy szabályai szerint jár el; de másodfokon e tanárok felett is a közigazgatási bíróság ítél. A tanítóképző-tanárok képzéséről szóló 61. §. c) pontja elhagyandó, mert a polgáriskolai tanítói képzés nem kielégítő a tanítóképző-tanári állás betöltéséhez. Különösen a d) pont veszedelmére kívánt ramutatni a választmány,

amely alkalmat szolgáltat arra, hogy bármely főiskolai, tehát pusztán papi, jogi képzettségű egyének is kerülhetnek a tanítóképző-tanári székbe. Ha a §. e pontja nem töröltetik, akkor a ma is fennálló helytelen állapot véglegesítették. Kimondták, hogy *a tanítóképzés nyelve a hazai összes tanítóképző-intézetekben magyar legyen.* Ennélfogva szükségtelenekké válnak a képző-intézeti oktatásban, a tanítóképző alap- és szakvizsgálatokon a magyar nyelvről szóló különös intézkedések. Kifogásolták a tanítóképesítő-alapvizsgálatok tételénél: ha a miniszteri biztos a magyar nyelv tudásában elégtelen eredményt vagy bármely szabálytalanságot tapasztal s erről a kormánynak jelentést tesz, a vizsgálatot a fentartó (egyházi) hatóság végzi. Kivánták, hogy ezen vizsgálaton a miniszternek egy kiküldöttje vegyen részt.

A tanítóképesítő szakvizsgáló-bizottságok *szervezete* ellen elvi kifogás emel-tetett. A 71. §. szerint a szakvizsgálat bizottságai az egyes képzők mellett állít-tatnak fel. Ez a mód sem az ellenőrzés, sem a bizottság ítélete függetlenségének, sem a tanítóképző-oktatás egysége és közös színvonala követelményeinek nem felel meg. Azért azon eredeti terv (1898. évben hozott határozatok) visszaállít-ása határozatott el, hogy az állami szakvizsgálatok teljesítése végett az ország különböző vidékein 15—20 *országos* vizsgáló-bizottság állíttassék.

Végül határozott állást foglalt a választmány a törvényjavaslat azon para-grafusai ellen, amelyek a képzők felügyeletét továbbra is a megyei tanfelügyelők kezében hagyják meg, sőt a megyei tanfelügyelők közvetlen beavatkozását a képzők igazgatásába az eddigénél is mélyebbé teszik (52. §). A szakszerű fel-ügyelet gyakorolhatása, a képző-intézeti oktatás és nevelés magasabb színvonalra emelkedése, a tanítóképző-intézetek egységesebb kormányzata, a képzés egysé-gének és nemzeti irányának ápolása szempontjából kívánta a választmány, hogy az új törvényben a tanítóképző-intézetek felügyelete végett, úgy amint 1898-ban elhatározatott, kerületenkint *főigazgatóságok* szerveztessenek. E főigazgatóságok szervezésének és munkakörének megállapításában irányadók az egyesületnek 1898-ban hozott határozatai.

Végül *Boga* Károly indítványára elhatározták, hogy mind e kívánságokat, amelyek tulajdonképpen régi (1898.) kívánságai és határozatai az egyesületnek, memorandumba foglalják s küldöttségileg adják a vallás- és közoktatásügyi mi-niszternek. Kivánatos, hogy ezen küldöttség számánál fogva is impozáns legyen.

Megemlítjük még, *Boga* Károly kijelentette, hogy a dévai képző testülete *országos mozgalmat* szándékozik indítani a *tanítóképzők szakfelügyelete* érdekében. Amennyire óhajtjuk, hogy ez a mozgalom sikerre vezessen, épp annyira szük-séges, hogy e mozgalom *tárgyi mederben folyjon s elvi magaslapon álljon.* Ebből lesz hasznunk s ez illik hozzánk.

A fehér asztal a győri közgyűlésen. Amilyen komolyak és méltóságosak voltak a győri közgyűlésen a tanácskozások, éppen olyan barátságosak és vidámak voltak a közös étkezések és összejövetelek. Csak egyben egyeztek meg: a tömegek előkelő és impozáns magatartásában. Derék «kalászosunk» hol egyikünket, hol másikat csipkedve sokat mond el ugyan azokból a jelenetekből, amelyek a

hivatalos leírásokba és jegyzőkönyvekbe nem tartoznak ugyan, de színessé tették a győri életet. De mégsem mond el minden fontos eseményt, ami a zöld asztalon kívül történt. Jó festő ő, de rossz krónikás. Foglaljuk tehát mi össze rövid pár szóval a közgyűlésünk társas eseményeit.

Az ország keleti feléből és a középpontból a tanárok a pünkösdi vasárnapi gyorsvonattal utaztak Győrbe. Mindnyájunkat kellemesen lepett meg a fővárosi rendezőbizottság (értsd: Sztankó Béla főtítkár) azon gondoskodása, hogy az állomásfőnök külön kocsit tartott fenn számunkra. Első találkozó helyünk tehát tulajdonképpen nem a győri tanítónőképző kertje volt, hanem a gyorsvonat 4328. sz. kocsija. Micsoda zsbongó társas élet fejlődött itt ki, mennyi meleg kézszerítés, vidám, gondtalan társalgás. A folyosó szakadatlanul nyüzsgött, az emberek egyik kocsit osztályból a másikba tolongtak ismerőseiket keresni. Itt intézte el *Boga* Károly barátunk az ő választási akcióját.

A nyugoteuropai stílusú győri pályaudvaron meglepett bennünket a fényes fogadtatás. A helyi rendezőbizottság előkelő tagjai bent a pályaudvaron fogadtak bennünket, kívül pedig a győri érdeklődő közönség állott sorfalat. Bent várt bennünket *Goda* Béla alispán, *Veöreös* Boldizsár városi tanácsos, *Kuliszky* Ernő kir. tanfelügyelő, *Hilbert* Károly Győr város országgyűlési képviselője, *Angyal* Armand főkapitány, *Várossy* Tivadar tankerületi főigazgató, *Acsay* Ferenc gimnáziumi igazgató, bencésrendi házfőnök, több bencés tanár, győri tanító. Az intézkedéseket a rendezőbizottság száz szemű és száz kezű titkára, *Mohar* József tanítónőképző-intézeti tanár végezte s neki köszönhetjük, hogy a fogadás és elszállásolás pompás rendben folyt le.

Az előértekezlet után az ismerkedő estét a győri tanítónőképzőintézet fényesen kivilágított kertjében tartottuk meg, ahol a házigazda tisztét *Karsay* Jolán igazgatónő végezte magyaros vendégszeretettel, lekötelező nyájjassággal és kellemmel. Részt vett az estélyen az előbb említett notabilitásokon kívül *gróf Laszberg* Rezső főispán is, aki az első felköszöntőt mondotta a tanítóképző tanároknak. Majd *Kovács* János, *Goda* Béla, *Mohar* József, *Hermann* Antal, *Láng* Mihály, *Várossy* Tivadar és számosan beszéltek. A vacsorát tánc követte az intézet dísztermében, amelyben a fiatalok élénk részt vettek.

Másnap a közgyűlés a barocó stílusú városháza gyönyörű közgyűlési termében folyt le. A közgyűlés után pedig a város lakomát adott a Lloyd-épület nagy termében. 150-en vettek részt a lakomán. A harmadik fogásnál fölállott *Laszberg* Rezső gróf főispán s felköszöntőt mondott a királyra, beszédét állva hallgatták s utána a himnuszt énekelték. Ezután *Kovács* János dr. elnök *Laszberg* főispánra, *Kuliszky* Ernő a közgyűlésre és annak elnökére *Kovács* drra, *Arányi* iglói igazgató az alispánra, a polgármesterre, illetve a megye és város közönségére, *Goda* alispán a megjelent hölgyekre, *Gusztavitz* Vilmos igazgató *Széchenyi* Miklós grófra és *Fehér* Ipoly főapátra üritette poharát. Azután megindult a tosztok sorozata s az ékes társaság a késő délutáni órákig együtt maradt.

A bankett után a társaság jelentékeny része, a vendég hölgyek csaknem

valamennyien, a nevezetességek megtekintésére indultak, *Holczmann* Ferenc és *Óveges* Kálmán vezetése alatt. A látogatókat a muzeumban *Börzsönyi* Arnold tanár, a székesegyházban és annak kincstárában *Balics* Lajos dr. kanonok, a püspökvárban *Bedy* Vince dr. pápai kamarás irodaigazgató s a római kath. tanítóképzőben *Haller* Ferenc igazgató kalauzolták.

Este az egész társaság a «Fehérhajó» szálló éttermében találkozott.

Kedden reggel 9-kor folytattuk és 11-kor sebtében befejeztük a közgyűlést. A rendezőbizottság az egész társaságot villás reggelivel vendégelte meg s 12-kor indultunk Pannonhalmára, ahova egy órai utazás után megérkeztünk. Az apátság épületében *Récsey* Viktor dr. főkönyvtáros s a bencésred számos tagja fogadott és kalauzolt bennünket. Az árpádkori emlékek hatása alatt megelevenedni éreztük az Árpádok dicső korát, nagy szellemét; jól esett egykori nagyságunk gondolatában elringatni magunkat. A pannonhalmi kirándulást, amelynek jó idő kedvezett, a községi vendéglőben barátságos lakoma fejezte be, amelyen számos felköszöntőt mondtak a bencésekre. Kitűnt *Mihalicska* István bajai kartársunknak fényes elokvenciával előadott hazafias szónoklata. Másnap reggel elutazott a társaság.

Ekként zajlottak le a győri napok. A rendezőbizottság, különösen érdemes titkára, *Mohar* József, rendkívüli buzgalmat fejtett ki, hogy jól érezzék magukat a tanítóképző tanárok, tanulságosan és kellemesen szórakozzanak. Nem is szenvedtünk hiányt semmiben s a győri napokat örökké a legkedvesebb emlékeink közé fogjuk számítani.

«**A kísérleti oktatástan lényege és fontossága.**» Ezt a címet viselte *dr. Lay W. A.* karlsruhei tanítóképzőtanárnak, az «*Experimentelle Didaktik*» híres szerzőjének előadása az áprilisban lefolyt giesseni lélektani kongresszuson tartott előadása. Abban a kiváló szerencsében részesültünk, hogy ez előadásnak maga a szerző által megírt bő kivonatát *Lay átengedte közlés végett a Magyar Tanítóképzőnek.* Midőn a tudós szerzőnek ezért a kartársi kiváló sziveségeért hálás köszönetünket fejezzük ki, mély sajnálattal tudatjuk tisztelt olvasóinkkal, hogy a cikk közlését az összehalmozódott aktuális cikkek miatt az őszre voltunk kénytelenek halasztani.

A tanítóképző-tanári tanfolyam hallgatói. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a július 4-én megnyíló tanítóképző-tanári pedagógiai tanfolyamra a következőket vette fel:

Belle László és *Barabás* Endre kolozsvári, *Horváth* A. János lévai, *Macskásy* Zoltán csurgói, *Dittert* Ferenc és *Balázs* Endre znióváraljai, *Amler* Antal, *Huzják* Lukács és *Karoliny* Mihály iglói, *Rössler* Béla, *Elekés* Lajos, *Grész* Ernő és *Rónai* Sándor temesvári, *Sztodolnik* János kis-kun-félegyházi, *Beliczky* Gusztáv és *Zorkóczy* Ede losonci, *Kötse* István és *Diviaczky* Rezső sárospataki, *Bocskay* István székelykereszturi, *Dékány* Mihály és *Zrinyi* Károly csáktornyai áll. tanítóképző-intézeti rendes-, illetve segédtanárokat, *Kovács* Béla kolozsvári, *Menich* Antal és *Herczegh* Kamilla pozsonyi, *Slajcho* Mihály, *Beér* Ferenc, *Udvarhelyi* Etelka és *Duzs* Erzsébet eperjesi, *Borszékíné* Nagy Julianna sepsi-szent-györgyi áll. tanítónőképző-intézeti tanárokat, illetve tanítónőket,

továbbá *Wollmann* Elma pozsonyi áll. tanítónőképző-intézeti igazgatónőt, *Vág-völgyi* Béla esztergomi, *Révész* Károly egri róm. kath. tanítóképző-intézeti tanárokat és *Gamauf* György eperjesi ág. ev. tanítóképző-intézeti igazgatót és végül *Gálffy* Anna mármaros-szigeti áll. felsőbb leányiskolai tanítónőt vette fel s egyúttal a nevezettek közül Barabás Endre, Horváth A. János, Macskásy Zoltán, Kovács Béla, Balázs Endre, Huzják Lukács, Karoliny Mihály, Herczegh Kamilla, Rónay Sándor, Rösztler Béla, Elekes Lajos, Sztodolnik János, Slajchó Mihály, Duzs Erzsébet, Udvarhelyi Etelka, Zorkóczy Ede, Kötse István, Dékány Mihály, Zrinyi Károly és Borszékiné Nagy Julianna részére egyenkint egyszáz, 100 korona segélydíjat engedélyezett.

Helyreigazítás. A Magyar Tanítóképző f. évi 1., 2., 3 és 5. füzetében Verger Tamás tanító tollából a következő című cikksorozat jelent meg: «A tanítónak mennyiben hasznos a gyermeklélektan?» A májusi füzetben befejeztük e cikk közlését; azonban tévedésből elmaradt az «Irodalom» című pótlás közlése, amiből kitűnt volna, hogy a nevezett cikk *dr. Stimpfl S.* bambergi tanár következő című füzete nyomán készült: «*Der Wert der Kinderpsychologie für den Lehrer.*» Szükségesnek tartottuk e hibát pótlólag is helyreigazítani.

Dicsekvés, félelem és késedelem. Jelen füzetünk terjedelme tíz és fél ív, 168 oldal. Példátlan eset ez a Magyar Tanítóképző életében is; oly rekord, amelyet tanügyi lap talán még nem ért el. Ezzel dicsekszünk. De félünk is attól a hatástól, amelyet e testes füzet egyesületünk érdemes pénztárosára gyakorolni fog. Magyarázata a rendkívüli terjedelmességnek, hogy e füzet számol be a közgyűlésről, ez készíti elő a VI. egyetemes tanítógyűlés tanítóképzési szakosztályát s ez a füzet hozza a népoktatási törvényjavaslatot, indokolását, a tárgyalását, s a hozzászólásokat. Egy szóval *rendkívüli időket élünk* s e rendkívüli időknek magaslatára kellett emelkednünk. Ezen füzetóriás készítésével járó nagy munka magyarázza meg a késedelemet, vagyis azt a sajnos tényt, hogy a VI. egyetemes gyűlés előtt nem jelenhetett meg. Megjegyezzük, hogy a győri közgyűlés naplóját csak ősszel hozhatjuk.

Lakásváltoztatás. Folyó évi augusztus 1-től fogva a szerkesztő s vele a szerkesztőség is lakást változtat. A szerkesztőség címe ez időtől fogva: **Budapest, VIII. Üllői-út 16.** Tisztelettel kérjük a tag- és munkatársakat, hogy levélküldeményeiket, a velünk csereviszonyban álló lapok kiadóhivatalait, hogy a cserepéldányokat ez időtől fogva e címen szíveskedjenek küldeni.

Kimutatás.

a f. év június hó 15-éig befizetett tagsági díjakról.

1904-re: Juhász Imre, Vágvölgyi Béla, Ribiczey Erzsébet, Amler Antal, Pataki Lajos, Hegedüs János, Gaal Imre, Beszterce-Naszódm. Ált. Tanítóegylet (8—8 korona), Svarba József (3 korona).

1904. I. félévre: Wohlmuth István, Grész Ernő, Menich Antal (4—4 korona).

Budapesten, 1904. június 24.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.